

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 21

ANDRA KAMMAREN

1962

18—19 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 18 maj fm.

	Sid.
Granskning av statsrådsprotokollen:	
Rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden.....	6
Departementstjänstemäns styrelseuppdrag.....	37
Utgivningsbevis för »Extrapressen».....	37
Utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk..	38
Framläggandet av visst skatteförslag.....	45
Förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)..	48
Uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom vederbörande departements verksamhetsområde.....	52
Viss norsk framställning med anledning av planerad utvidgning av den svenska kväveproduktionen.....	54
Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.	56
Interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. hälsovårdsnämndernas tillsyn över djurens vård och behandling.....	72

Fredagen den 18 maj em.

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.	73
Mindre företags elkraftförsörjning.....	85
Statsbidrag till allmänna samlingslokaler m. m. i glesbygdsområden .	90
Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.....	91
Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.	96
Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.	104
Ändring i förordningen ang. stämpelavgiften.....	116
Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.	117
Ändring i lagen om sparbanker, m. m.	126

	Sid.
Mark för fritidsområden	128
Utredning rörande alkoholfrågan, m. m.	129
Vissa ungdomsfostrande åtgärder.	131

Lördagen den 19 maj

Svar på interpellationer av:

herr Antonsson ang. försvarsledningens lokalisering.	136
herr Spångberg ang. flygolyckorna inom försvaret.	140

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 18 maj fm.

Val av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret <i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 17, ang. granskning av de i stats- rådet förda protokoll.	5 6
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. yrkesutbildningen på träd- gårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.	56

Fredagen den 18 maj em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. vissa frågor rörande yrkesut- bildningen på skogsbrukets område, m. m.	73
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 41, ang. mindre företags elkraftförsörjning.	85
— nr 42, om utredning angående statsbidrag till allmänna samlings- lokaler m. m. i glesbygdsområden	90
— nr 43, om utredning angående transport till sjukhus av sjuka och skadade.	91
— nr 44, om kontroll av elmätare.	91
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. ändring i lagen om inskränk- ningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	91
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 108, ang. inrättande av en statlig sjukskö- terskeskola i Norrköping.	96
— nr 109, ang. bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.	96
— nr 112, om pension eller understöd åt vissa personer.	103
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 47, om ändring i förordningen an- gående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.	104
— nr 49, om ändring i förordningen angående stämpelavgiften.	116
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. inrättande av ett institut för exportkrediter, m. m.	117
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 110, ang. inrättande av ett institut före ex- portkrediter, m. m.	117

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.	117
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 111, ang. inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.	117
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. ändring i lagen om sparbanker, m. m.	126
— nr 28, ang. ändring i reglementet för riksdagsbiblioteket	128
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 28, om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel	128
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. allmän beredskapsstat (jordbruksärenden).....	128
— nr 19, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (jordbruksärenden)	128
— nr 21, ang. försäljning av viss kronoegendom, m. m.	128
— nr 25, ang. tillsyn över skogar tillhörande allmänna inrättningar av kyrklig natur m. m.	128
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. mark för fritidsområden.....	128
— nr 46, om utredning rörande alkoholfrågan, om upplysningsverksamhet rörande alkohollagstiftningen, om utredning angående forskning avseende behandlingen av alkoholskadade samt om utredning rörande de kroniska alkoholisternas vårdproblem.....	129
— nr 47, om vissa ungdomsfostrande åtgärder.....	131

Fredagen den 18 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollen för den 11 in-
nevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren in-
komna protokoll:

År 1962 den 18 maj sammanträdde
kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70
och 71 riksdagsordningen utse riksdag-
ens fullmäktige i riksbanken för val-
perioden 1962—1965 efter herrar N. G.
Svärd och K. E. Ahlkvist, vilka voro i
tur att avgå, jämte två suppleanter; och
befunnos efter valets slut ha blivit ut-
sedda till

fullmäktige

för valperioden 1962—1965:

herr Svärd, Nils Gunnar,
ledamot av första
kammaren, ... med 36 röster;
herr Ahlkvist, Karl Emil,
ledamot av första
kammaren, ... med 36 röster;
suppleant för herr Svärd, N. G.:
herr Sundén, Otto Ragnar,
f. d. statssekreterare,
direktör, ... med 36 röster;
suppleant för herr Ahlkvist, K. E.:
herr Bengtsson, Gösta Tore Edvin,
ledamot av andra
kammaren, ... med 36 röster.

Olof Nilsson   *G. Malmborg*
Gustaf Elofsson   *Carl Eskilsson*

År 1962 den 18 maj sammanträdde
kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70
och 71 riksdagsordningen utse riksdag-
ens fullmäktige i riksgäldskontoret för
valperioden 1962—1965 efter herrar
W. Svensson och A. G. B. Andersson, vil-
ka voro i tur att avgå, jämte två supp-

leanter; och befunnos efter valets slut
hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1962—1965:

herr Svensson, Waldemar,
ledamot av andra
kammaren, ... med 34 röster,
herr Andersson, Axel Gustav Birger,
ledamot av första
kammaren, ... med 34 röster;
suppleant för herr Svensson, W.:
herr Gustafsson, Gustaf Henning,
ledamot av andra
kammaren, ... med 34 röster;
suppleant för herr Andersson, A. G. B.:
herr Gustafsson, Hans Lennart,
ledamot av andra
kammaren, ... med 34 röster.

Olof Nilsson   *O. Malmborg*
Gustaf Elofsson   *Carl Eskilsson*

Protokollen lades till handlingarna;
och skulle riksdagens kanslideputerade
genom utdrag av kammarens protokoll
underrättas om dessa val samt anmodas
låta uppsätta och till kamrarna ingiva
förslag dels till förordnanden för de
valda, dels ock till skrivelse till Konung-
en med anmälan om de verkställda
valen.

§ 3

Justerades protokollsutdrag angående
de i § 2 omförmälda valen.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till statsut-
skottet den å bordet vilande motionen
nr 892.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter bevill-
ningsutskottets memorial nr 53 och 54.

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmälan, att utskottet ej funnit anledning att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Utskottets i *avdelning B* gjorda anmälan, att utskottet vid granskningen beslutat att ej framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet, lades till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C a)* anfört angående förhållanden av beskaffenhet att föranleda uttalanden av utskottet utan återopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. rådplägnings i utrikesnämnden i vissa ärenden

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Trots ett numera ganska långt ledamotskap av både riksdagen och dess konstitutionsutskott kan jag inte erinra mig att jag varit med om att handlägga ett ärende som har varit föremål för så mycket skrivelser och delvis så felaktiga skrivelser som det ärende som sammanhänger med vad utskottet har tillkännagivit beträffande regeringens uraktlåtenhet att höra utrikesnämnden om utrikesministerns anförande i FN angående planerna på en s. k. non-atom-club.

Genom de indiskretioner, som numera måste sägas vara ganska vanliga, kom det fram att konstitutionsutskottet i denna fråga hade med tio röster mot nio beslutat vad som traditionellt kallas en omförmälan mot regeringen. Raskt skyndade sig socialdemokratiska kvinnoförbundet att protestera mot detta beslut och gick därvid frejdigt in på hela frågan om icke-atomklubben politiska betydelse. Jag hoppas att inte nå-

gon av de kammarens ärade ledamöter, som här kommer att delta i debatten, skall falla i samma fälla som kvinnoförbundet och ta upp en sakdebatt om vad den Undénska planen innebär. Det är en fråga som närmast hör hemma i utrikesdebatten och som tidigare också varit uppe till dryftande här i kammaren. Jag skall därför i mitt anförande uteslutande uppehålla mig vid det formella förfaringsättet.

I 54 § regeringsformen står angivet att utrikesnämnden, vars ordförande i Konungens frånvaro är statsministern, bör sammankallas för dryftande av alla frågor av större vikt före ärendenas avgörande. Man kan säga att regeringen härvidlag har att göra en diskretionär prövning. Det är regeringen som överväger, huruvida en fråga är av den vikt att den skall föreläggas nämnden, och någon annan erinran än den som till äventyrs kan komma vid konstitutionsutskottets dechargegranskning känner vi inte till.

Under sådana förhållanden har det varit av intresse att undersöka, i vad mån regeringen beträffande andra ärenden än de här nämnda har iakttagit denna föreskrift. Utskottet har också mycket ingående studerat sammankallandet av utrikesnämnden då det gäller den kanske ändå större och för vårt land mer betydelsefulla frågan om anslutning till en europeisk stormarknad. Vi har därvid konstaterat att i detta sammanhang finns det knappast — jag vill gärna ge regeringen det erkännandet — någon anmärkning att rikta mot regeringen. Jag vill även i detta fall understryka att regeringens beslut i ärendet inte har med saken att göra. Även om oppositionen ogillade regeringens beslut, kan man inte kritisera den formella handläggningen av ärendet. Det förekom en lång rad av sammanträden med utrikesnämnden och det stod ganska klart vilken ställning regeringen skulle komma att inta till frågan.

Nu har ju också regeringen endast

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

skyldighet att rådpläga med utrikesnämnden, och det fattas självfallet inte några som helst beslut i nämnden. Regeringen är teoretiskt sett oförhindrad att fullfölja den utrikespolitik som regeringen anser vara den riktiga utan att ens ha absolut säker täckning därför bland nämndens ledamöter, låt vara att det skulle vara oförsiktigt att förfara på ett sådant sätt. Men regeringen har som sagt fria händer och detta kan inte vara annat än det riktiga. Det är regeringen som i första hand bär ansvaret för vår utrikespolitik. Någon regeringens riksdag bör inte i detta avseende finnas; det skulle vara i hög grad olämpligt och besvärligt med hänsyn till frågornas många gånger mycket ömtåliga natur.

Utskottet har nu försökt bedöma huruvida frågan om en non-atom-club var ett ärende som före avgörandet, d. v. s. utrikesministerns anförande i FN, borde ha förelagts utrikesnämnden. Utskottet säger mycket klart och tydligt ifrån att så borde ha skett: »Utrikesministerns ovan redovisade plan på bildandet av en 'non-atom-club' tillhör enligt utskottets mening den kategori spörsmål, i vilken rådplägning med utrikesnämnden bör äga rum.»

Redan i tidigare debatter har man ju från regeringens sida bestridit att det skulle ha förelegat någon skyldighet för regeringen att sammankalla utrikesnämnden. Man har åberopat olika omständigheter, och jag skall ta upp dem i tur och ordning i den mån de förut har varit föremål för debatt här i kammaren.

Bland annat har man sagt att det rådde stor tidsnöd. Det var över huvud taget inte möjligt att hinna behandla denna fråga i utrikesnämnden, innan utrikesministerns anförande var planerat att hållas. Jag vill i detta sammanhang som invändning mot resonemanget påpeka att regeringen i andra frågor, även av betydligt mindre storleksordning, har kunnat sammankalla utrikes-

nämnden med mycket kort varsel. Jag erinrar mig alldeles särskilt en fråga, den som gällde begäran om svenskt deltagande i en undersökningskommission rörande omständigheterna vid Dag Hammarskjölds förolyckande. Den gången fick vi en mycket snabb kallelse, och regeringen avböjde också efter utrikesnämndens hörande medlemskap i denna speciella kommission. Det går alltså att även med mycket kort varsel sammankalla nämnden.

Regeringen faller också tillbaka på en annan argumentation. Man framhåller att man någon dag i förväg hade underrättat partiledarna om detta tal och att de hade fått tillfälle att läsa det. Låt mig då säga vad jag kanske sagt flera gånger förut från denna talarstol, nämligen att vi inte har någon sorts partiledardemokrati här i landet. Vi kan inte dispensera regeringen från riksdagens eller dess behöriga organs hörande bara med hänvisning till att partiledarna är hörda. Det har tyvärr blivit en tendens att i allt större utsträckning vända sig endast till dessa. Jag tror att det finns anledning att reagera häremot. I och för sig är det naturligtvis inte något fel att gå till dem, men det är i alla fall en otillräcklig åtgärd. Otillräckligt är också — även om utskottet har viss förståelse för denna ståndpunkt — att före anförandet tala med ledamöterna av den svenska FN-delegationen. Jag vill tillägga att man självfallet skall göra det.

Regeringen kommer med ett ytterligare argument, som jag förmodar kommer att upprepas här i debatten, nämligen de s. k. sekretesskälerna. Det är alldeles nödvändigt att vi har en plats att debattera frågor fritt utan att behöva riskera att något sedan läcker ut. Jag vill gärna medge att sådana läckor har förekommit inte bara från utrikesnämndens sammanträden. Konstitutionsutskottet är väl medvetet om att också från dess arbete kanske i vissa ömtåliga och besvärliga situationer en uppgift kan komma att delges pressen. Hur

Ang. rådplågning i utrikesnämnden i vissa ärenden

mycket jag än i likhet med statsministern och partiledarna beklagar dessa indiskretioner, anser jag dock att man inte kan föra ett resonemang av den innebörden att ett par stora stockholms-tidningar i själva verket skulle avgöra i vad mån grundlagens bud skall iakttas, d. v. s. i detta fall utrikesnämnden höras. Enligt min mening skall allting göras för att täta dessa läckor och undvika att något liknande kommer ut i fortsättningen. Det är väl partiledningarnas sak att medverka till detta, men det kan inte användas som ett argument för att dispensera regeringen från föreskriften i 54 § regeringsformen.

Därmed har jag kommit till slutet i utskottets memorial, som jag med hänsyn till de felaktiga tolkningar som gjorts skall be att få läsa upp ett stycke av. Det är först vissa förmildrande omständigheter, som utskottet självfallet måste anföra för att motivera att utskottet inte har gått på anmärkningslinjen. Utskottet skriver därefter:

»Ehuru utskottet med hänsyn till nu angivna förhållanden ej finner skäl framställa någon anmärkning mot statsrådets ledamöter i anledning av att utrikesnämnden ej sammankallats till överläggning om ifrågavarande plan före dennas framläggande, anser sig utskottet dock icke kunna underlåta att understryka betydelsen av att utrikesnämnden höres i alla de fall, då dess medverkan bör äga rum enligt ovan återgivna grundlagssparagrafs lydelse, grund och mening.»

När vi i början av det citerade stycket talar om »anmärkning», är det mig angeläget att framhålla — och det står helt i överensstämmelse med utskottets skrivning i det föregående, om man läser hela memorialet — att vi i ordet »anmärkning» icke inlägger den betydelse som annars är vanlig, d. v. s. anmärka eller klandra, utan vi avser självfallet en anmärkning enligt 107 § regeringsformen. Vi har dock inte trots att det var nödvändigt att förklara detta.

Utskottet slutar sin skrivning på denna punkt med följande mening:

»Vad sålunda förekommit och sin uppfattning härutinnan har utskottet funnit sig böra för riksdagen tillkännagiva.»

Även här har man hängt upp sig på formuleringen. Det förefaller som om det i detta sammanhang mer än någonsin har gått troll i ord. Man har pekat på att det tidigare har funnits två former av klandertalan, mot antingen ett enskilt statsråd eller mot samtliga regeringens ledamöter. Den ena formen av klander var en anmärkning enligt § 106 eller § 107, och den andra var någonting som kallades för en omförmälan, vilken inte utan viss rätt betraktades som en lindrigare grad av anmärkning. Konstitutionsutskottet gick redan förra året ifrån detta uttryck. »Omförmäla» är ju språkligt sett ett mycket underligt ord, som jag inte tror skulle godkännas av språkvetenskapsmän. Det användes inte heller i dagligt bruk. Vi säger inte att vi vill omförmäla någonting för någon. Ordet användes inte ens i högtidligt språkbruk. Vi har därför ersatt det med ordet tillkännagiva. Omförmäla och tillkännagiva är sålunda i sak exakt detsamma, men vi har ansett tillkännagiva vara språkligt mera tillfredsställande. Ordet omförmäla har ju också kritiserats av statsrättsexperterna.

Detta är alltså förklaringen till att vi använt ordet tillkännagiva, och jag är övertygad om att det kommer att användas även i fortsättningen, när konstitutionsutskottet har något av vikt att meddela riksdagen.

Herr talman! Härmed skall jag sluta mitt inlägg i denna fråga. Jag vill bara meddela, i den mån det inte är känt, hur förevarande memorial har kommit att bli ett enhälligt uttalande från utskottet. Ursprungligen röstade vi om memorialet. Vårt kansli gjorde en skrivning, som sedan granskades av tio av de ledamöter som hade beslutat i frågan och som föreslog vissa smärre ändring-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

ar. Vi var dock helt eniga om dessa ändringar, som huvudsakligen var av formell art. Därefter anslöt sig utskottets socialdemokratiska ledamöter till skrivningen och några ytterligare ändringar gjordes inte i vad de tio hade beslutat om.

Så enkelt är sammanhanget. Detta enhälliga uttalande av utskottet är ju mycket otvetydigt. Även om det är mildt i form är det dock i sak ett starkt uttalande. Jag vill säga att utskottets samtliga ledamöter, vare sig de har tillhört oppositionen eller regeringspartiet, mer och mer har börjat granska dessa frågor i en anda av uppriktighet och samförstånd. Politiskt upprivande strider är mycket sällsynta i konstitutionsutskottet. Jag tror också att utskottet väl ryktar sitt värv som prövande och i viss mån dömande instans, om man i utskottet även i fortsättningen behandlar frågorna på detta sätt.

Det är möjligt att en sådan behandling inte ger anledning till stora löpsedels- eller tidningsrubriker och att den inte ger utrymme åt personligt färgade anmärkningar mot enskilda personer vid försöken att bryta ned någons prestige eller liknande. Över huvud taget finns det inte något i och för sig sensationellt i en sådan behandling, men det betraktar jag som ett framsteg. För utskottets framtida arbete tror jag det är nödvändigt att vi fortsätter på den här inslagna vägen. Vi når säkert i realiteten bättre och effektivare resultat, om vi handlar efter dessa metoder, och vi har större anledning att vänta oss rättelse från regeringens sida, om vi använder en metod av den nu antydda innebörden.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Den grundligaste vetenskapliga framställning som gjorts om tolkningen av denna paragraf i regeringsformen är en mycket utförlig analys av professor Brusewitz, som in-

går i verket om riksdagen. Om man läser den, tvekar man inte om att grundlagsstiftarnas mening har varit att regeringen i mycket god tid före ett viktigt besluts fattande skall höra utrikesnämnden.

Från denna tolkning har i stort sett inte framförts några divergerande meningar. Det har dock gjorts gällande att paragrafens betydelse i fall som detta inte skulle vara så stor, därför att vi har delegater i FN som ger oppositionen vissa möjligheter. När hans excellens statsministern talade i denna fråga i första kammaren, fick jag närmast den uppfattningen att han menade att utrikesnämnden borde ha hörts. Statsministern har dock stort intresse för konstitutionella frågor, och från den debatt vi hade för tio år sedan rörande hela dechargeinstitutet vet han mycket väl i vilka fall man kan rikta anmärkning enligt 107 § regeringsformen och i vilka man kan omförmåla eller tillkännagiva.

Det har väckt förvåning att det socialdemokratiska kvinnoförbundet innan konstitutionsutskottets memorial ens publicerades riktade en mycket stark kritik mot konstitutionsutskottet för att utskottet följde grundlagens bud på denna punkt. Det är det mest egendomliga sätt att nonchalera den svenska grundlagen, som man kan tänka sig, från ett kvinnoförbunds sida där man har så många kompetenta krafter. Jag vill erinra om vad Alva Myrdal, som numera tillhör första kammaren, tillsammans med Gunnar Myrdal skriver i sin bok Kontakt med Amerika. Hon talar där om det förakt för den svenska författningen som statsmakterna visar. Författarna säger att man skall vara konservativ i formerna och att det är angeläget att inte minst folkrepresentationen slår vakt om författningens bestämmelser, annars håller rättssäkerheten på att undergrävas i landet. Läser man det yttrandet och ställer det i belysning mot det egendomliga angrepp

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

mot konstitutionsutskottet som det socialdemokratiska kvinnoförbundet gjort, undrar man var det levande intresse för den svenska författningen finns som man bör ha inom en demokrati och inom en folkstyrelse. Man bör väl ändå inte kritisera innan man fått papperen på bordet.

Det är klart, herr talman, att man kan säga, att i och med att vi inte har yrkat på en anmärkning enligt § 107, har vi egentligen inte framställt någon skarp kritik. Så har saken också tolkats på sina håll i pressen. Detta överensstämmer inte med praxis. Det överensstämmer inte med vad som av en del tidigare ordförande i konstitutionsutskottet påpekats, nämligen att konstitutionsutskottet mer och mer har sökt beivra felaktig praxis och mindre och mindre riktat direkta anmärkningar enligt § 107. I detta fall kan tveksamhet råda om det är utrikesministern eller statsministern som har det största ansvaret. Statsministern var hemma vid detta tillfälle och det ålåg honom att sammankalla utrikesnämnden, han hade möjligheter därtill. Mot detta kan statsministern kanske säga att partiledarna kände till förhållandet. Ja, men partiledarna ersätter inte enligt den svenska regeringsformen utrikesnämnden. Det har visserligen många gånger gjorts gällande i detta hus att om partiledarna har träffat en överenskommelse skulle den vara bindande också för den svenska riksdagen. Det är ju en fundamental misstolkning av den svenska författningen. Utrikesnämnden skall höras enligt grundlagen och den kan inte ersättas av någon som helst delegation. Förfarandet kan inte heller försvaras med den anmärkning som hans excellens statsministern vid detta tillfälle framförde, när han sade att det händer då och då att det läcker ut saker från utrikesnämnden och därför är det en vansklighets historia. Jag skulle vara tacksam om statsministern skulle kunna peka på något

fall sedan herr Harald Åkerberg vid ett mycket uppmärksammat tillfälle tillkännagav vad utrikesnämnden hade talat om och då blev klandrad av den dåvarande statsministern. Jag undrar om statsministern verkligen kan påtala något fall då uppgifter av skadligt slag kommit ut sedan sekretess påbudits i utrikesnämnden. Men även om man kan påvisa att vissa saker har läckt ut, kan detta inte hindra att utrikesnämnden skall sammankallas. Anses det att bestämmelserna är felaktiga, finns det bara en väg att gå, nämligen att ändra författningen så att den motsvarar vad socialdemokraterna vill ha.

De borgerliga partierna är inte ensamma om denna anmärkning. Den överensstämmer helt med den förkunselse som socialdemokraterna förfäktade i decennier när de gick till storm mot den hemliga diplomatin och i oppositionsställning försäkrade, att när de en gång kom till makten så skulle det vara slut på den hemliga diplomatin i utrikesfrågor; då skulle vi få en verklig folkstyrelse med kontroll inte minst i utrikesfrågor. Det var de utgångspunkter man hade 1931 när man riktade anmärkning mot utrikesminister Trygger, som 1944—1945 i ett yttrande också var inne på det angelägna i att i en folkstyrelse inte minst utrikespolitiska frågor av vikt behandlas så att riksdagen har kontrollmöjligheter.

Detta är väsentligt för den utrikespolitiska debatten i riksdagen. Det är inte i hemlighet som de stora utrikesfrågorna skall avgöras. Det är under fri och öppen debatt inte minst i en situation som den nuvarande.

Med all rätt har man på socialdemokratiskt håll sagt att detta är en fråga av stor betydelse. Ja, herr talman, är det en fråga av stor vikt, är det uppenbart att utrikesnämnden också skall höras. Det tillkännagivande som ett enhälligt utrikesutskott nu har gjort ger

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

uttryck för de grundlagsenliga principer, som också är ett värn för den öppna debatten.

Det är också viktigt att författningsutredningen när den till slut framlägger sitt betänkande är medveten om att den svenska riksdagen håller på sina rättigheter, det må gälla det ena eller andra området. Det får inte göras några inskränkningar i dessa rättigheter. Det fordras, som herr von Friesen mycket riktigt sade, en god kontakt mellan regeringen och riksdagen om utrikesfrågorna skall kunna lösas i det samförstånd som inte minst statsministern många gånger så värtaligt givit uttryck åt i denna kammare. Han har många gånger sagt att det är olyckligt om vi får en splittring i nationens livsfrågor och om vårt land inte står i största utsträckning enigt i förhållande till främmande länder. Det är i hög grad angeläget att vi slår vakt om denna grundlagsparagraf.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Den i och för sig lyckliga omständigheten att Brittiska utställningen skall öppnas om en liten stund tvingar mig till det olyckliga ingreppet att gå upp i debatten på detta tidiga stadium, innan jag haft tillfälle att höra alla utskottsrepresentanternas synpunkter på detta ärende. Jag hoppas att herr talmannen och kammarens ledamöter överser med den situation som tidsnöden har satt mig i.

Jag kanske också med herr talmanens tillåtelse redan nu får säga några ord om de två andra ting som det erinras om under denna punkt i konstitutionsutskottets memorial.

Det ena omnämmandet gäller en revisorsutnämning. Vi har redan visat, som också utskottet noterat, att vi på denna punkt helt delar konstitutionsutskottets synpunkter. Man får väl beteckna det inträffade som ett olycks-

fall i arbetet, som vi tyvärr inte har kunnat undvika, även om vi anstränger oss så mycket det går.

Det andra omnämmandet gäller utgivningsbeviset för »Extrapressen». Där vill jag bara säga att frågan ju kommer upp till omprövning med anledning av att det begärts att utgivningsbeviset skall dras in. Jag skulle tro att den omprövningen sker nästa vecka, och det är självfallet att justitieministern vid omprövningen kommer att ta stor hänsyn till vad ett enhälligt konstitutionsutskott haft att andraga i ärendet.

Men så är det då den fråga som nu varit föremål för och väl kommer att bli föremål för mycken diskussion både här i kammaren och utanför kammaren. Låt mig genast säga, herr talman, att jag med utomordentligt stor tillfredsställelse tagit del av konstitutionsutskottets utlåtande. Vad är det konstitutionsutskottet skriver? Jo, konstitutionsutskottet understryker betydelsen av att utrikesnämnden hörs i viktiga utrikespolitiska frågor samt framhåller att den s. k. Undénplanen tillhör den kategori spörsmål, där rådplägning med utrikesnämnden bör äga rum. Samtidigt understryker emellertid utskottet de särskilda omständigheter som medförde att någon sådan överläggning inte kom till stånd. Någon antydning om att regeringen skulle ha handlat mot grundlagen — som i den mera lättsinniga debatten har antytts — kan man ju omöjligen utläsa ur konstitutionsutskottets enhälliga uttalande.

För mig, herr talman, är det alldeles speciellt glädjande att läsa detta utlåtande, därför att det nära nog överensstämmer med vad jag tillät mig säga här i riksdagens andra kammare redan den 25 oktober i fjol. Det är alldeles klart att regeringen har ett starkt intresse av att höra utrikesnämnden, även om vi inte skulle vara tvingade av grundlagsbud. Vi har konstaterat, att mot grundlagen har vi uppenbarligen

Ang. rådplågning i utrikesnämnden i vissa ärenden

icke brutit. Sedan är alltså frågan, när utrikesnämnden lämpligen bör höras.

Jag vill då bara konstatera, att regeringen har naturligtvis allt intresse av att höra utrikesnämnden så mycket det går. Vi tror, att genom överläggningarna i utrikesnämnden har det många gånger varit möjligt att komma fram till enhetliga svenska ståndpunkter. Men regeringen och konstitutionsutskottet är helt överens om att det kan finnas situationer, då det blir en bedömningsfråga, huruvida och när nämnden skall höras. Det förekommer ofta inom Förenta Nationerna frågor, där Sverige snabbt måste ta position — en position som kan tas på grundval av förhållanden som man har lättare att följa på platsen. Det är därför inte säkert — och jag vill ha det sagt, även om det inte har direkt sammanhang med detta ärende — att regeringen kan förbinda sig att i alla situationer koppla in utrikesnämnden. Det kan finnas situationer — och det tror jag konstitutionsutskottet och regeringen är ense om — då detta inte går för sig eller inte är lämpligt. FN-delegationen måste ha rörelsefrihet att agera på grundval av sina insikter om den aktuella situationen. Det är därför som vi eftersträvat att få en så allsidig representation i FN-delegationen. Delegationens medlemmar kan följa arbetet ingående och fortlöpande föra fram sina synpunkter. Men jag betonar än en gång att min allmänna reservation inte gäller den här aktuella frågan. Vi är helt överens om att det är en fråga av det slag som normalt kräver utrikesnämndens hörande.

Nu har i debatten utanför detta hus gjorts gällande, att regeringen medvetet nonchalerat utrikesnämnden. Det har t. o. m. sagts att detta är ett exempel på den maktfullkomlighet som präglar den nuvarande regeringen. Det glädde mig mycket att herr von Friesen inte hade den uppfattningen. Han lämnade en redogörelse som gick ut på att regeringen

uppenbarligen har varit angelägen om att hålla en nära kontakt med utrikesnämnden och han talade om regeringens iver att hålla den kontakten när det gällde exempelvis EEC-förhandlingarna.

Jag skulle, herr talman, kunna fortsätta den exemplifiering som herr von Friesen har börjat och visa hur regeringen i fråga efter fråga — stora och små frågor — har ansträngt sig för att finna utrymme för överläggning med utrikesnämnden. Ibland har vi tvingats att begagna det substitut, eller kanske jag skall säga surrogat, som partiledarna utgör. Självfallet befriar oss inte användningen av denna surrogatlösning från grundlagens bud att höra utrikesnämnden, men i detta fall är det ju icke fråga om en kränkning av grundlagen. Därför kan det vara en praktisk åtgärd att partiledarna höres.

Jag hoppas verkligen att det yttrande som här har fällts inte skall betyda att partiledarna till den grad saknar auktoritet att vi inte skall få fortsätta att resonera med dem. Att deras hörande inte skall få innebära en dispens från grundlagens bud i detta avseende är emellertid självklart.

Jag skulle som sagt kunna fortsätta herr von Friesens exemplifiering för att visa hur angelägen regeringen är att höra utrikesnämnden. Vi hade år 1961 en höst, som i utrikespolitiskt hänseende var den mest spännande vi över huvud taget upplevt under efterkrigstiden. Vi kommer säkert ihåg det när vi tänker tillbaka, även om det förefaller som om många har glömt bort att det var stora och farliga ting som då hände utanför våra gränser och som krävde en ständig uppmärksamhet och snabba beslut från regeringen, men naturligtvis också råd och anvisningar från dem som inte tillhörde regeringen, från oppositionen.

Hela den internationella situationen var i höstas mörk och bekymmersam. Vi kommer ihåg vad som hände i Kongo, där Förenta Nationernas trup-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

per — i vilka svenskar ingick — var invecklade i allvarliga och blodiga sammanstötningar. Vi erinrar oss den oro som vi kände för frivilligkontingenten. Samtidigt som regeringen försökte be- vaka dessa svenska medborgares säker- hetssynpunkter var den dock naturligt- vis också angelägen att handla så att vi stödde Förenta Nationerna.

Vi kommer ihåg hur Dag Hammar- skjöld's bortgång skapade en krissitua- tion för Förenta Nationerna. Vi befa- rade att krisen i Kongo först snabbt skulle förvärras och att det därefter skulle uppstå en mycket svårartad kris för hela organisationen.

Ännu närmare ryckte oss händelser- na när atomvapenstoppet bröts genom Sovjetunionens provfällningar. Vi kän- de en stark oro för vad som kunde hän- da oss rent fysiskt och även för att det som hade inträffat skulle komma att yt- terligare förvärra ett i och för sig dys- tert utrikespolitiskt läge.

Vi kommer vidare ihåg hur den ryska noten till Finland fick oss att känna att världspolitiken ryckte närmare våra landamären.

Jag nämner dessa frågor av samma skäl som herr von Friesen nämnde frå- gan om EEC, nämligen för att visa hur i alla dessa angelägenheter av stor vikt för Sverige regeringen sökte upprätt- hålla en så nära kontakt med opposi- tionen och med utrikesnämnden som möjligt. Man säger att vi skulle ha gjort detta därför att vi varit tvingade till det av grundlagens föreskrifter. Nej, vi gjorde det av fri vilja för att även i alla tveksamma fall kunna se efter om det fanns en möjlighet att samla nationen kring en enhetlig svensk linje.

Det fanns under denna höst ytterli- gare en fråga som enligt vår bedömning var av stor vikt. När Sovjetunionen tog upp kärnvapenproven igen förstod vi att detta kunde betyda att hela nedrust- ningsfrågan skulle komma i ett dödläge. Utrikesminister Undén tog i regeringen upp frågan om vi inte borde göra ett

försök att bryta detta dödläge. Det var, herr talman, icke fråga om någon ny svensk politik. Det gällde att fullfölja tankegångar vilka, som även konstitu- tionsutskottet erinrar om, skymtade i utrikesministerns inlägg i Förenta Na- tionerna 1959. Det var från början inte tänkt att det skulle vara ett preciserat förslag. Man skulle göra en allmänt ut- formad deklaration, och om tankegång- arna i denna mötte gensvar, skulle man utforma ett mera konkret resolutions- förslag. Regeringen ställde sig helhjär- tat bakom utrikesministerns tankegång, och vi ansåg att de tankar han lade fram var ett direkt fullföljande av den sven- ska FN-delegationens insatser under se- nare tid i FN.

Regeringen hade för avsikt att an- mäla denna fråga för utrikesnämnden den 27 september, då utrikesnämnden skulle sammanträda. Emellertid inträf- fade då någonting — under denna dra- matiska höst inträffade det nästan varje dag ting som gjorde att man fick fun- dera och fundera om igen. President Kennedy höll — jag vill minnas — den 24 ett stort tal i FN. Det talet kretsade kring nedrustningsfrågorna. Kort där- efter lade den amerikanska regeringen fram ett mera detaljerat nedrustnings- förslag.

Utrikesministern tog då omedelbart kontakt med mig och sade att syftet med det svenska initiativet ju var att bryta ett dödläge i nedrustningsfrågan. Det är möjligt, menade han, att det ame- rikanska initiativet fyllde denna funk- tion och att stormakterna nu kunde komma till tals med varandra. Därför, sade han, var han närmast böjd för att Sverige med hänsyn till det amerikanska initiativet icke skulle ta något ini- tiativ i kärnvapenfrågan. Han frågade mig om min bedömning. Jag svarade att jag inte hade haft tillfälle att studera pre- sidentens tal — jag hade bara läst vad som stod i tidningarna om det — men det föreföll även mig att här förelåg en möjlighet att dödläget skulle kom-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

ma att brytas. Han frågade sedan: »Är det under sådana förhållanden» — jag tror samtalet var den 26 november — »lämpligt att jag anmäler detta ärende i utrikesnämnden såsom vi förut har tänkt?» Jag svarade att det var ytterligt tveksamt.

Varför svarade jag det? Helt enkelt därför att vi vet — det var nästan rörande när herr Braconier försökte förneka det — att praktiskt taget varje fråga som behandlas i utrikesnämnden på ett eller annat sätt bringas till allmänhetens kännedom. Herr Braconier påstår att om bara nämndens ledamöter åläggs ovillkorlig tystnadsplikt så sipp-rar ingenting ut. Herr Braconier måste vara i lycklig okunnighet om vad pressen har skrivit efter utrikesnämndens senaste sammanträde, då fungerande ordföranden, Majestädet, ålade nämndens medlemmar — två gånger — uttrycklig och ovillkorlig tystnadsplikt. Likväl lämnade både Sveriges Radio och ett par av tidningarna utförliga referat av vad som hade förekommit. Att en del av dessa referat är vilseledande hindrar inte att själva den sak som diskuterats kom fram.

Vi stod alltså inför den praktiska situationen att det är ett initiativ som i och för sig bör anmälas för utrikesnämnden men som sannolikt icke kommer att fullföljas. Men om vi går till utrikesnämnden med det, löper vi risken att detta initiativ dagen därpå är publicerat i Stockholms tidningar, och där-efter har regeringen inte längre någon valfrihet utan initiativet måste sedan fullföljas.

Jag betonar än en gång: hade vi varit klara över att initiativet skulle tas, så hade frågan anmälts för utrikesnämnden alldeles oavsett publiceringsriskerna, ty om vi ändå skulle fullfölja saken spelade det mindre roll om upplysningar kommit några dagar eller veckor före. Men sådant läget nu var, var detta orimligt, det tror jag varenda objektiv granskare måste säga sig, och det var

ur landets synpunkt riktigt att handla som regeringen gjorde.

När så FN-delegationen hade studerat det amerikanska förslaget mera ingående kom utrikesministern till den uppfattningen att Undén-planen borde läggas fram och tankegångarna fullföljas. Jag fick ett telegram om den saken och besvarade telegrammet med att säga att jag ansåg det självklart att FN-delegationen som var på platsen bäst bedömde saken men att om planen skulle läggas fram så måste vi i varje fall ta ett samtal med partiledarna; jag förutsatte att det skulle bli svårt att få utrikesnämnden sammankallad.

Delegationen i FN behandlade ärendet jag vill minnas den 20 oktober — jag har sett ett uttalande i dag, att det skulle ha varit den 19; det var i varje fall den 19 eller den 20 oktober. Den 21 oktober tog jag kontakt med partiledarna, talade om för dem innehållet i vår plan. Deras reaktion var den helt naturliga. Jag skall inte återge den, ty planen kom ju, som de uppfattade det, som en ny sak för dem, och det finns ingen anledning att upprepa vilka yttranden som då fölls. En sak kan väl ändå intressera kammarens ledamöter, och det är att ingen av partiledarna då, efter att ha mottagit redogörelsen för planens innehåll, kom på idén att begära utrikesnämndens sammankallande.

Den 22, dagen efter, låg talet här i Stockholm. Vi skrev ut det omedelbart i avskrifter som vi distribuerade till partiledarna. På eftermiddagen den 23 oktober hade partiledarna detta tal i sin hand. Inte heller den 23 oktober kom det från partiledarna någon som helst reaktion av den typen att de ansåg att utrikesnämnden skulle sammanträda. Nu kan partiledarna säga, och det gör de väl, att avsikten var att talet skulle hållas den 24 oktober, men hade partiledarna bedömt saken som så viktig att utrikesnämnden borde kopplas in, så hade det ändå funnits ett visst utrymme för att göra detta: talet hölls icke

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

förrän den 26 oktober, alltså fem dagar efter det att partiledarna hade under rättats om talets innehåll och tre dagar efter det att partiledarna tagit del av det in extenso; jag förutsätter att de har så stort intresse att de verkligen tog del av det.

Hur man med denna tidtabell som utgångspunkt skall kunna göra gällande att regeringen inte varit angelägen att hålla en så nära kontakt som möjligt med riksdagsopinionen, det förstår inte jag. Jag kan inte heller begripa hur man med kännedom om dessa fakta i målet kan anklaga regeringen för något försök till maktfullkomlighet.

Talet hölls alltså den 26 oktober.

I mitten av november, sedan man på många håll hade fått en relativt gynnsam reaktion, kom den tidpunkt då de allmänna riktlinjerna skulle transformeras till en resolution. Den 17 november hade vi ett sammanträde med utrikesnämnden. (Detta har icke omnämnts i konstitutionsutskottets memorial och har alltså inte föranlett någon erinran av konstitutionsutskottet, men jag vill ändå för fullständighetens skull nämna det.) Utrikesnämnden hade samman kallats för en diskussion om den nordiska samarbetskonventionen. Jag passade på att lämna en redogörelse för det samtal jag hade haft med Finlands president Kekkonen med anledning av den ryska noten och de överläggningar som utlösts mellan Finland och Sovjetunionen angående noten. Dessutom togs det upp en brådskande fråga i Kongoaffären, en fråga som emellertid senare löstes på ett annat sätt men som vi då anmälde på grund av de då föreliggande informationerna.

Det är riktigt att det var herr Ohlin som den 17 november tog upp frågan om resolutionsutkastet. Jag kan medge att det var en försummelse av regeringen att inte själv ta upp frågan och att det är fullkomligt riktigt att det var herr Ohlin som tog upp den. Men sedan herr Ohlin hade tagit upp frågan, lämnades

det en fullständig redogörelse för vad herr Undén hade för avsikt att säga. Resolutionen genomgicks punkt för punkt. Om inte tiden nu vore så knapp skulle det vara av ett visst intresse att jag läste upp mitt anförande i utrikesnämnden — jag skulle mycket väl kunna göra det utan att blotta några hemligheter, ty allt är nu överspelat; men tiden är som sagt knapp. Varje punkt i resolutionen lästes upp och diskuterades. De synpunkter, som framfördes i utrikesnämnden, framför allt av herrar Heckscher och Ohlin, vidarebefordrades ögonblickligen till vår FN-delegation. Talet skulle hållas den 17 november, alltså samma dag, men vi har ju en tidskillnad i förhållande till Amerika på 6 timmar, och det var därför inte omöjligt att ta hänsyn till de synpunkter som framförts i utrikesnämnden. Jag nämner även detta för att visa att mytbildningen om vår ovilja att ha kontakt med nämnden borde efter dagens överläggningar hänföras just till myternas område.

Jag vill sammanfatta:

1) Det var icke fråga om någon ny politik. Det var ett fullföljande av tidigare lanserade tankegångar.

2) Den svenska FN-delegationen, i vilken oppositionen är representerad, hade tillfälle att diskutera anförandet.

3) Partiledarna fick dels en muntlig redogörelse av mig för talets innehåll och dels en avskrift in extenso av talet flera dagar innan det hölls.

4) Utrikesnämnden hade tillfälle att diskutera det svenska resolutionsförslaget innan det framlades i FN.

Slutligen vill jag erinra om att före det definitiva svenska ställningstagandet — svaret på U Thants fråga, föranledd av resolutionen — fick oppositionen verkligen tillfälle att resonera om dessa ting; vi hade två särskilda överläggningar i utrikesnämnden, först en där vi presenterade vår linje och tog emot den kritik som framkom och där vi sade att vi skulle försöka ta hän-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

syn till den, och veckan därefter en annan. I det förslag vi då lade fram hade — det vågar jag säga — kritiken i allt väsentligt beaktats.

Jag är tacksam både för konstitutionsutskottets enhälliga uttalande, som nära överensstämmer med mitt uttalande den 25 oktober, och för det tillfälle jag fått att inför allmänheten klargöra hur det förhåller sig med denna affär, om vilken herr von Friesen, visserligen från andra utgångspunkter, sade att den skildrats på ett oriktigt sätt i pressen. Även på den punkten delar jag herr von Friesens uppfattning.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens herr statsministern började med att ganska kategoriskt säga, att konstitutionsutskottet inte anser att det här föreligger ett handlande mot grundlagen. Men, herr statsminister, varför skulle konstitutionsutskottet åberopa 54 § i regeringsformen och varför skulle bl. a. sista raden i det enhälliga konstitutionsutskottets utlåtande hänvisa till grundlagen, om man inte ansåg att det gällde ett handlande mot grundlagen?

Statsministern sade vid debatten i första kammaren om denna fråga någonting helt annat. Han klargjorde där att det hade varit korrektare att höra utrikesnämnden. Statsministerns anförande här i andra kammaren utgick från ett helt annat betraktelsesätt, nämligen att konstitutionsutskottet egentligen inte har åberopat författningen. Om statsministern i första kammaren ansåg, att det hade varit korrektare om utrikesnämnden hade hörts, så menade han väl att det ur grundlagssynpunkt hade varit korrektare. Statsministern menade väl inte att den passus i 54 § regeringsformen, där det klart stadgas att utrikesnämnden skall höras innan beslut fattas, icke skulle vara tillämplig i detta fall?

Statsministern talar mycket om vad partiledarna gjort och att de blivit un-

derrättade. Den saken tog jag upp i mitt första anförande. Jag sade, att vad partiledarna gjort inte har någonting med utrikesnämnden att göra, och att det är utrikesnämnden som skall höras.

Statsministern talade mycket ingående om sekretessbestämmelserna. Han sade att herr Braconier måste vara mycket okunnig därför att han inte visste hur det låg till med publiceringen av vad som hade förekommit vid det senaste sammanträdet med utrikesnämnden. Ja, det som publicerades från senaste sammanträdet med utrikesnämnden har statsministern kallat för fria fantasier. Man kan väl aldrig hindra att det spekuleras. Det är många gånger man talar om vad konstitutionsutskottet har gjort — även i regeringsorganet har man dagen efter kunnat läsa om det utan att man fördenskull kunnat underlåta att behandla dessa frågor i konstitutionsutskottet.

Det är litet betänkligt att statsministern säger att konstitutionsutskottet inte anser att det här handlar om någon kritik. Jo, det gör det, därför att beteendet i fråga utgår ifrån att här handlats mot andan i 54 §. Det strider helt mot den tolkning som gjordes i den mest utförliga diskussionen om denna paragraf, professor Bruswitz tolkning av den del av Sveriges riksdags historia som behandlar denna fråga. Man hade kunnat hoppas, att statsministern hade sagt att det är alldeles felaktigt att åberopa 54 §, att man inte behövde tillkalla utrikesnämnden. Det är, herr statsminister, en uppenbart oriktig tolkning. Den får inte stå oemotsagd. Det vore olyckligt om författningsutredningen skulle utgå ifrån att den svenska riksdagen inte skulle reagera när man handlar emot andan i denna paragraf.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern strödde så mycket blommor för konstitutionsutskottet, att jag ett ögonblick kände

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

mig ungefär som den bekante romerske talare som när han efter ett anförande fått mycket applåder frågade sig: »Har jag råkat säga en dumhet?»

Jag vill emellertid fästa statsministerns uppmärksamhet på att vad konstitutionsutskottet har skrivit i denna fråga innebär att utskottet har haft en annan tolkning av grundlagens bud än vad statsministern gör gällande, trots att utskottet anför några av de reservationer som kan tala för regeringen. Det föreligger en väl nyanserad skillnad mellan utskottets grundlagstolkning och regeringens tolkning. Sedan må man kalla detta uttalande för en erinran, en reprimand, en invändning — men en form av kritik är det otvivelaktigt.

Jag vill sedan säga några ord om vad statsministern yttrade om överläggningarna med partiledarna. Det är klart att vi är överens om att dessa inte kan vara ett substitut för de i grundlagen fastställda organen för överläggningarna, men när statsministern drar en rökråd över förhandlingarna med partiledarna vet jag inte om det är alldeles påkallat i detta sammanhang. Om jag är riktigt underrättad — den tjänstvilliga pressen har meddelat oss om saken — innebär detta samtal mellan statsministern och partiledarna enbart en delgivning av det tal som utrikesministern skulle komma att hålla i New York. Någon som helst överläggning om innebörden i talet eller ens en begäran om detta lär enligt vad jag har mig bekant inte ha förekommit. Jag tror att detta i klarhetens intresse bör framhållas i denna debatt.

Så faller statsministern för frestelsen att återropa den s. k. Undénplanen, ehuru han inte drev det så långt som till att diskutera hela sakinnehållet och betydelsen av densamma. Jag skall inte fullfölja det resonemanget. Min enda reflexion är att därest Undénplanen var så bra, riktig och värdefull, hade det funnits dubbel anledning för regeringen och främst statsministern att få ett

ytterligare stöd för saken i utrikesnämnden, att kunna säga att planen bars upp av en överväldigande folkmening.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Ja, det sista som herr von Friesen sade är fullständigt riktigt. Det fanns ingen som helst anledning för oss att inte förvänta att utrikesnämnden skulle ha givit oss stöd i denna fråga. Det är alldeles självklart att det inte kan vara rädslan för att utrikesnämnden skulle ha en annan mening som gjorde att den i detta fall inte blev hörd.

Herr Braconier har under konstitutionsutskottets granskningsarbete varit så engagerad för att det skulle bli anmärkning härvidlag, att han liksom håller en plaidoyer för ett helt annat utskottsutlåtande än det som föreligger. Men vi har ju bara fakta i målet att hålla oss till. Om det hade varit så att regeringen klart har kränkt grundlagen, vad menar då konstitutionsutskottet med att inte göra någon anmärkning? Är det inte något ganska uppseendeväckande att här säges att grundlagens 54 § är kränkt, men likväl gör konstitutionsutskottet inte någon anmärkning? Konstitutionsutskottet har, såsom jag har fattat saken, tolkat situationen precis som regeringen, nämligen att det finns en vilja att höra utrikesnämnden som är så stor, att grundlagens tvingande bestämmelser inte är nödvändiga att åberopa. Vi vill höra utrikesnämnden i alla de situationer då det går att göra det, och här fanns ingen sådan anledning till att vi inte skulle göra det.

Orsakerna till att utrikesnämnden inte blev hörd är redovisade i mitt anförande av den 25 oktober i kammaren, i konstitutionsutskottets utlåtande som nu föreligger på kammarens bord och av mig personligen i dagens debatt. Det finns ingen lucka här. De skäl som föreläggat för att utrikesnämnden inte blivit hörd är redovisade. På grundval av des-

Ang. rådplågning i utrikesnämnden i vissa ärenden

sa skäl trodde jag att konstitutionsutskottet blev enhälligt om att någon kränkning av grundlagen inte hade förekommit och att följaktligen grund för en anmärkning icke fanns. Men om konstitutionsutskottets ledamöter därefter går upp här i kammaren och säger: »Vi menar inte vad vi skriver», då har vi kommit in i ett konstitutionellt granskningsförfarande som är orimligt.

Konstitutionsutskottets utlåtande är vad vi har att hålla oss till, och däri fastslås det som jag tror är viktigt nämligen att det måste göras en grannliga prövning i sådana här gränsfall. Och då mobiliserar konstitutionsutskottet, liksom jag har gjort det, skälen till att det inte fanns orsak för regeringen att handla.

Jag skall inte föredra vad utskottet har skrivit i utlåtandet av hänsyn till att tiden är knapp, men jag vill hänvisa kammarens ledamöter till att läsa vad utskottet anfört nederst på sidan 4 och överst på sidan 5 i utskottets utlåtande. Jag tror inte att någon skall kunna finna någon som helst motsättning mellan mitt anförande nyss och utskottets skrivning. Däremot torde det vara mycket svårt att få ett sammanhang mellan herr Braconiers utläggning av vad utskottet enligt hans mening borde ha skrivit och vad han nu har anfört. Men det är hans sak.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsministern tog inte alls upp vad jag sade i mitt första anförande om den debatt, som hölls i denna fråga för 10 år sedan, varvid konstitutionsutskottets dåvarande ordförande klart gav till känna, att utskottet mer och mer följt den praxis att man ansett en omförmälan — som i år har utbytts mot tillkännagivande — utgöra en kritik, som stöder sig på grundlagen. Varför skulle konstitutionsutskottet här ha hänvisat till paragraf 54, om det inte gällde en tolkning av grundlagen?

Men i denna situation säger nu stats-

ministern, att varje kritik, som inte är en direkt kritik enligt paragraf 107, inte är någon kritik enligt grundlagen. Det skulle alltså inte vara någonting som har stöd i grundlagen. Detta resonemang strider helt emot vad som förekommit i debatterna under senare år. Men vill statsministern införa den praxis, att konstitutionsutskottet varje gång det anser att regeringen bättre borde ha följt grundlagen skall tillgripa paragraf 107, får man kanske göra det. Självklart skulle detta försvåra enhälliga skrivelser från utskottets sida och kritiken få en mera personlig prägel. Statsministern vet mycket väl att vi i åratal har väntat på författningsutredningen, och statsministern är inte okunnig om att man, inte minst på socialdemokratiskt håll, har sagt att kritik enligt paragraf 107 på grund av denna paragrafs formulering ofta får en aggressivt personlig tillspetsning, som vi velat undvika.

Statsministern har inte i detta fall givit något som helst skäl för att regeringen inte låtit sammankalla utrikesnämnden. Det fanns väl ändå en anledning och även tid till att sammankalla utrikesnämnden. Det är av dessa orsaker som det är anmärkningsvärt att nämnden inte inkallades.

Jag måste säga att det är förvånande att statsministern anser, att alla omförmäländen inte innebär någon kritik som har stöd i grundlagen. I så fall skulle alla reservationer inom konstitutionsutskottet vara ganska meningslösa. Konstitutionsutskottet har också under många år helt frångått en sådan tolkning som statsministerns.

Herr **VON FRIESEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller helt med statsministern om att vi, när vi behandlar detta utlåtande, skall diskutera vad som står i utlåtandet och inte någonting annat. Men jag vill påpeka — jag tror att jag gör det för tredje gången — att vad som står i detta utlåtande är att

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

utskottet anser att rådplägning med utrikesnämnden borde ha ägt rum i den fråga vi nu diskuterar.

Statsministern säger att det inte föreligger någon meningsskiljaktighet mellan honom och utskottet, men samtidigt argumenterar statsministern från den utgångspunkten, att rådplägning inte borde ha ägt rum. Jag har försökt att lägga upp i varje fall mitt första anförande så brett som möjligt och med beaktande av alla synpunkter, men statsministerns anförande tvingar mig faktiskt till konstaterandet, att det föreligger en skillnad mellan utskottets uppfattning och den tolkning statsministern här gett till känna.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag tror också, efter de inlägg som gjorts här i dag, framför allt av herr Braconier, att det föreligger en skillnad. Men jag betonar än en gång, att i det utskottsutlåtande vi har framför oss konstateras att ingen anledning till anmärkning föreligger. Skälen härtill redovisas på ett sätt, som nära överensstämmer med den uppfattning, som regeringen hela tiden har gjort sig till talerman för.

För att det inte skall återstå något oklart — det är kanske inte alltid så lätt att följa en debatt och jag har kanske inte uttryckt mig tillräckligt tydligt — vill jag än en gång framhålla att utrikesnämnden borde ha hörts, även enligt regeringens mening. På den punkten är vi alltså överens, där råder inga delade meningar. Både konstitutionsutskottet och regeringen har redogjort för skälen till att utrikesnämnden inte hördes.

Jag hade, tills jag gick hit och lyssnade på debatten, den uppfattningen att vi var överens om både de formella synpunkterna och de praktiska slutsatserna. Det är med stor ledsnad jag konstaterar, att denna strid alltså skall fortsätta. Det hade jag inte drömt om sedan fakta

i målet klarlagts. Men är det så, att herrarna vill riva upp en strid i detta fall, så gärna för mig. Det beror emellertid i så fall inte på regeringen utan på de inlägg, framför allt av herr Braconier, som gjorts i denna debatt.

Herr **LARSSON** i Luttra (cp):

Herr talman! Efter denna ingående debatt skall jag försöka att hålla ett relativt kort anförande.

Det är kanske så, att konstitutionsutskottets granskning av statsrådets protokoll i år i viss mån skiljer sig från vad som tidigare varit brukligt. Utskottet har inte funnit sig böra åberopa vare sig paragraferna 106 eller 107 i regeringsformen. När jag säger utskottet, avser jag såväl utskottsmajoriteten som reservanterna.

Utskottet har emellertid i tre fall enhälligt funnit skäl att kritisera statsrådet — visserligen enligt den mildare formen, som tidigare har gått under den litet mera ålderdomliga benämningen »omförmålan» men som nu getts beteckningen »tillkännagivande», en form som — det bör sägas ifrån — icke innebär någon skillnad, vare sig till graden eller arten, i förhållande till vad som tidigare kallats omförmålan. Det är uteslutande en modernisering av språket. Det har i pressen angivits att detta uttryck skulle vara något mildare, men utskottet har enhälligt fastslagit att det är precis samma sak.

Det förhållandet att erinringarna i utskottet varit enhälliga betraktar jag såsom ett visst hälsotecken. Det får väl anses innebära att man i år har lyckats se mera till sak än till partifärg vid utformningen av erinringarna mot vissa ärendens handläggning i statsrådet.

Vi lever ju i en tid då kontakterna med andra länder blir allt livligare. Deltagandet i och beroendet av internationella organisationer blir alltmera omfattande för vårt land, och särskilt vid ställningstagande till frågor som hör samman med detta är det viktigt att

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

kontakterna mellan regering och riksdag är intima och förtroendefulla.

Den plan till en atomfri klubb som utrikesministern framförde i FN:s politiska utskott borde alltså i förväg ha meddelats utrikesnämnden. Därom råder inga delade meningar i utskottet, och statsministern har nyss anfört att också han har samma uppfattning. De skäl som har anförts till ursäkt för att så inte skett utgör förklaringar men är knappast något försvar för det inträffade. Skälen har ju angetts vara dels tidsnöd, dels att det i förväg rådde ovisshet om huruvida förslaget skulle väckas i FN, dels ock att det fanns risk för att förslaget bleve offentligt känt om det meddelades utrikesnämnden, vilket skulle ha varit särskilt fatalt, därest förslaget sedan inte kommit att väckas.

Det har sagts här att risk för läckage tyvärr kunde anses föreligga. Herr von Friesen har redan varit inne på att man tyvärr måste konstatera — detta gäller inte endast konstitutionsutskottet utan även utskotten i övrigt — att man tycker sig kunna konstatera en ökad tendens till indiskretion. När någonting av vikt har behandlats i utskotten, kan man dagen därpå läsa om det i pressen trots att detta inte varit meningen.

Även om man tyvärr måste räkna med vissa indiskretioner, skulle det vara särskilt farligt om man toge detta till intäkt för att inte bringa viktiga beslut eller viktiga förslag på det utrikespolitiska området till utrikesnämndens kännedom just på grund av att ju viktigare ett förslag vore och ju mera angeläget det vore att det inte skulle bli allmänt känt, desto starkare skäl kunde det anses finnas för att man läte bli att meddela utrikesnämnden förslaget. Det är alldeles uppenbart att det inte kan få vara på det sättet, utan i stället måste vi vara överens om att försöka bevara sekretessen där sekretessen är nödvändig. Vi vill ha en offentlig debatt så långt det är möjligt, men vi är samtidigt på det klara med att sekretessen är nöd-

vändig i vissa frågor. Men då skall den också iakttas i full utsträckning. Det tillkommer självfallet i första hand oss som deltar i besluten att verkligen hålla tungan för tunga, men dessutom tillkommer det oss såsom riksdagsledamöter att se till att förutsättningar skapas för en absolut sekretess i sådana frågor där detta är nödvändigt.

Det har här talats en del om de skrivelser i pressen som har föranletts av konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande. Man har till och med sagt att enhälligheten bakom utlåtandet skulle innebära att de borgerliga ledamöterna hade anslutit sig till de socialdemokratiska ledamöternas uppfattning. Det finns skäl att slå fast att det vid behandlingen i utskottet till en början föreföll som om det skulle finnas förutsättningar för ett enhälligt utlåtande. Något kom dock emellan, och utlåtandet utformades av den borgerliga sidan såsom en försiktig erinran och först i sista omgången meddelade de socialdemokratiska ledamöterna att de anslöt sig till denna skrivning. Detta är vad som har inträffat vid behandlingen av frågan.

Jag hälsar alltså med tillfredsställelse att vi har lyckats åstadkomma enhälliga skrivelser i vissa frågor. Men jag delar helt den uppfattning, som här tillkännagavs — jag minns inte om det var av herr von Friesen eller herr Braconier — nämligen om att hårda tolkningsdebatter uppstår om vad som har avsetts med skrivningen i det ena eller andra avseendet, måste det försvåra enhälliga skrivelser i framtiden. Det är alltså att hoppas, att man inte försämrar förutsättningarna för en saklig granskning av statsrådets domvärjo genom att i efterhand göra skilda uttryck till föremål för alltför långt gående tolkningsutläggningar.

Herr talman! Jag inskränker mig till dessa uttalanden i frågan. Vi har väl redan vid tidigare tolkningar här varit överens om att det väsentliga inte är att hänga enskilda statsråd för vad de

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

gjort, utan att det väsentliga är att hindra eller försvåra statsrådets övertramp när det gäller grundlagen i framtiden.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Diskussionen i denna fråga — jag tänker inte bara på vad som sagts här i dag utan även på vad som sagts i pressen under den senaste tiden — visar hur det går när en fråga blir alltför politiskt inflammerad. Ty i själva verket är ju detta inte någon stor fråga. Vi bör framför allt komma ihåg, att regeringen — senast statsministern här i dag — förklarat att frågan borde ha behandlats i utrikesnämnden men att mellankommande omständigheter gjorde att detta inte kunde ske, omständigheter över vilka regeringen inte rådde.

En av huvudanledningarna — detta bör ännu en gång slås fast — var att det inte var alldeles klart om talet i fråga skulle hållas eller inte. Utrikesminister Undén sade vid ett tillfälle i riksdagen, att »ännu när jag skulle resa till New York var det ovisst huruvida ett svenskt inlägg skulle göras». »Orsaken var», fortsatte han, »meddelandet från sovjetregeringen i FN, att man skulle företa kärnvapenprov med de väldiga megatonbomberna. Det kunde tänkas att detta meddelande skulle leda till en fullständig omläggning av hela debatten och att det i den atmosfären inte vore mycken mening att göra ett svenskt inlägg på mera saklig grund.»

Vidare har utskottet i sitt utlåtande pekade på t. ex. det nedrustningsförslag som hade framlagts av USA. Vi skall också i detta sammanhang komma ihåg att vi i utrikesnämnden den 27 september hade haft en överläggning om instruktionen för ombuden vid FN-mötet och att i denna betonades bl. a. angelägenheten av att det blev nya sakdiskussioner i tiomaktskommittén eller annat

lämpligt organ, med sikte på en allmän nedrustning under erforderlig kontroll.

I bilden bör naturligtvis också tagas med det bedrägliga förhållande som sedan länge råder och som tidigare har berörts, nämligen att det tycks vara omöjligt att upprätthålla den sekretess kring utrikesnämndens överläggningar som alla säger sig önska. Trots detta önskemål blir det tydligen ingen bättring. Och statsministern har naturligtvis rätt, då han förmenar, att detta förhållande blir särskilt besvärande om det gäller en regeringsdeklaration som kanske, när allt kommer omkring, helt enkelt inte kommer att göras. Jag anklagar ingen för läckorna i utrikesnämnden, ty jag har ingen aning om vem eller vilka som har ansvaret för dem. Men så mycket kan jag väl säga att detta är ett allvarligt missförhållande som, om man inte kan råda bot för det, kommer att innebära betydande svårigheter för utrikesnämnden att fungera på det sätt som är avsett.

Jag vill också i likhet med konstitutionsutskottet trycka på att det även bör observeras, vilket enligt min mening har kommit fram för litet i denna debatt, att redan vid generalförsamlingens möte år 1959 framförde utrikesminister Undén i generalförsamlingen å svenska delegationens vägnar tankegångar, som i viss mån återkommer i anförandet rörande planen på en »non-atom-club». Och jag ber att få citera vad som säges härom i den FN-redogörelse som vi fick om det fjortonde ordinarie FN-mötet. Där står det:

»I detta sammanhang framförde herr Undén tanken på en expertutredning rörande värdet av överenskommelser om regionala zoner, inklusive den s. k. Rapackiplanen, vari dels kärnvapen skulle vara bannlysta, dels också restriktioner gälla beträffande konventionella rustningar.» Enligt upplysningar som jag har fått hade utrikesnämnden den gången tillfälle att ta del av herr Undéns planer och man kan ju under så-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

dana förhållanden fråga sig, om det var någonting så omvälvande nytt i herr Undéns plan.

Vid samma tillfälle — 1959 — röstade också Sverige för en resolution angående förhindrande av ytterligare spridning av kärnvapen, och inte minst herr Sandler spelade den gången en mycket aktiv roll för att få stopp på spridningen av kärnvapen. Jag har uppehållit mig vid detta därför, att under den korta tid jag har suttit i konstitutionsutskottet har jag fått lära mig, att då man skall döma eller inte döma ett statsråd för någonting, måste man också fråga sig, om det finns några tidigare beslut, som kan ge vederbörande statsråd anledning att antaga, att han vid sitt handlande har stöd i tidigare beslut eller praxis. Och här finns ett samband som man inte kommer ifrån.

Det kan vara intressant att i det sammanhanget citera vad professor Wahlund sade här den 14 mars 1962 om Undénplanen. Han sade: »Jag var med därute i Förenta Nationerna då planen kom till, och jag anser mig skyldig ge uttryck åt den observationen att planen framlades vid en psykologiskt riktig tidpunkt. Det var nog inte minst detta som var betydelsefullt för planens framgång. Den svenska framstöten står enligt min mening i full överensstämmelse med traditionell svensk utrikespolitik. Här går sålunda principerna i vår utrikespolitik igen i den formen att vi för det första vill hindra atomvapnens spridande till nya länder och att vi för det andra också vill se till att maktbalansen inte därför rubbas. Jag menar att det framlagda förslaget som det var och än mer efter skrivelse till U Thant inte binder Sveriges handlingsfrihet för framtiden.»

Det har, herr talman, mycket diskuterats om konstitutionsutskottets tillkännagivande innebär kritik eller inte mot hans excellens utrikesministern. Jag tycker att det räcker att hänvisa till vad som på den punkten har skrivits

av utskottet. Utskottet har sagt att »med hänsyn till angivna förhållanden finns det ej skäl att framställa någon anmärkning mot statsrådets ledamöter i anledning av att utrikesnämnden ej samman kallats till överläggning om ifrågavarande plan före dennas framläggande». Men utskottet har också velat understryka betydelsen av att utrikesnämnden höres i alla de fall dess medverkan bör äga rum på sätt som är tänkt enligt § 54 i regeringsformen.

Herr von Friesen försökte här göra gällande att ordet »anmärkning» skulle utläsas på annat sätt än man vanligen gör enligt svenskt språkbruk. Detta är för oss andra utskottsledamöter något alldeles nytt. Det nämndes aldrig ett ord därom, då utskottet behandlade denna fråga. Jag vidhåller således att utskottets utlåtande skall läsas såsom man lärde sig läsa i folkskolan. Herr Braconier har kommit till det resultatet att utskottet har gjort en »anmärkning». Ja, av tonfallet att döma tyckte man sig t. o. m. ana att han menade att det var en mycket allvarlig anmärkning mot utrikesministern. Nej, herr Braconier, vi har gjort ett tillkännagivande, ingenting annat. Jag kan försäkra både herr Braconier och kammaren, att bakom herr Braconiers tolkning av vad utskottet sagt står inget enligt utskott. Tolkingen är helt och hållet herr Braconiens egen.

Till sist må det tillåtas mig att göra en liten reflexion. Jag tycker att det är beklämmande att ledamöter i ett utskott som skall döma andra på grundval av protokoll och liknande inte ens kan läsa vad de själva varit med om att skriva.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Från flera håll, och även från statsminister Erlanders sida, har frågan om hans hänvändelse till partiledarna berörts. Statsministern kallade det för ett »surrogat» som han hade använt sig av. Får jag innan jag går in

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

på en något utförligare framställning slå fast att statsminister Erlander, när han per telefon tog kontakt med mig, var nog korrekt att betona — kraftigt till och med — att han självklart på grund av ett muntligt och mycket kort referat, som inte på något sätt gjorde rättvisa åt utrikesministerns tal, icke begärde eller ifrågasatte något ställningstagande från partiledarnas sida. Jag hoppas att statsministern fortfarande intar samma hållning.

Sedan skall jag be att få säga några ord till ytterligare belysning av denna kontakt. Statsministern telefonerade under lördagen och sade, som sagt mycket kort, några ord om innehållet i talet som han då inte hade till förfogande. På måndag kväll fick jag, och efter vad jag erfarit även andra partiledare, en avskrift av talet. Där stod att talet skulle hållas på tisdagen. På onsdagen var det remissdebatt. Alla i denna kammare vet att när man har en remissdebatt på onsdagen är tisdagen sedan länge fullt upptagen av överläggningar med förtroenderåd, författande av anförande som skall hållas under remissdebatten etc. Det var därför helt naturligt, tycker jag, att statsministern fortfarande inte på något sätt ifrågasatte att partiledarna skulle lägga det arbetet åt sidan för att i stället ägna sig åt de överläggningar med sina partivänner, som var självklara innan partiledarna på något sätt kunde ta ställning till detta tal. Man kan göra en eller annan kommentar, men något ställningstagande kan naturligtvis inte ifrågakomma. Att statsministern inte begärde något sådant tycker jag var riktigt.

Sedan kom remissdebatten, och det visade sig på onsdagen att herr Undén inte hade hållit sitt tal. Då frågade jag regeringsledamöter — jag tror att jag även frågade statsministern själv — som sysslade med denna fråga: »Kommer herr Undén att hålla talet under onsdagen?» Man svarade att det föreligger inga bestämda informationer, men

det är möjligt att han håller talet på onsdagen. Jag vill erinra om att statsministern under onsdagen ingalunda ifrågasatte, att partiledarna i stället för att ägna sig åt remissdebatten skulle ta upp överläggningar med sina partivänner för att kunna göra ett uttalande som möjligen skulle kunna åberopas som ställningstagande. — På torsdagen hölls sedan talet.

Jag tror att dessa omständigheter är ostridiga. Nu säger statsministern: »Partiledarna fick kännedom om talets innehåll fem dagar före dess hållande.» Måste man inte säga att som sammanfattande skildring av vad som förevarit är denna antydning, att vi hade fem dagar på oss, minst sagt icke rättvisande.

Jag vill slå fast att regeringen tydligen inte hade någon avsikt att sammankalla utrikesnämnden och att regeringen inte — vilket hade varit naturligt — försökte att ordna ett uppskov med talets hållande så att man hade kunnat sammankalla utrikesnämnden trots de svårigheter remissdebatten naturligtvis medförde. Man hade inte någon som helst tanke på att höra utrikesnämnden, och det är *regeringen* som sammankallar utrikesnämnden. Enligt min mening är det alldeles klart att regeringen borde ha hört utrikesnämnden och kallat denna med sådant varsel, att det varit möjligt för nämndens ledamöter att i någon mån överlägga med sina riksdagsgruppers förtroenderåd. Om regeringen ansåg att en sådan överläggning var överflödig, borde det i varje fall funnits tillfälle för dem av utrikesnämndens ledamöter, som tillhör samma meningsriktning, att inbördes överlägga före nämndens sammanträde. Det hade varit möjligt att uppfylla dessa villkor, om regeringen från början hade bestämt sig för att t. ex. sikta på talets hållande något senare än man från början gjorde.

Nu har konstitutionsutskottet fastslagit att regeringen borde ha hört utrikesnämnden, och därmed är väl egent-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

ligen hela detta tal om statsministerns här skildrade kontakt med partiledarna av ganska ringa betydelse. Om man bara fastslår att statsministern icke har begärt — och på grund av omständigheterna inte rimligen kunnat begära — något ställningstagande från partiledarna och hänvisar till konstitutionsutskottets slutsatser, vad behöver man då egentligen mer säga om den saken?

Statsministern har nu talat om frågans följande handläggning. Han har medgivit att det var en försummelse att inte ta upp frågan inför utrikesnämnden, när regeringen den 17 november faktiskt hade en utrikesnämnd samman kallad. Det var mycket kort tid innan herr Undén skulle följa upp sitt initiativ genom att framlägga resolutionsförslag i FN och hålla ett anförande där. Jag är glad att kunna konstatera att vi härvidlag är överens. Men jag vill betona att det var minst lika motiverat och nödvändigt att ta upp frågan inför utrikesnämnden innan herr Undén över huvud taget lanserade sin plan, även om det var naturligt att höra nämnden också när han skulle föra saken vidare.

Det är rätt karakteristiskt — jag vill nämna det eftersom statsministern här själv berört vad som förekom vid utrikesnämndens sammanträde — att nämnden inte erhöll utrikesministerns tal in extenso, utan endast en muntlig sammanfattning av en tjänsteman. Även om denna sammanfattning utan tvivel var mycket skickligt utförd, så är det inte samma sak som att ha tillgång till talet som sådant.

Statsministern säger att resolutionsförslaget granskades i detalj inom utrikesnämnden. Jag måste då lämna den upplysningen att vi i utrikesnämnden ganska länge diskuterade frågan om herr Undéns tal och den kommande resolutionen, utan att regeringen lade fram det resolutionsförslag som herr Undén tänkte presentera. Det var först sedan vi alltså debatterat saken både

länge och väl som ett annat närvarande statsråd tog fram ett antal exemplar av resolutionen och började distribuera dem till nämndens ledamöter. Om statsministern vill åberopa behandlingen av resolutionsutkastet såsom ett bevis för hur angelägen regeringen varit att hålla kontakt med nämnden, så är det ett mycket svagt argument.

Jag skulle inte, herr talman, ha berört dessa saker, om det inte varit nödvändigt för att tillrättalägga den skildring statsministern här lämnat. Han har alltså sig själv att skylla för att det hela bragts på tal.

Statsministern ville göra gällande att konstitutionsutskottets utlåtande står i mycket god överensstämmelse med vad han yttrade här i kammaren den 25 oktober förra året. I anledning därav vill jag först och främst konstatera att konstitutionsutskottet fastslagit att regeringens handlingssätt inte står i god överensstämmelse med grundlagen, eftersom regeringen enligt utskottets mening hade bort höra utrikesnämnden men inte gjort det! Det är mot denna bakgrund man bör bedöma vad statsministern sade i kammaren den 25 oktober förra året. Jag skall be att få läsa upp ett par avsnitt:

»På måndagen fick herrarna talet» — det var alltså fråga om partiledarna. »Vi tyckte givetvis att vi därmed gjort vad vi kunnat i denna situation.» Man skickade alltså över talet till partiledarna och mer kunde man inte göra; det finns inte i detta statsministerns yttrande någon antydning om att man hade bort höra utrikesnämnden. Vidare heter det: »Därtill kommer en helt avgörande omständighet, nämligen den att vi har FN-delegationen — numera förstärkt med herr Hjalmarson — som sitter i New York, och jag föreställer mig att man där i vederbörlig ordning har resonerat om talet.»

Den 25 oktober betraktade alltså statsministern den omständigheten att vi har en FN-delegation såsom något helt

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

avgörande. I dag säger statsministern — om jag inte missförstod honom — att denna omständighet inte kan åberopas som en ursäkt för att regeringen inte hört utrikesnämnden. Jag tror att den sista ståndpunkten är mera motiverad än den som statsministern intog den 25 oktober.

Såsom en ytterligare ursäkt framhåller statsministern den 25 oktober följande: »Det gäller dessutom ett tal som inte utmynnar i något resolutionsförslag utan endast är en meningsyttring i en just nu utomordentligt aktuell fråga, en fråga som blivit ännu mer aktuell sedan herr Undén lämnade Stockholm för att delta i FN-delegationen.»

»Endast en meningsyttring!» Statsministern försöker alltså bagatellisera hela saken. Står verkligen detta i god överensstämmelse med den ståndpunkt som konstitutionsutskottet har intagit, då utskottet konstaterar att regeringen hade bort höra utrikesnämnden i en fråga av denna art och räckvidd? Nej, herr statsminister, det hade nog varit klokt att inte hänvisa till att man i dag kan instämma med ett enigt konstitutionsutskott och samtidigt fasthålla vid den attityd som man intog den 25 oktober förra året.

Såsom flera talare här framhållit har konstitutionsutskottet varit enigt om en bestämd kritik, nämligen att göra ett tillkännagivande — det kallas numera tillkännagivande i stället för såsom tidigare omförmälan, men det är samma sak — och där framföra ett kritiskt påpekande. Utskottet har alltså valt den ena av de två former för kritik som står till buds.

Det glädde mig också att höra att herr Larsson i Luttra, låt vara i mycket försiktiga ordalag, framhöll att man inte bör i konstitutionsutskottets uttalande tolka in något annat än som där står. Man bör inte försöka bortförklara det förhållandet att utskottet har tillkännagivit att regeringen hade bort höra utrikesnämnden. Ja, det centrala

i hela saken är just detta: ett enigt utskotts konstaterande av att regeringen hade bort höra utrikesnämnden men icke gjort det. Allt annat är vid dagens riksdagsbehandling mindre centralt. Jag finner det därför ytterst betydelsefullt och även tilltalande, när de av konstitutionsutskottets ledamöter som här deltagit i debatten — jag tänker närmast på de tre talare som tillhör oppositionen, men även tonfallet hos dem som företräder regeringspartiet gör min reflexion berättigad — framhåller att man inom utskottet använt den form för sina yttranden som man funnit vara den lämpligaste och att man inte i onödan velat dramatisera eller blåsa upp saken till någonting sensationellt.

Det är ett nyktert, objektivt konstaterande av att man är enig om att regeringen borde ha hört utrikesnämnden. Det är klart att detta är en bestämd kritik, mycket stark i sak fast måttfull i form.

Statsministern sade för en stund sedan att justitieministern säkert var villig att ta stor hänsyn till ett enigt konstitutionsutskott. Det gällde en annan punkt på vilken konstitutionsutskottet har gjort ett påpekande. Herr statsminister, denna regeringens vilja att ta stor hänsyn till vad ett enigt konstitutionsutskott säger gäller väl även denna punkt, frågan om utrikesnämndens hörande i viktiga utrikespolitiska angelägenheter?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vet inte vem herr Ohlin mot slutet av sitt anförande polemiserade mot. Varken regeringen eller konstitutionsutskottet eller jag personligen har ju gjort gällande annat än att detta var en fråga som lämpligtvis hade bort underställas utrikesnämnden. Det intressanta är att konstitutionsutskottet har anslutit sig till regeringens bedömning av de skäl som

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

gjorde att utrikesnämnden icke hördes. Det är väl detta som gjort att utskottets utlåtande kunnat bli enhälligt. Det är egendomligt att man skall behöva hålla en lång debatt för att klarlägga ett så enkelt förhållande. Att herr Ohlin anser det alldeles nödvändigt att delta i denna debatt är mycket intressant, ty på denna punkt är vi fullkomligt överens och det var innehållet i vad jag sade den 25 oktober. Det finns en bestämd överensstämmelse mellan konstitutionsutskottets skrivning och mitt inlägg av den 25 oktober. Jag tror att det står klart för var och en av kammarens ledamöter som inte nöjer sig med att lyssna till de lösryckta citat som herr Ohlin här strödde omkring sig.

Jag förstår mer än väl att konstitutionsutskottets ledamöter anser det nödvändigt att slå vakt om riksdagens och utrikesnämndens rättigheter, men jag kan inte begripa att man till utgångspunkt för dessa inlägg — såsom jag tycker mig ha märkt här i dag — tar något helt annat än vad som står i konstitutionsutskottets betänkande. Det är givet att denna fråga hör hemma i ett gränsområde där det kan vara oklart om regeringen skall höra eller inte höra utrikesnämnden. Det är en omdömesfråga, och jag förstår att de som representerar riksdagen här kan vilja dra gränsen litet snävare än vad man på den andra sidan anser det nödvändigt att göra. Allt detta begriper jag, men herr Ohlins anförande fattar jag inte ett dugg av. Av vilken anledning var det nödvändigt?

Jag kan inte förklara herr Ohlins uppträdande här på annat sätt än att han inför sammanbrottet av den våldsamma kampanj som förts i landet, under vilken regeringen har anklagats för grundlagsbrott och för en maktvilja som gör att den inte vill ha några kontakter med oppositionen o. s. v., försöker hitta på något sätt att täcka återtagets så gott han kan. Det är klart

att herr Ohlin har en viss vana vid att täcka återtag — det vill jag inte bestrida — men särskilt lyckad var inte reträtten i dag. Herr Ohlin har varit mera till sin fördel tidigare, men hans position är också mycket värre i dag än den varit kanske vid något föregående tillfälle.

Låt oss se ett ögonblick på sakfrågan! Jag säger än en gång: Jag begriper konstitutionsutskottets ledamöter som skall penetrera dessa ting. De har ett hårt och otacksamt arbete med att läsa igenom alla våra protokoll o. s. v. Men för oss andra är det väl ändå mycket svårt att tillmäta dessa formella synpunkter en sådan oerhörd betydelse. Vad var det för sakfråga vi behandlade? Det var en ödesfråga för hela världen, en fråga om huruvida det fanns möjligheter att bryta dödläget i nedrustningsfrågan. Det är fullkomligt riktigt att vi har gjort försök i den vägen många gånger förut. Det var ingenting nytt i vad regeringen föreslog, men det var viktigt att detta försök upprepades. I det läget — under en höst så fylld av dramatiska utrikespolitiska händelser — kan det tänkas att ett eller annat förbiseende blev gjort, och det är klart att konstitutionsutskottets ledamöter har all anledning att påtala dessa.

Jag tillställde partiledarna utrikesministerns tal, för att återgå till det. Jag begärde inte något ställningstagande, säger herr Ohlin. Det är givet att jag inte gjorde det. Något sådant kan jag inte begära. Ni har ingen skyldighet att redovisa edra ställningstaganden. Det var ändå en information om en fråga av betydande vikt. Tyvärr står inte herr Ohlin och jag på så förtrolig fot att vi ringer upp varandra dagligen och stundligen och snackar om ting som inte har betydelse, utan det var ett officiellt meddelande från svenska regeringen till ledaren av folkpartiet om att här skulle komma att hända någonting. Jag redovisar bara på en punkt

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

vad herr Ohlin svarade mig. Jag sade att han aktualiserade icke frågan om utrikesnämndens hörande.

Herr Ohlin säger att han blev överrumplad. Ja, vi blev ständigt under denna höst överrumplade av världshändelserna, som det gällde att snabbt ta ställning till. Jag har redogjort för vad som hände under hösten. Regeringen fick ständigt ta ställning till viktiga frågor, kanske med tjuvu minuters eller en timmes varsel. Folkpartiets ledare hade i detta fall fem dagar på sig att fundera. Vi har under denna höst fått fundera kanske fem kvart på betydligt mera invecklade ting och ta ställning till dem. Vi begärde här inget ställningstagande. Vi sitter i regeringen och får bära ansvaret. Men man skall inte här blanda bort korten genom att säga, att min hänvändelse till partiledarna inte hade informativt syfte. Åtminstone på en punkt kunde man ha reagerat, nämligen när det gällde huruvida utrikesnämnden behövde sammankallas eller inte. Det kunde inte ha fordrats många sekunders övertänkande, tycker man, för att ta ställning till den frågan!

Sammanfattningen av denna debatt blir som sagt att vi trodde att en enhällig riksdagsopinion ansåg att regeringen är villig att samarbeta med oppositionen — vilket den har demonstrerat i en rad frågor — att regeringen är intresserad av att överlägga med utrikesnämnden och ständigt har gjort det, men att vi i något fall använt partiledarna som ett surrogat härför. Efter att ha hört herr Ohlins anförande i dag måste jag dock säga, att det var ett mycket dåligt surrogat.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern talar här om meddelandet till partiledarna och säger att vi inte krävde utrikesnämndens sammankallande. Men vi fick talet

på måndag kväll, tjugufyra timmar innan det skulle hållas, och det var kvällen före remissdebatten. Och det är regeringen, inte oppositionen, som kallar utrikesnämnden! Vill statsministern verkligen anför det som en ursäkt att vi inte då sade att vi skall överta regeringens plikter enligt grundlagen och att allting annat skall läggas åt sidan, i detta fall förberedelserna för onsdagens remissdebatt?

Jag är inte regeringens rådgivare i dessa frågor. Regeringen borde ha uppskjutit detta tal några dagar, så att vi hade kunnat höra utrikesnämnden. Vill landets statsminister verkligen säga att regeringens ansvar för att så inte skedde är inte stort, eftersom de tre oppositionsledarna, Hedlund, Heckscher och Ohlin, inte sade att vi skulle uppskjuta talet och höra utrikesnämnden.

Sedan måste jag säga att det verkligen är överraskande, när statsministern säger att oppositionen hade fem dagar på sig. Jag har redan redogjort för hur vilseledande den beskrivningen är.

Det som skedde den 25 oktober försöker statsministern nu försvara. Han kallar mina utdrag ur hans eget yttrande för lösryckta citat. Men jag tror att det citerade var det centrala vad den nu diskuterade frågan beträffar. Citaten talar för sig själva och visar att statsminister Erlander den gången ville föra talet om förpliktelserna att höra utrikesnämnden åt sidan, medan han i dag har pressats till att förklara att han kan dela konstitutionsutskottets inställning.

Herr talman! Jag vill sluta med att än en gång framhålla, att det centrala i denna sak och det som jag tycker att vi framför allt skall koncentrera uppmärksamheten på, är — och det kan väl statsministern inte bestrida — att ett enigt konstitutionsutskott har använt sig av en av de två former utskottet har till sitt förfogande för att rikta kritik mot regeringen för att den inte hört utrikesnämnden i en fråga, där den borde ha gjort det.

Ang. rådplågning i utrikesnämnden i vissa ärenden

Herr **BENGTSSON** i Halmstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Som ledamot av konstitutionsutskottet begärde jag ordet för replik på herr Ohlins första anförande, men av någon anledning kom min begäran bort i hanteringen.

Herr Ohlin återkommer ständigt till att det har riktats en bestämd kritik emot herr Undén. Jag vill då ställa den frågan till herr Ohlin: Var någonstans i utskottsutlåtandet står det?

Efter allt herr Ohlins tal här vill jag också ställa en annan fråga till honom. Den 23 januari i år sade herr Ohlin i denna kammare: »Utrikesminister Undéns initiativ i kärnvapenfrågan i höstas möttes därför på vårt håll med stor sympati.» Jag kan inte underlåta att i dagens situation fråga, om herr Ohlin har någonting kvar av dessa sympatier?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag önskar inte förlänga denna debatt, men herr Ohlin tvingar mig att citera vad jag själv sade den 25 oktober. Jag sade det som herr Ohlin har läst upp, men jag sade också följande: »Om det, när utrikesministern reste till New York, hade varit klart att talet skulle komma att hållas, så hade detta också anmälts för utrikesnämnden.» Därmed är ju hela diskussionen klar. Det är i koncentrat innehåll av konstitutionsutskottets skrivning, och jag vidhåller att vad jag sade den 25 oktober överensstämmer med det av mig nu så högt prisade utskottsutlåtandet.

Sedan vill jag bara säga till herr Ohlin: Tänk om folkpartiet och herr Ohlin lade ned hälften av det arbete, som ni har lagt ned på de här ordningsfrågorna, på att lämna ett konstruktivt bidrag till lösningen av den största fråga som världen f. n. brottas med, nämligen nedrustningsfrågan! Det skulle verkligen vara väl använd kraft.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga, att när statsministern började sitt förra anförande kritiserade han att jag alls gick upp i denna debatt. Men statsministern har här framställt som en huvudpunkt, att han i telefon talade med partiledarna, och han lämnade en som jag visat tämligen snedvriden skildring av situationen. Sedan kommer han och säger: Varför behöver herr Ohlin egentligen delta i denna debatt? Nog skall man ha ont om argument, särskilt när man är så driven debattör som statsministern, när man kommer med sådant.

Till herr Bengtsson i Halmstad vill jag säga, att vad vi talar om här är det formella, det som konstitutionsutskottet har att handlägga. Sakfrågan, den senare utvecklingen av detta ärende, skall vi i den mån så behövs diskutera andra gånger. Jag har i dag samma varma sympati som tidigare för att den svenska regeringen genom herr Undén försökte ta ett initiativ för att få nedrustningsfrågan att röra på sig, för att komma ur ett dödläge. Detta står ju inte på något sätt i strid med att en ledamot i den svenska riksdagen, i likhet med vad ett enhälligt konstitutionsutskott har gjort, anser att man skall hävda riksdagens inflytande.

Nu säger statsministern, att det var överensstämmelse mellan vad som sades i dag och i oktober. Han läste upp en punkt där det var överensstämmelse. Men på andra punkter, som jag läste upp, var det en klar motsättning mellan vad som sades i oktober och vad som sägs nu, och dessa punkter har han gått förbi.

Sedan vill jag säga herr statsministern, att vi från folkpartiet inte har fört någon kampanj av den art som Ni säger här.

Statsministern slutar med att säga, att det vore bättre om vi försökte ge konstruktiva bidrag till nedrustningsfrågans handläggning. Herr statsminister! När regeringen skulle svara på FN:s för-

Ang. rådplägnig i utrikesnämnden i vissa ärenden

frågan, som just har sitt ursprung bl. a. i herr Undéns initiativ, kom utrikesnämnden, som Ni själv antydde, att utöva ett mycket väsentligt inflytande på svarets utformning. Därför tror jag att det är omöjligt att på allvar framföra den kritiken.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Konstitutionsutskottets utlåtande i denna fråga innefattar i själva verket ett ytterst intressant exempel på hur nyanserna i det svenska språket kan leda till missförstånd och, om man så vill, hur nyanserna i det svenska språket kan missbrukas.

Den stora allmänheten är inte tränad att förstå de subtila skiftningarna i konstitutionsutskottets formuleringar. Den kan inte skilja mellan anmärkning och omförmålan, eller, som det numera heter, tillkännagivande. Konstitutionsutskottet har här klart sagt ifrån, att utrikesnämnden just i detta speciella fall — och inte bara rent principiellt — grundlagsenligt hade bort höras. Det är, som statsministern nyss sade, en viktig fråga, en ödesfråga för hela världen. Det är inte en formalitet att man i en så viktig fråga skall följa grundlagens bud och höra utrikesnämnden. Själva procedurfrågan är här av betydelse.

Sin mening har konstitutionsutskottet enhälligt uttalat i strid mot den uppfattning som excellensen Undén gav till känna vid den mycket omtalade presskonferens, som han höll i New York strax efter talet och där han ju sade, att detta var av en så förberedande art, att det inte var nödvändigt att inhämta utrikesnämndens uppfattning. Utskottet har vidare klart uttalat, att på sätt som nu har skett får det inte gå till i fortsättningen. Formell och reell anledning till anmärkning enligt 107 § regeringsformen måste, såvitt man kan utläsa av utskottets skrivning, alltså ha förelagat.

Men så säger utskottet att det anser

sig böra ta hänsyn till vissa i ärendet redovisade omständigheter. Det är tre omständigheter som där räknas upp, och jag skall inte trötta kammaren med att återge dem här en gång till. Märkvärdigt nog har bara en av dem spelat någon egentlig roll i den debatt som förts. Där efter säger utskottet: »Ehuru utskottet med hänsyn till nu angivna förhållanden ej finner skäl framställa någon anmärkning mot statsrådets ledamöter» etc. Denna mening, ärade kammarledamöter, måste finläsas. Den som är initierad och förfaren i hithörande ting — och det gäller väl samtliga riksdagens ledamöter vill jag hoppas och tro — läser den meningen med betoning på ordet *anmärkning*. Ordet anmärkning syftar naturligtvis direkt på begreppet »anmärkning enligt 107 § regeringsformen». Den initierade har alltså fullt klart för sig, att utskottet visserligen inte har velat använda denna starka form men ändå har velat uttrycka sitt ogillande. Den stora allmänheten läser däremot satsen rakt igenom utan att äga någon kännedom om den betydelsevalör konstitutionsutskottet lägger in i sitt ordval och får då lätt det intrycket, att de båda excellenser som det här främst gäller icke har begått något fel alls.

Det är detta som statsminister Erlander nu med uppbyggande av sina yttersta krafter har sökt bevisa när han gör gällande, att det i utskottets uttalande inte finns någon antydning om att regeringen skulle ha handlat mot grundlagen. Men vad i all världen skulle då regeringen ha gjort för fel? Man har ju inte tillvitit regeringen att den skulle ha överträtt någon kriminal- eller civillag, utan det är regeringsformens 54 § som man har brutit mot genom att icke rådgöra med utrikesnämnden. Detta har ett enhälligt utskott konstaterat.

Så kopplar den socialdemokratiska pressen in sig, med Aftonbladet i spetsen, och vilseleder allmänheten — och till denna syssla har man gått med uppenbar hänförelse. De borgerliga, säger

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

man, har gjort en kovändning; sedan dess experter gjort sig besväret att gå igenom akterna ordentligt har man funnit att anmärkningen inte hade fog för sig — och så sätter man, för att få det hela ännu mer förkrossande, slutvinjetten: de borgerliga partiledarna har inför statsministerns hot att gå till strid i denna fråga bleknat och blåst till reträtt.

Jag har, ärade kammarledamöter, använt uttrycket »de båda excellenserna» och jag har gjort det fullt avsiktligt. Det har talats i pressen om en »prickning» mot excellensen Undén, men i själva verket är han bara den ena av dem som här har agerat eller underlåtit att agera. Medan excellensen Undén möjligen kan förebrås för att han hade för brått att tala i FN och felbedömde situationen, så att han trodde att utrikesnämnden icke behövde höras i förväg, var det excellensen Erlander som opererade på hemmaplan. Det var excellensen Erlander som borde ha kallat utrikesnämnden så snart han blev underrättad om att hans utrikesminister ämnade tala och som, om han då befann sig i alltför stor tidsnöd, borde ha givit sin utrikesminister direktiv att vänta med att hålla talet till dess nämnden hunnit sammanträda. Någon överhängande brådska var det ju ingalunda. Den allmänna debatten i det s. k. politiska utskottet i Förenta Nationerna började den 19 oktober och pågick den 19 och 20 oktober. Sedan fick man lov att bryta med hänsyn till Sovjetunionens sprängning av atombomben i Norra ishavet. Debatten återupptogs först efter fem dagar, d. v. s. den 26 oktober, och det var den 26 oktober som herr Undén höll sitt tal — alltså första dagen det åter var möjligt att tala i utskottet i detta ämne. Men debatten var ingalunda slut de närmaste dagarna efter den 26; den tog inte slut förrän den 4 december.

Att säga att det var så rasande bråttom att hålla detta i och för sig viktiga tal, att det inte skulle ha gått att vänta

de få dagar det hade gällt för att få tillfälle att i lugn och ro diskutera detta stora problem med utrikesnämnden är — jag skall inte använda starka ord — mot bakgrunden av de omständigheter jag redovisat inte överensstämmande med det riktiga förhållandet. Det är alldeles klart att man kan gå till våga som statsministern gjorde i denna kammare: förneka all skuld och med all makt bestrida att något som helst fel blivit begånget. Men jag måste säga att det hade varit ofantligt mycket klokare, med hänsyn till respekten för statsministerämbetet och med hänsyn till den allmänna aktning som dess innehavare städse måste åtnjuta inför oss alla, om statsministern helt enkelt hade sagt: »Ja, här var det något fel — jag medger det. Det är lätt att göra fel i brådskan; det var så mycket som tryckte på i höstas. Men jag skall se till att saken inte upprepas.»

Allt detta är emellertid nu, herr talmän, överspelat. Det viktiga här är ju inte att sätta en prick som har så mörk färg som möjligt på en eller annan just nu fungerande excellens. Det viktiga är att enighet i konstitutionsutskottet — och jag hoppas även i kamrarna — råder om nödvändigheten av att utrikesnämnden verkligen blir satt i tillfälle att fungera på det sätt och i den utsträckning som avsikten var då denna nämnd inrättades. I de ytterligt bekymmersamma situationer, som lätt kan uppkomma i vårt förhållande till främmande makter, är det alldeles oavvisligt att vi här i Sverige så långt det är möjligt håller ihop, att vi försöker ge det bestämda och otvetydiga intrycket utåt att svenska folket i dessa ting står väl samlat och att en växling vid makten, om och när den en gång kommer, inte betyder en annan utrikespolitik. Ur synpunkten — den allt dominerande synpunkten — av vårt folks säkerhet är detta av avgörande betydelse. Men denna enighet och samstämmighet kan inte uppnås, om inte förtroendefulla och öppenhytliga meningsutbyten, väl gar-

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

derade av noggrant iakttagen tystnadsplikt, kan ske mellan regering och opposition. Det är för det ändamålet som utrikesnämnden har kommit till, och det är för det syftet som utrikesnämnden måste utnyttjas.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i beredningen av detta ärende inom konstitutionsutskottet, och redan därför anser jag mig inte ha någon anledning att ge mig in på tolkningar av vad som står i memorialet. Orsaken till att jag begärde ordet är, herr talman, dels att herr Bengtsson i Halmstad åberopade långa stycken av ett anförande som jag höll den 14 mars, dels att jag var med som delegat i Förenta Nationerna då de händelser utspelades som nu har blivit föremål för konstitutionsutskottets intresse.

I detta sammanhang vill jag hålla med herr Braconier om att utrikesnämnden självfallet inte skall ersättas av partiledare. Det är klart, sade herr Braconier vidare, att utrikesnämnden inte heller kan ersättas av några delegater. Det är också sant. Men jag tror ändå att det har betydelse att det inom vår FN-delegation finns representanter från de olika partierna. Scenväxlingarna sker ibland snabbt där ute, och då måste det också handlas snabbt. Jag menar därför att den ordning vi har, med företrädare för partierna utanför regeringen i den svenska delegationen, äger sina stora fördelar.

Intressantare än detta, herr talman, är väl FN-delegationens reaktion i fråga om just det ärende vi nu diskuterar. Jag vill för min del säga — högern företräddes av herr Hjalmarson, folkpartiet av herr Wedén — att jag inte såg någon anledning, så länge jag var där ute i Förenta Nationerna, att säga: »Detta är ett ärende som bör dras inför utrikesnämnden.» Jag hade kunnat påpeka det inom delegationen, jag hade kunnat telegrafera eller teleprinta till min par-

tiledare eller till de av mina kolleger inom centerpartiet som sitter i utrikesnämnden. Men jag gjorde det inte, och orsaken var helt enkelt att vi inte visste vad som skulle kunna komma att hända. Ätminstone för mig var det en överraskande situation som uppkom, när Förenta staterna och Sovjet förklarade sig i de stora linjerna formellt överens om att avrustningen skulle ske etappvis — en total avrustning skulle företas över hela världen, varefter ordningen skulle upprätthållas genom en Förenta Nationernas fredsstyrka. Det var ingen som klart visste vad som låg bakom detta. Och en sak är säker, herr talman: vi visste inte huruvida det här omdiskuterade anförandet av herr Undén borde hållas eller icke.

Jag står, herr Bengtsson, fast vid vad jag sade i utrikesdebatten för två månader sedan. Jag menar fortfarande att den s. k. Undénplanen lades fram vid en psykologiskt riktig tidpunkt. Den svenska framstötten stod i full överensstämmelse med traditionell svensk utrikespolitik. Jag tänker i detta sammanhang på att det för oss är något självklart, att vi vill hindra atomvapnens spridande till nya länder men att vi samtidigt vill se till att maktbalansen inte rubbas. Jag menar fortfarande att det framlagda förslaget inte heller binder Sveriges handlingsfrihet för framtiden, vilket i detta sammanhang är en viktig fråga.

Jag ser alltså, herr talman, ingen som helst anledning att pruta av på vad jag tidigare sagt, men jag skulle gärna i detta sammanhang vilja komplettera herr Bengtssons citat på en punkt som är viktig i föreliggande sammanhang. Jag sade i utrikesdebatten »att det ligger i regeringens eget intresse att hålla intim kontakt med de olika partierna i utrikesfrågorna, så långt det tekniskt är möjligt». Statsministern har också i denna debatt sagt, att regeringen har ett starkt intresse av att höra utrikesnämnden. Ja, det är förvisso sant! Spelreglerna inom utrikespolitiken är ju så-

Ang. rådplågning i utrikesnämnden i vissa ärenden

dana, att regeringen för all del bestämmer, men den skall söka göra det i samförstånd med representanter för partier utanför regeringen. Det är viktigt att överläggningar i detta syfte kommer till stånd. Jag talar bara för mitt parti, men jag hoppas att detsamma gäller beträffande högern och folkpartiet: vi vill gärna vara lojala mot regeringen när det gäller utrikesfrågor, men det kan hända, att om vi presenteras ett fait accompli och plötsligt ställs inför ett regeringsbeslut, så kan den lojalitet vi känner sättas på alltför starka prov.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Eftersom kommunistiska partiet inte är företrätt vare sig i utrikesnämnden eller i konstitutionsutskottet, skulle jag kunna vända på den föregående talarens motivering och säga att detta förhållande kan vara ett motiv för att ta till orda i denna fråga.

Jag kan inte betrakta detta som en fråga om formaliteter, eftersom så många klumpigheter och till och med otäckheter har skett även på det rent formella planet, utan jag ser det som en djupt allvarlig fråga.

Kanske jag också skulle kunna säga, att när man hör hur utrikesnämnden här har blivit betygssatt blir man nästan glad för att det parti jag företräder inte finns representerat där. Det tycks vara en mycket kvalificerad skvallercentral där högtidliga uppmaningar från statschefen och föreliggande sekretessplikt tydligen ignoreras hur mycket som helst. Därmed görs ju utrikesnämnden till åtlöje inför offentligheten, för att nu inte tala om vilken dom som ligger i statsministerns första förklaring, att man på grund av att vederbörande inte kan hålla tand för tunga i en allvarlig situation måste känna sig bekymrad inför propåer om att inkalla utrikesnämnden. Konsekvensen av detta borde vara att utrikesnämnden finge nya ledamöter som bättre förstår att iakttaga

de försiktighetsregler som de enligt författningen är skyldiga att följa.

En annan sak. Detta ärende har blivit ett stort ärende genom — jag vågar använda uttrycket — en borgerlig kupp. Tack vare att de lyckades ha tio representanter när socialdemokraterna endast hade nio i konstitutionsutskottet kunde en anmärkning mot utrikesministern formuleras. En annan sak är att socialdemokraterna rår för detta själva. Det är verkligen inte uppbyggligt att det skall vara 17 socialdemokratiska ledamöter i konstitutionsutskottet frånvarande när en så viktig fråga avgörs och att dessa skolkande socialdemokrater alltså nödvändiggör en debatt av detta slag.

Bortsett från sådana interiörer vill jag om själva sakfrågan säga, att jag förstår åtminstone högerns och folkpartiets ståndpunkt. De vill utnyttja dessa mer eller mindre tillfälliga omständigheter för att smutskasta det ädlaste initiativ som en regering har kunnat ta, ty det var ett stort och ädelt och riktigt initiativ som togs med Undén-planen. Högerns och folkpartiets representanter har inte dolt att de är motståndare till åtgärder i syfte att verkligen befördra nedrustningen. De är motståndare till idén om en antiatomklubb, idén om att utbygga Rapacki-planen till en fridlysning av större delen av jordens yta från faran för ett kärnvapenkrig. Det är uppenbart att det är detta motstånd som ligger under. Man vill utnyttja denna situation för att smutskasta Undén-planen och ute i hela världen och bland svenska folket skapa tvivel om var svenska folket och dess regering står i denna fråga.

Det är inte min sak att försvara regeringen i detta fall, men jag vill säga: det finns ingenting i regeringens tidigare uttalanden och deklARATIONER som inte väl ryms inom Undén-planen. I princip var de tankegångar som uttrycktes i Undén-planen kända för alla

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

riksdagens ledamöter och därjämte godkända av riksdagen vid mångfaldiga tillfällen. Detta gäller naturligtvis även utrikesnämnden.

Här hade ju uppstått en alldeles särskild situation då Genève-konferensen om nedrustning, där Sverige var representerat, hade fått det amerikanska beskedet att USA inte bryr sig om konferensen utan börjar med kärnvapensprängningar i atmosfären. Det var uppenbart, såsom också redovisas i konstitutionsutskottets memorial, att det hade uppstått en situation där svårigheterna befordrades av att de stora frågor som skulle lösas behandlades inom kretsen av tre stormakter, medan alla icke-kärnvapenförsedda makter stod utanför, bland dem makter som hade intagit en mycket deciderad position till förmån för kravet om kärnvapenförbud.

När därför regeringen väckte sitt förslag, som ju avsåg att mobilisera regeringar och världsoptionen för att få ett slut på dödläget i frågan, var det få människor i detta land som inte hälsade detta initiativ med tillfredsställelse och glädje och så var det naturligtvis också här i kammaren.

När jag begärde ordet var det för att klargöra att hur man än tolkar konstitutionsutskottets uttalande — om man vill gå så långt som högern, om man liksom herr Larsson i Luttra vill betrakta dess »tillkännagivande» som liktydigt med en omförmälan, eller om man vill kalla det för en anmärkning, eller om man vill tolka det såsom man har gjort på regeringsbänken — så kommer man inte ifrån det faktum, att det inte finns någon majoritet i den svenska riksdagen för en anmärkning mot regeringen i denna fråga. Så ligger det till, och det var detta jag ville markera. Jag är övertygad om att regeringspartiets inställning är alldeles klar och detta är fallet med det parti jag representerar, och jag tror att i varje fall många enskilda representan-

ter för centerpartiet med största olust måste ha betraktat hur centerpartiets representant i konstitutionsutskottet har låtit sig dras vid näsan och medverka till en sådan här aktion.

Jag har en anmärkning mot regeringspartiet och det är att man där är så angelägen om att kompromissa och upprätthålla fiktionen om en enighet som inte finns, att man befordrar aktioner som på detta sätt utnyttjas för att som jag sade smutskasta hela Undénplanens idé.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Endast ett par slutanmärkingar i denna debatt.

Min vän herr Bengtsson i Halmstad sade att man inte får tolka ordet *anmärkning* på annat sätt än om ordet till äventyrs skulle stå i Folkskolans läsebok. Det är felaktigt, ty om man läser betänkandet som man bör läsa det, skall man börja på s. 2 under C, där det talas om, varför utskottet inte gjort någon anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Utskottets uttalande anknyter till detta, och det var den jurist som höll i pennan fullt medveten om. För övrigt vill jag tillägga, att detta tillkännagivande är formulerat av de tio ledamöter, som utgjorde majoriteten i konstitutionsutskottet, och jag kan försäkra herr Bengtsson att vi är fullt medvetna om vad vi skrivit. Vad vi här säger om vår tolkning av vad vi skrivit bör självfallet äga vitsord framför varje annan tolkning.

Det har här gjorts gällande, att det i själva verket inte skulle finnas någon skillnad mellan utskottets tolkning och regeringens. Jag vill med anledning härav som ett slutomdöme om detta tillkännagivande fästa uppmärksamheten på, att när utskottet varit enhälligt om denna skrivning, så måste detta enligt praxis innebära någon form av erinran och det måste innebära att utskottet funnit sig föranlåtet att bringa

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

detta till kammarens kännedom. Man kan inte tolka det så, att det skulle röra sig om ett erkännande eller beröm av regeringen, något som man faktiskt här kunnat få ett intryck av.

I konstitutionsutskottets historia har det faktiskt hänt — det var under Karl XIV Johans regering — att utskottet, som då tydligen var devot i sitt förhållande till regeringen, skrev berömmande uttalanden om regeringens åtgärder. Men den regering som vi har under konung Gustaf VI Adolfs tid, får nog finna sig i att i fortsättningen tolka i varje fall enhälliga tillkännagivanden som någon form av erinran emot vad som förekommit.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag måste uppriktigt säga att jag inte förstår herr Hagbergs uttalande i sista delen av hans anförande. Menar herr Hagberg att centerpartiets ledamöter i konstitutionsutskottet skulle ha tagit avstånd från detta enhälliga uttalande om att utrikesnämnden borde ha hörts i denna fråga. Jag fick det intrycket, att även statsministern delade utskottets uppfattning att så borde ha skett.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Eftersom jag ser att herr Bengtsson i Halmstad inte är inne nu ber jag till herr von Friesen få säga, att det inte är så att varje påpekande som konstitutionsutskottet anser sig böra göra skall betraktas som en form av anmärkning. Detta framgår inte minst om vi ser på det utskottsutlåtande som vi har framför oss i dag. I punkt I av detta utlåtande har utskottet ägnat uppmärksamhet åt de av Kungl. Maj:t och de av chefen för handelsdepartementet fattade besluten avseende exportlicenser för krigsmateriel. Utskottet har här enhälligt funnit sig sakna anledning till erinran och genom att yttra sig inte

på något sätt velat antyda att det skulle föreligga skäl till anmärkning mot regeringen.

Herr von Friesens uttalande är alltså oriktigt i detta sammanhang. Det är inte alls på det sättet, att varje gång utskottet gör en sådan skrivning det är att betrakta som en mer eller mindre föräckt anmärkning mot regeringen.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! På s. 2 säger utskottet en viktig sak som herr Alemyr påpekade. Den slutar med klämman: »Detta förhållande har utskottet med hänsyn till förevarande ärendens synnerliga vikt ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom.» Det är en annan formulering än den som vi använder i de övriga fallen, där det gäller tre tillkännagivanden eller som termen tidigare lydte omförmälningar. Det är en helt annan sak. Det ligger på ett annat plan. Det är en mycket viktig fråga, men jag skulle kunna förtydliga mitt förra uttalande om detta genom att säga att varje gång utskottet gör ett formellt tillkännagivande måste det ha innebörden av en anmärkning mot en viss praxis.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! I det ena fallet står uttrycket »tillkännagivande» och i det andra fallet »bringa till riksdagens kännedom». Kan det, herr talman, vara någon större principiell skillnad mellan de båda uttryckssätten?

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Vad jag menade om centerpartiets hållning var att jag inte tror att det har den uppfattningen, att denna fråga var lämpad för en sådan manifestation som man gjorde innan utskottets utlåtande ändrades och fick den lydelse det i dag har. Detta är en fråga,

Ang. rådpläging i utrikesnämnden i vissa ärenden

för vilken regeringen skulle ha ett tack i stället för en anmärkning. Men vi kommer inte ifrån det faktum, att just konstitutionsutskottets tillkännagivande i detta fall av alla tolkats som en anmärkning mot att regeringen har gjort något som var riktigt och nödvändigt och som var värt allt möjligt pris.

De rent praktiska skälen skall jag förbigå. Jag kan inte tänka mig att man skall hävda den linjen, att en regering inte skall ha möjlighet att i Förenta Nationerna framföra ett förslag, om inte regeln att förhandla med utrikesnämnden iakttagits, när vederbörande utgår ifrån att denna nämnd på grund av lösmynthet i förväg kanske kommer att kompromettera förslaget. Jag kan för min del aldrig erkänna den principen. Däremot slår jag vakt om grundlagens bestämmelse om konsultation, men jag kan som sagt inte godkänna principen, att regeringen i varje situation skall vara tvingad att konsultera en politisk opposition, som skulle utnyttja konsultationerna för att omöjliggöra en framstöt som ligger i hela landets intresse.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill vända mig mot herr Alemyrs tolkning av vad herr von Friesen sade. Herr Alemyr sade att det är fråga om två likadana uttalanden, men i det första står det »saknar anledning till erinran». Så står det inte alls i utlåtandet om Undénplanen.

Herr Bengtsson i Halmstad gjorde ett angrepp som jag måste betrakta som mycket fult. Jag brukar inte använda det ordet, eftersom jag har stor respekt för olika synpunkter. Han gjorde vissa jämförelser med förmågan att läsa i folkskolan. Det är klart, herr Bengtsson i Halmstad, att man kan ha olika tolkningar. Jag gjorde i mitt första anförande en exposé av den tolkning, som utskottets tidigare ordförande hade gjort i liknande sammanhang. Den anmärkning herr Bengtsson riktade mot mig

skulle kunna riktas mot konstitutionsutskottets praxis under flera decennier. Vad fanns det då för anledning att stå upp i denna kammare och försöka nonchalera ett allvarligt försök att tränga in i detta ämne. Utskottet har inte gjort någon anmärkning mot Undénplanen eller statsminister Erlander enligt § 107, utan det har gjort något som tidigare kallats en omförmålan. Det var tio röster mot nio i utskottets första votering med de borgerliga i majoritet. Vill man göra gällande att de borgerliga inte då framfört någon kritik? Herr Bengtsson i Halmstad försöker göra gällande, att jag var ensam om den uppfattning jag givit till känna i debatten. Utskottets vice ordförande i första kammaren och även herr Larsson i Luttra har givit uttryck för en liknande uppfattning. Min uppfattning är alltså inte isolerad, vilket man kunde få intrycket av att den är när man lyssnade till herr Bengtssons i Halmstad anförande.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag tolkade herr Bengtssons i Halmstad anförande på det sättet, att han uppmanade de borgerliga talesmännen i utskottet att läsa innantill och rätt uppfatta vad det står i konstitutionsutskottets utlåtande. Det har från borgerligt håll, särskilt från herr Ohlin, sagts, att konstitutionsutskottet har fastslagit att regeringen borde ha hört utrikesnämnden i denna fråga. Något sådant står det inte i utskottets memorial. Det står tvärtom, att utskottet icke finner skäl att framföra någon anmärkning. Det är därför vi från vår sida hävdar, att man inte får läsa detta memorial på annat sätt än vad som verkligen står där. Om man försöker att i efterhand finna en annan innebörd än orden enligt normalt språkbruk har, kommer det enligt min uppfattning i framtiden att vara fullkomligt omöjligt att komma fram till en enhällig skrivning i konstitutionsutskottet.

Ang. rådplägning i utrikesnämnden i vissa ärenden

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag vill först erinra herr Alemyr om att statsministern i första kammarens utrikesdebatt klart har sagt ifrån, att det hade varit mest korrekt att höra utrikesnämnden i detta fall. Jag förmodar att statsministern då också åberopade sig på författningen.

I det föreliggande utlåtandet står bl. a.: »Utrikesministerns ovan redovisade plan på bildandet av en 'non-atom-club' tillhör enligt utskottets mening den kategori spörsmål, i vilken rådplägning med utrikesnämnden bör äga rum.» Utskottet har alltså här sagt ifrån, att det var en sådan fråga att regeringsformens § 54 skulle tillämpas.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Låt mig bara understryka att utskottet på s. 5 i sitt utlåtande skriver, att utskottet anser sig »dock icke kunna underlåta att understryka betydelsen av att utrikesnämnden höres i alla de fall, då dess medverkan bör äga rum enligt ovan återgivna grundlagsparagrafs lydelse, grund och mening».

Det är alldeles klart — när man beaktar även vad herr Braconier här sade — att utskottet vill konstatera att regeringen borde ha hört utrikesnämnden men att den inte har gjort detta. Därmed har jag besvarat den fråga, som herr Bengtsson i Halmstad ställde till mig men som jag inte hann med att besvara i föregående replik.

För herr Alemyr vill jag påpeka en sak, som herr von Friesen redan har berört. Detta utskottsutlåtande formulerades av de tio ledamöter, som utgjorde majoritet vid utskottets ställningstagande. De bör veta vad de hade för avsikt att skriva. De har använt en skicklig jurist när det gällt att formulera detta yttrande. De är fullständigt eniga om vad de haft för avsikt att säga. Nu påstår herr Alemyr, att KU:s majoritet inte alls vet vad den har skrivit

utan att den har skrivit något helt annat än vad den nu vill göra gällande.

Herr talman! Detta är väl ändå en förbluffande argumentering. Varför kan man inte erkänna, att det finns formen av anmärkning och att det finns formen av tillkännagivande eller s. k. omförmålan och att man har valt den mildare formen för att framföra sin kritik. Det betyder inte att man har underlåtit att framföra någon erinran.

Herr **ALEMYR** (s):

Herr talman! Jag beklagar att inte de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet har använt sig av ett vedertaget språkbruk, då de riktat denna förträckta anmärkning mot regeringen, ty då hade de socialdemokratiska ledamöterna helt naturligt reserverat sig och inte biträtt detta uttalande. Vi har inte ansett oss ha möjlighet att hänga upp någon reservation på vad som står här. Det fastslås att det på grund av mellankommande omständigheter inte har varit möjligt att höra utrikesnämnden i denna fråga, och utskottet konstaterar vidare att det inte haft skäl att rikta någon anmärkning mot statsrådets ledamöter.

Mot denna bakgrund kunde vi socialdemokrater i utskottet ansluta oss till skrivningen som innebär en principiell anslutning till innehållet i grundlagen, att man så långt det över huvud taget är möjligt skall höra utrikesnämnden i frågor av denna karaktär.

Herr **LARSSON** i Luttra (cp):

Herr talman! Debatten har nu urartat till någon form av språkstrid, där man försöker få fram en skillnad mellan orden omförmålan och tillkännagivande. Det är möjligt att språkvetenskapen kan finna en sådan skillnad, men i utskottet har vi, såvitt jag kan förstå, varit enhälliga om den uppfattningen, att

Ang. departementstjänstemäns styrelseuppdrag — Ang. utgivningsbevis för »Extrapressen»

vi därmed inte avser någon förändring av det tidigare använda uttryckets valör.

råda någon som helst tveksamhet om utskottets ståndpunkt.

Ang. departementstjänstemäns styrelseuppdrag

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den långa debatten om atomklubben är nu slut, och vi kan omedelbart övergå till att behandla nästa tillkännagivande i utskottsmemorialet, som rör styrelsen för Karlskronavarvet. Regeringen har till suppleant i varvsstyrelsen förordnat statssekreteraren i försvarsdepartementet och till revisor för styrelsens förvaltning har utsetts en byråchef, också han i försvarsdepartementet.

Statsministern har redan berört denna fråga på grund av att han inte kunde vara närvarande här i kammaren senare under eftermiddagen. Han har betecknat det inträffade som ett olycksfall i arbetet — någonting han sade kan förekomma i de bästa familjer, d. v. s. han tänkte då på regeringen — och sådant som även det skickligaste förutseende och den mest minutiösa granskning inte kan förhindra.

Det må vara hur som helst med den saken. Härmed är ju sagt att ett fel är begånget. Jag har uppfattningen, att den expertis av jurister och andra, som står till regeringens förfogande, borde ha uppmärksammat ett så anmärkningsvärt feltramp som detta. Om det skulle ha inträffat i en kommunal församling av något slag, skulle man omedelbart ha slagit larm och påtalat förhållandet.

Jag tolkar statsministerns uttalande på det sättet, att det var efter påstötning av regeringen som denne byråchef anhöll om avsked — ett avsked som ännu inte är beviljat men som väl kommer att bli det vid nästa bolagsstämma. Då kan punkten utan vidare läggas till handlingarna. I detta fall kan det inte, såsom utskottet har skrivit,

Ang. utgivningsbevis för »Extrapressen»

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det tredje av utskottets tillkännagivanden är onekligen ganska anmärkningsvärt. T. f. justitieministern, statsrådet af Geijerstam, har funnit sig föranlåten att bevilja utgivningsbevis för en helgtidning, kallad Extrapressen, trots att det redan utkommer en daglig tidning i Stockholm med namnet Expressen.

Man får kanhända även här tala om olycksfall i arbetet. Jag kan inte tolka det skedda annat än på det sättet, att vederbörande har slumrat en smula när ärendet föredrogs. Den tilltänkte utgivarens avsikt borde ha varit så genomskinlig, när han föreslog detta namn, att man haft anledning att lystra och inte bevilja utgivningsbevis för en tidning med detta namn. Att utgivarens avsikt var att vilseleda allmänheten är alldeles uppenbart för den som sett en exemplar av tidningen Extrapressen. Dess layout var helt lik den som utmärker Expressens första sida. Rubriktexten var röd och hade i övrigt samma utseende som Expressens. Det är också bekant att åtskilliga personer vilseledades av namnlikheten.

Det är inte första gången riksdagen har att ta ställning till en fråga om namnlikhet mellan olika tidningar. Jag erinrar mig livligt hur under kriget dåvarande justitieministern Westman beviljade utgivningsbevis för en svensk översättning av den tyska bildtidningen Signal, trots att det sedan gammalt ges ut ett fackföreningsblad i Sverige, som heter Signalen och som självfallet protesterade. Nu var väl situationen i det fallet i viss mån en annan. Att justitieministern beviljade utgivningsbevis måste ha skett efter en av de talrika

Ang. utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

tyska påtryckningar som gjordes under kriget. Man ansåg sig väl kunna kosta på sig en eftergift av detta slag för att hålla vederbörande lugn på andra områden. Mot detta förfaringsätt anmärkte en ganska lång rad av utskottets ledamöter, främst socialdemokrater men också en folkpartist, som ansåg att anmärkning i det fallet borde ha riktats mot justitieministern för att han meddelat utgivningsbevis. Några förmildrande omständigheter, annat än en tillfällig slummer, kan inte åberopas i detta fall. Och jag uttalar den förväntan — som statsministerns anförande också givit anledning till — att det blir möjligt för justitieministern att göra korrigeringar när vissa besvär skall avgöras.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C a) till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C b)* anført angående avslagna yrkanden om anmälan utan åberopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Denna fråga har tidigare sakbehandlats mycket ingående i kammaren, och det finns alltså ingen anledning att nu uppehålla sig vid den. Jag medger gärna att frågan är mycket komplicerad och att den sammanhänger med att statsutskottet inte alltid kan precisera hur anslagen skall användas. Vi har heller inte uttalat någon anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Ecklesiastikministern har uppenbarligen varit i en svår situation. Det kan visserligen sägas att det finns en rad andra områden, där brist också råder och att han i detta fall borde ha lagt fram förslag åtskilligt tidigare. Vi har dock inte ansett oss kunna åberopa § 107, eftersom där förutsättes att statsråd »icke iakttagit rikets sannskyldiga

nytta». Detta kan inte göras gällande i fråga om dessa kurser.

Denna fråga är inte ny i riksdagens historia; alltsedan 1840-talet har stridigheter förekommit om riksdagens dispositionsrätt när det gäller anslagsmedel. Hur detta skall tolkas har professor Nils Herlitz utförligt behandlat. Statsrådet Edenman är inte här nu, men han har tidigare i en ingående debatt förklarat sin ståndpunkt att han anser sig ha haft täckning för åtgärden att anordna kurser för att utbilda gymnasieingenjörer till läroverkslärare. Den ståndpunkten förefaller äventyrlig redan av det skälet att statsutskottet, utan att gå in på några konstitutionella härklyverier, uttalat sina betänkligheter. Hade statsrådet Edenman, såsom han gjorde gällande, haft rätt att utan vidare använda ifrågavarande anslag, skulle statsutskottet inte alls ha uttalat någon tvekan. I debatten framfördes från olika meningsriktningar också den åsikten att de speciella förhållanden, under vilka ifrågavarande kurser anordnades, helt skilde sig från de förhållanden, under vilka tidigare kurser anordnats. De blivande lärarna åtnjöte dessutom sådana förmåner som ingen annan grupp över huvud taget fått tidigare.

Ser man på hur anslaget tidigare använts, finner man sålunda att några sådana kurser inte anordnats tidigare. Statsrådet har därför enligt min mening överskridit sin rätt i fråga om dispositionen av anslag. Härtill kommer, herr talman, den omständigheten att, om riksdagen hade gått emot att kurserna anordnades — vilket varit teoretiskt möjligt — och sagt sig över huvud taget icke kunna acceptera förslaget där- om, hade statsrådet knappast haft några medel. Kursdeltagarna skulle då ha fått återvända hem, och nedlagda kostnader hade blivit onödiga. Anordnandet av dessa kurser utan avbidan å riksdagens beslut har alltså inneburit att riksdagens anslagsbeviljande rättigheter kringgåts.

Ang. utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

Det är därför vi genom denna örförmälan velat påpeka angelägenheten av att statsrådet noga studerar utskottets handlingar och inte överskrider sina befogenheter, vilket vi anser att han gjort i detta fall. Visserligen bör hänsyn tagas till de speciella omständigheterna, men vi anser det ändå angeläget betona att riksdagens beslut angående användning av anslag skall respekteras.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Med några ord vill också jag kommentera den fråga, som herr Braconier nyss berörde, nämligen utskottsminoritetens yrkande i fråga om användning av reservationsanslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisning. Det är den rent konstitutionella sidan — jag vill särskilt betona det — som kommit mig att sluta upp vid de övriga reservanternas sida. Sakdebatten har — som också herr Braconier sade — redan hållits; så skedde när ärendet på sin tid avgjordes.

Enligt min mening kan det inte råda någon som helst tvekan om att det i riksstaten för budgetåret 1961/62 anväds reservationsanslaget om 1 844 000 kronor till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen icke var avsett för den utbildning av gymnasieingenjörer till läroverkslärare, som sedan sattes i gång den 1 februari 1962. Alltsedan sin tillkomst användes det anslag vi här talar om huvudsakligen till utbildning av lärare för industri och hantverk vid verkstadsskolor m. fl. skolor. Samtidigt medger jag dock, att anslaget tagits i anspråk för utbildningskurser för lärare i tekniska och naturvetenskapliga ämnen på enhetsskolans högstadium samt för kortare pedagogiska sommarkurser för lärare vid högre tekniska läroverk. Däremot har — såvitt jag har mig bekant — undervisning i fackämnen för sådana lärare icke bestritts med medel ur det anslag varom här är fråga. I mo-

tiveringen för det i 1961 års statsverksproposition begärda anslaget redogjorde departementschefen för de kurser, vartill medlen skulle användas.

Riksdagens beslut gav också tydligt vid handen att anslaget skulle användas i huvudsaklig överensstämmelse med den plan som departementsmotiveringen innehöll. Det är klart att en viss frihet måste finnas för smärre jämkningar och omdisponeringar i fråga om kursverksamheten — allt dock inom ramen för riksdagsbeslutet. Däremot måste det innebära ett uppenbart avsteg från villkoren att använda medlen till ett ändamål som är så avlägset från vad riksdagen avsett med anslagsbeslutet som den ifrågavarande utbildningen av gymnasieingenjörer. Till råga på allt blev riksdagen — i varje fall gäller detta icke så få av dess ledamöter — genom de vidtagna åtgärderna bunden vid sin prövning i så måtto, att ett avslagsbeslut hade medfört att redan nedlagda kostnader skulle ha blivit till ingen nytta, varförutom en hel del besvärligheter skulle åsamkats bl. a. kursernas elever.

Herr talman! Modest i formen men allvarlig i sak har reservationen i sin anmälan velat slå fast att riksdagens beslut angående användning av anslag verkligen skall respekteras och att dess prövning av behov, för vilka medel åskas på tilläggsstat, icke föregripes.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vi har inte anslutit oss till reservationen på denna punkt. Riksdagen befinner sig här i den något ovanliga belägenheten att den har fattat beslut beträffande den materiella delen i det här fallet. Det återstår alltså att pröva den grundlagsenliga behandlingen av de åtgärder som vidtogs i höstas innan riksdagen beslutade bifalla Kungl. Maj:ts proposition, vilken lades fram i januari månad.

Om riksdagen inte hade bifallit propositionen, hade givetvis dessa kurser

Ang. utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

fått inställas och det hela hade då inskränkts till att vissa kostnader inte hade varit till någon nytta.

Från vår sida har vi ansett att omständigheterna i detta fall är sådana att vi inte funnit anledning att rikta någon erinran mot statsrådets handläggning av detta ärende.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Som de föregående talarna redan sagt har vi behandlat denna fråga ganska utförligt i kamrarna tidigare i år. Ur den synpunkten skulle man kanske över huvud taget inte ha behövt göra någon anmälan i ärendet. Men just emedan frågan har behandlats av riksdagen är det väl många som har väntat på konstitutionsutskottets memorial.

Då konstitutionsutskottet granskade regeringens åtgärder kunde utskottet inte underlåta att i samband därmed för riksdagen på något sätt redovisa sin prövning av ett så viktigt ärende.

När man uppe i konstitutionsutskottet sitter och överlägger, träder det tekniska förfaringsrådet i förgrunden — jag säger tekniska, ty det är i många avseenden även ett tekniskt förfarande — då man ju allmänt strävar efter att få ett dechargememorial som visar att utskottet allvarligt arbetar med dessa frågor.

Kammarens ställning i sakfrågan avspeglas ganska tydligt i röstsiffrorna vid beviljandet den 14 februari i år av de medel statsrådet begärt i propositionen — ställningen blev 154 röster mot 37. Jag skulle tro att man kan säga att dessa siffror även avspeglar kammarens konstitutionella inställning till frågan. Däremot skall jag medge att det har funnits delade meningar i fråga om de befogenheter som ecklesiastikministern har haft i detta fall.

Jag anser därför för min del att det finns anledning att påminna om vad som har förekommit i själva saken.

Jag vill först i likhet med herr Bracquier konstatera, att ingen i konstitutionsutskottet har förordat anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Reservationen är också — det skall jag även medge — mycket försiktigt skriven, om man inte skall försöka sig på tolkningar och säga att man däri lagt in något annat än som är möjligt att se vid läsningen. Vad beträffar uttalandet i reservationen om betydelsen av att riksdagens beslut respekteras råder inga delade meningar i utskottet. Även ecklesiastikministern gav ju här i sitt anförande under debatten den 14 februari uttryck för samma synpunkt, nämligen att man skall respektera riksdagens beslut rörande användning av anvisade medel. Men ecklesiastikministern kom vid sitt bedömande av frågan fram till att det skulle vara möjligt att tillgodose syftet med den framställning överstyrelsen för yrkesutbildning gjort i fråga om dessa lärare. Statsrådet kunde ju inte komma ifrån att ta ställning till överstyrelsens hemställan om utbildningen.

Jag skall söka ställa frågan i belysning av § 107 regeringsformen där det föreskrives att statsrådet har att iaktta »rikets sannskyldiga nytta» och »med övöld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöva». Statsrådet befann sig i den situationen att han ovillkorligen måste undersöka vilka möjligheter som fanns att tillmötesgå överstyrelsens hemställan. Jag skulle kunna vända på problemet och ställa frågan: Vad skulle ha inträffat, om statsrådet inte hade gjort någonting i detta fall, om han alltså inte skulle ha handlat ungefär på det sätt som han gjorde? Det fanns ju ingenting annat att göra på grund av den tidsnöd som då förelåg. Skulle vi inte inom utskottet, om detta hade haft att undersöka en sådan sak, ha haft anledning att säga, att ecklesiastikministern, ifall han inte gjort någonting med anledning av överstyrelsens hemställan, skulle ha gjort sig

Ang. utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

skyldig till en underlåtenhetssynd av den beskaffenheten att det fanns all skäl att säga, att han inte iakttagit rikets sannskyldiga nytta och att han inte med skicklighet och drift utövat sitt förtroendeämbete? Ungefär på det sättet argumenterade jag under diskussionen i konstitutionsutskottet, och för min del har jag den bestämda uppfattningen, att det hade funnits anledning till anmärkning mot statsrådet, om han inte hade handlat så att kurserna ordnats.

Vi måste nog medge att det är ganska svårt att ta ställning i en sådan här situation, då statsrådet dels för att kunna iaktta rikets sannskyldiga nytta måste se till att den kurs, varom överstyrelsen hemställt och som var alldeles nödvändig, kunde igångsättas, dels måste fråga sig vad som skulle göras för att få medel för ändamålet. Det är i det läget han gått med på överstyrelsens hemställan. Socialdemokraterna och centerpartisterna i utskottet har ansett att statsrådet borde ha handlat som han gjort i detta fall.

Jag talade nyss om den tidsnöd, som förelåg, då överstyrelsen gjorde sin hemställan. Man kan ju säga att det hade varit önskvärt att statsrådet hade framlagt proposition i frågan under höstrikdagen. Emellertid finner man, att det knappast fanns möjlighet att göra det, om man ser efter, när överstyrelsen gjorde sin hemställan och vad som sedan har förekommit, innan statsrådets beslut fattades. Jag använder ordet »knappast». Det fanns knappast någon möjlighet att i fjol framlägga förslag i detta ärende. Överstyrelsen för yrkesutbildning föreslog nämligen först den 26 oktober i fjol, att det skulle ordnas lärarutbildning för ett antal gymnasieingenjörer och att en kurs för ändamålet skulle börja den 1 februari i år. Överstyrelsen motiverade detta med att om man skulle kunna fylla den uppkommande bristen på lärare vid de tekniska läroverken var enda möjligheten att

handla på det sättet. Enligt överstyrelsens mening måste kurserna sättas i gång så att lärarna kunde rycka in vid höstterminen nästkommande år, alltså 1963. Överstyrelsens förslag måste givetvis remissbehandlas, men några data visar hur snabbt dessa ärenden handlades.

Kungl. Maj:t uppdrog den 24 november 1961 åt rekorn vid tekniska högskolan i Stockholm, professorn Woxén, att överarbeta förslaget. Den 15 december avlämnade professor Woxén sitt förslag, i vilket han förutsatte att de första årskurserna borde börja den 1 februari 1962 och vara färdiga den 14 augusti 1963 för att de utexaminerade lärarna skulle kunna tas i anspråk för höstterminen vid läroverken.

Av denna korta redovisning framgår tydligt att man måste försöka häva den lärarbrist som fanns, varför en grupp lärare borde vara färdigutbildad 1963. Vidare framgår att vid den tidpunkt, då förslaget låg färdigt från utredningsmannen, den 15 december, riksdagen stod i beredskap att resa hem. Efter den 15 december fanns det praktiskt taget ingen möjlighet att framlägga proposition i ärendet.

Statsrådet måste då givetvis fråga sig hur han skulle förfara för att klara upp denna situation. Den 11 och 12 december 1961, innan utredningsmannen ännu var klar — vilka förbindelser man hade med utredningsmannen vet jag inte — tillkännagav överstyrelsen genom annonser i dagspressen att dessa kurser skulle börja den 1 februari 1962 och sluta den 14 augusti 1963, dock — vilket också tillkännagavs i annonserna — under förutsättning att Kungl. Maj:t och riksdagen komme att besluta om medel. Alla de som sökte in på grundval av dessa annonser hade sålunda klart för sig att kurserna kunde komma att inhiberas och att de fullföljdes endast under förutsättning att riksdagen beviljade medel. Kursdeltagarna kallades till den 1 februari och föreläs-

Ang. utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

ningarna började den 2 februari. Dessa föreläsningar betraktades som förberedelse till en kurs, som skulle kunna avbrytas eller fortsätta. I betraktande av att liknande kortare kurser anordnas även för akademiskt utbildade, ansågs att man, enligt den praxis som hade utvecklats, hade möjlighet att anordna en förberedande tvåveckorskurs som sedan skulle kunna fortsätta eller avbrytas. Både lärare och elever var alltså medvetna om att kursen skulle fortsätta endast under förutsättning att riksdagen ställde medel till förfogande.

Vad sedan beträffar kostnaderna, som väl är vad man skulle kunna anmärka på, råder det egentligen inte några delade meningar om att det fanns täckning för det förberedande arbete som utfördes inom överstyrelsen. Detta arbete liksom även vissa andra förberedelser måste göras för att förslag skulle kunna föreläggas riksdagen vid senare tidpunkt.

Av anslaget togs 5 585 kronor 10 öre i anspråk för annonskostnaderna. Detta belopp utbetalades inte i fjol utan den 24 januari i år, alltså sedan riksdagen varit samlad ungefär två veckor och tolv dagar efter det att statsrådet framlagt en proposition om anslag till dessa undervisningskurser. Så sökte alltså ecklesiastikministern att ekonomiskt klara denna fråga. Under den tid, som dechargegranskningen omfattar, har det inte gjorts några som helst utbetalningar utöver vad som avsåg de förberedande arbetena, vilka tillhör sådant som vanligen förekommer både inom det lägre och det högre undervisningsväsendet.

Det är givet att villkoren för medels användande ger möjlighet till olika tolkningar, men en princip måste vara att det sker en förnuftig planläggning innan man begär anslag av riksdagen. De anslagsanvisningar som det gäller återfinns emellertid som bekant mycket ofta endast i någon rubrik eller något uttalande av vederbörande statsråd eller i utskottens klämmor.

Allt detta var statsrådet medveten om när han sökte finna en framkomlig väg och därvidlag handlade detta ärendet på sätt som skett.

Statsrådet har också varit på det klara med att den ekonomiska sidan av saken är besvärlig. I sitt anförande i kammaren framhåller han flera gånger detta, och jag vill citera ett par satsar av vad han sålunda säger: »Självfallet får emellertid inte dessa förberedande åtgärder vara bindande på ett sätt, som för att exempelvis enskilda personer skulle kunna hållas skadeslösa skulle medföra ett handlande i strid mot innebörden av § 64 regeringsformen. Som jag nyss redovisade har något sådant inte skett eller över huvud taget varit aktuellt i detta fall.»

I det bristläge beträffande arbetskraft som råder på många områden ställes det här i riksdagen ofta den frågan, vad vederbörande statsråd eller regeringen tänker göra för att avhjälpa bristerna. Det gäller inte minst utbildning av yrkeslärare eller lärare över huvud i syfte att kunna förse både näringslivet och samhället med nödvändig arbetskraft. Jag skall emellertid medge att om det inte finns medel anvisade, måste både näringslivet och samhället vänta, ty då kan inte regeringen göra mycket åt saken. Men om inte statsrådet Edenman i detta fall sökt sig fram på den väg han gjort, hade inte kursen kommit till stånd och lärarna hade då inte kunnat rycka in hösten 1963.

Med hänsyn till de omständigheter jag här anført har utskottet ansett sig böra redovisa saken på det sätt som skett i förevarande memorial.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag beklagar att tiden får betraktas som något knapp då det gäller att diskutera den mycket intressanta frågan om riksdagens makt över anslagen, som ända sedan 1840-talet har varit en av huvudfrågorna i vår parlamentarism.

Ang. utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

Herr Spångberg gav en saklig redogörelse för de faktiska omständigheterna i det fall det nu gäller. Men när han sade att voteringen i februari här i kammaren, då det fanns en stor majoritet för ecklesiastikministerns förslag, även skulle återspegla de parlamentariska förhållandena när det gäller konstitutionsutskottets föreliggande memorial, så var inte detta riktigt. Om herr Spångberg gör en matematisk operation måste han medge att reservanterna i det senare fallet representerar ett långt större antal ledamöter än de 37 som röstade mot ecklesiastikministerns förslag. Jag är inte heller säker på att alla som röstade för herr Edenmans förslag utan vidare ansåg — och det gör nog inte heller herr Spångberg — att statsrådet kan anordna kurser bara därför att det föreligger en bristsituation, utan att han behöver följa riksdagens anvisningar.

Nu hävdar herr Spångberg — och det finns ett visst fog därför — att formuleringen av den rubrik som fanns i början av ifrågavarande avsnitt gav statsrådet täckning för hans handläggning av frågan. Men rubriken måste också läsas i samband med klämman och vad utskottet i övrigt sagt om villkoren. Och även om man iakttar rikets sannskyldiga nytta, så tror jag att det system som herr Edenman infört skulle bli mycket dyrbart, därest det tillämpades i samtliga sådana här fall. Jag är inte heller säker på att statsutskottet har tänkt sig att systemet skulle användas i förevarande fall. Hade man gjort det, hade man kanske fått en mycket noggrannare prövning. Det säger mig ändå, herr Spångberg, att i detta läge, när det i februari gällde att mycket hastigt fatta ett beslut för att inte ställa statsmakterna och ecklesiastikministern i en svår situation, inskränktes riksdagens fria prövningsrätt i en central fråga om riksdagens makt, nämligen frågan om anslagen. Därvidlag måste riksdagen hålla på sin rätt.

Att vi inte gick in för en anmärkning beror därpå att statsrådet onekligen var i en svår situation. Även socialdemokraterna i utskottet erkänner emellertid att man kan diskutera om inte villkoren för anslaget begagnade här överskridits. Jag kan inte finna annat än att det vore äventyrligt om riksdagen skulle ge så vida fullmakter beträffande anslaget att en ecklesiastikminister skulle få lägga om kurserna på ett sätt som man aldrig förutsett. Det skulle kunna överföra väldiga befogenheter till regeringen. Det är därför, herr talman, jag finner det angeläget med ett påpekande av konstitutionsutskottet, inte minst med hänsyn till § 64 regeringsformen, där det står att anslag bara skall utanordnas efter de av riksdagen prövade behoven. Man får inte föregripa denna prövning, herr Spångberg.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, att vi reser vanter sett frågan framför allt ur konstitutionell synpunkt. Vi har således inte tagit upp en sakbehandling, eftersom ärendet diskuterats och avgjorts vid ett tidigare tillfälle i riksdagen.

Här är det tal om bedömningsfrågor, och om dem kan man ha olika uppfattningar. Det är sannolikt riktigt vad herr Spångberg sade, när han klagade själva gången av ärendet; man har fått det intrycket, att om fel begåtts, har det skett på ett lägre plan än departementschefens. Det ankommer dock inte på konstitutionsutskottet att pröva sådant, dess enda uppgift är att se till att bestämmelserna följes. Vi reser vanter tycker oss ha konstaterat, att i det aktuella fallet medel inte funnits anslagna för den speciella utbildningsgren det här gäller.

Det är detta, som varit det väsentliga för reservanternas ställningstagande.

Ang. utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag tycker inte att herr Braconier var alldeles rättvis då han sade att jag bara talade om rubriker. Det var en något för knapp sammanfattning av vad jag har yttrat. Jag talade även om vad som har varit brukligt när det gäller ordnande av kurser och om att vad som sägs om anslagsbeviljande i rubriker och klämmar, i uttalanden av statsråd o. s. v., ofta är så knapphändigt att det hela kan vara rätt svårbedömt. Statsrådet hade emellertid här kommit fram till en utväg, sade jag, och det gick även att ordna den ekonomiska frågan. Om det har någon betydelse kan det också framhållas att några medel för detta ändamål inte togs i anspråk förrän riksdagen hade varit samlad i fjorton dagar och en proposition i ärendet hade förelegat i mer än tio dagar. Det måste väl betyda något. Man kan inte påstå att vad som skett skulle innebära att bara det föreligger en bristsituation på något område kan statsrådet handla hur som helst. Därom är jag helt enig med både herr Braconier och herr Hammar.

Vad som nu gjorts ansågs emellertid som ett förberedande arbete. Man kan ha olika uppfattningar också om det, men visst kan det betraktas så. Alla var medvetna om att det kunde avslutas efter en kurs på två veckor och att sådana kurser hållits även för akademiskt utbildade.

Statsrådet säger om den saken ungefär så — jag vill redovisa hans synpunkter — att det väl knappast finns några delade meningar om att regeringens befogenheter måste omfatta en ganska vid rätt att vidta eller låta vidta åtgärder för att, innan äskat anslag ännu beviljats och ibland redan innan äskandet formellt presenterats, förbereda det med anslaget avsedda utnyttjandet.

Om man godkänner detta resonemang finns det ju täckning för statsrådets

handlande, då det hela kan betraktas som förberedande åtgärder.

Ecklesiastikministern säger i fortsättningen att det i själva verket på utbildningsområdet — som ju i dag präglas av en mycket stark aktivitet över hela landet — av praktiska skäl pågår en rad mer eller mindre omfattande och långtgående förberedelser för att äskade men ännu inte beviljade anslag skall kunna utnyttjas på ändamålsenligt sätt och med bästa effekt, utan att någon fördenskull vill göra gällande att detta skulle vara oförenligt med riksdagens fria prövningsrätt.

Jag delar faktiskt statsrådets uppfattning. Nog vet herr Hammar exempelvis hur vi inom folkhögskolorna — även om åtgärderna blir mindre omfattande där — måste vidta många undersökningar och lägga ut en del pengar på förberedelser innan vi framlägger förslag om hur vi vill ha det. Så förhåller det sig inom läroverk och skolor över huvud taget, och så är det väl också inom riksdagen. Hela det belopp det rör sig om här är något över 5 000 kronor, som utbetalades sedan riksdagen varit samlad i fjorton dagar och sedan proposition beträffande detta anslag hade förelegat i tolv dagar.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det kan naturligtvis kanske anses tjatigt att ta upp det igen, men jag vill ändå säga att det är mycket äventyrligt av herr Spångberg att lägga in en så vid betydelse i ordet »förberedande». Accepterar man denna tolkning här i riksdagen, kan faktiskt statsråden få en makt som går långt utöver orden i § 64 regeringsformen »av riksdagen prövade behov».

Jag anser inte att det är fråga om förberedande arbeten när man sätter i gång kurser. Det är visserligen riktigt, herr Spångberg, att riksdagen i februari kunde ha avslagit propositionsförslaget, men man handlade under alla om-

Ang. framläggandet av visst skatteförslag

ständigheter under stark press och forcering. Även om riksdagen hade gått på en annan linje, hade den inte särskilt gott om tid för att pröva denna fråga såsom regeringsformen förutsätter.

Jag menar att statsrådet måste iakta bestämmelsen i regeringsformen, att det är riksdagen som skall pröva anslaget. Det har nu inte skett. Hela den debatt som förts i statsutskottet och som redovisas i dess utlåtande, där man gör påpekanden i kritiska ordalag, visar att man ställts inför ett helt nytt system. Inte hade man diskuterat detta så länge, om man tyckt att det var helt naturligt att statsrådet hade denna rätt. Då hade man sagt, att riksdagen redan tidigare godtagit detta. Det är ett nytt system, som har mycket vittgående konsekvenser om det skall tillämpas i andra grupper av ärenden. Jag menar att riksdagen måste beakta dessa ting mycket noga. Man kan givetvis skriva nya klämmor, och statsutskottet kan föreslå vidare fullmakter. Men tidigare har man inte haft dylika kurser.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det är klart att det ligger något i vad herr Braconier säger, och statsrådet har inte bestritt att så kan vara förhållandet. Men om man i den krissituation som då rådde beträffande lärare kunde finna en sådan utväg, där riksdagen ändå hade 20 dagar på sig att besluta i ärendet, tycker jag att det skulle finnas möjligheter att lösa frågan. Skulle herr Braconier anse att statsrådet hade iakttagit rikets sannskyldiga nytta om han ingenting gjort i den här saken, om kurserna inte kunnat igångsättas så tidigt att lärarna varit färdiga till höstterminen 1963?

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Statsrådet tillgodoser bäst rikets sannskyldiga nytta om han följer grundlagen och handlar så att riksdagen får fri prövningsrätt när det gäller en så viktig sak som detta anslag.

Herr Spångberg talar om att riksdagen hade 20 dagar för att besluta. Jag sitter inte i statsutskottet och vet inte vad statsutskottets ledamöter har tyckt, men i en så stor och besvärlig fråga, när det gäller en ny princip, är 20 dagar faktiskt för kort tid, och det hade varit önskvärt om riksdagen fått diskutera under helt andra förhållanden.

Dessutom var statsrådet i debatten inte säker om han skulle fullfölja detta system. Det är möjligt att han fullföljer systemet utan att riksdagen har möjlighet att direkt säga om den vill ha det eller inte.

Ang. framläggandet av visst skatteförslag

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Denna punkt gäller en skattefråga, nämligen det stora skattepaketet från oktober 1961. Det var så sent som 1949 som riksdagen införde 70-dagarsfristen. Det är ingen gammal grundlagsparagraf det här gäller. Man kan inte alls tala om tidens tand och murkna paragrafer som man inte skall tillämpa. Det är som sagt bara 13 år sedan riksdagen sade ifrån att regeringen inte skulle komma med budgetspropositioner senare än 70 dagar efter riksdagens öppnande i annan mån än att ett uppskov lände riket till allvarligt men. Denna bestämmelse har som många andra en icke alldeles entydig formulering. Men vad som är ganska egendomligt med denna propositions framläggande är att man inte alls tar hänsyn till det konstitutionella problemet. Det är som om man tyckte att denna grundlagsparagraf om 70 dagars frist inte hade någon betydelse. Den måste ha aktuell betydelse, eftersom riksdagen så sent som 1949 inskräppte vikten av denna bestämmelse.

Jag medger gärna att vi haft investeringskatter och annat där man frångått bestämmelsen och att man alltså kan säga att viss praxis utbildat sig att man kan framlägga ett dylikt skatteför-

Ang. framläggandet av visst skatteförslag

slag vid valfri tidpunkt. Men när det gäller investeringsskatter är förhållandena helt annorlunda. Det kan vara ett inflationsläge, där det gäller att handla mycket snabbt för att förebygga en penningvärdeförsämring och där man inte kan följa 70-dagarsbestämmelsen. I det här anmärkta ärendet innebär ju förslaget en omfördelning av skatten, skattesänkning mer eller mindre stor, i vissa fall och någon skattehöjning i andra; det gällde ett par tiotior, möjligen 30 kronors höjning sade finansminister Sträng i debatten. Jag ställer frågan: Skulle det länt riket till allvarligt men, om man här följt regeringsformens bestämmelser? Då skulle man väl haft en motivering på den punkten i propositionen, men en sådan motivering har man knappast presenterat. Man hade en mycket kortfattad beskrivning av det ekonomiska läget, men man hade egentligen inga prognoser alls. Det synes mig, herr talman, som om man måste på ett helt annat sätt iakttä de konstitutionella bestämmelserna och också remittera frågorna så att man får dem belysta. Reservanterna har gjort sitt påpekande för att inskräpa för statsrådet att en grundlagsbestämmelse, som gäller skattebeslut, är till för att följas, och följer man den inte skall riksdagen ha en utförlig och klar motivering härför. Man skall i varje fall inte, herr talman, låtsas som om bestämmelsen inte existerade.

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! Enligt konstitutionsutskottets memorial har en minoritet i utskottet yrkat på en anmälan i fråga om Kungl. Maj:ts proposition nr 188 med förslag till lag om ändring i kommunal-skattelagen, vilken framlades i oktober 1961. Som herr Braconier redan har påpekat, motiveras denna anmälan med att propositionen avlämnades under riksdagens höstsession, vilket står i strid med riksdagsordningens § 54. Dessutom åtföljdes inte förslaget av några prognoser,

och inte heller hade det varit föremål för remissbehandling.

Endast om ett uppskov länder riket till allvarligt men, må propositioner angående statens inkomster och utgifter för nästkommande år avlämnas senare än 70 dagar efter riksdagens öppnande, står det i ett riksdagens beslut från 1949. Ett åsidosättande av denna bestämmelse anser reservanterna innebära att riksdagens rätt att i ett sammanhang bedöma budgetens inkomster och utgifter trädes för nära. De finner det också anmärkningsvärt att skatteförslaget, som är både djupt ingripande och omfattande, inte har blivit föremål för remissbehandling samt att det saknats prognoser för budgetutvecklingen. Att Kungl. Maj:t sedan, som konstitutionsutskottets majoritet skriver, tillhandahåller sådana inom finansdepartementet utarbetade prognoser enbart åt bevillningsutskottet kan inte anses tillfredsställande.

Herr **ADAMSSON** (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets majoritet har i denna punkt inte kunnat ansluta sig till reservanternas synpunkter, och i utskottets memorial redogöres klart för skälen härtill.

Om man inte bara ser på detta spörsmål rent formellt, blir man kanske något konfunderad inför det förhållandet att högerens och folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet har fört fram denna fråga. Under debatten om de nya skattelagarna den 13 december i fjol var frågan nämligen föremål för ett meningsutbyte här i riksdagen, vid vilket högerens och folkpartiets talesmän hade vissa rent formella erinringar att göra men ändå ansåg sig kunna gå med på att frågan behandlades vid den tidpunkten och att man i stort sett anslöt sig till regeringens förslag. De hade nämligen den åsikten att det var fråga om en omfördelning av skatterna, som dessutom innebar vissa skattelättnader. Detta angavs i varje fall av herr Gustafson i Gö-

Ang. framläggandet av visst skatteförslag

teborg, högerledaren herr Heckscher samt herr Svensson i Ljungskile i den debatt som då fördes.

Herr Braconier sade nyss, om jag fattade honom rätt, att han skulle ha varit fullt nöjd, om det i propositionen hade anförts någon motivering varför denna fråga måste behandlas först vid den tidpunkten. Däremot tyckte jag att han inte tryckte så hårt på frågan om budgetprognoserna, vilka herr Hammar erinrade om att bevillningsutskottet hade erhållit. Herr Braconier uppehöll sig mera vid att det inte hade skrivits någonting i motiveringen på denna punkt.

Vidare erinrade herr Braconier om att riksdagen tidigare har åsidosatt de bestämmelser det här gäller, och det är riktigt att vi tidigare har gjort undantag. Det har bl. a. gällt investeringsavgifterna och frågan om skattehöjningar på vin och sprit samt den allmänna varuskatten. Men vad man i detta sammanhang har anledning uppmärksamma är, att det inte vid något av dessa tillfällen har gjorts några som helst erinringar från konstitutionsutskottets sida. Det sker först nu, och det kan då inte hjälpas att man får en känsla av att man inte så mycket riktar sig mot statsrådet Sträng som mot annat håll.

Herr talman! Med dessa ord har jag bara helt kort velat redogöra för varför utskottsmajoriteten i detta ärende inte har kunnat ansluta sig till reservanterna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Adamsson säger. Utskottet fick vissa prognoser, men det fick inte riksdagen. Och jag anser att hela riksdagen skall ha det, när det gäller så viktiga frågor.

Sedan har jag faktiskt tidigare i konstitutionsutskottet gjort anmärkning mot skattebeslut, herr Adamsson, t. ex. när det gällde sockerskatten. I den frågan hade vi en lång och ingående debatt just från här påtalade utgångspunkter.

När det gällt investeringsskatten i ett inflationsläge har jag däremot klart sagt ifrån att det här gällde att handla snabbt.

Frågan är nu, om vi skall ha kvar denna bestämmelse i regeringsformen eller inte. Om man kan säga att det i flertalet fall inte spelar någon roll om den tillämpas, så blir det ju inte mycket kvar av bestämmelsen, trots att riksdagen inskräppte dess betydelse så sent som 1949.

Konstitutionellt är det en ganska besvärlig situation, det erkänner jag, om man 13 år efter det att paragrafen antagits ofta säger att den inte skall tillämpas. Författningsutredningen bör ta upp den frågan grundligt. Men, herr Adamsson, det är alldeles uppenbart att om ett statsråd säger att det funnits skäl för att handla så som skett i detta fall, så skall ändå riksdagen ha en redovisning av varför finansministern går förbi ett stadgande i grundlagen. Vi vill ha en ordentlig redovisning härför. Det är ingen mening med att ha paragrafer som blott finns på papperet. Jag medger gärna, herr Adamsson, att en stor del av riksdagen tyvärr anser att dessa konstitutionella paragrafer inte har någon betydelse. I varje fall vi som tillhör konstitutionsutskottet kan emellertid icke se frågan på det sättet och jag tror icke heller att författningsutredningen kan göra det. Har man en grundlagsbestämmelse — dessutom inte gammal — måste man söka tillämpa den — eller annars ändra den — och ge en så fullig redovisning att riksdagen får klarhet, om regeringen nonchalerat grundlagsbestämmelsen eller ej.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Braconier medgav att detta är en tolkningsfråga, och jag kan väl hålla med honom om att man kan komma fram till olika bedömningar när det gäller det rent praktiska ställningstagandet. För min personliga del anser jag att bestämmelser som icke kan

Ang. förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)

följas icke heller bör finnas kvar. Nu kan man inte med hänsyn till den praxis som har utvecklats sig slå fast, att det här är fråga om ett kringgående av den ifrågavarande paragrafen. Jag kan emellertid förstå herr Braconiers synpunkt att lagstiftningen bör anpassa sig efter den praxis som har utbildats. Jag hoppas att jag har uppfattat honom riktigt på denna punkt.

Herr Braconier antydde i sitt anförande tanken att författningsutredningen eventuellt får behandla dessa frågor. Jag måste erkänna att jag inte känner till i vad mån författningsutredningen sysslar med dessa angelägenheter, men personligen kan jag inte förstå annat än att detta är en av de frågor som riksdagen måste ta upp till diskussion i samband med den stora författningsutredningen.

Ang. förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den fråga som jag reservationsvis har fört fram till överläggning inom utskottet rör tillämpningen av förenings- och förhandlingsrättslagen. Bakgrunden härtill är att 25 av 32 anställda brandmän i Gävle ville ansluta sig till den syndikalistiska organisationen och därigenom också erhålla förhandlingsrätt. Det som har föranlett mig till ett uttalande mot det beslut som Kungl. Maj:t har fattat i denna fråga sedan vederbörande ämbetsverk har yttrat sig är till en del av rent praktisk men framför allt av principiell natur. Jag har nämligen den uppfattningen, att när det gäller tillämpningen av denna lagstiftning skall man ha vidast möjliga tolkning av bestämmelserna. De krav som måste ställas på organisationerna när det gäller förhandlingsrätten är, att de skall äga en viss fasthet och ett någorlunda rimligt medlemsantal. Båda dessa krav uppfyller denna syndikalistiska organisation. Och jag erin-

rar om att i förarbetena till lagen om förhandlingsrätt har man också ganska tydligt uttalat sig för generösast möjliga tolkning av bestämmelserna. Jag erinrar också om att arbetsdomstolen i sin rättstillämpning har medgivit den syndikalistiska organisationen rätt att förhandla. Även socialstyrelsen — alltså det ämbetsverk som nu vägrat SAC förhandlingsrätt — har velat att tolkningen av ifrågavarande bestämmelser skulle vara synnerligen vid, någonting som också vederbörande departementschef på sin tid anslöt sig till, då han uttalade att man skulle vara mycket sparsam med restriktioner när det gällde dessa bestämmelser.

Jag tycker följaktligen det är beklagligt att föreningsrätten i vårt land inte medger att en minoritet — sådan som den det här gäller — använder sig av organisationsrätten. Ty redan proklamerandet av en organisationsrätt måste ju innebära att organisationen skall användas för något ändamål, och det ändamål man vill använda organisationsrätten för är just förhandling. Det är en rättighet som förvägrats denna organisation.

Från principiell synpunkt är det inträffade beklagligt, därför att det visar att det finns en tendens till monopolisering på arbetsmarknaden. Jag tror man har anledning vara uppmärksam härpå.

Jag tycker alltså, herr talman, att man såväl från ämbetsverkets som från Kungl. Maj:ts sida kunde ha varit generös i sin tillämpning av bestämmelserna härvidlag, låt vara att det rör sig om relativt få människor. Att på detta sätt utesluta vederbörande från möjligheten att framföra sina speciella önskemål — det rör sig ju om kommunala tjänstemän som är underkastade ämbetsansvar — finner jag inte riktigt. Det är därför jag sökt få med utskottet på ett tillkännagivande med angivande av utskottets uppfattning, utan användande av § 107. Till denna uppfattning har endast en

Ang. förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)

minoritet inom utskottet anslutit sig. Jag har emellertid inte kunnat underlåta att här i kammaren peka på det, som jag tycker, principiellt oriktiga förfarings sättet.

Herr andra vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag måste något uppehålla mig vid förhistorien till denna reservationsvis framförda anmälan, och den är följande.

Efter det att resultatet blev klart av 1960 års förhandlingar mellan Stadsförbundet och Svenska kommunalarbetsareföbundet, vilka berörde cirka 120 000 anställda, blev 22 brandmän i Gävle missnöjda med detta resultat. Antalet brandmän i hela landet, som berördes av avtalet, uppgick till cirka 2 500. De 22 missnöjda brandmännen i Gävle lämnade Kommunalarbetsareföbundet och övergick till Sveriges Arbetares Centralorganisation, som förkortas SAC. SAC begärde då av socialstyrelsen att få förhandlingsrätt för enligt deras uppgift 25 brandmän i Gävle. Detta hände den 10 juni 1960. Den 24 november beslöt socialstyrelsen att tills vidare lämna ansökningsen utan bifall. Över detta beslut anförde SAC besvär hos Kungl. Maj:t.

Besvären avgjordes i konselj den 15 december 1960, varvid Kungl. Maj:t ej fann skäl göra ändring i socialstyrelsens beslut. Ärendet faller under socialdepartementet, och som en följd därav riktar nu den borgerliga oppositionen en anmälan mot socialministern utan att åberopa regeringsformens § 107. Utskottets majoritet har inte vare sig velat eller kunnat gå med på något sådant, emedan den anser att socialministern har handlat helt i överensstämmelse med gällande lag av år 1940. Vi har därför ansett att oavsett vilken or-

ganisation som under liknande förhållanden begärt ny förhandling hade det varit helt stridande mot avtalsförhandlingarnas grundidé, om man genom att söka inträde i en ny organisation skulle kunna påräkna nya förhandlingar. Det svenska förhandlingsväsendet, såväl det som gäller för det enskilda näringslivet som det som gäller för stat och kommun, har med åren uppnått en stabilitet och funktionsduglighet som inget land i världen kan uppvisa maken till. Denna glädjande utveckling, som betytt mycket mer än vi vanligtvis tänker på, har utgjort en betydande faktor vid skapandet av det välstånd vi har i vårt land.

Om socialministern hade bifallit SAC:s framställning skulle han otvivelaktigt ha rubbat grunden för hela den bärande konstruktionen i vårt välkända förhandlingsväsende. Det står väl alldeles klart att alla parter eller delar av en part inte blir helt tillfredsställda av ett förhandlingsresultat. Motsatsen skulle vara mycket förvånansvärd. Men vi vill ändå framhålla, att oavsett vem eller vilka som för förhandlingarna, så har varje enskild medlem av respektive organisation haft möjlighet att påverka förhandlingsresultatet därigenom att förhandlingsdelegaterna utsetts i vanlig demokratisk ordning. Varje avdelning har representation vid avtalskonferenser eller i avtalsråd — det varierar något inom olika organisationer. Möjlighet att göra sin mening gällande föreligger alltså för envar, men när ett avtal har träffats respekteras det uppnådda resultatet — det kan man konstatera — som om det vore något lagfäst, även om missnöje vid vissa tillfällen kan framföras. Men hur skulle det bli om man på basis av detta missnöje kunde lämna organisationen, bilda en ny och begära nya förhandlingar? Det måste betraktas som en fullständigt orimlig ordning. Det är väl ingen som tror att, om ett avtal träffats gällande 2 500 man, det reella utfallet av en för-

Ang. förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)

handling som kom till stånd för 22 eller 25 man — alltså mindre än en procent av hela antalet — skulle kunna skapa ett bättre avtal.

Vi kan således fastslå: förhandlingsrätten har man haft och utnyttjat, men man har blivit missnöjd med resultatet och därför begärt nya förhandlingar genom en ny organisation. Detta har man blivit vägrad. Att på basis därav göra en anmälan mot socialministern anser vi inom utskottsmajoriteten vara fullständigt orimligt.

Men jag skall något uppehålla mig vid reservanternas skrivning. Man blir något konfunderad när det där står: »Den organisation som sökt förhandlingsrätt är i svenskt samhällsliv välkänd och har sina rötter i tänkesätt och strävanden som började utformas redan under 1800-talet.» Det är kanske riktigt att SAC är en välkänd organisation i borgerliga kretsar, men det måste i så fall bero på att SAC är så okänd i svenskt samhällsliv. Då det påstås att organisationens strävanden och tänkesätt utformades redan under 1800-talet vill jag konstatera att SAC bildades i Folkets hus' C-sal den 25—27 juni 1910. Det var sålunda i samband med den helt naturliga förvirring som hade skapats inom den fackliga rörelsen efter storstrejken 1909 som var bakgrunden till SAC, och vi bör vara glada över att förvirringen inte blev större.

Herr talman! Det är mycket underligt att nu höra representanterna för höger och folkparti slåss så helhjärtat för SAC:s förhandlingsrätt. Det anmärkningsvärda ligger däri att SAC i sin grundåskådning fullständigt tar avstånd från ordnade avtalsförhållanden. Jag ber att få belysa detta genom att direkt läsa upp vissa delar ur programskriften från 1910. Där heter det:

»Avtalen har ju hittills bestämt förhållandet mellan arbetsgivarne och arbetarna. I stort sett ha de hållits av de båda parterna. Men även i detta avseen-

de har det redan visat sig, att kapitalintresset icke skytt att bryta dessa eller hota med dess brytande, i den händelse arbetarna ej ingått på de villkor, de behagade uppställa. Vi beklaga ingalunda detta. Det är åtminstone ett uppriktigt drag av äkta (kapitalistisk) klasspolitik och vi önska endast att arbetareorganisationerna måtte kasta överbord sitt löjliga hänsynstagande till motståndarna och lära av förhållandena. I föregående vilja vi ha sagt, att enligt ett lagförslag, som klassamhällets regering — och den är ju alltid ett uttryck för den härskande ekonomiska makten — lär vid innevarande års riksdag framlägga i avtalslagstiftningsfrågan, *har den medgivit arbetare och arbetsgivare rätt till att under avtalstiden tillgripa såväl strejk som lockout.* Vi bortse från den gudomliga nåden från ovan. *Men klokt är det, icke minst från arbetaresynpunkt.* Därför måste det från revolutionär socialistisk synpunkt stämplas som ett reaktionärt anslag mot och reelt sett som ett ytterligare försök till klavbindande av arbetarnas rörelsefrihet, då man från socialdemokratiskt håll, med all makt, söker hindra denna frihet, genom att yrka på förbud för en sådan rörelsefrihet under avtalstiden.»

Litet längre fram heter det:

»Så är i korthet numera förhållandet på arbetsavtalens område. Hur ställer sig nu den lokala samorganisationen till detta spörsmål? Mot den nuvarande avtalsformen med sitt dödande av handlingsfriheten under avtalstiden ställer den sig absolut fientlig. Av den nuvarande avtalsformen har utvecklats en *facklig parlamentarism av farligaste slag* och den har resulterat i 'förlikningsnämnder', 'skiljedomstolar' och till sist s. k. förhandlingsordningar efter vilka konflikter skola lösas. Dessa, som i omfång i stadganden mäta sig med en del arbetsavtal, innebära en fara icke blott i det att dessa också stadga skadestånd utan ock i händelse av olik-

Ang. förhandlingsrätt för Sveriges arbetares centralorganisation (SAC)

het i tolkning av denna förhandlingsordning så skall skiljedomstolar till att avgöra detta. Denna procedur betyder helt enkelt att totalt bryta effektiviteten av en etablerad strejk. Därtill kommer också, att denna fackliga parlamentarism samtidigt kostar mycket pengar.»

Vid ordet *penningar* finns en asterisk och i noten heter det:

»För Landsorganisationen uppgick dessa utgifter under 1908 till ej mindre än 7,697:77 kr. Skiljedomsordföranden, vanligen överklassare, betalades med 1 000 kr. Ett raffinerat sätt att tjäna penningar på arbetarnas dumhet.»

Herr talman! Så lät det vid den tidpunkten. Man skulle kunna förmoda att en hel del ändrats sedan dess, men jag skall gärna återge ett yttrande av SAC så sent som 1922, då man hade att ta ställning till sitt handlingsprogram.

I SAC:s taktikuttalande, antaget vid SAC:s tredje kongress och bekräftat vid dess fjärde, heter det i punkt 1.:

»Ifrån arbetarerörelsens början har strejken varit arbetarnas naturliga vapen mot utsugarna. Arbetsköparnas systematiska organisering har emellertid väsentligt förändrat förhållandena och tvingat arbetarna att utfundera nya medel och kampmetoder och kampen inom arbetsplatsen har skjutits i förgrunden.

Hela den senare tidens erfarenhet av de ekonomiska konflikterna gör det till en bjudande nödvändighet för arbetarna att i större utsträckning än hittills föra kampen inom arbetet.»

I punkten 2 heter det:

»För att arbetarna skola kunna föra sina strider med utsikt till resultat är det nödvändigt att rekognoscera fiendens ställning, att ständigt hålla sig underrättad om industriernas ekonomiska förhållanden, om konjunkturerna på varumarknaden och alla dylika förhållanden som kunna inverka på ar-

betsgivarnas motståndskraft, samt där- efter anpassa sin taktik.»

I punkten 4 heter det:

»Det gives inget universalmedel, som absolut är segerbringande i striden vid vilket som helst tillfälle, varken den spontant, snabbt iscensatta strejken, eller obstruktion eller sabotage eller den länge och noggrant planlagda arbetsnedläggelsen. Det får bero på de lokala, industriella, ekonomiska eller andra förhållanden vid varje speciellt tillfälle om ett av dessa medel, eller flera i förening, skall tillgripas, och det bör tagas under noggrant övervägande vilket som vid varje tillfälle är det lämpligaste.»

I punkten 5 heter det:

»Eftersom arbetarna alltmera tvingas föra striden inom arbetet framspringer som bästa kampmedel sabotage n i dess olika former, som obstruktion, nedsättning av arbetsintensiteten, överdrivet väl utfört arbete, och alla arter av sabotage, som arbetarnas praktiska erfarenhet kan anvisa.»

I punkten 10 heter det:

»Då strejkbryteri är lönerörelsernas farligaste fiende bör man se till att man på ett intelligent sätt får den maskinella arbetskraften att göra solidaritetsstrejk med den manuella (den levande) så att därigenom upptagandet av arbetet medelst strejkbrytare försvåras.»

I punkten 11 heter det:

»Skulle arbetet likväl komma i gång med hjälp av strejkbrytare bör man försöka att bland dem få placerat kamerater från andra platser som kunna åstadkomma störningar eller stopningar av arbetsprocessen.»

Herr talman! Jag vill inte underlåta att för oppositionen också läsa upp vad man skriver på sid. 27 i sitt häfte från 1910:

»Var och en med densamma» — man talar här om avtalsituationen — »förtrogen vet, att till och med ett lokalt hastigt avstannande av produktion

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom vederbörande departements verksamhetsområde

vid vissa tillfällen är en åtgärd som kan komma trusten att blekna vid bara tanken härpå. Så lyckligt för arbetarna är det ej inom alla industrier. I dessa fall fordras givetvis *industriell handling* d. v. s. bl. a. att i striden indrages alla arbetare inom den industri inom vilken konflikt utbrutit. Och det är just denna karaktär av anpassningsförmåga, denna smidighet, vilken icke hindras av klavbindande avtal eller sådana löjliga stadganden i alla riktningar, som är så betecknande för de nuvarande fackförbunden, som ställer den lokala samorganisationsformen framför såväl den nuvarande som de tänkta industriförbunden. Närhälst tillfälle gives kan den lokala samorganisationen göra sina utfall till följd av deras rörelsefrihet. Må vara att det blir en ständig oro för arbetsgivarna. Än se'n. *Vi vilja en ständig kamp mot kapitalismen. En ständig erövring på det ekonomiska området över vars slutmål strålar socialismens och kommunismens värmande människoälskande friluftssol.*»

Herr talman! Jag är övertygad om att ifall dessa gamla kämpar, som verkligen var radikala, hade vetat vilka män som i dag för deras talan och försöker få samhället att rätta sig efter dess idéer, så skulle de i pur förvåning ramlas ur sin himmel och aldrig mer finna sig till rätta. Jag kan inte tänka mig att de borgerliga ledamöter, som så ofta i denna kammare vill föra företagarnas och kanske framför allt småföretagarnas talan — vi har ju en hel här representanter för dem i kammaren — skulle känna sig tillfredsställda, om vi införde dessa idéer i svenskt näringsliv och samhällsliv.

Vi måste ändå slå fast att SAC hittills, såvitt jag vet, inte träffat ett enda bindande avtal av rikskaraktär med någon organisation. Att man under sådana förhållanden skulle tvinga Stadsförbun-

det att ta en annan ståndpunkt har vi ansett vara fullständigt orimligt.

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom vederbörande departements verksamhetsområde

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Beträffande nästa fråga skall jag fatta mig kort. Det är IV, som behandlas på sidan 25 i utskottets memorial nr 17.

Det gäller en sak som vi hade uppe till debatt förra året, vissa högre statliga tjänstemäns engagemang i hel- eller halvstatliga företag. De intar en enligt vår mening beklaglig dubbelställning. De skall i departementet vara med och pröva åtgärder som de har vidtagit i annan egenskap i företaget. För att understryka den vikt vi från oppositionens sida fäster vid denna fråga har vi upprepat dessa anmärkningar i år, då vi ju vid en granskning har funnit att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet efter tillstyrkan av representantskapet för ABA har varit intagen i ABA:s styrelse. För mig är frågan av utomordentlig principiell betydelse. Jag förutsätter liksom utskottet att författningsutredningen tar upp frågan om tillvägagångssättet, som inte är rimligt. Det är inte heller rimligt att detta förhållande skall bestå, även om författningsutredningen inte är färdig med sitt arbete på denna punkt. Den enda skillnaden mot föregående år är att två ledamöter av ABA:s representantskap denna gång har reserverat sig mot beslutet. Man kan alltid notera detta som ett framsteg. I övrigt, herr talman, vidhåller jag mycket bestämt den kritik som från vårt håll uttalades redan förra året.

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom vederbörande departements verksamhetsområde

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Som herr von Friesen redan har nämnt var denna fråga föremål för behandling redan i fjol. Han har rätt i att det inte har hänt så särskilt mycket sedan dess utan att sakförhållandena i stort sett är desamma. I själva verket har statsrådet här följt en praxis som har tillämpats sedan ett tiotal år tillbaka. Under hela denna tid har statssekreteraren i kommunikationsdepartementet valts in som ledamot i ABA:s styrelse. Såvitt jag har förstått av diskussionen har inte heller högerns och folkpartiets representanter i denna fråga åberopat någon bestämd grundlagsparagraf som detta inval skulle strida mot. Man talar i allmänna ordalag om olämpligheten. Jag skall villigt erkänna att här föreligger problem. Framför allt måste vi beakta två problem. Det ena gäller statssekreterarens konstitutionella ställning, det andra formerna för den statliga företagsamheten. Men ingenting nytt har inträffat sedan ifjol när det gäller dessa frågor. Författningsutredningen är inte färdig med sin utredning, och frågan om de statliga företagsformerna är ännu inte slutgiltigt prövad.

Man kan nog inte se så enkelt på denna fråga som att statssekreteraren befinner sig i ett jävsförhållande på grund av att han har att pröva framställningar som han har medverkat till i egenskap av ledamot av ABA:s styrelse. Det finns även andra samband. Det kan vara av betydelse, att departementet har direktkontakter med ABA:s styrelse. Från riksdagens sida har man tydligen ansett det vara av betydelse, att riksdagsledamöter får denna direktkontakt. Det finns nämligen riksdagsledamöter som tillhör representantskapet, och några riksdagsledamöter har valts in i styrelsen av representantskapet. Just när det gäller ett företag av ABA:s karaktär, till vilket riksdagen beviljar medel, kan det

finnas stor anledning för riksdagen att ha insyn. Samma resonemang kan också föras när det gäller regeringen. Den kan också behöva direktkontakter och få insyn o. s. v.

Nu lär denna fråga på nytt komma att bli aktuell, framför allt när författningsutredningens förslag föreligger. Vi får då anledning att pröva den. Under tiden förefaller det mig ganska naturligt, att kommunikationsministern följer den praxis, som har utbildats på detta område, och låter statssekreteraren i kommunikationsdepartementet få vara ledamot av ABA:s styrelse. Det sker ju på tillstyrkan av representantskapet.

Kommunikationsministern befinner sig här i en litet besvärlig situation. Representantskapet tillstyrker detta ledamotskap. Prominenta medlemmar av folkpartiet och högerpartiet med förankring i konstitutionsutskottet anmärker på det. Är det inte naturligt, att kommunikationsministern i den situationen följer den praxis som har utbildats till dess utredning föreligger på området och vi på grundval härav mera ingående kan diskutera och bedöma frågan?

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! När herr Johansson i Trollhättan här gör gällande, att det inte föreligger ett jävsförhållande för vederbörande statssekreterare, måste han uppenbarligen ha fel. Det föreligger ett typiskt jävsförhållande i detta fall. Att frågan har aktualiserats nu har berott på de besvärligheter, som det stora svenska flygbolaget varit utsatt för och som också har föranlett statsmakterna, främst kommunikationsdepartementet, att ingripa och föreslå stödåtgärder. Det är i det sammanhanget vi har uppmärksammat denna fråga och vi anser att det finns anledning att uppmärksamma den. Jag skulle ingalunda vilja vara med om att till-

Ang. viss norsk framställning med anledning av planerad utvidgning av den svenska kväveproduktionen

styrka en sådan här praxis i fortsättningen.

Jag måste för övrigt av principiella orsaker reagera mot tanken, att praktiska skäl i detta fall talar för statssekreterarens ledamotskap. Det börjar bli en vana att åberopa de praktiska skälen även när de kolliderar med lagbestämmelser och en länge tillämpad rättspraxis. Vi har anledning att observera även den saken i detta sammanhang.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Hela denna fråga måste ses i ett mycket stort sammanhang, nämligen i samband med frågan om statssekreterarnas konstitutionella ställning och formerna för den statliga förvaltningen när det gäller statsägda bolag etc. Utredningarna härom är inte slutförda.

I övrigt skulle jag vilja vända på herr von Friesens resonemang och säga att just den omständigheten, att statsmakterna har fått träda in på ett annat sätt än tidigare när det gäller ABA, för mig är ett starkt skäl för att kommunikationsdepartementet och styrelsen i ABA har så nära kontakt med varandra som möjligt. Denna kontakt bör enligt mitt förmenande ske på statssekreterarplanet.

Ang. viss norsk framställning med anledning av planerad utvidgning av den svenska kväveproduktionen

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Denna punkt gäller handläggningen av kvarntorpsfrågan. Tidigare har i denna kammare förts en mycket ingående debatt i denna fråga, och även socialdemokraterna säger att utskotten bör få alla handlingar. Också handelsministern, om jag tolkade honom rätt i interpellationsdebatten, har samma uppfattning. Vi har därför inte

funnit anledning att tillgripa § 107, men vi vill understryka den vikt som riksdagen alltid har fäst vid att få tillgång till befintlig material. Om jag hade haft samma tid till mitt förfogande som herr Henningsson, skulle jag också ha kunnat citera mycket intressanta aktstycken om hur riksdagen reagerat därför att den inte har fått tillgång till detta material. Ibland har det flera år efter en utskottsbehandling visat sig att statsråden inte har låtit utskotten få del av materialet. Det är möjligt att det även i framtiden kommer sådana avslöjanden. Riksdagen kan självfallet inte likgiltigt se på att utskotten inte har tillgång till alla dokument vid behandlingen av ärendena.

Det kan visserligen sägas att en muntlig redogörelse förekom i detta fall, men den kom först sedan pressen hade uppmärksammat förhållandet. En muntlig redogörelse kan aldrig motsvara en skriftlig framställning. Det är inte alltid som alla utskottets ledamöter är närvarande. De kan visserligen få höra en del av vad som har sagts, men de som är frånvarande får inte tillfälle att bilda sig en mening i saken, och ännu mindre har kammaren någon möjlighet därtill.

Det är med hänsyn till den principiella betydelsen av denna sak som vi har velat understryka här anförda synpunkter utan att därför direkt vilja inlägga något mera allvarligt klander gentemot handelsminister Lange.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Om punkt V, som rör den s. k. kvarntorpsfrågan, kan jag fatta mig mycket kort. Det räcker med att påpeka, att handelsministern i ett uttalande i andra kammaren i februari i år öppet medgav, att den norska regeringens framställning *borde* ha delgivits riksdagen eller det utskott, som vid tiden för framställningens överlämnande hade propositionen om avveck-

Ang. viss norsk framställning med anledning av planerad utvidgning av den svenska kväveproduktionen

lingen av verksamheten vid skifferoljebolaget till behandling. Utskottsminoriteten delar helt handelsministerns uppfattning och har velat ge uttryck härför i föreliggande anmälan utan åberopande av § 107 regeringsformen.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Utskotsmajoriteten har beträffande denna punkt inte funnit anledning att rikta någon erinran mot vederbörande statsråd beträffande handläggningen av detta ärende. Vi har dock i skrivningen framhållit betydelsen av att alla upplysningar som kan vara av vikt tillhandahålls utskotten vid deras överläggningar.

Den debatt i höstas som föregick beslutet om avveckling av verksamheten vid skifferoljebolaget i Kvarntorp och den därpå följande interpellationsdebatten i februari månad i år, skapade önskvärd klarhet i de spörsmål om kvarntopsanläggningen som diskuterats i både Sverige och Norge. Det klarlades i de svenska diskussionerna att det beslut som fattades av riksdagen den 13 december i fjol om avveckling av Kvarntorpsindustrien inte hade något samband med den utbyggnad av kväveproduktionen som planeras vid det privatägda AB Svenska Salpeterverken i Köping. Det stod väl också klart efter dessa debatter att regeringen och statsmakterna icke ägde befogenhet att ingripa i de investerings- och rationaliseringsplaner som nämnda enskilda bolag sedermera presenterade.

Vad som i dag kvarstår av hela kvarntorpsdebatten är egentligen bara en konstitutionell detalj, nämligen huruvida statsutskottets första avdelning informerats på ett tillfredsställande sätt beträffande innehållet i den not som norske ambassadören i Stockholm överlämnade till handelsministern.

Enligt de informationer som jag inhämtat, fick avdelningen en muntlig redogörelse för notens innehåll i sam-

band med behandlingen av kvarntorpspropositionen (nr 199). Statssekreteraren i handelsdepartementet erbjöd sig dessutom att inför avdelningen informera om den norska framställningen. Ingen utskottsledamot begärde emellertid detta, och ingen yrkade heller på att få ta del av innehållet in extenso. Av dessa upplysningar kan jag inte dra någon annan slutsats än att ledamöterna vid det tillfället ansåg sig ha fått en tillfredsställande information.

Det är riktigt att herr Ståhl vid utskottsbehandlingen anmälde en blank reservation. När frågan kom upp i riksdagen den 13 december använde emellertid herr Ståhl större delen av sitt huvudanförande till att kritisera den statliga företagsamheten, sådan den bedrivits vid Kvarntorp. I en kort passus i samma anförande kom han dock in på den fråga som vi diskuterar här i dag och yttrade följande:

»Den komplikation som här har inträtt — jag vill inte säga att den är liten — genom påstötningar från Norge och oron där med anledning av vad som här är på väg att ske, har ju inte kunnat föranleda några åtgärder från utskottets sida. Jag skall heller inte här blanda in den saken. Vad utskottet har haft att ta ställning till är ju inte den diplomatiska och handelspolitiska sidan utan den statsfinansiella och ekonomiska.»

Det står för mig ganska klart efter att ha läst detta yttrande, att även herr Ståhl vid den tidpunkten ansåg sig ha fått de informationer som behövdes.

Det är beklagligt att denna fråga väckt sådan irritation i vårt västra broderland. Men jag tror i alla fall efter de informationer som lämnats norrmännen och den debatt som hölls i Nordiska rådet i Helsingfors i våras att norrmännens förståelse för de i Sverige vidtagna åtgärderna har väsentligt ökats och att de närmast är beredda att avskryva vidare debatt i ärendet.

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

Herr talman! Det är dessa synpunkter, som jag här kort refererat, som utskottsmajoriteten haft i blickfältet när den granskat detta ärende och haft att göra sina bedömningar och slutligen efter moget övervägande funnit att anledning saknats att göra någon erinran gentemot handelsministern.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr Nilsson i Östersund sade beträffande de norska synpunkterna. Beklagligtvis är det så att de svenska synpunkterna inte har kommit till uttryck i den norska pressen. När det däremot har gällt den principiella frågan tolkar jag faktiskt handelsminister Lange så att han anser att det hade varit bättre om utskottet hade fått tillgång till ett skriftligt material. Herr Nilsson i Östersund säger nu att ingen inom statsutskottet har varit kritisk mot detta. Vi hade faktiskt en debatt inom Nordiska rådets svenska delegation, vid vilken ledamöter av statsutskottet var närvarande, och där fick jag en annan uppfattning. Det är möjligt att jag missförstod saken. Men en muntlig redogörelse kan här helt visst inte ersätta en skriftlig. Dessutom var inte utskottets alla ledamöter närvarande då redogörelsen lämnades.

I princip måste man väl ändå säga, herr Nilsson i Östersund, att även om här inte har skett någon skada — vilket jag för min del inte tror har varit fallet — bör det väl ändå vara ett önskemål, att riksdagsutskotten alltid bör få tillgång till alla handlingar, så att även riksdagens ledamöter i övrigt kan ta del av materialet. Så kan inte ske om det bara lämnas muntliga redogörelser.

Herr **NILSSON** i Östersund (s):

Herr talman! Det som för mig varit väsentligt när jag bedömt denna fråga är huruvida utskottsutlåtandet eller riksdagens beslut skulle ha fått någon

annan utformning, om man hade fått noten in extenso i statsutskottets första avdelning. På den punkten frågar jag herr Braconier, om han tror att beslutet skulle ha utformats på annat sätt, om noten hade delats ut till utskottets ledamöter.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag tror inte att utskottets beslut skulle ha fått en annan utformning om ifrågavarande not hade delats ut till utskottets ledamöter.

Däremot kan det kanske hända att reaktionen på norsk sida hade blivit en annan. Det har antytts i pressen att man i Norge fann det egendomligt att noten inte berördes i utskottet. Det var olyckligt att denna norska irritation skulle uppstå — jag reagerade i interpellationsdebatten mycket skarpt mot de norska synpunkterna.

I sak är jag ense med handelsminister Lange, men det var inte särskilt lyckligt ur svensk synpunkt att noten från den norske ambassadören inte öppet redovisades, ty i Norge kunde man — i viss mån med orätt — få den föreställningen att inte denna sak behandlades lika grundligt som regeln bör vara i utskotten.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C b) till handlingarna.

§ 7

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (p. 17) föreslagit riksdagen att a) med-

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

giva, att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljas efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940, finge för år 1963 nedsättas till 3,6 procent, b) medgiva, att i avseende å köpeskillning för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet som år 1920 eller senare är försålts från kronoegendom, räntan finge, i den mån köpeskillningen förräntades enligt enahanda grunder, som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under år 1963 utgå efter 3,6 procent, c) medgiva, att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende yttre rationalisering intill ett belopp av 18 000 000 kr., för lån till inre rationalisering intill ett belopp av 10 000 000 kr. och för lån till det i propositionen särskilt angivna slag av driftsrationalisering inom jordbruket intill ett belopp av 3 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, dels för jordbruksegnahemslån m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kr. och för driftslån intill ett belopp av 8 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning samt d) till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kr.

Kungl. Maj:t hade vidare i förenämnda proposition under nionde huvudtiteln (p. 16 o. 26) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, dels till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering för budgetåret 1962/63 beräkna ett reservationsanslag av 1 000 kr., dels ock till Gottgörelse till trädgårdsnäringsen för av dess utöware erlagd bensinskatt för samma budgetår beräkna ett anslag av 300 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 9 mars 1962 avlåten proposition, nr 99, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) godkänna de förslag till riktlinjer för yrkesutbildningen på trädgårdsområdet samt till denna utbildningsorganisation, som framlagts i propositionen

2) godkänna i propositionen angivna förslag rörande ändring av bestämmelserna angående det statliga stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering

3) å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering ett reservationsanslag av 1 000 kr.

b) till Gottgörelse till trädgårdsnäringsen för av dess utöware erlagd bensinskatt ett anslag av 375 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen samt

4) medge, att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende trädgårdsnäringsens rationalisering intill ett belopp av 3 000 000 kr., dels för lån avseende uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål jämte auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m., intill ett belopp av 6 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle ge anledning därtill, medge jämkning i fördelningen.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 309 av herr *Thorsten Larsson* och herr *Harald Pettersson*, likalydande med II: 383 av herrarna *Hansson* i Önnarp och *Jansson* i Benestad;

2) I: 628 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, likalydande med II: 756 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 99 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

och förslag rörande förläggande av trädgårdsskola omfattande grundläggande yrkeskurs och förmanskurs till målarområdet i enlighet med vad i motionerna anförts;

3) I: 629 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, likalydande med II: 757 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställt att riksdagen måtte besluta att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas som stöd för trädgårdsnäringsen intill sammanlagt lånebelopp av 10 milj. kr. varav intill 4 milj. kr. för lån avseende trädgårdsnäringsens rationalisering och intill 6 milj. kr. för uppförande av lagerhus m. m. jämte auktionslokaler för trädgårdsprodukter m. m., dock med rätt för Kungl. Maj:t att eventuellt medge jämkning i beloppens fördelning, ävensom att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att vid förhandlingar angående handelsavtal trädgårdsnäringsens intressen måtte tillvaratas med hänsyn till dels behovet av en inhemsk produktion av för folkhälsan och folkförsörjningen viktiga trädgårdsprodukter, dels även odlarnas anspråk på att skäligen lönsamhet för produktionen genom lämpliga åtgärder tillgodosåges;

4) I: 665 av herr *Nord m. fl.*, likalydande med II: 792 av herrar *Antby* och *Nilsson* i Lönsboda, i vilka motioner hemställt, att riksdagen måtte besluta medge att lån under budgetåret 1962/63 med statlig kreditgaranti finge beviljas för trädgårdsnäringsens rationalisering intill ett belopp av 4 000 000 kr., och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna att den kollektiva återbäringen till trädgårdsnäringsen av bensinskattemedel finge användas även för upplysningsverksamhet om trädgårdsprodukter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna de förslag till riktlinjer

för yrkesutbildningen på trädgårdsområdet som framlagts i utlåtandet,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 628 och II: 756 besluta om att en ny trädgårdsskola skall komma till stånd i Norrköping,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna de förslag till trädgårdsutbildningens organisation i övrigt, som framlagts i utlåtandet;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i utlåtandet angivna förslag rörande ändring av bestämmelserna angående det statliga stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering ett reservationsanslag av 1 000 kr.,

b) till Gottgörelse till trädgårdsnäringsen för av dess utövare erlagd bensinskatt ett anslag av 375 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen;

IV. besluta att motionerna I: 665 och II: 792, såvitt avsåge användningen av bensinskattemedel för upplysningsverksamhet om trädgårdsprodukter, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 629 och II: 757 samt I: 665 och II: 792, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medge att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende trädgårdsnäringsens rationalisering intill ett belopp av 3 000 000 kr., dels för lån avseende uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål jämte auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m. intill ett belopp av 6 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle ge anledning därtill, medge jämkning i fördelningen;

VI. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att den årliga räntan å

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940, finge för år 1963 nedsättas till 3,6 procent,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva att i avseende å köpeskilling för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet som år 1920 eller senare år försålts från kronoegendom räntan finge, i den mån köpeskillingen förräntades enligt enahanda grunder, som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under år 1963 utgå efter 3,6 procent,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende yttre rationalisering intill ett belopp av 18 000 000 kr., för lån till inre rationalisering intill ett belopp av 10 000 000 kr. och för lån till särskilt angivna slag av driftsrationalisering inom jordbruket intill ett belopp av 3 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, dels för jordbruksegnahemslån m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kr. och för driftslån intill ett belopp av 8 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, samt

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kr.;

VII. besluta att motionerna I: 309 och II: 383 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. avslå motionerna I: 629 och II: 757, såvitt de ej berörts i utlåtandet.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Nils Hansson, Svärd, Isacson, Trana, Stiernstedt* och *Hedin*, vilka ansett att utskottet bort under I b)

hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 628 och II: 756 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande förläggande av trädgårdsskola omfattande grundläggande yrkeskurs och förmanskurs till mälardistriktet;

2. av herrar *Nord, Hermansson, Nils Hansson, Isacson, Anby, Nilsson* i Lönsboda, *Stiernstedt, Dahlgren* och *Hedin*, vilka ansett att utskottet bort under V. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 629 och II: 757 samt I: 665 och II: 792, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medge att under budgetåret 1962/63 statlig kreditgaranti finge beviljas dels för lån avseende trädgårdsnäringsens rationalisering intill ett belopp av 4 000 000 kr., dels för lån avseende uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål jämte auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m., intill ett belopp av 6 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle ge anledning därtill, medge jämkning i fördelningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TRANA (s):

Herr talman! I den här frågan har beträffande det avsnitt av propositionen som avser förläggningsorten för den för Mellansverige avsedda trädgårdsskolan väckts en fyrpartimotion, som utmynnar i en hemställan om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande förläggandet av trädgårdsskola, omfattande grundläggande yrkeskurs och förmanskurs, till Mälardistriktet i enlighet med vad i motionen anförts.

Ifrågavarande motion, nr 628 i första och 756 i andra kammaren, som avstyrks av jordbruksutskottet, har till-

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

kommit med anledning av trädgårdsnäringsutredningens framförda och i propositionen accepterade förslag, att ifrågavarande skola skall förläggas till Norrköping.

Bakgrunden till propositionsförslaget i detta avseende är att den trädgårdsundervisning, som sedan år 1832 pågått vid Experimentalfältet i Stockholm under Lantbruksakademiens huvudmannaskap, på grund av utbyggnaden av Stockholms universitet måste avvecklas senast vid utgången av år 1963.

Reservanterna inom utskottet har emellertid ansett att de redovisade motiv, som ligger till grund för förslaget om skolans överflyttande till Norrköping, är så pass vaga och diskutabla, att en ny skyndsam prövning rörande förutsättningarna för skolans fortsatta kvarblivande i Mälardistriktet bör komma till stånd.

Det enda sakligt vägande argumentet mot en sådan prövning är tidsfaktorn, d. v. s. den fördröjning med uppförandet av skolan som kan tänkas bli följden av en ytterligare utredning. Men emot denna synpunkt kan med styrka framföras kravet på att ett beslut om förflyttning av skolan från Mälardistriktet med dess miljonbefolkningskoncentration och dess i förhållande därtill dimensionerade trädgårds- och grönsaksodlingar icke bör komma i fråga, såvida icke med utgångspunkt från trädgårdsnäringsens egna intressen övervägande skäl talar för att Mälardistriktet såsom förläggningsort för trädgårdsskolan är underlägset Norrköpingsområdet.

I propositionen, som bygger på trädgårdsnäringsutredningens betänkande, har inga sådana skäl anförts. Tvärtom anföres på sid. 14 andra stycket följande:

»I fråga om lokaliseringen av trädgårdsskolan i mellersta Sverige erinrar utredningen om att den nuvarande skolans område vid Experimentalfältet snart kommer att tas i anspråk vid ut-

byggnaden av Stockholms universitet. En förflyttning av trädgårdsskolan blir därmed aktuell. Utredningen har undersökt ett flertal olika förläggningsalternativ. Av dessa har utredningen närmare övervägt tre, nämligen förläggning av trädgårdsskolan till Mälardistriktet, till Ulvhälls lantbruksskolas nuvarande område i Strängnäs samt till ett område inom Norrköpings stad. I samtliga dessa fall har förläggningen varit godtagbar ur såväl jordarts- som klimatsynpunkt. Alternativen med förläggning till Strängnäs anser sig utredningen ej kunna förordas.»

På samma sida i femte stycket konstateras dels att i anslutning till såväl Mälardistriktet som Norrköping ligger betydande odlingsdistrikt samt omfattande parkanläggningar, dels att bägge förläggningsalternativen är lämpliga ur kommunikationssynpunkt och dels att på Mälardistriktet erforderlig tomt torde kunna disponeras på staten tillhörig mark.

I anslutning till det senast refererade bör det kanske i klarhetens intresse beträffande de till de bägge alternativen knutna odlingsdistriktens omfattning hänvisas till en av trädgårdsekonomiska byrån vid Alnarv nyligen genomförd trädgårdsinventering, av vilken framgår att Mälardistriktets trädgårdsodling arealmässigt är många gånger större än Östergötlands. Siffrorna för respektive områden är följande:

	Mälardistriktet	Östergötland
Växthusareal . .	7 120 ar	1 473 ar
Bänkgårdar . .	2 456 ar	883 ar
Köksväxtodling- ar på friland	436 ha	201 ha

Ur här återgivna synpunkter, som väsentligen bygger på propositionens eget innehåll, är det verkligen svårt att finna bärande skäl för att riksdagen nu skulle besluta att trädgårdsskolan för Mellansverige skulle flyttas från Mälardistriktet till Norrköping.

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

Jag citerar här också ett stycke ur Lantbruksakademiens remissyttrande till denna fråga, där det på sidan 5 erinras om departementschefens uttalande i propositionen nr 79/1949, sid. 74, vilken låg till grund för den senaste omläggningen av trädgårdsundervisningen. Akademien uttalar, att det med hänsyn till den omfattning som trädgårdsodlingen har i Mälardalen synes uppenbart att en trädgårdsskola bör upprätthållas inom detta område. Av jordbruksutskottets utlåtande nr 49/1944 över propositionen, vilken godkänts av riksdagen, framgår bl. a. att en trädgårdsskola anses böra finnas i Mälardalen.

Det enda som, förutom tidsfaktorn, enligt utredningen och propositionen talar för ett förläggande av skolan till Norrköping är vissa ekonomiska åtaganden från Norrköpings stad. Huruvida direkta kommunala subventioner till staten enligt 3 § kommunallagen räknas till legal kommunal verksamhet är mycket tvivelaktigt. Kommunallagskommentarer och flera regeringsrättsutslag talar närmast för att de i förevarande fall av Norrköpings stad till staten erbjudna ekonomiska favörerna i händelse av rättslig prövning skulle kunna komma att ogiltigförklaras. Vid sådant förhållande borde det vara mer än angeläget för riksdagen att inte medverka till skapandet av förutsättningar för en sådan situation.

Jag kan i detta sammanhang inte heller underlåta att peka på den alltmer utbredda uppfattningen att det av många kommuner tillämpade subventionsförfarandet i olika former, som kommer till användning då det gäller att locka till sig skatteobjekt, är en osund samhällsföreteelse. Även med hänsyn härtill borde det vara angeläget för riksdagen att vid lösandet av denna fråga icke låta sig influeras av erbjudna ekonomiska favörer.

Frågan om skolans förläggning har va-

rit föremål för yttrande från ett stort antal remissinstanser.

Trädgårdsnäringens utredningens förslag om skolans förläggning till Norrköping tillstyrkes, enligt propositionen sidan 20, av åtta remissinstanser, av vilka de flesta har anknytning till trädgårdsnäringen.

Med utgångspunkt från att skolan bör förläggas till den del av mellersta Sverige, som har den mest omfattande och högtstående trädgårdsproduktionen och trädgårdsanläggningarverksamheten anser sig lantbruksstyrelsen emellertid icke kunna tillstyrka norrköpingsförslaget utan förordar att frågan tas upp till förnyat övervägande. Därvid bör man inrikta sig på en förläggning till Mälardalen.

I huvudsak liknande synpunkter framhålls av Skogs- och lantbruksakademien, lantbrukshögskolan, Sveriges lantbruksförbund, Hushållningssällskapens förbund samt ytterligare närmare tioalet remissinstanser med nära anknytning till lantbruks- och trädgårdsnäringarna.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört yrkar jag bifall till den vid punkten I b i utskottets hemställan fogade reservationen nr 1.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Frågan om möjligheten för trädgårdsodlingen inom vårt lands gränser att få tillfredsställande utbildning tycks äntligen gå mot sin definitiva lösning, och för det uttalar jag min stora tacksamhet. Det har visserligen till detta utlåtande fogats en reservation av sex av utskottsledamöterna. Detta är inte ägnat att förvåna, ty två tredjedelar av reservanterna tillhör Stockholms län eller trakterna närmast däromkring. Det händer ofta att man kämpar för sina lokala önskemål så långt det är möjligt — och jag riktar ingen kritik mot det.

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

Men man säger också att vi kan vänta med denna fråga och se tiden an. På den punkten har jag en annan uppfattning. Under många år har den svenska trädgårdsnäringsen kämpat för att få bättre utbildning på detta område. Vi alla som sysslar med dessa frågor vet att man för att få högre trädgårdsutbildning varit hänvisad till utlandet, framför allt Danmark, d. v. s. Søhus. Denna skola tar i mån av plats emot även svenska elever. Men det är inte alltid det finns plats för svenskar.

När vi behandlat denna fråga inom utredningen har vi inte gjort något hastverk utan arbetat mycket grundligt. Vi har inte ägnat en eller annan vecka eller månad utan år åt att få fram en så vettig lösning som möjligt. Vi har heller icke inom utredningen tänkt ut och satt ihop förslaget själva, utan vi har hela tiden stått i kontakt med berörda näringsorganisationer för att vara säkra på att vi skulle befinna oss på fast mark. Redan i första omgången tog vi kontakt med vederbörande, och vi fick förslag från flera håll. Så småningom utkristaliserade sig ett antal önskemål. Jag kan här understrika, att den undersökning som gjorts klart har visat att vi måste ta den lösning som här anbefalls.

Man har nämnt möjligheten att få skolan förlagd till Mälardalen. Detta sade trädgårdsodlarnas organisationer också i första omgången. Men vid närmare eftertanke stod det klart att detta ej är genomförbart, om vi skall kunna räkna med att få denna utbildningsmöjlighet inom rimlig tid. Kan vi vänta ytterligare lika många år som hittills har gått kan man över huvud taget föreslå vad som helst. Den nämnda undersökningen visar som sagt klart att vi måste gå den väg som här har anvisats.

Jag vill i detta sammanhang starkt understrika att odlarnas organisationer inte bara en utan flera gånger enhälligt tillstyrkt skolans förläggning till Norrköping. Jag tror att vi bör ta mycket

stark notis härom. De människor som är närmast berörda av frågan måste dock i sista hand få fälla avgörandet.

I det första anförandet nämndes att det här var fråga om en kommunal subvention från Norrköpings stad. Jag vet inte om man kan uttrycka saken så. Här står åsikt mot åsikt. Med hänsyn till den hyra staden betingar sig och med tanke på vad kommunen säger sig vilja genomföra har vi ansett det vara en ganska hyfsad förräntning. Vi var överens om att om vi skulle ha försökt förklara för departementschefen, att vi behövde minst 3 miljoner kronor om staten skulle skaffa tomt och byggnader, skulle förslaget ha hamnat i papperskorgen och inte ha föranlett någon åtgärd.

Då vi fick Norrköpings stads förslag med erbjudandet att ställa tomt och byggnader till förfogande, gick vi mycket noga igenom förslaget. Tro inte, att vi tillstyrkte det utan någon utredning! Det fördes långvariga förhandlingar, det gick bud och motbud, innan vi ansåg oss kunna tillstyrka stadens förslag. Jag har den uppfattningen att Norrköpings stad handlat så korrekt som man kan begära av en kommunal församling och att det inte finns anledning att göra någon anmärkning i detta fall.

Jag har redan snuddat vid nödvändigheten att skapa möjlighet för en god trädgårdsutbildning. Inom utredningen ansåg vi att när det fanns möjlighet att lösa frågan på detta för staten billigare sätt borde vi tillstyrka det förslaget. Och vi tror att det kommer att bli bra.

I det första anförandet i frågan sades, att det största antalet människor, som skall utbildas vid skolan, kommer från Stockholm och att Mälardalen ur kommunikationssynpunkt därför var fördelaktigare. Efter att ha undersökt kommunikationerna vågar jag påstå, att dessa i stort sett är bättre från

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

Stockholm till Norrköping än från Stockholm till Mälardalen.

I detta sammanhang skall heller inte underskattas betydelsen av den omständigheten — och det är väl en offentlig hemlighet — att Svalövs filial skall förläggas i anslutning till det berörda området i Norrköping. Var och en som något sysslat med växtförädling, jordbruk och trädgårdsodling måste klart inse att det faktum att Svalöv kommer att förfoga över 150 hektar vid denna skola blir till stor fördel för båda parter. Svalövs växtförädlingsanstalt och lärarkrafter kan hjälpa oss på skolan, och vi på skolan tror att denna även skall kunna vara Svalöv till nytta.

Det har även sagts att det finns bra jordmån också i Mälardalen. Det kanske finns en bit som kan få den beteckningen, det vill jag inte förneka.

Jag tror att vi, när vi nu efter långvariga undersökningar kommit dithän att utredningen kunnat lägga fram ett enhälligt förslag, som i sin tur fått enhälliga tillstyrkanden från trädgårdsodlarnas organisationer och RLF, vågar tillstyrka detta. Enligt min åsikt bör vi vara nöja med att departementschefen tagit upp denna fråga så snabbt för att bringa den till en slutlig lösning.

Endast den som anser att det inte hastar kan stödja reservanternas förslag. De övriga måste gå på utskottets hemställan under punkt I b), till vilken jag ber att få yrka bifall.

Under punkt V har departementschefen inte föreslagit samma belopp som utredningen utan minskat med en miljon kronor. Eftersom jag anser att vi har rätt i den första frågan, anser jag att vi har rätt även i denna. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 2, av herr Nord m. fl.

I detta anförande instämde herr *Hæggblom* (h).

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr **GREBÄCK** (cp):

Herr talman! Herr Nilsson i Bästeskille låter förfärligt trosvis, när han påstår att en lokalisering till Norrköping av den trädgårdsskola som är avsedd för Mellansverige skulle vara det enda riktiga. När man bedömer denna fråga skall man ha klart för sig att när det gäller tillgodoseende av behovet av utbildning på trädgårdsodlingens område begränsar man i praktiken antalet utbildningsanstalter till två, nämligen till Alnarp och till en trädgårdsskola i Mellansverige. Trädgårdsutbildningen för Norrlands vidkommande är ju ställd på framtiden.

På grund av anförda förhållanden måste det vara av utomordentligt stor betydelse att trädgårdsskolan i Mellansverige kommer på rätt plats. Jag undrar vad herr Nilsson i Bästeskille skulle säga, om man skulle föreslå er skåningar, att trädgårdsskolan i Alnarp skulle flyttas till Växjö eller Värnamo. Jag tror att ni inte skulle tycka att den förändringen vore särskilt tilltalande.

Här i Stockholm har bedrivits trädgårdsundervisning i nära 200 år. Trädgårdsskolan vid Experimentalfältet har existerat sedan 1832. Vad den utbildningen betytt för trädgårdskulturen i detta område och även i landet i övrigt tror jag vi litet var kan få påtagliga exempel på.

Det är ganska märkligt att trädgårdsutredningen under sitt arbete inte har kunnat finna någon lämplig plats i hela Svealand, fastän utredningen säger att trädgårdsskolan borde ligga i Mellansverige. I vanliga fall avser vi därmed Mälar- och Hjälmarbygden och går inte gärna utanför Svealands gränser och in i Götaland. Men för skåningar är ju allt som ligger norr om Skåne antingen Norrland eller Uppland. När de har kommit till Norrköping tycker de, att de redan är i Mellansverige.

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

Vad är nu skälet till att man stannat just för Norrköping? Är det därför att de klimatiska förhållandena där skulle vara överlägsna när det gäller att finna ett område, som är representativt för det mellansvenska området? Inga-lunda. På Mäläröarna har vi utomordentligt bra klimatiska förhållanden för trädgårdsodling. Inom Stockholmsområdet har trädgårdsodlingen i Mellansverige över huvud taget sin största omfattning. Där förekommer en mycket stark bebyggelseexpansion, och kravet på välplanerade trädgårdsanläggningar växer där för var dag som går. Inte minst behovet av trädgårdsanläggare är som följd därav mycket stort just inom detta område. Bättre studieobjekt för eleverna i en trädgårdsskola än de kan få här inom Stockholmsområdet får man nog leta efter.

Det visar sig också, att de elever, som utexaminerats från Experimentalfältets trädgårdsskola till övervägande delen har fått anställning just inom detta område, och så kommer det förmodligen att bli även i framtiden. De blir med andra ord redan under studietiden bättre förtrogna med det område, där större delen av dem sedermera kommer att få sin framtid. Det är väl uppenbart att rekryteringsunderlaget för eleverna är störst i detta starkt expanderande område. Utbildningsmöjligheterna borde också kunna tillgodoses bättre här på grund av närheten till institutioner som är av utomordentligt stor betydelse för näringen. Jag tänker på statens växtskyddsanstalt, som ju ligger här i Stockholm, och lantbrukshögskolan i Ultuna och på att det här i Stockholm finns experter och trädgårdsarkitekter som det skulle vara utomordentligt värdefullt att utnyttja som föreläsare.

Jag kan inte förstå att det finns mer än ett enda skäl för en förläggning till Norrköping, nämligen det att staden

har frestat utredningen genom sitt erbjudande att ställa lokaler till förfogande för ett hyrespris av 125 000 kronor. Herr Nilsson i Bästekille frågade vad som skulle ha hänt, om utredningen hos statsrådet begärt 3 miljoner kronor för att bygga en trädgårdsskola t. ex. på Mäläröarna, och han menade att statsrådet då skulle ha slagit ifrån sig med båda händerna. Emellertid är 125 000 kronor i hyra också ett ganska stort belopp.

Vidare skulle jag vilja fråga herrarna i trädgårdsutredningen: Har ni tagit kontakt med Bergianska stiftelsen? I bestämmelserna för denna professor Bergius' donation från 1700-talet sägs att det skulle bedrivas trädgårdsundervisning inom detta område — detta är villkoret för att man skall få tillgodogöra sig avkastningen av donationen. Har man undersökt om det varit möjligt att lösgöra de pengar som är bundna i Bergianska stiftelsen och använda dem enligt donators önskemål? Man kanske skulle ha kunnat spara mycket pengar för staten genom att frigöra dessa donationsmedel och använda dem för deras ursprungliga ändamål.

Det är beklagligt att varken trädgårdsutredningen, Kungl. Maj:t eller utskottets majoritet kunnat motstå frestelsen från Norrköpings stad för att i stället framföra ett ur sakliga, objektiva synpunkter bättre förslag när det gäller att lösa frågan om en lokalisering av en trädgårdsskola för Mellansverige. Men det finns dess bättre ännu möjlighet för riksdagen att bringa ordning i denna fråga, som vridits helt på sned genom inverkan av olyckliga omständigheter, nämligen genom att stödja reservationen på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som på denna punkt är fogad till utskottsutlåtandet.

I detta anförande instämde herrar *Carbell* (s) och *Johansson* i Södertälje (s).

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck tror att vi skåningar inte vet var Mellansverige ligger. Det är en fullkomlig missuppfattning. Han nämnde vidare att trädgårdsodling bedrivits mycket länge i Stockholm. Det känner vi mycket väl till.

Beträffande Bergianska trädgården är det ingen hemlighet att det område som finns där skall tas i anspråk för helt andra ändamål. Dit skall Stockholm förlägga sitt nya universitet.

Det är underligt med detta nymornade intresse för frågan. Varför har det inte väckts tidigare än i denna elfte timmens femtionionde minut? Det verkar som om ni ingenting vet om frågan men tycker att ni måste slåss för Mälaröarna. Vi måste emellertid ha konkreta förslag. På så lösa projekt gör man inga utredningar, än mindre fattar man några riksdagsbeslut på grundval av dem.

Herr Grebäck sade vidare att klimatet skulle vara så utomordentligt bra på Mälaröarna. Jag tror inte det är så dåligt i Norrköping heller. Jag tror att det kommer att gå bra där. Det är i varje fall den bästa lösningen för dagen. Ingen har kunnat lämna något bättre förslag. Så länge så inte är fallet vidhåller vi vår ståndpunkt.

Jag vill än en gång understryka att det är en enhällig utredning som framlagt förslaget. Och i denna enhälliga utredning ingår tre stockholmare som ledamöter.

Vidare undrade herr Grebäck, om vi från trädgårdsutredningens sida tagit kontakt med Bergianska stiftelsen. Nej, det har vi inte gjort, utan vi har inskränkt oss till att ta kontakt med de organisationer och andra som är berörda av det hela. Om herrarna från Mälardalen tidigare tänkt på saken och själva tagit kontakt med Bergianska

stiftelsen, så hade det kanske i dag funnits ett konkret förslag att bygga på.

Från reservanternas sida har inte anförts någonting som ger minsta belägg för att vi bör sabotera utbildningen här i Mellansverige genom att skjuta på frågan om skolans förläggning. Att i dagens läge göra ett uttalande, att skolan bör förläggas till ett visst område men att frågan om själva förläggningsplatsen bör utredas, innebär det samma som att säga rent ut att det inte skall inom rimlig tid komma till stånd någon utbildning i Mellansverige.

Vi vill inte vara med om något sådant, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om vi representanter för Stockholms län hade kommit med ett konkret förslag, som herr Nilsson i Bästekille efterlyste, hade tydligen trädgårdsskolan kommit till Mälaröarna. Det borde väl ha ålagt utredningen att ta reda på hur det ligger till med Bergianska stiftelsens tillgångar och om dessa medel inte hade kunnat sättas in i en trädgårdsskola på annat håll. Det räcker väl inte med att bara konstatera att Stockholms universitet behöver själva området. De medel som finns var ju avsedda för att det skulle bedrivas trädgårdsundervisning i stockholmstrakten. Det kommer inte att ske vid Bergianska trädgården i fortsättningen, och pengarna borde därför kunna flyttas över till en skola exempelvis på Mälaröarna.

När utredningen inte kunnat prestera ett konkret förslag beträffande stockholmsområdet har vi motionärer lagt fram ett. Därigenom har riksdagen fortfarande möjlighet att låta Kungl. Maj:t snabbt ompröva denna sak. Jag tror att det går att handla så pass snabbt att man inte skall behöva försena utbildningen på detta område. Jag vet inte ens om utredningen undersökt, huruvida

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

det inte vore möjligt — det har sagts mig under hand, men jag har inte kunnat få det bekräftat — för skolan att stanna kvar ännu ett år på Experimentalfältet. I så fall skulle ingen tid i fråga om utbildningsmöjligheter för ungdomen behöva gå förlorad. Kanske också vi under tiden skulle kunna driva upp en lokal för en hyra av 125 000 kronor.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sett några direktiv om att utredningen skulle ta ställning till användningen av Bergianska stiftelsens medel. Vad vi i utredningen haft att behandla har varit frågan om trädgårdsutbildningens ordnande, och om man hade kommit med något konkret förslag om förläggning av en skola till Mälardalen, skulle detta förslag ha prövats i lika god ordning som allt annat. Representanterna för Mälardalen har ju också hela tiden haft möjlighet att ta de kontakter som behövs för att framföra sina önskemål.

Kvar står att från trädgårdsnäringsens sida har enhälligt tillstyrkts en förläggning till nuvarande plats, och detta måste väl vara tillräckligt motiv för en sådan förläggning.

Det är många gånger så att man glömmar bort att bevaka en sak, och när man sedan plötsligt finner att det är fara på taket försöker man rädda situationen genom att begära en ny utredning. Men därigenom försenar man ofta saker och ting, och det gäller inte minst i detta fall. Vi anser att det redan finns tillräcklig grund för ett riksdagsbeslut om en förläggning till Norrköping, när vi på den punkten har samtygiga trädgårdsorganisationer bakom oss.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi motionärer begär inte någon ny utredning, utan vi är i stort sett nöjda med trädgårdsnäringsutredningens förslag med undantag för

lokaliseringen av skolan för Mellansverige, som enligt vår mening bör förläggas till Mälardalen. Det finns goda möjligheter att där få tag på lämplig mark. Stockholms stad har en egendom som är utmärkt för ändamålet och som helt säkert skulle kunna ställas till förfogande, och man bör kunna förhandla om en eventuell förläggning till Sånge-Säby. Även domänverket äger gårdar på Mälardalen.

Vad som behövs är att Kungl. Maj:t gör en omprövning av frågan om skolans förläggning och går in för en lokalisering till Mälardalen. Då skulle vi få en skola som tillgodosåg behovet av utbildning inom det område norr om Skåne, där trädgårdsodlingen och trädgårdsskötseln har sin största omfattning och betydelse.

I detta anförande instämde herr *Trana* (s).

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Det föreliggande förslaget om en omläggning av yrkesutbildningen på trädgårdsnäringsens område får ses som ett led i den allmänna upprustning av yrkesutbildningen som sker på olika områden. Det hälsas med stor tillfredsställelse att trädgårdsnäringsen nu blir delaktig av denna. Utskottet är fullständigt enigt i sitt tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag då det gäller utbildningen.

Det är endast beträffande förläggningsplatsen för den nya trädgårdsskolan meningarna är delade, vilket också framgått av två av de föregående talarernas anföranden. Jag vill till alla delar instämma i vad herr Nilsson i Bästekille anført härom, då jag anser att det finnes fullt bärande skäl att följa trädgårdsnäringsutredningens förslag om Norrköping som plats för den nya skolan.

Vidare upptar det föreliggande förslaget åtskilliga förbättringar på ratio-

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

naliseringsområdet. En del spärrar som tidigare funnits tages bort, och i fortsättningen gives det vidgade möjligheter för trädgårdsnäringsens utövare att få såväl lånegaranti som statsbidrag för sina rationaliseringssträvanden. Även amorteringsbestämmelserna blir gynnsammare. Dessa förslag är också helt i linje med trädgårdsnäringens utredningens förslag och överensstämmer i mångt och mycket med motionsförslag som tidigare framförts, bl. a. från folkpartiet. Genomförda kan dessa ändringar till det bättre med tiden bli till stort gagn för näringen och öka dess konkurrenskraft, vilket är nödvändigt icke minst inför den vidgade Europamarknaden. I vad det gäller själva anslagsramen för den statliga kreditgarantien till dessa lån har statsrådet emellertid ej anammat utredningens förslag om en ökning från 2 miljoner till 4 miljoner kronor utan följt den ensamme ledamot i utredningen som föreslagit 3 miljoner kronor, trots att samtliga remissinstanser med undantag av en — riksrevisionsverket — tillstyrkt det högre beloppet, som ansetts behövt i och med att lånebestämmelserna ändras och man kan emotse större efterfrågan på lånemedel. Från folkpartiets sida har herrar Nord och Anby samt jag själv i motioner framfört förslag om en garantiram å 4 miljoner kronor i enlighet med utredningens förslag. Då reservation 2 till det föreliggande utskottsutlåtandet innefattar samma yrkande, ber jag att få yrka bifall till denna.

En annan fråga har också påtalats i nämnda motioner, nämligen att den kollektiva återbäringen av bensinskattemedel borde i enlighet med odlarnas önskan också få användas för utbildningsverksamhet beträffande trädgårdsprodukter. Det är ett krav som gång efter annan framförts alltsedan denna återbäring kom till stånd. Nu innehöll, som utskottet också framhåller i sitt utlåtande, proposition nr 42 till förra årets

riksdag ett uttalande av departementschefen om att dessa kollektivt restituerade medel skulle få användas även för utbildningsåtgärder bland såväl odlare som konsumenter, vilket både utskott och riksdag godtog. I det kungliga brev som utfärdats i anledning av framställningarna i propositionen har beslutet om denna allmänna utbildningsåtgärd dock ej kommit med. Därför har hittills inga medel lämnats för ändamålet. I det nu föreliggande utlåtandet säges det att »denna fråga torde innefattas i det beslut som fastställts av föregående års riksdag».

Herr talman! Det är min förhoppning att man i jordbruksdepartementet efter detta påpekande förtydligar författningen, så att denna får det innehåll som det ursprungliga beslutet innebar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Nord m. fl. och i övrigt till utskottets förslag.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Eftersom jag har deltagit i den utredning som föregått ifrågasvarande proposition vill jag också något kommentera denna. Jag vill då först och främst uttala min tillfredsställelse med de förslag som framlagts i propositionen. Det är av värde att få en kontinuerlig studiegång även på trädgårdsundervisningens område.

Jag har emellertid huvudsakligen bevärt ordet med tanke på tolkningen av två speciella punkter i propositionen. Den ena är uttalandet om att för lärarpersonalen vid trädgårdsskolorna skall beträffande löneställning och tjänstgöringsbestämmelser samma normer tillämpas som för personalen vid lantbrukets yrkesskolor. Jag förmodar att detta uttalande innebär att lektorstjänster kommer att inrättas för undervisningen vid trädgårdsteknikerkursen i Alnarp liksom vid lantmästarkursen. Dessa båda kurser är nämligen motsvarigheter till

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

varandra inom respektive områden, och därför bör lärarna ha samma kompetens. Departementschefen föreslår också en uppflyttning i lönegrad för föreståndarna både vid lantbruks- och trädgårdsavdelningen, och jag hoppas att jag tolkar departementschefen riktigt när jag utgår ifrån att lärarna vid de båda nämnda kurserna skall ha samma kompetens.

Den andra punkten gäller samma sak som herr Nilsson i Lönsboda var inne på, men jag vill kanske gå litet längre i tolkning av uttalandena än han gjort. Det är alltså fråga om användningen av medel som inflyter i bensinskatterestitution. Utskottet hänvisar därvid till vad departementschefen skrev vid förra årets riksdag, Ja, dåvarande departementschefen anslöt sig till trädgårdsnäringsens uppfattning att kollektivt restituerade bensinskattemedel skulle ställas till förfogande för organisationsarbete, statistiska undersökningar samt upplysningsverksamhet bland såväl odlare som köpare i samband med tillkomsten av auktionslokaler för försäljning av trädgårdsalster. Men departementschefen tillade att ifrågavarande stöd givetvis kunde utgå även i annat sammanhang. Därigenom vidgade alltså departementschefen användningsområdet till att avse upplysningsarbete i samband med anordnandet av andra försäljningslokaler än auktionshallar.

Detta var också välbetänkt. På många orter — kanske de flesta — utgör ett annat försäljningssystem än auktioner den enda framkomliga vägen, och då bör bensinskattemedlen få användas i sådana fall. Jag förmodar att man får tolka utskottets skrivning på det sättet.

Vad sedan gäller den kontroversiella frågan om trädgårdsskolans förläggande till Mälardalen eller Norrköping vill jag säga, att de båda talare som här förordat en förläggning till Mälardalen inte har anfört annat än rent lokalpatriotiska skäl. Jag förstår att herr Gre-

bäck hade svårt för att hålla sig allvarsam, när han försökte motivera sitt förslag för skolans förläggning. Och om vi nu skall göra denna diskussion till en lokaliseringsdebatt, så tycker jag att herr Grebäck då i stället kunde vara med om att flytta ut en institution från Stockholm.

Jag vill understryka vad herr Nilsson i Bästekille tidigare anfört, nämligen att utredningen har gjort noggranna undersökningar och försökt att finna en förläggningsplats i närheten av den nuvarande skolan. Detta har emellertid inte lyckats. Vi har också försökt att förlägga den till någon lantmannaskola i närheten, men av vissa skäl har även detta varit omöjligt. Denna trädgårdsskola i Mellansverige skall nämligen i huvudsak vara en skola för utbildande av trädgårdsanläggare, och härför kräves att man har tillgång till parkanläggningar. Det finns givetvis parker i Stockholm men även i Norrköping. Det är detta som i viss mån har varit vägledande för utredningen. Undervisningen vid skolan kan bli fullödlig, om den förlägges till den plats som nu föreslagits.

Herr Trana sade att man kan misstänka att det ligger kommunala subventioner bakom valet av förläggningssort. Jag vill då förklara att initiativet till att förlägga skolan till föreslagen plats inte har kommit från Norrköping. Trädgårdsutredningen har som sagt försökt att förlägga skolan till någon redan befintlig läroanstalt, och när detta varit omöjligt har vi funnit den plats vid Norrköping som nu föreslagits. Vi övervägde först att förlägga den till ett gammalt herresäte. Det visade sig dock att upprustningen där skulle bli så dyrbar att det var bättre att bygga nytt. Därför har nybyggnadsförslaget kommit till.

När det gäller att jämföra Stockholms trädgårdsområden med Norrköpings kan man inte bortse från att det även i norrköpingsdistriktet finns ett mycket stort antal trädgårdsodlare, men här gäller

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

det inte bara dem utan i minst lika hög grad parkanläggarna.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie säger att vi motionärer bara har anlagt lokalpatriotiska synpunkter, men så är ingalunda fallet. Vi har först och främst tänkt på vårt ansvar för den ungdom som skall utbildas till trädgårdsodlare och trädgårdsanläggare. Jag vill också erinra om att man i det område som vi talar för har bedrivit trädgårdsundervisning i 200 år. Skall vi då utan vidare ta ifrån stockholmsområdet dessa möjligheter? Det reagerar vi emot. Vi har också tänkt på hur kraven i fråga om utbildning på trädgårdsanläggningens område bäst skall kunna tillgodoses.

Vidare var herr Hansson i Skegrie förvånad över att jag, som han sade, anlade lokalpatriotiska synpunkter på frågan. I egenskap av centerpartist borde jag vara med om att flytta skolan till Norrköping, menade han tydligen. Men jag betraktar inte denna eventuella flyttning av fem eller sex familjer till Mälaröarna eller Norrköping som ett exempel på vad vi i vanliga fall menar med lokaliseringspolitik. Det vore ynkligt i så fall, ty det spelar ju i det fallet ingen som helst roll, vilket man gör.

Sedan konstaterar jag på nytt skåningarnas bristande geografiska kunskaper. Mälaröarna är nämligen ett typiskt glesbygdsområde, där det alldeles säkert är längre mellan gårdarna än nere på Söderslätt. Norrköping är ju i högsta grad ett tätbygdsområde, men om denna skola förlades till Mälaröarna, skulle den däremot komma till ett utpräglat glesbygdsområde, och då hade den även ur den synpunkten blivit rätt lokaliserad.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie påpekade att initiativet att förlägga denna skola till Norrköping inte hade kom-

mit från Norrköpings stad. Det skulle alltså vara staten eller trädgårdsnäringsutredningen som därvidlag har ansvaret. Detta har jag ingen som helst anledning att betvivla. Men om staten vill ha mark av en enskild kommun tycker jag att staten också skall betala för den.

Jag vill i sammanhanget hänvisa till vad som står i första stycket § 3 kommunallagen som visar att det går en klar gräns mellan kommunernas och andras skyldigheter i det avseendet. Där står nämligen: »Kommunen äger att själv, efter vad i denna lag närmare bestämmes, vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan.»

Vem har ansvaret för att skaffa mark till denna skola? Såvitt jag kan se är det inte Norrköpings stad utan statsmakterna som har det ansvaret. Och om staten vill ha mark, så skall man enligt min mening inte ta emot subventioner. Då skall man betala. Det blir smakligare.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck sade att det var känslan av ansvar som fick reservanterna och talesmännen för stockholmsområdet att förfäktat sin mening. Tror inte herr Grebäck att utredningen också känt ansvar för *sin* uppgift? Den har under hela sommaren 1961 haft denna fråga under behandling och, som jag sade, prövat en mängd uppslag. Men ändå har vi till sist stannat för det förslag som vi nu framlagt. Vid den prövning vi gjort av olika platser har vi inte kunnat finna att skälen talar mera för en annan plats än den vi har valt.

Jag är förvånad, säger herr Grebäck, över att han talar med lokalpatriotism. Nej, inte alls, det märks många gånger i denna kammare, att när en fråga berör hembygden, väcks de lokalpatriotiska känslorna. Jag är övertygad om att det

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

skulle blivit en protest här om vi hade flyttat vilken skola om helst. Vi hade för en tid sedan en liknande debatt om ett par platser i Norrland. Trädgårdsutredningen har föreslagit nedläggning av Söråkers trädgårdsskola. Riksdagsmän från den bygden har sagt mig, att kommer den frågan upp så måste vi ju gå emot förslaget och kräva att Söråker skall vara kvar. Så är det på punkt efter punkt. När frågorna berör hembygden, väger de lokalpatriotiska känslorna över och andra motiv får komma i efterhand.

Jag vill stryka under att Norrköping ligger mycket bra till geografiskt. Man får tänka på eleverna som skall resa dit och därifrån. Det har sin betydelse att skolan ligger på en plats vid stambanan och vid riksväg.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Jag tillhör reservanterna beträffande reservation 1, men jag skall inte här återuppliva den debatt som nu håller på att ebba ut utan vill bara instämma i vad herrar Trana och Grebäck sagt.

Trädgårdsnäringsutredningens talesmän har framhållit, att trädgårdsnäringsen länge strävat efter en bättre lösning av frågan om utbildning på trädgårdsområdet. Ja, det är just vad vi reservanter vill. Vi vill också att utbildningen skall få försiggå där de allra flesta trädgårdsmästarna och trädgårdsanläggarna finns, och därför vill vi att den skall vara kvar här i stockholmstrakten.

I anslutning till av hushållssällskap och landsting bedrivna ungdomsskolor, som tar hand om många pojkar från Stockholms stad och Stockholms läns förorter, har vi här stora möjligheter att även rekrytera många ungdomar till dessa yrken, och då är det ju synnerligen angeläget att denna skola ligger någorlunda i närheten av Stockholm.

Herr talman! Jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till reservation nr 1.

Med instämmande i vad herr Nilsson i Lönsboda sagt beträffande reservation nr 2 ber jag att få yrka bifall även till den.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! När utskottet har följt Kungl. Maj:t och utredningen i fråga om förläggningsplats för den nya trädgårdsskolan, har vi känt oss stå på säker mark. Förslaget har föregåtts av en utredning, som har undersökt olika alternativ och kommit till det resultatet att Norrköping är den lämpligaste förläggningssorten både vad kostnad och tid beträffar. Det är ju ändå inte oväsentligt hur snart en sådan här skola kommer till stånd och kan börja sin verksamhet, och därvidlag har norrköpingsprojektet legat ett bra stycke framför de övriga alternativ som utredningen har föreslagit.

När man har lyssnat till debatten här i dag, har man stärkts i den uppfattningen att det är starka lokalpatriotiska intressen som gör att man vill behålla skolan i stockholmsområdet. Man kan inte förstå varför det skule vara så mycket svårare för de elever som utbildas i Norrköping att — när de sedan skall söka anställning — resa upp till Mälardalen. Det är ju inga avstånd som har någon betydelse.

Det har ju varit på två punkter — beträffande förläggningssorten och ramen för den statliga kreditgarantien till lån för trädgårdsnäringsens rationaliserande — som meningarna i utskottet har delat sig.

Vad gäller kreditgarantierna har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t ansett att tre miljoner skulle vara tillräckligt under det närmaste budgetåret. Ser man på den tidigare förbrukningen finner man att den varit ganska liten i förhållande till det anslag som stått till förfogande, och man räknar ju med att medlen absolut kommer att räcka under det närmast framförlig-

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering, m. m.

gande budgetåret. Då Kungl. Maj:t därtill har möjlighet att medge jämkning i fördelningen mellan de sex miljoner som föreslås till auktionslokaler för trädgårdsprodukter och de pengar som skall gå till den statliga kreditgarantien för rationalisering, har vi inom utskottet blivit övertygade om att det räcker med tre miljoner för kommande budgetår. Mera pengar kan säkerligen inte användas för ifrågavarande ändamål under denna tid.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. I b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Trana begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I b) i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Nils Hansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Herr Trana begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 44 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I c—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Lönsboda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. V) i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Lönsboda begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 94 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Interpellation ang. hälsovårdsnämndernas tillsyn över djurens vård och behandling*Mom. VI—VIII*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 8

Interpellation ang. hälsovårdsnämndernas tillsyn över djurens vård och behandling

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! I lag om djurskydd, § 14, stadgas, att tillsynen över djurens vård och behandling åligger hälsovårdsnämnden, som för sådant ändamål äger utse tillsyningsman. Bestämmelser av samma innehåll finns i hälsovårdsstadgan, § 14. Större kommuner har för hälsovårdsnämndernas allmänna verksamhet, vari också ingår djurskyddet, heltidsanställda inspektörer. I mindre kommuner torde i allmänhet de på sådan inspektör ankommande uppgifterna fullgöras av ledamot, vilket enligt den nämnda paragrafen i hälsovårdsstadgan är tillåtet »om så kan ske utan att uppgifterna eftersättes».

Veterinärerna, länsstyrelserna samt slutligen veterinärstyrelsen är tillsyningsmyndighet över hälsovårdsnämnderna.

Hälsovårdsnämndernas och inspektörernas allmänna verksamhet är naturligtvis inte alltid så lätt att bedriva. Uppgiften att generellt ägna tillsyn över djurens vård och behandling möter en hel del svårigheter. När det gäller beivrandet av djurplågeri är nämnderna ofta beroende av allmänhetens villighet att hjälpa genom att lämna upplysningar. Nämndernas uppgifter torde vara något lättare när det gäller att kontrol-

lera vården av djur vid lantbruk, trav och galoppbanor, hundgårdar, hönserier samt farmer av olika slag, enär det ju här gäller lokalisering till bestämda platser. Vetskapen om att nämnderna finns och är aktiva som övervakare torde där så är fallet verksamt bidra till att förhindra djurplågeri och även aktivisera allmänheten till att bidra med upplysning för att förhindra att djur tillfogas otillbörligt lidande. Säkerligen är det så att många nämnder utför ett aktivt arbete, i synnerhet där inspektörer finns anställda.

Läget synes dock vara långt ifrån tillfredsställande. De varje år förekommande pressuppgifterna om vanvård av djur tyder på att det här och var brister mycket i tillämpningen av djurskydds- och hälsovårdslagarna. Inte så sällan får man läsa om att hela besättningar måst nedslaktas på grund av vanvård. Sedan åtskilliga år återkommer gång efter annan uppgifter i dagspressen om vanvård av bandhunder, i synnerhet i södra Sverige. Djurskyddsorganisationerna har nedlagt ett berömvärt inspektionsarbete, men tydligen kan man inte fälla samma omdöme om en del hälsovårdsnämnder.

Under våren 1962 har »bandhunds-eländet» i södra Sverige varit särskilt uppmärksammat i pressen. Tidningen Expressen hade den 11 april ett helt uppslag med bilder av vanvårdade bandhunder, enligt uppgift hämtade ur ett tidningens album med ett hundratal liknande bilder.

Djurskyddsfrågan har naturligtvis flera aspekter. Den för några år sedan till-satta djurskyddsutredningen har fram-lagt förslag som i flera fall blivit genomförda och andra väntar på behandling. På lagstiftningsområdet har aktiviteten varit påfallande under åtskilliga år. Däremot har, förefaller det mig, mindre intresse ägnats åt de kommunala nämndernas övervakningsverksamhet. Huruvida länsstyrelserna och läns-hälsovårdsförbunden ute i landet ordnar

kursverksamhet om hälsovårdsnämndernas djurskyddande arbete är mig inte bekant.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden av vårsessionen förutser jag att det av tidsmässiga skäl inte blir möjligt för statsrådet att lämna svar på interpellationen förrän vid höstsessionen. Då frågan såsom ovan framhållits fått omedelbar aktualitet har jag dock ansett det önskvärt att få framställa interpellationen nu.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet observerat, att hälsovårdsnämnderna på vissa håll av allt att döma icke förmår att i tillfredsställande utsträckning fylla sin lagstadgade uppgift att öva tillsyn över djurens vård och behandling?

2. Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att effektivisera hälsovårdsnämndernas verksamhet på ifrågasvarande område?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.54.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 18 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m. jämte i ämnena väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (p. 97—100 och 116) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnena, för budgetåret 1962/63 beräkna till Skogsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 940 000 kr. respektive 177 000 kr., till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Av-
3* — Andra kammarens protokoll 1962. Nr 21

löningar och Omkostnader ett förslagsanslag av 16 300 000 kr. respektive ett reservationsanslag av 6 002 000 kr. samt till Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m. ett förslagsanslag av 4 600 000 kr.

Vidare hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bland annat föreslagit riksdagen att

a) *dels* medgiva, att under budgetåret 1962/63 finge beviljas statsbidrag å tillhopa högst 4 600 000 kr. till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhopa högst 1 400 000 kr. till med statens skogsförbättringsanslag i övrigt avsedda ändamål dock med den inskränkning, som angivits i propositionen, med rätt för Kungl. Maj:t att jämka ifrågasvarande fördelning, *dels* till Statens skogsförbättringsanslag för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr. (p. 101),

b) *dels* till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1962/63 an-

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

visa ett reservationsanslag av 8 000 000 kr., att avräknas mot automobilskatte-medlen, *dels* medgiva att det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 anvisade reservationsanslaget Vissa vägbyggnadsarbeten å enskilda och statliga skogar, m. m. finge under budgetåret 1962/63 disponeras för det med anslaget avsedda ändamålet (p. 102),

c) till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1962/63 anvisa ett reservationsanslag av 5 800 000 kr. (p. 103),

d) till Kostnader för virkesmätning för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 244 000 kr. (p. 104),

e) till Statens skogsmästarskola: Avlöningar, Omkostnader och Stipendier för budgetåret 1962/63 anvisa förslagsanslag av respektive 206 000 kr., 120 000 kr. och 70 000 kr. (p. 110—112),

f) till Ersättning till domänverkets fond för utgifter vid statens skogsskolor m. m.: Avlöningar och Omkostnader m. m. för budgetåret 1962/63 anvisa förslagsanslag av 647 000 kr. respektive 674 000 kr. (p. 113 och 114),

g) till Byggnads- och underhållsarbeten vid statens skogsskolor m. m. för budgetåret 1962/63 anvisa ett reservationsanslag av 135 000 kr. (p. 115) samt

h) *dels* till Ersättning till domänverkets fond för utgifter för övertalig personal för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 338 000 kr., *dels* besluta att kyrkofonden skulle för år 1961 ersätta domänverkets fond kostnader för övertalig personal vid domänverket med 429 158 kr. 67 öre (p. 117).

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 9 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 115, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att *dels* godkänna i propositionen angivna förslag rörande huvudmannaskapet för undervisningen vid statens skogsskolor och statens skogs-

mästarskola samt angående den maskintekniska undervisningen och förmansutbildningen inom skogsbruket, *dels* godkänna i propositionen framlagda förslag till vissa ändringar i skogsstyrelsens organisation, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de ändringar av personalförteckningarna för skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna, som föranleddes av i propositionen framlagda förslag, *dels* fastställa vissa angivna avlöningsstater för skogsstyrelsen respektive skogsvårdsstyrelserna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63, *dels* å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa till Skogsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader samt till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Avlöningar förslagsanslag av respektive 1 265 000 kr., 196 000 kr. och 16 325 000 kr., till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Omkostnader ett reservationsanslag av 5 977 000 kr. samt till Bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m. ett förslagsanslag av 4 600 000 kr., *dels* ock medge att under budgetåret 1962/63 finge beviljas statlig kreditgaranti för lån till skoglig plantskoleverksamhet intill ett belopp av 1 000 000 kr.

Utskottet hade i förevarande sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 77 av herr *Olofsson m. fl.*, likalydande med II: 110 av herr *Jönsson i Ingemarsgården m. fl.*;

2) I: 177 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 231 av herr *Hedlund m. fl.*;

3) I: 183 av herr *Jonasson m. fl.*, likalydande med II: 236 av herr *Wahrendorff m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av nionde huvudtiteln till Värmlands och Örebro läns skogsskola i Gammelkroppa måtte för budgetåret 1962/63 anvisa anslag under punkt 113 med 40 000 kr. och under punkt 115 med 200 000 kr.;

4) I: 189 av herr *Widén m. fl.*, lika-

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

lydande med II: 233 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*;

5) I: 376 av herr *Nils-Eric Gustafsson*, likalydande med II: 459 av herrar *Nilsson* i Tvärålund och *Larsson* i Hedenäset, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 500 000 kr. att användas till försöksverksamhet i lappmarkerna enligt det i skogsstyrelsens petita framlagda förslaget;

6) I: 494 av herrar *Isacson* och *Kajser*, likalydande med II: 577 av herr *Wachtmeister*;

7) II: 621 av herr *Larsson* i Hedenäset, vari hemställts, att riksdagen till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1962/63 måtte anvisa ett reservationsanslag av 7 400 000 kr.;

8) I: 635 av herr *Dahlberg m. fl.*, likalydande med II: 766 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*;

9) I: 636 av herrar *Per Jacobsson* och *Olofsson*, likalydande med II: 765 av herr *Gustafsson* i Skellefteå;

10) I: 637 av herr *Jonasson m. fl.*, likalydande med II: 768 av herrar *Wahrendorff* och *Dahlgren*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 115 måtte å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Omkostnader ett reservationsanslag av 8 189 000 kr. enligt de grunder, som angivits i motionerna; samt

11) I: 638 av herr *Wikner m. fl.*, likalydande med II: 767 av fru *Thunvall m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning

a) godkänna i utlåtandet angivna förslag rörande huvudmannaskapet för undervisningen vid statens skogsskolor och statens skogsmästarskola samt angående den maskintekniska undervis-

ningen och förmansutbildningen inom skogsbruket,

b) godkänna de förslag till vissa ändringar i skogsstyrelsens organisation, som framlagts i utlåtandet,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de ändringar i personalförteckningen för skogsstyrelsen, som föranleddes av vad som föreslagits i utlåtandet,

d) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skogsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63,

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de ändringar i personalförteckningen för skogsvårdsstyrelserna, som föranleddes av vad i utlåtandet angivits,

f) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skogsvårdsstyrelserna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63,

g) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för statens skogsmästarskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63,

h) medgiva, att under budgetåret 1962/63 finge beviljas statlig kreditgaranti för lån till skoglig plantskoleverksamhet intill ett belopp av 1 000 000 kr.,

i) medgiva, att det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 anvisade reservationsanslaget Vissa vägbyggnadsarbeten å enskilda och statliga skogar, m. m. finge under budgetåret 1962/63 disponeras för det med anslaget avsedda ändamålet,

j) besluta, att kyrkofonden skulle för år 1961 ersätta domänverkets fond för övertalig personal vid domänverket med 429 158 kr. 67 öre,

k) å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa

1) till Skogsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 265 000 kr.,

2) till Skogsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 196 000 kr.,

3) till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Avlöningar ett förslagsanslag av 16 325 000 kr.;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts fram-

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

ställning samt med avslag å motionerna I: 637 och II: 768 å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Omkostnader anvisa ett reservationsanslag av 5 977 000 kr.;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 494 och II: 577

a) medgiva, att under budgetåret 1962/63 finge beviljas statsbidrag å tillhoppa högst 4 600 000 kr. till skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark samt å tillhoppa högst 1 400 000 kr. till med anslaget i övrigt avsedda ändamål, dock med den inskränkning som angivits i utlåtandet, med rätt för Kungl. Maj:t att jämka ifrågavarande fördelning,

b) å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Statens skogsförbättringsanslag anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 77 och II: 110, I: 177 och II: 231 ävensom motionerna I: 189 och II: 233, sistnämnda motionspar såvitt nu var i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo anvisa ett reservationsanslag av 8 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 376 och II: 459 samt II: 621 å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 5 800 000 kr.;

VI. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Kostnader för virkesmätning ett förslagsanslag av 244 000 kr.,

b) till Statens skogsmästarskola: Avlöningar ett förslagsanslag av 206 000 kr.,

c) till Statens skogsmästarskola: Omkostnader ett förslagsanslag av 120 000 kr.,

d) till Statens skogsmästarskola: Stipendier ett förslagsanslag av 70 000 kr.;

VII. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 183 och II: 236, såvitt nu var i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Ersättning till domänverkets fond för utgifter vid statens skogsskolor m. m.: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 647 000 kr.;

VIII. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Ersättning till domänverkets fond för utgifter vid statens skogsskolor m. m.: Omkostnader m. m. anvisa ett förslagsanslag av 674 000 kr.;

IX. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 183 och II: 236, såvitt nu var i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Byggnads- och underhållsarbeten vid statens skogsskolor m. m. anvisa ett reservationsanslag av 135 000 kr.;

X. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m. ett förslagsanslag av 4 600 000 kr.,

b) till Ersättning till domänverkets fond för utgifter för övertalig personal ett förslagsanslag av 338 000 kr.;

XI. avslå motionerna I: 189 och II: 233, såvitt desamma avsåge disposition av vissa medel under anslaget till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo för bidrag till vägbyggnadsföretag i Jämtlands län;

XII. besluta, att motionerna I: 635 och II: 766 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XIII. lämna motionerna I: 636 och II: 765 utan bifall; samt

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

XIV. avslå motionerna I: 638 och II: 767.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Jonasson* och *Dahlgren*, vilka ansett, att utskottet bort under II. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 637 och II: 768 å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Omkostnader anvisa ett reservationsanslag av 8 189 000 kr.;

2) av herrar *Nils-Eric Gustafsson* och *Elmwall*, vilka ansett, att utskottet bort under V. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 376 och II: 459 samt II: 621 å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 8 900 000 kr.;

3) av herrar *Jonasson* och *Dahlgren*, vilka ansett, att utskottet bort under VII. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 183 och II: 236, såvitt nu var i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till Ersättning till domänverkets fond för utgifter vid statens skogsskolor m. m.: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 687 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag skulle med några få ord vilja fästa uppmärksamheten på reservationerna nr 1 och nr 3.

I reservation nr 1 har yrkats en höjning av anslaget med 2 212 000 kronor. Detta yrkande grundar sig på att skogsvårdsstyrelsernas förrättningstaxor är alltför höga. Orsaken därtill är att antalet fria förrättningsdagar, eller rättare

sagt antalet dagar för den offentliga sektorn i skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, beskuriits i förhållande till vad 1955 års skogsvårdsutredning kom fram till. Enligt denna utredningsberäkningar borde 45 procent av kostnaderna för skogsvårdsstyrelserna falla på den offentliga sektorn och bestridas helt av statsmedel, medan resterande 55 procent var att hänföra till den genom skogsvårdsavgifter, taxeinkomster och andra jämförliga inkomster finansierade verksamheten.

1960 års riksdag, som sänkte skogsvårdsavgifterna till 1 promille, beslöt också vid samma tillfälle att fördelningsgrunderna mellan den offentliga sektorn och den serviceinriktade skulle vara 30 respektive 70 procent. Vi märker nu konsekvenserna av detta beslut. Inom skogsvårdsstyrelserna har exempelvis för året 1960/61 antalet förrättningsdagar uppgått till endast 216 000 mot beräknade 280 000. Anledningen till denna nedgång torde vara att finna i den starkt förhöjda förrättningstaxan som blev följderna av 1960 års riksdagsbeslut.

Det förhållandet att den mindre skogsägaren i dag anser denna taxa så hög, att han inte anser sig kunna kalla på en skogsvårdsstyrelsens tjänsteman för rådgivning i skogsfrågor, vid röjning och utstämpling för gallringar av ungskog, vilka sistnämnda objekt icke ger ett omedelbart ekonomiskt utbyte, är betänkligt. Detta förhållande borde enligt mitt sätt att se problemet ändras, så att bästa möjliga förutsättningar för ett intensifierat skogsbruk ernås. Risk föreligger här om skogsägarna i allt mindre grad tar skogsvårdsstyrelsens tjänster i anspråk, att den övervakande uppgift, som styrelserna har och som nu utföres i samband med andra av skogsägarna rekvirerade förrättningar, ganska snart kommer att få formen av en helt fiskalisk åtgärd, eftersom skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän då kommer att få besöka skogsägarna enbart i övervakande syfte. Under sådana förhållanden kan

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

lätt motsättningar uppstå, och ingenting kunde vara olyckligare för skogsbruket.

Vad gäller reservation nr 3 så har utskottets majoritet inte ansett sig kunna biträda motionsyrkandet om driftbidrag till Gammelkroppa skogsskola. Motionskravet är ett fullföljande av skogsskolans styrelses begäran om 40 000 kronor i driftbidrag. Ingen vill väl bestrida att skolan fyller en stor uppgift i utbildningen av skogliga arbetsledare. Anspråken på sådan välutbildad personal stiger för varje dag, varför det vore väl-motiverat att skolan erhåller det begärda driftbidraget.

Jag yrkar bifall till reservationerna nrs 1, 2 och 3.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Till jordbruksutskottets utlåtande nr 16 finns fogade ett par reservationer som jag vill beröra, eftersom jag är motionär i de frågor reservationerna gäller.

Den ena reservationen avser frågan hur kostnaderna för skogsvårdsstyrelsernas offentliga verksamhet skall bestridas. Enligt beslutet 1960 skall grundprincipen vara, att den offentliga verksamheten skall bekostas med statliga medel, medan den service som skogsvårdsstyrelserna lämnar till skogsägarna skall bekostas av dessa genom avgifter. Denna fördelningsprincip följs emellertid inte och kan inte följas med det ställningstagande som departementschefen och utskottsmajoriteten gjort.

Av skogsstyrelsens redogörelse framgår, att genomsnittskostnaderna per förrättningsdag inom den offentliga sektorn uppgått till 166 kronor, medan motsvarande kostnad för serviceverksamheten är 132 kronor. Med utgångspunkt häri har statsanslaget varit cirka 1,4 miljon kronor för litet innevarande år, och skogsägarna har i motsvarande mån fått bära kostnader som enligt 1960 års beslut skulle åvila staten.

För att undvika denna snedvridning har skogsstyrelsen för nästkommande

budgetår föreslagit, att det statliga anslaget skulle baseras på en kostnad av 133 kronor per förrättningsdag. Departementschefen och utskottsmajoriteten har emellertid stannat vid ett anslag, som motsvarar endast 124 kronor per förrättningsdag. Härigenom blir anslaget över 2 miljoner kronor för litet, och en kostnad som rätteligen borde åvila staten övervältras på skogsägarna.

Departementschefen har ställt en översyn av dessa kostnader i utsikt. Det kan ju vara gott och väl, men det är givetvis ingen anledning att fördensskull godta en kostnadsfördelning som uppenbarligen strider mot gällande princip. Utskottsmajoriteten borde ha tillämpat den principen och sålunda avslutit sig till den mening som nu förfäktas av reservanterna.

Den andra reservationen gäller frågan om ett statligt bidrag till skogsskolan i Gammelkroppa. Skolan drivs av en stiftelse och har ekonomiskt stöd från landstingen i Värmlands och Örebro län. Innevarande år har skolan hemställt om bidrag dels till driften med 40 000 kronor, dels till tillbyggnad och ombyggnad med 200 000 kronor. Denna hemställan, som förts fram i riksdagen i en fyrtio motion, har avstyrkts av utskottets majoritet. Motiveringen härför är att skolans ställning för framtiden skall prövas av en särskild utredning om vissa frågor rörande skogsbrukets yrkesutbildning.

I fråga om anslaget till skolans ombyggnad och tillbyggnad har jag en viss förståelse för utskottsmajoritetens motivering. Om det skall bli en utredning beträffande lokaliseringen av vissa yrkesskolor på skogsbrukets område, finns det givetvis vissa skäl att inte nu binda sig för det här investeringsbidraget. Däremot kan jag inte förstå, att denna utredning eller översyn skulle utgöra ett hinder för ett driftbidrag. Ett beslut om ett sådant bidrag kan ju inte på något sätt föregripa utredningen.

Vid skogsskolan i Gammelkroppa be-

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

drivs en utbildning som helt motsvarar utbildningen vid statens skogsskolor. De skogsvaktare som erhållit utbildning vid skolan tas i icke obetydlig utsträckning i anspråk av t. ex. domänverket och skogsvårdsstyrelserna. Det säger sig självt, att det är långt billigare för staten att lämna ett förhållandevis blygsamt bidrag till skolan och därigenom säkra dess nuvarande utbildningsverksamhet än att för det mångdubbla beloppet bedriva samma undervisning i egna skogsskolor. Härtill bör läggas att det rakt inte råder något överskott på denna skogligen arbetskraft eller någon överkapacitet i fråga om utbildningen.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och nr 3.

Herr NILSSON i Tvärålund (ep):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område behandlas även anslagen till ökad skogsproduktion i Norrland. Fjölårets riksdag beslutade att bidragsverksamheten för den fortsatta upprustningen av lappmarkens skogar skulle utredas. I avvaktan på denna utrednings resultat, som ju kan dröja rätt länge, har skogsstyrelsen i sina medelsäskanden föreslagit att viss försöksverksamhet skulle få bedrivas i lappmarkerna efter mönster från tidigare bildade samverkansområden i kustbygderna.

Lappmarkens skogar är i stort behov av en snabb upprustning. Skogstillståndet är långt ifrån tillfredsställande, främst beroende på den skogslagstiftning som tidigare gällt för lappmarken. Staten bör därför känna ett särskilt ansvar dels för att gottgöra gamla synder på detta område och dels därför att denna landsdel är så beroende av skogen för att upprätthålla sysselsättningen.

Genom de skogsvårdsområden som bildades på 1940-talet i lappmarken kom skogsvården i gång på ett lovande sätt. Viljan att bilda skogsvårdsområden var glädjande stor, men medelstillgången var alltför knapp. 1959 stod ett hundratal

områden i kö i väntan på anslag. För att få en bättre jämvikt mellan tillgång på bidragsmedel och ansökningar om anslag vidtog skogsstyrelsen en drastisk nedskärning av dels bidragsprocenten och dels bidragsberättigade åtgärder. Därför är det knappast någon överdrift när jordbruksministern i statsverkspropositionen uttalar, att de nu gällande bidragsbestämmelserna är i vissa hänseenden otidsenliga. Nya skogsvårdsområden får tills vidare inte bildas.

Genom dessa åtgärder kom skogsvårdsverksamheten att starkt inskränkas. Detta är mycket beklagligt därför att det verkar menligt på sysselsättningen på både kort och lång sikt. Dessa områden hör ju till de mest drabbade i hela landet i fråga om arbetslöshet. Genom skogsstyrelsens förslag om denna försöksverksamhet borde verksamheten inom stora delar av lappmarken på nytt komma i gång. Försöksverksamheten skulle dessutom vara ägnad att tjäna till god vägledning för den slutliga utformningen av den framtida bidragsverksamheten inom området. De pengar det här rör sig om — 1,5 miljon kronor — vore väl använda ur såväl sysselsättnings- som skogsvårdssynpunkt.

Detsamma kan sägas om de ytterligare 1,6 miljon kronor till skogligen åtgärder i Tornedalen som begärs i motionen II: 621. Detta yrkande överensstämmer med Tornedalsutredningens förslag, som innebär att detta belopp jämte 800 000 kronor, alltså 2,4 miljoner kronor, årligen bör anslås under en tioårsperiod för Tornedalens skogligen upprustning. Detta program skulle med den takt som sannolikt följer av utskottets hemställan inte vara infriat förrän tidigast om 30 år.

Jag vill till sist säga, att det är mycket angeläget att göra allt som är möjligt för att förbättra försörjningsunderlaget för befolkningen i dessa bygder. I annat fall kan befolkningsuttunnningen ta en omfattning som kan medföra mycket svårbemästrade problem.

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 av herrar Nils-Eric Gustafsson och Elmwall.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr **LUNDMARK** (s):

Herr talman! Det får väl ses som ett utslag av ödets ironi att jag här som talesman för utskottet måste bemöta herr Nilsson i Tvärälund när han pläderar för en reservation som vill ge mera pengar åt Lappland. Jag gör det dock utan större samvetsbetänkligheter då den försöksverksamhet som reservanterna här kräver knappast är påkallad. Lappmarksborna har varit pionjärer i fråga om samverkan för skogsvårdsåtgärder. Det är snart 20 år sedan de första skogsvårdsområdena bildades, varför skogsägarna i denna landsdel bör ha goda erfarenheter av samverkan. Vad som hindrat verksamheten har som herr Nilsson säger varit brist på medel. Anslagen har varit otillräckliga, men för närvarande är det hindret borta. Det finns t. o. m. betydande reservationer. Vad som nu i viss mån hindrar verksamheten är det förhållandet, att de arbetsplaner som skogsvårdsstyrelserna upprättat inom dessa organiserade skogsvårdsområden i åtskilliga fall är för gamla. Många planerade arbeten är icke längre aktuella. Det gäller bl. a. betesanläggningar på skogsmark o. d., men man har anledning att förmoda att planerna kommer att revideras, så att önskvärda arbeten kommer till stånd.

Vad som för dagen bekymrar är det förhållandet att någon nyplanering av skogsvårdsområden icke får ske inom lappmarkerna. Av denna anledning beställde riksdagen redan i fjol en revision av verksamheten. I jordbruksutskottets utlåtande nr 32 från 1961 heter det sålunda, »att en översyn — i syfte att erhålla en på jordbruket mera tidsenliga och rationella normer inrik-

tad anpassning av vederbörande författningsföreskrifter — bör komma till stånd rörande reglerna för statens stöd till de fortsatta skogliga upprustningsåtgärderna i omförmälda bygder». Dessa bygder är Lappland och vissa delar av Jämtland. Denna beställning har lett till att en utredning i dagarna tillsatts, som skall syssla med detta problem. Att under sådana förhållanden igångsätta en verksamhet på provisoriska regler kan knappast vara tillräckligt. Och de regler som gäller för statligt stöd för denna verksamhet inom övre Norrlands kustland har lappmarkens skogsägare ingen önskan att kopiera, då de bidragsbestämmelser som där gäller är vida oförmånligare än de som gäller för skogsvårdsområdena.

Beträffande reservation nr 1 har herrar Dahlgren och Wahrendorff här utvecklat de skäl som reservanterna framlagt för sitt ställningstagande. Man gör gällande, att de höjda förrättnings-taxorna har förskjutit skogsvårdsstyrelsernas verksamhet från biträdessektorn till den offentliga sektorn och begär större anslag till styrelserna, då denna del av verksamheten skall bekostas av allmänna medel. Att det har skett en förskjutning i skogsvårdsstyrelsernas arbetsuppgifter på sätt som här påtalats kan inte bestridas, men det beror väl inte enbart på de förhöjda förrättnings-taxorna. Den undervisnings- och rådgivningsverksamhet som skogsvårdsstyrelserna bedriver syftar ju till detta resultat. Skogsägarna skall göras kompetenta att själva leda sina stämplingar, gallringar, hyggesrensningar och andra skogsvårdsarbeten, och de blir sålunda mindre beroende av hjälp från skogsvårdsstyrelsens tjänstemän när det gäller dylika uppgifter. Det är troligt att man tidigare utnyttjade dessa tjänstemän i större utsträckning än nödvändigt, därför att det var så billig arbetskraft. Förrättnings-taxorna var ibland lägre än daglönen för en vanlig skogsarbetare.

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

Det kan vara skäl att påminna centertpartiet om att under denna goda tid gjorde man då och då ansträngningar att få skogsaccisen sänkt, och när det så småningom blev riksdagens beslut att sänka skogsaccisen gav detta till resultat att också förrättningstaxorna måste höjas.

Att dessa förändrade förhållanden påverkar skogsvårdsstyrelsens ekonomiska villkor har departementschefen beaktat och han har i proposition anmält sin avsikt att låta verkställa översyn av finansieringsfrågan för dessa organ. Det synes rimligt att även reservanterna ger sig till tåls härmed.

I 3:e reservationen begärs ett extra anslag av 40 000 kronor till driften av Gammelkroppa skogsskola. Man kan fråga sig om yrkandet är allvarligt menat. Reservanterna har varit med och bejakat ett uttalande i detta utlåtande, som berör skogsskolornas lokalisering och organisation och där det bl. a. heter att »för att åstadkomma ändamålsenligare utbildningsenheter målsättningen i första hand bör vara att koncentrera undervisningen till större anläggningar för såväl högre som lägre skoglig utbildning». Dessutom har utskottet tillstyrkt departementschefens förslag om en vidare utredning av skogsskolornas organisation och lokalisering. Därmed är det sagt, att man icke nu skall avgöra vilka skogsskolor som skall bestå och hur de skall lokaliseras. Det är högst sannolikt att någon av staten redan ägd skogsskola kommer att läggas ned och i varje fall att inga nya skall tillkomma. Under sådana förhållanden får väl reservanternas yrkande om att med statsmedel konservera en skogsskola i enskild ägo betraktas som orimligt.

Herr Wahrendorff försvarar inte sin motion i det stycke som gällde anvisande av 200 000 kronor för utbyggnad av Gammelkroppa men ville i varje fall lämna ett driftbidrag på 40 000 kronor. När man inte har gjort det förut, vore

det ganska underligt att i denna situation förfara på sådant sätt. Det skulle innebära att man längre fram utsätter Gammelkroppa för onödiga besvikelser.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande till alla delar.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte replikera herr Lundmark utan skall bara lämna en upplysning, som jag i dag fått av skogsstyrelsen angående de reservationsmedel som skulle finnas på norrlandsanslaget.

Enligt denna uppgift från skogsstyrelsen fanns reservationsmedel till ett belopp av 238 000 kronor vid slutet av budgetåret 1959/60. Budgetåret 1960/61 hade hela behållningen disponerats för verksamheten i lappmarkerna. Det är ännu för tidigt att uttala sig om utfallet för innevarande budgetår, eftersom det återstår några månader innan det har gått till ända.

Jag skall också förklara varför jag — i motsats till utskottet — anser att försöksverksamhet är nödvändig. Det otillfredsställande skogstillståndet i lappmarkerna är i stor utsträckning orsakat av statens egna åtgöranden. Därför har samhället och staten ett särskilt ansvar i detta avseende. Det var också orsaken till att skogsstyrelsen, när den skrev sina petita, begärde att en försöksverksamhet skulle komma till stånd i sommar.

I statsverkspropositionen uttalar statsrådet, att förhållandena i lappmarkerna och Tornedalen i många avseenden är likartade. Eftersom verksamheten i Tornedalen på skogsområdet enligt statsverkspropositionen och utskottets hemställan nu också sker efter mönster från bidragsverksamheten vid kusten, men med förhöjda bidrag, borde en försöksverksamhet i lappmarkerna dels leda fram till snara åtgärder, dels av-

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

sätta praktiska resultat av värde för den utredning, som tillsattes i förra veckan.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundmark säger att skogsägarna är mindre beroende av skogsvårdsstyrelsernas tjänster nu än förut beroende på ett ökat skogligt kunnande. Jag undrar om inte herr Lundmark här bortser ifrån att skogsvårdsstyrelsernas övervakande uppgift kan bli en belastning för dessa, om inte styrelsernas servicetjänster i fortsättningen kommer att utnyttjas.

Jag är också medveten om att departementschefen här ha givit till känna, att han har för avsikt att låta verkställa en översyn av skogsvårdsstyrelsernas finansiering. Den åtgärden hälsar jag med tillfredsställelse. Men innan denna åtgärd kommer till stånd och beslut kommer att fattas — måste det vara en viktig åtgärd, att inte några skogsvårdsbefrämjande åtgärder åsidosättes under denna tid.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Syftet med försöksverksamhet eller försök över huvud taget är att vinna klarhet i något sammanhang. I detta fall vet jag inte vad man syftar till med en försöksverksamhet. Det är väl här endast en term utan verkligt innehåll. Lappmarksborna har nämligen tillräckliga insikter i hur denna samverkan fungerar och vad den betyder.

Däremot håller jag med herr Nilsson i Tvärålund om att det är angeläget att planeringen av nya arbeten kommer till stånd. Jag förutsätter att i den mån den utredning, som fått denna uppgift om hand, inte blir färdig med sitt uppdrag till ett kommande år i vad avser denna detalj, skall skogsstyrelsen på nytt aktualisera planeringsarbetena, så att vi i varje fall kan utnyttja de anslag som finns. Jag kan här nämna att vi vid tiden för framläggandet av stats-

verkspropositionen hade en behållning på 3,2 miljoner kronor av det anslag, som gällde skogliga åtgärder inom lappmarksområdena.

Beträffande gällande bidragsregler är det så, att samma regler tillämpas för Tornedalen som för kustbygden. Man har alltså inte gjort något avsteg eller ifrågasatt några extra förmåner för Tornedalen, utan jordbruksutskottet har följt departementschefens förslag. Departementschefen anför i statsverkspropositionen bl. a.: »Enligt min mening bör det allmännas medverkan i denna skogliga upprustning inom Tornedalen ske i de former, som 1960 års riksdag — — — beslöt för skogliga åtgärder inom kustområdena och jämförbara områden i de fyra nordligaste länen.» Därefter följer en uppräknig av bidragens storlek.

Det hör till saken, och det har gällt även tidigare, att Kungl. Maj:t i speciella fall kan bevilja ett upp till 75 procent förhöjt bidrag.

Herr WAHRENDORFF (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om riksdagen år 1960 hade godtagit 1955 års skogsvårdsutrednings propåer om fördelningen mellan den offentliga sektorn och service-sektorn, så hade det tillstånd vi har i dag icke uppstått.

Nu säger man att man inte kan läsa ut någonting ur 1955 års utredning och att vi bör göra en ny utredning, som skall komma med nya förslag. Men under de år som utredningen arbetar skulle skogsvårdsstyrelserna då ha ett för litet anslag till service-sektorn.

Herr Lundmark säger att skogsvårdsstyrelserna skall lära skogsägarna att sköta sin skog. Det är alldeles riktigt, och det är vi fullt överens om, herr Lundmark, men jag vill inte tro att de har varit så duktiga sedan beslutet fattades 1960, att så många skogsägare i dag kan avstå från skogsvårdsstyrelsens medverkan. Det måste vara andra

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m. saker som gör att man inte utnyttjar skogsvårdsstyrelserna i den omfattning som vore önskvärd.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Wahrenдорff, att förklaringen kanske är den, att skogsvårdsstyrelsens arbetsledare och tjänstemän många gånger har varit den billigaste arbetskraften. Det är kanske det förhållandet som har gjort att man tidigare utnyttjat denna hjälp i så hög grad som skett.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Vad som föranledde mig att ta till orda nu var att herr Lundmark påstod, om jag fattade honom rätt, att det var centerpartiet som hade begärt en sänkning av skogsvårdsavgifterna. Om herr Lundmark menade det, måste jag rätta till det. Det var ju en utredning som kom med förslaget att skogsvårdsavgifterna skulle sänkas. Kungl. Maj:t följde inte helt utredningens förslag i sin proposition, men man begärde en väsentlig sänkning, från 1,5 till 1 promille, om jag inte har ett alldeles felaktigt minne av förloppet. Hade man följt de många som uttryckte betänkligheter mot den sänkning som skedde, så hade inte det tillstånd rått i dag som här tidigare har skisserats.

Det är beklagligt att de mindre skogsägarna inte kan anlita skogsvårdsstyrelsens tjänstemän i samma utsträckning som förr, men vi måste förstå dem. Kostnaderna är för höga, och därför är motionärernas yrkande på denna punkt rimligt.

Jag stöder här en reservation av en norrlänning. Jag är inte så insatt i norrlandsförhållandena, men jag litar på att han är det och att han har rätt.

Det är enligt min uppfattning av allra största vikt, att man så långt det är möjligt vidtar åtgärder för att skogstillgången skall bibehållas och eventuellt ökas. Det är ju en nationalekonomisk angelägenhet som man här diskuterar,

och det är alldeles givet att Norrland har särskilt stora intressen därvidlag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet på nytt med anledning av uppgiften att det skulle finnas tre miljoner kronor i reservationsmedel disponibla. De reservationsmedel det är fråga om är pengar som inte hunnit förbrukas men som är disponerade för redan planlagda åtgärder. Det går som bekant inte att förbruka pengarna omedelbart för olika åtgärder, utan det tar sin tid. Häri ligger förklaringen i att det kan finnas kvar vissa reservationsmedel.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den inbördes kraftmätning som jordbruksutskottets ärade ledamöter har etablerat här. Men med anledning av att Tornedalsutredningen har nämnts ett par gånger, vill jag anföra några ord.

Det är alldeles riktigt, att Tornedalsutredningen har föreslagit att man inom fyra kommuner i Tornedalen skulle få tillämpa lappmarksreglerna för de norrländska skogsproduktionsanslagen. Och det tycker vi alla där uppe är befogat. Nu har emellertid Tornedalsutredningen föranlett en proposition, nr 31, som för närvarande ligger hos bankoutskottet och som riksdagen torde få ta ställning till någon gång i höst. Det finns all anledning förmoda, att bankoutskottets ytterligare sysselsättning med detta problem. För närvarande torde det ur alla synpunkter vara riktigtast att följa utskottets förslag.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta trätan. Jag vill bara till herr Elmwall säga, att om jag inte minns alldeles gale hade samtliga borgerliga partier 1958

Vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m.

motionerat om större eller mindre sänkning av skogsvårdsavgiften. När denna reform genomfördes 1959 hade centerpartiet emellertid kommit till insikt om att det kanske vore dålig affär att minska de accismedel, som exempelvis domänverket och bolagen fick betala in och som de faktiskt inte krävde någon skogsvårdshjälp för, eftersom de håller sig med expertis själva.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Enligt min mening har både staten och bolagen reveny av en god skogsvård och av att skogstillgångarna bibehålls och även utökas. Staten får ju skatter på skogen. Bolagen behöver skogen för sin industriella verksamhet. Alla har intresse av detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Jonasson och Dahlgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 24 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III och IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. V) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herrar Nils-Eric Gustafsson och Elmwall.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 153 ja och

32 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahrendorff begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herrar Jonasson och Dahlgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wahrendorff begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 33 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII—XIV

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner angående mindre företags elkraftförsörjning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 508 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* samt II: 589 av herrar *Nilsson* i Tvärälund och *Larsson* i Borrby hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om mindre företags försörjning med elektrisk energi och den allmänna taxesättningen där bleve föremål för skyndsamt provning i enlighet med vad i motionerna I: 466 och II: 546 anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 508 och II: 589 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ferdinand Nilsson*, *Björkänge* och *Magnusson* i Nennesholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 508 och II: 589 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om de mindre företagens försörjning med elektrisk energi och taxesättningen härför måtte bli föremål för skyndsamt provning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 41 i anledning av motionerna I: 508 och II: 589 gällande provning av den allmänna taxesättningen på elektrisk energi har fogats en reservation av herr Ferdinand Nilsson m. fl. Vi reserverar har icke kunnat biträda utskottets avslagsyrkande, enär vi anser att frågan om de mindre företagens försörjning med elektrisk

Mindre företags elkraftförsörjning

energi och taxesättningen härför är av utomordentlig betydelse för företagets utveckling och rationalisering. Enligt rikskontrollverkets inkomstberäkning beräknas den elektriska energiens beskattningsvärde för nästkommande budgetår till följande värden i öre/kWh:

Kraft för elektrokemisk och elektrottermisk användning	1,0
Övrig industrikraft	4,18
Kraft för borgerlig förbrukning	
tätorter	13,1
landsbygd	16,9

Erfarenhetsmässigt har dessa beskattningsvärden kommit att rätt väl ange det genomsnittliga priset, inklusive fasta kostnader etc. på elektrisk energi för skilda ändamål.

Denna beräkning ger vid handen, att priset på den elektriska energien alljämt är högst varierande mellan skilda konsumtionsorter och mellan små och stora företag. Detta förhållande motiverar en skyndsam prövning av frågan om de mindre företagens försörjning med elektrisk ström till rimliga priser. Men inte nog med att priset på kraften är ofördelaktigt för de små företagen; staten lägger lök på laxen genom energiskatten.

Olikheterna i priserna på kraft är så stora, att energiskattens omläggning till en fixerad nivå är trängande. Här några jämförelser som bevisar detta påståendet. Energiskatten kostar 0,1 öre per kWh för elektrokemisk eller elektrottermisk användning och 0,4 öre per kWh för övrig industrikraft, under det att skatten på kraft för borgerlig förbrukning i tätorter kostar 0,9 öre men på landsbygden 1,18 öre per kWh. Jag har i min hand en räkning från Älvkarleby kraftverk — alltså vattenfallsstyrelsens eget distributionsföretag — till en liten företagare. Han får betala i elskatt per halvår 66:65 kronor. Om han skulle ha haft samma beskattning som för industrikraften, så skulle han fått betala bara en tredjedel därav eller 22:90 kro-

nor, och om han haft sin verksamhet i en tätort hade skatten kostat honom 57:10 kronor.

Vidare har motionärerna begärt en höjning av gränsen för den s. k. borgerliga förbrukningen från 40 000 till 100 000 kilowattimmar. En sådan ändring skulle ge de små företagarna ett gott handtag. Därför är det viktigt att en sådan höjning också blir föremål för utredning.

Då det är angeläget att goda betingelser skapas för de här berörda företagen måste en närmare prövning av ifrågakvarande spörsmål vara synnerligen befogad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottet fogade reservationen, som innebär att utskottet hemställer, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 508 och II: 589 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om de mindre företagens försörjning med elektrisk energi och taxesättningen härför måtte bli föremål för skyndsam prövning.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! De motioner herr Björkänge talade om var ganska mystiska. Vi fick till beredningsutskottet en liten stump som bara bestod av ett yrkande. Jag frågade en motionär i utskottet: Är det allt? Vad står i motiveringen? Det visste han inte. När motionerna blivit tryckta visade det sig, att motiveringen hade lämnats till bevillningsutskottet. I den motion som remitterats till bevillningsutskottet hade framställts olika yrkanden. Där yrkades dels att den energi som alstras av vedbränsle inte skulle beskattas, dels att hemmaproducerad elkraft inte heller skulle beskattas, dels att skatten skulle beräknas på annat sätt än nu, så att det skulle bli styckeskatt i stället för värdeskatt. För alla dessa tre yrkanden lämnades en motivering, som vi i beredningsutskottet så småningom fick låna från bevillningsutskottet.

Mindre företags elkraftförsörjning

Alla dessa yrkanden är behandlade i bevillningsutskottet och avslagna. Och det var nog inte svårt att avstyrka dem, ty utskottet kände igen dem alla. I fjol avslogs ett par av dem. Sedan 1957, då den nuvarande energiskatten kom till, har de dykt upp strängt taget varje år och avvisats av bevillningsutskottet liksom av riksdagen. Ibland har de i något varierad form kommit till beredningsutskottet och där rönt samma öde.

Efter vad jag hört av personer, som är mera hemma i konstitutionella frågor, kan ett ärende som en gång har behandlats i riksdagen inte behandlas en gång till av samma riksdag. Jag vet inte hur starkt det skälet är, men det är väl ändå ganska bärigt att har ett ärende behandlats i bevillningsutskottet är det svårt att sakbehandla det i beredningsutskottet.

Det lilla tillägg till motiveringen, som man möjligen skulle kunna säga motiverade en prövning i beredningsutskottet, var att sedan alla skäl för att ompröva den nuvarande orättvisa energibeskattningen för de mindre företagen anförts kommer ett icke motiverat yrkande om allmän utredning. Det är väl detta som skall utgöra skäl för att dela på ärendet och skicka det även till allmänna beredningsutskottet.

Vi har naturligtvis tagit starkt intryck av den behandling ärendet rönt i riksdagen vid fem, sex olika tillfällen och har inte funnit att några skäl anförts utöver dem vi känner igen från dessa tillfällen och från vad som anförts här i år. Vi har därför avstyrkt motionerna såsom redan prövade dels i utredning av energiskatten, dels vid olika tillfällen i riksdagen. Dessutom har vi kunnat visa på att vid ett orimligt högt pris har konsumenten möjlighet att vända sig till kontrollstyrelsen för att få skattnedsättning.

På grund härav har vi i allmänna beredningsutskottet avstyrkt förslaget, vilket jag ber att få göra även här.

Herr **BJÖRKÄNGE** (cp):

Herr talman! Det är underligt att fru Eriksson i Stockholm talar om den motion som gick till bevillningsutskottet. Det finns ingen anledning för oss i allmänna beredningsutskottet att tala om den, eftersom den gick rakt på sak och begärde lägre taxor och hemställde att utskottet skulle skriva erforderlig lagtext härför. Den motion som gick till allmänna beredningsutskottet innehöll däremot en begäran om utredning. Därför faller helt och hållet den där motiveringen för avslag, att när ett ärende behandlats av riksdagen en gång under ett år kan det inte behandlas en gång till. Och det vet nog vår värderade ordförande i beredningsutskottet mycket väl. Skulle det ha varit fallet är jag alldeles övertygad om att denna motion inte alls hade blivit remitterad till utskottet. Jag litar i det fallet mera på herr talmannen än jag gör på beredningsutskottets värderade ordförande. Jag kan ju lita på henne också, men i sådana fall där man inte har sakliga uppgifter att komma med får man ta till litet allmän lurighet och knepighet. Och det är väl bra att en politiker kan göra det också. Jag vill alltså inte alls klanka på vår ordförande.

Vidare säger fru Eriksson i Stockholm, att man inte alls kunde bifalla dessa motioner därför att man kände igen dem och de hade varit föremål för riksdagens behandling tidigare. Jag tror att fru Eriksson i Stockholm sade att frågan varit föremål för utredning, men det var nog en fri uppfinning. Jag vet inte att den har varit föremål för någon som helst utredning, men detta påstående hör väl till, det också, förstår jag, när det är litet knalt med motiveringen i övrigt.

Om ett förslag blir behandlat åtskilliga gånger i riksdagen och avslaget, blir det väl inte omöjligare för det. Om det är en rättvis begäran torde det nog vara riktigt att motionärerna kommer igen, och det har de gjort. Det är ganska

Mindre företags elkraftförsörjning

underligt, fru Eriksson i Stockholm, att taxorna skall vara så olika att man kan ta ut bara 1 öre per kilowatt för viss ström och 4,18 öre per kilowatt för industrikraft i övrigt, under det att den borgerliga förbrukningen i tätorterna kan kosta 13,1 öre per kilowatt och på landsbygden ända upp till 16,9 öre. Det är rätt förvånande, fru Eriksson, att man inte vill vara med om en utredning när man tydligt ser denna stora skillnad i krafttaxorna. Då måste man ta till sådana här småluriga saker för att klara sig undan.

Fru Eriksson i Stockholm säger sedan att, om man inte är nöjd med taxesättningen, kan man klaga hos kontrollstyrelsen. Men vad skall kontrollstyrelsen göra, om man kommer och klagar? Om man är debiterad efter dessa bestämmelser kan inte kontrollstyrelsen utan vidare säga: »För dina vackra ögons skull skall du få detta litet billigare.» Den måste ju hålla sig till bestämmelserna. Vill man ha en annan taxesättning och en annan skattesats, måste man gå till riksdagen och försöka få en ändring.

Herr talman! Trots att vi inte är så sena i kväll skall jag inte tala längre utan vill bara på nytt meddela att jag vidhåller mitt första yrkande om bifall till reservationen.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Björkänge säger att vi i allmänna beredningsutskottet inte borde ha brytt oss om den motion som gick till bevillningsutskottet. Men vi hade ju inte något annat material. Om man resonerar på detta sätt, herr Björkänge, borde motionärerna ha skrivit en särskild motion som allmänna beredningsutskottet kunde fått ta ställning till.

Herr Björkänge framhåller att den andra motionen gick rakt på sak. Ja, det är riktigt men det gjorde inte den motion, som vi i allmänna beredningsutskottet fick — det fanns alltså en viss

skillnad. I den motion som kom till allmänna beredningsutskottet fanns över huvud taget inte någon motivering, utan motionärerna begärde bara en utredning, och utskottet fick därför lov att ta del av den andra motionen för att se vad som egentligen avsågs med kravet på utredning.

Jag måste säga att motionen var slarvigt skriven, herr Björkänge.

Herr Björkänge framhåller vidare att det aldrig har företagits någon utredning av energipriset. Men när det skedde en övergång till värdeskatt — för att nu ta denna del av motionen — från den tidigare styckeskatten, hade det väl gjorts en utredning. Övergången till värdeskatt motiverades ju med att den andra skatteformen inte ansågs vara fullt rättvis. Det har även skett en viss utjämning beträffande tarifferna. Trots att centerpartiets motioner varje år avslagits, har utvecklingen gått i riktning mot bättre avgiftsförhållanden. Vad skatterna beträffar kan ju inte allmänna beredningsutskottet lägga sig i den saken. Man har sagt att utskottet över huvud taget inte bort resonera om beskattningen, eftersom vi inte är experter på området. Det är alldeles riktigt, och jag är inte heller expert på ström, taxor o. s. v. — det vet herr Björkänge. Men det är inte bara jag utan hela utskottet som skrivit utlåtandet, och i utskottet sitter många som förstår sig på dessa saker. Dessutom har vi stött vårt ställningstagande på uppgifter som framkommit vid andra tillfällen då frågan behandlats här i riksdagen.

Jag är alltså inte övertygad om att herr Björkänge är inne på sakens saklighetens mark när han yrkar bifall till reservationen, utan han sätter sig nog av allmän vana, så att säga, på tvären i den här frågan. Därför håller jag fortfarande på utskottets utlåtande.

Herr **BJÖRKÄNGE** (cp):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm klagar på denna motion. Det tyc-

Mindre företags elkraftförsörjning

ker jag är alldeles felaktigt. Inte skall man klaga på en motion därför att den är kortfattad. Denna är så kort att jag kan läsa upp den för kammaren. Motionen lyder: »Med hänvisning till vad i motion nr 466 anförts hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om mindre företags försörjning med elektrisk energi och den allmänna taxesättningen där blir föremål för skyndsam prövning i enlighet med vad i ovannämnda motion anförts.»

Enligt min mening är detta en förebild för hur man egentligen skulle skriva motioner. Här skrivs så rasande många motioner och trycket kostar så mycket, men om man vill framställa ett visst önskemål i en motion och man kan hitta en annan motion som har ungefär den motivering som man finner lämplig, skall man väl kunna använda detta skrivsätt. Det är ingenting att falla i farstun för.

När jag har klagat på fru Eriksson i Stockholm därför att jag menar att hon varit litet för hårdhänt här i kammaren, svarar hon att hon inte är ensam utan talar för utskottet, och de är många i det. Hur är det då i utskottet? Är det inte fru ordföranden som sätter sin prägel på det? Förhåller det sig inte så att fru Eriksson pläderar för, det godtar majoriteten?

Vi har inte kunnat godta detta därför att taxorna är orättvisa, och det behövs att någon sätter i gång för att man skall få en ändring, om man över huvud taget vill hjälpa dessa småföretagare till bättre förhållanden. Det sägs ju att det skall bli så besvärligt när vi kommer in i Europamarknaden. Då bör det vara viktigt att vi försöker åstadkomma alla de lättnader vi kan för småföretagen.

Därför, herr talman, bibehåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Trots att jag väl känner

till den roll som herr Björkänge spelar såsom kammarens rolighetsminister måste jag framhålla att det inte går så lättvindigt till i de olika utskotten, att man bara med en hänvisning till en annan motion, som redan är behandlad, säger att allting är väl beställt.

Inom allmänna beredningsutskottet har vi behandlat förevarande motion liksom tidigare liknande motioner med all den saklighet som kan begäras. Vi kom emellertid ganska snart underfund med att tre av de fyra punkter, som återfanns i den motion vartill motionärerna hänvisade, hade inte allmänna beredningsutskottet att göra med. Det var fråga om bevillningsutskottsärenden som redan avgjorts av riksdagen vid årets session, och vi inom allmänna beredningsutskottet ansåg det av formella skäl omöjligt för oss att ta upp dem till behandling. Men vi får nu av herr Björkänge samma besked som förra gången, nämligen att sådana bagateller borde vi inte fästa oss vid. När man från centerpartiets sida avgivit en motion, skall utskottet också pröva den, hur galen den än är. Det har vi varken nu eller tidigare någon anledning att göra, men i den mån det är sakligt berättigat skall vi pröva centerpartiets förslag lika grundligt och noga som alla andra förslag. Utskottet hade emellertid inte rätt att till realbehandling uppta en motion, som bara hänvisade till en annan motion, vilken redan varit föremål för behandling vid innevarande riksdag.

Herr Björkänge sade att alla borde vara tacksamma, om man kunde göra en rationalisering och skriva korta motiveringar. Den synpunkten framhölls också i utskottet, inte av herr Björkänge utan av centerpartiets representant från första kammaren, som för sin del ansåg att vi i utskottet borde vara glada och nöjda över att man från centerpartiets sida kom med en motion utan motivering. Ja, det finns givetvis inte någon anledning att lägga sig i centerpartiets nöjesverksamhet, om den bara inte med-

Statsbidrag till allmänna samlingslokaler m. m. i glesbygdsområden

för några besvärligheter för arbetet i utskott och kammare.

När herr Björkänge till slut säger att fru ordföranden sätter sin prägel på oss övriga inom allmänna beredningsutskottet, så måste jag opponera mig. Jag tror att vi alla gör vad vi vill. Men vi skulle nog vara tacksamma, om fru ordföranden kunde sätta sin prägel på herr Björkänge.

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Jag vill till herr Nilsson i Bästekille säga att det bästa beviset för att fru Eriksson i Stockholm är den som sätter sin prägel på utskottets arbete är att hon till och med har värvat högermannen herr Nilsson för sina åsikter. Det är inte vanligt att högern går i flock och farnöte med socialdemokraterna.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! I allmänna beredningsutskottet brukar vi alltid, herr Björkänge, sakligt pröva de olika frågorna och ingen försöker att sätta sig upp mot den andre bara för att så skall vara.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkänge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Ferdinand Nilsson och Magnusson i Nennesholm.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkänge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 34 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Statsbidrag till allmänna samlingslokaler m. m. i glesbygdsområden

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner om utredning angående statsbidrag till allmänna samlingslokaler m. m. i glesbygdsområden.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr TRANA (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och inte ställa något yrkande. Som en av huvudmotionärerna i den fråga det här gäller vill jag dock deklarera, att jag har en stark känsla av att utskottet har missuppfattat motionens syfte, vilket i konkret sammanfattning innebär hemställan om en utredning i avsikt att utröna huruvida det inte mot bakgrunden av det labila militärpolitiska världsläget kan anses befogat ur civilförsvarets intressen att genom särskilda statsbidrag motverka den sedan lång tid tillbaka pågående förstörelsen av ett stort antal samlingslokaler och nedlagda bygdeskolor i landets glesbygder.

Denna klart motiverade hemställan borde enligt mitt förmenande ha med-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

fört att motionen i första hand hade remitterats till civilförsvarsstyrelsen för införskaffande av dess utlåtande, men så har inte skett.

Att detta måste bero på att utskottet missuppfattat motionens syfte framgår av inledningen i utskottsutlåtande, där jag citerar: »Utskottet finner det i likhet med motionärerna i och för sig önskvärt att behovet av allmänna samlingslokaler blir väl tillgodosett.» Motivering i utskottsutlåtandet avslutas med ett liknande uttalande.

Herr talman! Jag vill påpeka att motionärerna över huvud taget inte uttalar sig om behovet av samlingslokaler i glesbygderna från de utgångspunkter som utskottet gör gällande.

Motionärerna har tvärtom framhållit att vårt samhälles strukturuomvandling utgör en av hörnpelarna och förutsättningarna för vårt folks uppnådda standard i olika avseenden och att som följd därav — om också med starkt beklagande — den hittillsvarande utvecklingen för samlingslokaler och bygdeskolor har måst accepteras som en nödtvungen följdverkan.

Däremot kan man väl säga att motionärerna genom sin motion har velat få klarlagt huruvida svensk landsbygd framöver kommer att besitta de funktionella möjligheterna att vid eventuell ofred ta emot och härbärgera tätorternas kanske miljontals evakuerade, om de fastighetstillgångar, som för närvarande representeras av en stor del av glesbygdernas samlingslokaler och nedlagda bygdeskolor, tillåtes att på grund av bristande underhåll förintas.

En utredning i sådant syfte hade nog, herr talman, inte bara kunnat förklaras utan också försvaras.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 4

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om utredning angående transport till sjukhus av sjuka och skadade, samt

nr 44, i anledning av väckt motion om kontroll av elmätare.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 11 april 1962 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 149, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett genom propositionen framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 34 §§ lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

I propositionen föreslogs dels förstärkning av sekretesskyddet för handlingar i upphandlingsärenden m. m., såvitt avsåge statens affärsdrivande verk, dels ock utökat sekretesskydd för handlingar rörande signalskyddstjänsten inom totalförsvaret.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 702 i första kammaren av herr *Gösta Jacobsson* samt nr 866 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*, dels ock de

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

likalydande motionerna nr 721 i första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* samt nr 867 i andra kammaren av herrar *Källenius* och *Kollberg*.

I motionerna förslogs att riksdagen måtte avslå propositionen, såvitt den avsåge statens affärsdrivande verk.

Utskottet hemställde,

att riksdagen med bifall till propositionen nr 149 och med avslag å motionerna I: 702 och II: 866 samt I: 721 och II: 867 måtte antaga det föreliggande förslaget till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Reservation hade avgivits av fru *Se-gerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Kronstrand*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumhult, *Hammar* och *Braconier*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition i vad den avsåge ökat sekretesskydd för statens affärsdrivande verk.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! Avvägningen mellan å ena sidan sekretesskydd i upphandlingsärenden, när det gäller statens affärsdrivande verk, och en tillförlitlig kontroll av verkens arbete är alltid en fråga om bedömning. Reservanterna har i detta ärende särskilt beaktat kontrollsidan. I sitt ställningstagande har de stött sig på uttalanden från en hel del remissorgan.

Riksräkenskapsverket vill exempelvis inte motsätta sig förslaget om ökat sekretesskydd men anser samtidigt, att kritiken mot den rådande offentligheten i upphandlingsärenden har överdrivits. Kooperativa förbundet uttrycker sig mera diplomatiskt och säger, att den insyn och kontroll, som är nödvändig för att statsmakterna och medborgarna

skall kunna bedöma hur verksamheten bedrivs icke får medföra att statliga företag med avseende på offentligheten i frågor, som rör företagets drift, kommer i sämre konkurrensläge än andra företag. Sveriges industriförbund finner, att olägenheterna av en minskning i kontrollens effektivitet synes allvarligare än de risker, som möjligen kan finnas, för att affärsverken i vissa fall kan träffa oförmånliga affärsuppgörelser. Denna uppfattning delas dessutom i sak av några handelskamrar m. fl.

Största betydelsen tillmåter emellertid reservanterna offentlighetskommitténs yttrande. I sitt remissvar anför kommittén, att frågan om sekretess i offentlig verksamhet bör övervägas från vidare synpunkter än här föreliggande. Kommittén tillägger dessutom, att lämpligheten av en ändring på ett så begränsat område, som det här gäller, kan ifrågasättas. Den föreslår därför i första hand att frågan om ändring av sekretesslagen överlämnas till kommittén för att övervägas under dess fortsatta arbete. Denna uppfattning delas helt av reservanterna.

Herr talman! I likhet med reservanterna hemställer jag om avslag på den kungl. propositionen, när det gäller sekretesskydd för statens affärsdrivande verk.

Herr **KÄLLENIUS** (h):

Herr talman! I motionen 867 har yrkats avslag på propositionen om utsträckning av sekretesstiden från nuvarande två år till fem år, och den motionen yrkar utskottet avslag på.

Här föreligger den viktiga fråga som rör offentlighetsprincipen. Offentlighetsprincipen har varit — tyvärr måste jag säga har varit — grundläggande för den svenska förvaltningen. Men nu är den utsatt för uppmjukning, för att inte säga upplösning. På det kommunala planet och på bostadsområdet är väl övergivandet av offentlighetsprincipen i stort sett ett faktum, och nu går man

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

vidare på den statliga sidan. Detta, herr talman, påtalas i olika sammanhang i denna kammare. Men det är rätt märkligt att konstatera varje gång denna fråga kommer upp, hur majoriteten sätter sig emot upprätthållandet av denna demokratiska princip, samtidigt som man ropar på en ökad insyn när det gäller det enskilda näringslivet.

Förevarande fall är ytterligare ett exempel på hur man tummar på offentlighetsprincipens effekt. Nyss citerades från sidan 5 i konstitutionsutskottets utlåtande nr 18 vad offentlighetskommittén hade framhållit, och jag kan nöja mig med att hänvisa dit och bara understryka att offentlighetskommittén ifrågasätter om det är lämpligt att nu göra en ändring på ett så begränsat område som det utredningen om de statliga företagsformerna föreslagit.

Redan när man införde den nu gällande tvåårsbegränsningen var föredragande departementschefen klart emot att utsträcka denna tid utöver två år. Och nu, herr talman, går t. o. m. utskottsmajoriteten emot den specialutredning, som skall klara upp dessa begrepp. Vad skall då hända om denna offentlighetsutredning, som sysslar med hela vida fältet, kommer till annat resultat än det som är framlagt i utlåtandet?

Man vill alltså nu, mot offentlighetsutredningens uttalande och utan att någon brådska med beslutet har visats föreligga — vilket utredningen just har betonat — tvinga igenom en ändring, vars fördelar icke är klarlagda och vars nackdelar man inte ens har undersökt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl., vilken innebär bifall till motionerna och avslag på utskottsmajoritetens förslag.

Herr SPANGBERG (s):

Herr talman! Föreliggande utlåtande innehåller två yrkanden. Det ena gäller sekretesskyddet för handlingar rörande signalskyddstjänsten inom totalförsva-

ret, och det andra gäller sekretesskyddet för handlingar i upphandlingsärenden m. m. rörande statens affärsdrivande verk.

Såvitt jag förstår har inte vare sig herr Hammar eller herr Källenius yrkat avslag på det ökade sekretesskyddet för handlingar rörande signalskyddstjänsten inom totalförsvaret. Vi är sålunda eniga om att vi här bör öka detta sekretesskydd. Men det ställer sig annorlunda, menar reservanterna, när det är fråga om statens affärsdrivande verk, och här är det helt klart att det kan uppstå två olika intressen. Jag förstår sålunda reservanterna fullständigt ur den synpunkten. Det ena intresset är de enskilda företagens, och det andra är i motsatsställning därtill statens affärsdrivande verks. Det är klart att vi, som endast är delägare i statens affärsdrivande verk och representerar dem mer än de stora privata företagen, biträder de framställningar bakom vilka står statens affärsdrivande verk.

Det är nämligen de som har gjort framställning om ökat sekretesskydd. Herr Hammar nämnde också alldeles riktigt och taktiskt klokt den nu arbetande offentlighetskommittén, som är tveksam, huruvida det skall göras något åt detta, men han nämnde visligen inte den kommitté som framlagt förslag om en lagstiftning i enlighet med den som här förordas. Det är ju inte så länge sedan en kommitté gjorde det, och denna kommitté bestod av representanter för samtliga partier inom riksdagen.

Det är givet att justitieministern måste lyssna på vad som sägs av statens affärsdrivande verk i detta fall. De sakkunniga som arbetat med problemet har varit eniga om att sekretesstiden för vissa upphandlingsärenden skall utsträckas till fem år. Jag vill erinra om en sak som de föregående talarna inte har påvisat, nämligen att det inte är fråga om sekretess för alla handlingar — inte ens för alla uppköpshandlingar — utan enligt lagens föreskrift skall sekretess-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

tiden kunna utsträckas från två år, som den är nu, till fem år genom beslut från fall till fall. Det är sålunda inte fråga om någon obligatorisk sekretess.

De sakkunniga har liksom affärsverken framhållit, att det är en stor olägenhet att offentlighetsprincipen systematiskt kan utnyttjas av de privata företagen och av anbudsgivare när det gäller handel och affärer, till skada för det allmänna och för staten. Skall man låta ett sådant förhållande bestå, sedan samtliga statens affärsdrivande verk påvisat dessa olägenheter?

Herr Källenius undrade vilka olägenheterna var — själv tyckte han inte att det fanns några sådana. Då förstår jag att herr Källenius måste representera de privat drivna affärsverken. Skulle han representera statens verk, där vi alla är delägare, kunde han inte uttala sig på detta sätt. Herr Källenius har naturligtvis också del i statens affärsdrivande verk — det har vi som sagt alla — men han känner sig särskilt representera de privata företagen, som skall kunna utnyttja offentlighetsprincipen mot det allmänna.

Herr Hammar redovisade uttalanden från olika remissinstanser och gjorde det alldeles riktigt. Det var bara det att redovisningen blev litet ensidig, och jag ber därför att få komplettera den. Herr Hammar och jag brukar ju ibland komplettera varandra i god ordning, och för att samarbetet skall bli fullständigt vill jag alltså anföra ytterligare några exempel — men det blir då exempel på sådana instanser som tillstyrkt förslaget.

Bland dem som tillstyrkt finner vi justitiekanslersämbetet, samtliga affärsdrivande verk, Landsorganisationen och Kooperativa förbundet. Jag tycker att Kooperativa förbundet egentligen har en särskilt stark motivering — i varje fall innebär förbundets yttrande ett medgivande, att ökat sekretesskydd bör genomföras. Kooperativa förbundet säger tydligt ifrån, »att den insyn och kontroll

som är nödvändig för att statsmakterna och medborgarna skall kunna bedöma hur verksamheten bedrivs icke får medföra att statliga företag med avseende på offentligheten i frågor som rör företagets drift kommer i sämre konkurrensläge än andra företag».

Hur är det då med de privata företagen i detta hänseende — vilken insyn har man möjlighet att få i dem? Kooperativa förbundet säger att statens affärsdrivande verk skall ha samma ställning som de privata företagen; på annat sätt kan yttrandet inte tolkas.

Det anses sålunda, att i konkurrensen mellan olika företag kan offentlighetsprincipen endast vara till skada. Reserverna säger att man exempelvis med beaktande av allmänhetens insyn skulle kunna få en tillförlitligare kontroll. Men i utskottet har man fått den upplysningen, att allmänheten bryr sig mycket litet om att kontrollera i statens affärsdrivande verk. Däremot finns det ett särskilt organ som tar upp uppgifter för de privata affärsdrivande företagen och distribuerar dem till uppenbar skada för det allmänna.

Vi har inom konstitutionsutskottet gjort oss underrättade om att sekretessen inom de privata affärsdrivande företagen är långt effektivare än inom statens affärsdrivande verk. Detta måste man ovillkorligen ta hänsyn till när man bedömer denna fråga. Inom det privata näringslivet gäller sekretesskyddet för praktiskt taget obegränsad tid. De får själva avgöra hur stor insyn allmänheten skall få.

Utskottsmajoriteten har ansett att sakkunnigkommittén, de affärsdrivande verken och regeringen har anfört övertygande skäl för att ändra lagen såsom har föreslagits. Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLENIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att det föregående uttalandet ganska klart bestyr-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

ker det jag inledningsvis sade, nämligen att man i rask takt är på väg att kasta bort offentlighetsprincipen. Man håller på att föra in ett allmänt bolagstänkande tvärs över hela det svenska samhället, både när det gäller statens affärer och i andra avseenden. En del medborgare representerar därvid majoriteten och de andra minoriteten, och man kan kanske diskutera vem som är vem, eftersom sidorna ibland kan växla.

Så sägs det att offentlighetsprincipen skulle utnyttjas av de privata företagen till uppenbar skada för det allmänna. Detta påstående kan jag inte begripa. Offentlighetsprincipen innebär ju att den som ingått i ett anbudsförhållande med ett affärsdrivande verk efter upphandlingens avslutning får se hur transaktionen har gått till. Just därigenom måste man väl främja konkurrensen. Genom att slå igen dörrarna får man aldrig någon konkurrens.

Det är ganska signifikativt att exemplet KF nämndes här. KF har nämligen i olika sammanhang överklagat dessa hemligstämplade beslut och sagt att de vore ägnade att undanröja den konkurrens som man ville ha.

Offentlighetsprincipen är till nytta i samhället. Dess undanskuffande och döljande bakom hemliga handlingar skapar ingen tillit.

Herr HAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Spångberg anmärkte, att en rad remissorgan uttalat sig till förmån för detta ärende. Även jag har tagit del av dessa utlåtanden, även om de strängt taget bara utgör en uppräknings av namn å institutioner, vilka endera tillstyrkt förslaget eller också lämnat det utan erinran. De enda verkliga motive-ringarna har jag funnit hos dem som jag i mitt förra anförande citerade.

På nytt vill jag stryka under vad t. ex. Sveriges industriförbund säger: »Enligt förbundets uppfattning är det ytterst svärbedömbart, om offentlig-

hetsprincipens tillämpning vid upphandlingar medför vinst eller förlust för verket på längre sikt.»

Stockholms handelskammare kan heller inte dela uppfattningen att offentlighetsprincipen skulle vara till avsevärd nackdel för affärsverken. Den understryker dessutom behovet av offentlig kontroll på de områden av den allmänna verksamheten, där stora ekonomiska intressen står på spel, så att exempelvis maktmissbruk och obehörigt gynnande av enskilda kan beivras.

Men, herr talman, i själva verket är det inte detta, som reservanterna framför allt stött sig på. De hänvisar i stället till offentlighetskommittén, och denna vill, att hela sekretessfrågan skall bedömas från de vidare synpunkter, vilka kommittén har anledning att handlägga. Det är till detta, som vi hänvisar, inte till de enskilda remissinstanserna, fastän — det är riktigt — också jag nämnt dem för att fullständiga uppräknings av skäl till förmån för reservationen.

Än en gång vill jag understryka, att det är offentlighetskommitténs yttrande, som reservanterna stött sig på, när de yrkar avslag på denna del av den kungl. propositionen.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det är ingen som har ifrågasatt den offentliga insynen i de affärsdrivande verkens verksamhet. Både riksdagens revisorer och den statliga revisionen har full insyn.

Jag blev litet förvånad över herr Källenius' anförande. Han är ju praktisk byggnadsföretagare och har sysslat med dessa ting. Jag föreställer mig att han känner ett par marknader som jag såsom kommunal förtroendemän har fått viss insyn i. Jag skall nu inte ta upp en diskussion med herr Källenius om detta, men jag vill erinra honom om hur det förhåller sig i dag exempelvis på elmaterielområdet. Vem är det som begär sekretess när man lägger in an-

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

bud på installerande av hissar? Vem är det som begär sekretess när man begär anbud på elmätare? Varför begär anbudsgivarna sekretess? Herr Källenius känner mycket väl till varför: helt enkelt därför att det existerar karteller på detta område, som tvingar det allmänna att betala högre priser än som annars skulle ha utgått. Vederbörande anbudsgivare blir utsatt för ett särdeles hårt tryck därest dessa handlingar *omedelbart* utlämnas till allmänheten. Förhållandena var precis desamma för några år sedan på oljemarknadens område.

Jag tillhör dem som beklagar att inte regeringen kunnat låta utvidgningen i detta avseende omfatta även de kommunala verken, därför att sekretessskyddet på två års tid i vissa fall gör det ytterst svårt att få en affärsmässig upphandling till stånd. Det har ju inte minst från herr Källenius' partis sida ofta riktats kritik mot den statliga och kommunala verksamheten därför att den inte vore så affärsmässig som den privata. Det hänger samman med dessa förhållanden. Samtidigt som man hävdar kravet på affärsmässighet vill man alltså på annat sätt vingklippa de statliga verken. Jag förstår mycket väl att detta är en av anledningarna till att de statliga verken har önskat detta ytterligare skydd under en längre tid. Det är ett intresse som nog delas av en lång rad av anbudsgivare, låt vara kanhända inte av de allra största företagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 66 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statlig sjuksköterskeskola i Norrköping jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 13, punkterna 86 och 87) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 beräkna dels till Bidrag till stödjebandage och proteser vid ortopediska lasarettavdelningar m. m. ett förslagsanslag av 5 200 000 kr., dels ock till Bidrag till anskaffande av hörapparater ett förslagsanslag av 1 450 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 82, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 16 februari 1962, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. och till hörapparater, dels ock för budgetåret 1962/63 under elfte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa till Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. 6 000 000 kr. och till Bidrag till hörapparater 1 400 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jonasson* (I: 614) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Wahrendorff* (II: 747), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 82 måtte besluta att statsbidrag skulle utgå jämväl till de med användningen av colostomi- och ileostomibandage förenade kostnaderna för påsar samt för påsar som användes utan bandage samt att till Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. för budgetåret 1962/63 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 300 000 kr.,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Sundin* (I: 615) och den andra inom andra kammaren av herrar *Wahrendorff* och *Dahlgren* (II: 750), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 82 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag angående bidrag till

löpande kostnader för drift och reparation av hörapparater i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ringaby m. fl.* (I: 616) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 748),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 617) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén* och herr *von Friesen* (II: 746), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 måtte besluta, att statsbidrag till hörapparat även skulle kunna utgå i de fall hörselskadade undersöktes av öronspecialist och av denne ordinerades hörapparat, som utprovades och förmedlades av behörig firma, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om att utbildningen av hörselvårdsassistenter överfördes till staten,

dels en inom andra kammaren av fru *Sjövall* väckt motion (II: 449), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att frågan om bidrag till colostomi- och ileostomipatienter för bandage och påsar måtte beaktas av 1961 års sjukförsäkringsutredning,

dels en inom andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 739) vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 måtte besluta att bidrag jämväl skulle utgå till förbrukningsartiklar för colostomi- och ileostomiförband,

dels en inom andra kammaren av herr *Pelterson* i Degerfors *m. fl.* väckt motion (II: 740), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att det i Kungl. Maj:ts proposition nr 82 framlagda förslaget om ändrade grunder för bidrag till hörapparater skulle träda i kraft den 1 juli 1962,

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjövall* väckt motion (II: 749),

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att samtliga i motionen angivna problem avseende vidgad bidragsgivning för medicinskt-tekniska hjälpmedel måtte beaktas av 1961 års sjukförsäkringsutredning.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 616 och II: 748 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 617 och II: 746, såvitt de avsåge viss utvidgning av rätten att erhålla statsbidrag till hörapparat, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 617 och II: 746, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående utbildning av hörselvårdsassistenter;

IV. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 615 och II: 750, såvitt de avsåge frågan om bidrag till kostnader för reparation av hörapparater, samt motionen II: 749 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt 1961 års sjukförsäkringsutredning att enligt vad utskottet därom närmare anfört utreda frågan om vidgad bidragsgivning för medicinskt-tekniska hjälpmedel;

V. att motionerna I: 615 och II: 750, såvitt de avsåge frågan om bidrag till kostnaderna för drift av hörapparater, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 449 ävensom med bifall till motionerna II: 739 och II: 740 samt I: 614 och II: 747, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för statsbidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. och till hörapparater, att tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1962;

VII. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motioner-

na I: 614 och II: 747, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.;

VIII. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till hörapparater för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Nelander* och *Turesson*, vilka ansett att utskottet bort under II. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 617 och II: 746, såvitt nu var i fråga, besluta, att statsbidrag till hörapparat även skulle kunna utgå i de fall hörselskadade undersöktes av öronspecialist och av denne ordinerades hörapparat, som utprovades och förmedlades av därtill auktoriserad firma.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Den reform, som kammaren nu går att besluta, är en mycket stor och omfattande reform. Kungl. Maj:ts proposition nr 82, som ligger till grund för utlåtandet, innebär att statsbidraget till ortopediska hjälpmedel, hörapparater m. m. ökas så kraftigt, att dessa hjälpmedel blir praktiskt taget fria för alla, eftersom behovsprövningen också faller bort.

Reformen är i högsta grad önskvärd, och det är alla i utskottet eniga om. Även om det sålunda inte råder några delade meningar härom, finns det till utskottets utlåtande fogad en reservation. Den avser frågan om det praktiska genomförandet av reformen i vad den avser hörapparater. Enligt propositionens av utskottsmajoriteten tillstyrkta förslag måste läkarföreskrift

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

angående hörapparat utfärdas av lasarettsläkare och hörapparaten utprovas och förmedlas av hörcentral, vilka ju är knutna till centrallasarett och centralsjukhus. Med en sådan reform skulle praktiskt taget alla hotellförsäljare och alla icke auktoriserade försäljare komma bort, och det är mycket angeläget att så sker; tyvärr har de hörselskadade varit offer för all möjlig osund affärsverksamhet.

Även enligt de bestämmelser som för närvarande gäller är det en förutsättning för statsbidraget att hörapparaten förmedlas av hörcentral. Men med den nuvarande behovsprövningen har det blivit så, att det huvudsakligen är minderåriga och pensionärer som kommer till hörcentralerna, medan personer i de yrkesverksamma åldrarna på grund av alltför höga inkomster inte kommit i åtnjutande av statsbidrag och därför inte heller vänt sig till hörcentral utan gått till den privata marknaden. När det nu blir så att alla kan få statsbidrag på ända upp till 400 kronor och i vissa fall mer, kommer alla hörselskadade att vända sig till hörcentralerna, vilket kommer att öka belastningen på dessa oerhört. Som alla känner till är det redan nu ganska stor köbildning vid våra polikliniker. Jag hänvisar i detta sammanhang till den interpellation som framställdes i stadsfullmäktige i Stockholm, där interpellanten frågat vad vederbörande borgarråd ämnar göra för att minska köbildningen vid poliklinikerna.

Vidare har det varit så att många hörselskadade människor under de år som gått inte velat erkänna sitt handikapp och därför inte sökt läkarhjälp eller annan experthjälp för sin hörselnedsättning. Detta har gjort att antalet patienter vid poliklinikerna och hos öronspecialisterna under senare år undan för undan har ökat.

I den motion som ligger till grund för reservationen framhåller motionärerna att de förväntar att hörcentralerna kom-

mer att rustas upp väsentligt. Det är ju så att vi många gånger beslutar välbehövliga reformer, som emellertid blir svåra att realisera på grund av bristande resurser. Det är med tanke härpå och för att bjuda den enskilde en god service som reservanterna föreslår, att statsbidrag skall utgå även i de fall där vederbörande vänder sig till öronspecialist och denne föreskriver hörapparat, som utprovas av godkänd firma. Ett villkor skulle emellertid vara att firman har utbildad personal och saluför av medicinalstyrelsen godkända apparater; redan nu är det så att medicinalstyrelsen skall godkänna apparaterna.

Som alla känner till har vi på detta område en mycket snabb teknisk utveckling. Det kommer ständigt ut nya, förbättrade apparater i marknaden. Jag och reservanterna med mig anser att en konkurrens under kontroll skulle vara till fördel för alla parter.

För närvarande registreras på medicinalstyrelsen alla statsbidrag för inköp av apparater för att man skall kunna kontrollera att apparaterna inte byts för ofta. Den ordningen kommer tydligen att gälla även i fortsättningen, då någonting annat icke föreslås i propositionen.

En viktig fråga i samband med denna reform är att de hörselskadade kommer i åtnjutande av en god service när det gäller reparation av apparaterna. Kommer nu all försäljning från de privata affärerna att försvinna, kan de rimligtvis inte hålla tekniker för att laga apparater, prova dem, skaffa batterier o. s. v. Följden blir att de hörselskadade måste vända sig till hörcentraler för att få sina apparater reparerade. Hörcentralerna har för närvarande inte alltid tekniker utan måste i sin tur skicka apparaterna till LIC, och det dröjer veckor eller månader innan de hörselskadade får sina apparater tillbaka, och under den tiden har de varit handikappade. Det är allt detta, minskandet av

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

köbildningen, konkurrens under kontroll och möjligheten för apparatinnehavare att få god service som gör att jag yrkar bifall till den reservation, som är knuten till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr förste vice talmannen *Malmborg* (fp).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill foga några synpunkter till den debatt, som berör detta ämne.

För den hörselskadade är det av största betydelse att vid köp av hörapparat få sakkunnig hjälp vid utprovningen och att kunna lita på att den inköpta apparaten är av fullgod beskaffenhet. Minst lika viktigt är det även att hörapparatägaren inom bekvämt räckhåll har tillgång till service, d. v. s. har någon att vända sig till för att få råd och anvisningar beträffande apparatens skötsel, för att inköpa batterier och tillbehör till apparaten samt att kunna få hjälp omgående, om apparaten inte fungerar tillfredsställande. Man provar ut en hörapparat på några timmar, lär sig att använda den på några veckor, men man skall kunna ha användning för den i många år och ingen hörapparat är så fullkomlig att den fungerar störningsfritt i årtal utan översyn och justeringar. Den som ständigt är beroende av sin hörapparat, och det är de flesta hörapparatägare, är i behov av snabb hjälp då apparaten krånglar.

De hörselskadade som vänder sig till en hörcentral för utprovning och inköp av hörapparat har garantier för sakkunnig utprovning och för att den där inköpta hörapparatens är av god kvalitet. Jag tror att en fullgod service kan endast den erbjuda som är bofast på platsen. För att hörcentralerna skall kunna fullgöra sin uppgift att svara för hörselvården samt att utprova hörapparater åt dem som är i behov därav, synes det vara nödvändigt att hörcentralerna i

största möjliga utsträckning avlastas rena serviceuppgifter, som inte kräver samma kvalifikationer, till förmån för mera kvalificerade arbetsuppgifter, om jag så får uttrycka mig.

Det finns ett trängande behov av »servicestationer för hörapparater» runt om i landet, vilka kan komplettera hörcentralerna då det gäller hörapparat-service. Att detta behov föreligger har understrukits av kungl. medicinalstyrelsen, som i sina villkor för att en hörapparatleverantör skall kunna godkännas som leverantör till hörcentralerna av statsbidragsberättigade hörapparater föreskriver, att denne bör ordna s. k. liten service på olika platser och främst på de orter där hörcentral finns. På dessa serviceställen skall hörapparatägarna kunna köpa batterier och sladdar till sina apparater, få råd och hjälp med skötseln av sina apparater och få mindre justeringar utförda såsom byte av slang i öronpropp, avslipning av öronpropp som trycker, riktning av batterifjäder som inte ger kontakt m. m., lämna sina apparater som behöver sändas till verkstad för reparation samt under reparationstiden vid behov erhålla låneapparat. Serviceställena måste följaktligen ha tillgång till händig personal som kan utföra åtminstone smärre justeringsarbeten. De måste även vara beredda att betjäna alla hörapparatägare, alltså inte enbart dem som har moderna apparater utan även alla som fortfarande innehar apparater av äldre modeller.

Det är emellertid tyvärr på det sättet att dylika servicearbeten förorsakar rätt betydande kostnader utan att medföra motsvarande intäkter. Det är inte möjligt att ta betalt för alla sådana servicearbeten i den utsträckning kostnaderna skulle motivera, och handelsmarginalerna på batterier och tillbehör räcker ej heller till för att täcka andra kostnader än de egna distributionskostnaderna. För att affärsdrivande företag skall vara intresserade av att på rätt sätt sköta denna service måste de således ha möj-

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

lighet att även i viss utsträckning sälja hörapparater så att marginalerna vid denna försäljning kan hjälpa till att bära kostnaderna för servicen.

Den tekniska utvecklingen har nu nått därhän att huvudburna hörapparater, varav hörglasögon utgör och kommer att utgöra en betydande del, i fortsättningen kommer att bli helt dominerande, och hörglasögon kan inte utprovas och försäljas utan samverkan med optisk sakkunskap. Optikerna har dessutom tillgång till sådan hantverkskunnig personal som är nödvändig för att rätt bedriva serviceverksamhet beträffande hörapparater. Det finns således starka skäl som talar för att just optikerna skall sälja hörapparater och därmed taga hand om servicen, som intimt sammanhänger med en seriöst bedriven försäljningsverksamhet på detta område.

Andra förnödenheter, för vilkas anskaffande statliga eller kommunala bidrag kan erhållas, kan inköpas på den privata marknaden, och det är svårt att inse varför hörapparaterna skall utgöra ett undantag. Den som av öronläkare rekommenderats att anskaffa hörapparat bör få köpa en för statsbidrag godkänd typ varhelst han själv önskar och bör få ut bidraget sedan öronläkare konstaterat att apparaten är lämplig för patienten och att den ger ett tillfredsställande hörselresultat. Härigenom skulle en betydande avlastning av hörcentralernas arbete med hörapparatförsäljning kunna uppnås, och hörcentralernas personal skulle få mera tid att ägna sig åt de komplicerade fallen av hörselnedsättning, som kräver en vad jag vill kalla speciell uppmärksamhet. Beträffande det stora flertalet hörselskadade, som av läkare rekommenderas att anskaffa hörapparat, kan sägas att det är relativt lätt att utvälja en lämplig apparattyp, ty det är i sista hand patienten själv och ingen annan som kan avgöra med vilken apparat det bästa hörselresultatet uppnås, och som jag sade förut, efter rekommendation av läkare.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! De förslag, som inrikesministern har framlagt i proposition nr 82 och som vi i dag skall behandla, är av stor betydelse. Utskottet anser det vara av största vikt — i första hand ur humanitär synpunkt men även ur samhällsekonomiska och socialmedicinska synpunkter — att de handikappade så långt möjligt återanpassas till en normal livsföring och inordnas i arbetsgemenskapen. En grundläggande förutsättning härför är att patienternas allmänna funktionsförmåga kan höjas. Det är därför angeläget att undanröja de ekonomiska hinder, som nu kanske föreligger för de handikappade att skaffa erforderliga hjälpmedel. Detta gäller i synnerhet som det är de svårast handikappade — och därmed de som i regel har de minsta ekonomiska möjligheterna — som drabbas av de största kostnaderna för anskaffning av ortopediska och andra hjälpmedel. Såsom departementschefen framhållit i propositionen kan det inte heller anses rimma väl med de i vårt land godtagna principerna för sjukvårdens finansiering, att i en för patienten i flertalet fall känns utsträckning ålägga honom eller henne en del av dessa kostnader, vilka bör ses som en del av kostnaderna för den sjukvårdande verksamheten.

Utskottet har tillstyrkt de i propositionen framlagda förslagen till förbättringar, och det är riktigt, som fröken Elmén här förut har framhållit, att det har funnits stor enighet härom. Utskottet har därutöver tillstyrkt en hel del motionsledes framförda förslag, men det har avlämnats en reservation, som fröken Elmén har yrkat bifall till. Den avser vem som skall äga behörighet att ordinera och utprova hörapparat, till vilken statsbidrag skall lämnas. Reservationen gäller således icke frågan var

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

apparaten skall inköpas av den som blir rekommenderad att inköpa en dylik.

Ett genomförande av reservationens förslag kanske medför vissa fördelar ur servicesynpunkt samt befrämjar en önskvärd konkurrens mellan leverantörer av hörapparater. Påpekas bör emellertid att hörcentralernas priser på andra apparater än hörglasögon år 1959 låg ungefär en tredjedel under de av importörerna rekommenderade riktpiserna. Utskottet anser därför att goda förutsättningar finns att uppnå dessa syften inom ramen för nuvarande anordning med obligatorisk hänvändelse till hörcentralerna, vilken anordning ur andra synpunkter är att föredra framför den av reservanterna förordade decentraliseringen.

Vad gäller förslaget, att hänvändelse även till annan öronspecialist än lasarettsläkare skall kunna godkännas i statsbidragshänseende, anser utskottet övervägande skäl — bland annat önskvärdheten av en enhetlig bedömning — tala för ett bibehållande av nuvarande system. Frågan torde för övrigt knappast ha praktisk betydelse annat än i de största städerna, enär privatpraktiserande öronspecialister i stort sett saknas i övriga delar av landet.

Utprovnings och inpassningen av hörapparater bör enligt utskottets uppfattning fortfarande ankomma på hörcentralerna, som torde ha speciella förutsättningar att ombesörja dessa uppgifter. Till belysande härav bör erinras om att såväl Hörselfrämjandets riksförbund som hörselvårdsnämnden funnit det angeläget att i möjligaste mån alla hörselskadade vuxna förmås att vända sig till hörcentralerna. Härigenom skulle vinnas dels att den fortfarande existerande hotellförsäljningen motverkas, dels att ännu fler hörselskadade kommer i åtnjutande av öronläkares, pedagogers, teknikers och socialarbeters samverkande åtgärder för att återinpassa dessa hörselskadade i samhället.

Å andra sidan är det angeläget att

väntetiden, som motionärerna har påtalat, i så stor utsträckning som möjligt undanröjes. Enligt utskottets mening bör det därför eftersträvas från sjukvårdshuvudmännens sida att, i de fall hörcentralernas kapacitet är otillräcklig, inom ramen av nuvarande bidragsbestämmelser med vederbörande firma träffa sådana överenskommelser, att de hörselskadades berättigade önskemål att få teknikerassistans blir tillgodosedda.

Några särskilda åtgärder från riksdagens sida torde med den principiella ståndpunkt i frågan, som utskottet intagit, inte anses erforderliga, då ansvaret för verksamheten vid hörcentralerna är en landstingens angelägenhet. Utskottet har dock på en viktig punkt, nämligen när det gäller utbildningen av hörseltekniker, som blir ett svårt problem, förutsatt att Kungl. Maj:t i anslutning till andra utbildningsproblem inom sjukvårdssektorn även skall pröva denna fråga.

Vidare, herr talman, vill jag påpeka, att ett bifall till reservanternas förslag skulle medföra vissa administrativa problem. Departementschefen förordar när det gäller ortopediska hjälpmedel att samma bestämmelse som nu gäller för statsbidrag till hörapparater, nämligen att patienten skall avlämna en försäkran på heder och samvete om huruvida han tidigare erhållit hjälpmedel, skall införas även för ortopediska hjälpmedel. Det kan därjämte övervägas att göra journalanteckningar om utlämnade hjälpmedel, säger departementschefen. Detta gäller de ortopediska hjälpmedlen, och dylika anteckningar skulle vara avsedda att motverka försök till missbruk. Risken för sådant är mindre i det fallet än när det gäller hörapparater.

I fråga om utbetalandet av statsbidrag till hörapparater skall sjukvårdsinrättningarna förskottera statsbidraget och erhålla gottgörelse halvårsvis från statsverket. Därest reservanternas förslag här skulle bifallas, nödvändiggör det en omprövning av dessa frågor. Om priva-

Bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.

ta firmor skulle kunna erhålla behörighet måste kontrollen över såväl utlämnande av hörapparater som utlämnande av statsbidrag väsentligt ändras.

Herr talman, med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Låt mig få instämma i den argumentering som förebragts av fröken Elmén och herr Gustafsson i Borås samt därtill bara lägga två synpunkter.

För det första tycker jag det är tillbörligt att ge uttryck för tacksamhet och tillfredsställelse med avseende på Kungl. Maj:ts proposition i detta avseende. Den betyder ett tacknämligt framsteg.

För det andra är det mig angeläget att stödja reservanternas förslag om litet generösare regler framför allt då det gäller inköp av hörapparater.

Utöver de argument som anförts tidigare är det ett som för mig är tungt vägande, nämligen att man eliminerar svårigheterna med de långa avstånden. I somliga av våra län har man mycket lång väg till centralasarett och därmed till hörcentral. Därigenom åsamkas vedebörande alldeles i onödan stora utgifter och tidspillan. Varför då inte gå in för att låta dessa apparater tillhandahållas också genom auktoriserade återförsäljare?

Detta kan inte vara en ekonomisk fråga, eftersom vi maximerar statens bidrag till 400 kronor, i undantagsfall och då givetvis på läkares tillrådan något mer, utan det är väl mest — såsom också har sagts här tidigare — en fråga om kontroll. Jag tror dock icke, herr talman, att det skulle vara omöjligt att på något sätt konstruera en kontroll via de firmor som på ett vederhäftigt sätt handhar ifrågavarande försäljning.

Jag ber, herr talman, att med denna argumentering få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övernående ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 123 ja och 61 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 8

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 112, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 februari 1962 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 114, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor; samt

3) förordning angående ändrad lydelse av 49 § 1 mom. uppborðsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen framlägges på grundval av ett av Skatteutredningen angående ackumulerad inkomst avgivet betänkande (SOU 1961: 56) förslag om utvidgning av tillämpningsområdet för 1951 års lagstiftning om ackumulerad inkomst. I samband härmed förordas vissa förtydliganden av lagstiftningen betingade av erfarenheterna under den tid bestämmelserna varit i kraft. Vidare föreslås att riksskatte-nämnden skall äga meddela förhandsbesked i frågor rörande tillämpningen av lagstiftningen

samt att anstånd med skattebetalning skall kunna medges, då ansökan om särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst gjorts.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 691 av herrar *Kronstrand* och *Stefanson* samt II: 831 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Larsson* i Umeå, vari hemställt, »att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 114 måtte besluta att minimibeloppet för rätt till beskattning för ackumulerad inkomst skall fastställas till 4 000 kronor och att den s. k. kvotregeln — att den ackumulerade inkomsten skall uppgå till viss del av den skattskyldiges inkomst — skall slopas, samt att således 2 § 2 stycket förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst skall ha följande lydelse:

Skatteberäkning enligt 1 § må ske endast under förutsättning att den inkomst, som skall ligga till grund för skatteberäkningen, uppgår till minst 4 000 kronor»;

II) de likalydande motionerna I: 692 av herr *Sundin m. fl.* samt II: 832 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Fälldin*, vari hemställt,

dels att riksdagen måtte besluta

a) att särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst finge medges för i arrendesammanhang utgående ersättning, som utgjorde inkomst av rörelse, i enlighet med vad i motionerna anförts;

b) att den maximala fördelningstiden för särskild skatteberäkning av ackumulerad inkomst skulle utgöra femton år;

c) att beskattningsmyndighet icke skulle äga rätt att utan yrkande av den skattskyldige hänföra ackumulerad inkomst till mindre antal år än enligt schablonregeln;

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

d) att nuvarande beloppsspärr på 4 000 kronor för rätt till särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst fortfarande skulle gälla; samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till enligt ovan erforderlig författningstext;

dels ock att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt prövning och förslag rörande inrättande av brand- och stormskadefond för skog i enlighet med vad i motionerna anförts; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 693 av herr *Virgin m. fl.* och II: 830 av herr *Cassel*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga det vid proposition nr 114 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst med den ändring att 2 § samt 3 § 2 mom. erhöles i motionerna angiven lydelse, i fråga om 2 § överensstämmande med vad i motionerna I: 691 och II: 831 föreslagits;

2) antaga av motionärerna framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 89 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

a) i taxeringskungörelsen införa bestämmelse om att taxeringsnämndsordförande, till vilken inkommit ansökan om särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst, skall vidarebefordra denna till prövningsnämnden;

b) snarast förelägga riksdagen förslag till inrättande av brand- och stormskadefond vid skogsbruk med rätt till skattefri avsättning i enlighet med vad i motionerna anförts; samt

c) med beaktande av vad i motionerna anförts företaga av vad i utredning rörande frågan om den skattemässiga behandlingen av ackumulerad inkomst.

Till behandling i detta sammanhang

hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 2 av herr *Kronstrand m. fl.* och II: 1 av herr *Carlsson* i *Tibro m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte antaga det av 1957 års skatteutredning redovisade förslaget till förordning om rätt till utjämning av statlig inkomstskatt å merinkomst i vissa fall dels med ändringen att gränsen för rätt till utjämning fastställdes till 10 000 kronor, dels med kompletteringen att progressionsutjämning även skulle kunna ske vid fallande inkomst och att deklarationsskyldighet skulle ha förelegat antingen jämförelseåret eller något av de två närmast föregående beskattningsåren, dels ock med den justering som föranleddes av de av 1961 års riksdag beslutade nya skatteskalorna för statlig inkomstskatt, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsförslag;

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att utredning företoges om möjligheterna till öppen resultatutjämning vid beskattningen genom rätt till skattefri avsättning å särskilda konton och beskattning vid uttag (den s. k. kontometoden) och att förslag i detta syfte förelades riksdagen;

II) de likalydande motionerna I: 18 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 42 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte anta det av 1957 års skatteutredning framlagda förslaget till förordning om rätt till utjämning av statlig inkomstskatt å merinkomst i vissa fall samt till anvisningar till densamma, dock med följande ändringar:

dels att som villkor för rätt till utjämning av statlig inkomstskatt å merinkomst enligt nämnda förordning måtte gälla, att den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten för skatt-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

skyldig uppginge till belopp som med minst 10 000 kronor överstege den skattskyldiges motsvarande inkomst under det nästföregående beskattningsåret (jämförelseåret),

dels att som villkor för rätt till sådan progressionsutjämning vidare måtte gälla, att deklarationsskyldighet förelegat under jämförelseåret eller något av de två närmast föregående beskattningsåren,

dels att rätt till progressionsutjämning jämväl skulle föreligga vid fallande inkomst, då skattskyldigs till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst från något av de två närmast föregående beskattningsåren minskats med minst 6 000 kronor, och att utjämning då finge verkställas på så sätt, att den sammanlagda statliga inkomstskatten för det beskattningsår för vilket den skattskyldige begärde utjämning och de två närmast föregående beskattningsåren skulle utgöra det belopp varmed nämnda skatt skulle ha utgått, om inkomsten fördelats lika på de tre beskattningsåren, i enlighet med vad ovan anförts, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext;

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

a) att vid pågående allmänna skatteberedning måtte prövas möjligheterna till en fullständig resultatutjämning i enlighet med vad i motionerna anförts; samt

b) att härvid eller genom särskild utredning frågan om resultatutjämning genom kontometoden måtte prövas så skyndsamt, att förslag i ämnet kunde föreläggas senast 1963 års riksdag;

III) de likalydande motionerna I: 339 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 408 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga i motionerna intaget förslag till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8

april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

2) antaga av motionärerna framlagt förslag till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande allmän öppen resultatutjämning, innebärande bland annat rätt till skattefri avsättning å särskilda konton — motsvarande nuvarande skogskonto — vid beräkning av intäkt av jordbruk och av annan fastighet (hyresfastighet); ävensom

IV) de likalydande motionerna I: 344 av herr *Schött m. fl.* och II: 415 av herr *Källenius m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning i syfte att så ändra beskattningsreglerna i fråga om beräkning av inkomst av annan fastighet (hyresfastighet) att avdrag får göras med visst belopp för avsättningar avsedda för framtida reparationsbehov».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 114, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor; samt

3) förordning angående ändrad lydelse av 49 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 2 av herr *Kronstrand m. fl.* och II: 1 av herr *Carlsson i Tibro m. fl.*,

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

2) de likalydande motionerna I: 18 av herr Bengtson m. fl. och II: 42 av herr Hedlund m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 339 av herr Hagberg m. fl. och II: 408 av herr Heckscher m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 344 av herr Schött m. fl. och II: 415 av herr Källenius m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 691 av herrar Kronstrand och Stefanson samt II: 831 av herrar Gustafson i Göteborg och Larsson i Umeå,

6) de likalydande motionerna I: 692 av herr Sundin m. fl. samt II: 832 av herrar Hansson i Önnarp och Fälldin, ävensom

7) de likalydande motionerna I: 693 av herr Virgin m. fl. och II: 830 av herr Cassel,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Hagberg, Söderquist, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Nilsson i Svalöv,

Christenson i Malmö, Magnusson i Borås, Larsson i Umeå och Fälldin, vilka ansett,

att utskottet i nedannämnda avseenden bort hemställa:

I. *beträffande spärregeln och tvångs-återföring av avsättning till skogskonto* under A 1) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas samt i anledning av de inbördes likalydande motionerna I: 691 av herrar Kronstrand och Stefanson samt II: 831 av herrar Gustafson i Göteborg och Larsson i Umeå, I: 692 av herr Sundin m. fl. samt II: 832 av herrar Hansson i Önnarp och Fälldin ävensom I: 693 av herr Virgin m. fl. och II: 830 av herr Cassel — måtte antaga det vid propositionen nr 114 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst med de ändringar, att 2 § samt 3 § 2 mom. erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

2 §.

Till grund — — — denna inkomst.

Skatteberäkning enligt 1 § må ske endast under förutsättning att den inkomst, som skall ligga till grund för skatteberäkningen, uppgår till minst 5 000 kronor och tillika utgör minst en femtedel av den skattskyldiges till statlig inkomstskatt taxerade inkomst.

(Se vidare anvisningarna.)

3 §.

2 m o m. I fråga — — — jordbruksfastigheten; samt

8) intäkt, som uppkommit därigenom att avsättning till särskilda investeringsfonder för förlorade inventarier och lagertillgångar återförts till beskattning under sådana förhållanden att,

Reservanternas förslag

2 §.

Till grund — — — denna inkomst.

Skatteberäkning enligt 1 § må ske endast under förutsättning att den inkomst, som skall ligga till grund för skatteberäkningen, uppgår till minst 4 000 kronor.

(Se vidare anvisningarna.)

3 §.

2 m o m. I fråga — — — jordbruksfastigheten; samt

8) intäkt, som uppkommit därigenom att avsättning till särskilda investeringsfonder för förlorade inventarier och lagertillgångar återförts till beskattning under sådana förhållanden att, därest

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

därest det återförda beloppet i stället utgjort köpeskillning för de förlorade tillgångarna, köpeskillingen enligt 6) eller 7) ovan skulle ansetts såsom ackumulerad inkomst, dock att ränta som tillägges det återförda beloppet icke skall anses utgöra sådan inkomst.

det återförda beloppet i stället utgjort köpeskillning för de förlorade tillgångarna, köpeskillingen enligt 6) eller 7) ovan skulle ansetts såsom ackumulerad inkomst, *så ock intäkt, som uppkommit därigenom att avsättning till skogskonto återförts till beskattning i samband med överlåtelse av jordbruksfastighet genom avyttring, skifte av dödsbo eller bodelning*, dock att ränta som tillägges det återförda beloppet icke skall anses utgöra sådan inkomst.

II. *beträffande förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning* under B 1)—3) att riksdagen — i anledning av de inbördes likalydande motionerna I: 2 av herr Kronstrand m. fl. och II: 1 av herr Carlsson i Tibro m. fl., I: 18 av herr Bengtson m. fl. och II: 42 av herr Hedlund m. fl. samt I: 339 av herr Hagberg m. fl. och II: 408 av herr Heckscher m. fl. — måtte

a) antaga det vid motionerna I: 339 och II: 408 fogade förslaget till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst, dock med den ändringen att 2 § i förslaget erhöles i reservationen angiven lydelse;

b) antaga det vid motionerna I: 339 och II: 408 fogade förslaget till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att skyndsamt utredning företoges om möjligheterna till en fullständig resultatutjämning samt att härvid i första hand frågan om resultatutjämning genom konfometoden prövades och att förslag i detta syfte skyndsamt förelades riksdagen;

III. *beträffande reparationsfond för hyresfastighet* under B 4) att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 344 av herr Schött m. fl. och II: 415 av herr Källenius m. fl. — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att möjliggöra skattefria avsättningar för framtida reparationsbehov å hyresfastigheter;

IV. *beträffande brand- och stormskadefond för skog* under B 6) och 7) att riksdagen — i anledning av de inbördes likalydande motionerna I: 692 av herr Sundin m. fl. och II: 832 av herrar Hansson i Önnarp och Fäldin ävensom I: 693 av herr Virgin m. fl. och II: 830 av herr Cassel — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning och förslag rörande inrättande av brand- och stormskadefond för skog.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I sitt betänkande nr 47 föreslår bevillningsutskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag om ändrad förordning angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst. Utskottet har ej kunnat ena sig om den gräns vid vilken spärregeln skall sät-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

tas. Reservanterna i utskottet har ansett att gränsen för skatteberäkning för ackumulerad inkomst skall vara densamma som för närvarande gäller eller 4 000 kronor. I propositionen föreslås att denna gräns skall sättas vid lägst 5 000 kronor.

Vidare har reservanterna yrkat att den i propositionen föreslagna dubbla spärregeln skall uteslutas ur förordningen. Den nu gällande dubbla spärregeln föreskriver att den ackumulerade inkomsten skall uppgå till minst 4 000 kronor och tillika utgöra minst en tredjedel av den skattskyldiges taxerade inkomst. Utskottets förslag innebär, förutom att den undre gränsen höjs till 5 000 kronor, även att den dubbla spärregeln bibehålls — dock med den ändringen att den ackumulerade inkomsten skall utgöra minst en femtedel av den taxerade inkomsten.

Enligt reservanternas uppfattning kommer den dubbla spärregeln att få till följd, att många som borde vara berättigade till skatteberäkning för ackumulerad inkomst ej kommer i åtnjutande därav. Den ackumulerade inkomsten är av sådan art, att den i det enskilda fallet kan bli alltför betungande ur skattesynpunkt genom progressiviteten i inkomstbeskattningen. Förordningen, som tillkommit för att utjämning skall kunna ske, bör vara så utformad att den ger största möjliga rättvisa.

Remissyttrandena över den utredning, som ligger till grund för propositionen, har övervägande tillstyrkt utredningens förslag att slopa den dubbla spärregeln. Löntagarorganisationerna har i sina remissyttranden uttalat, att redan en ackumulerad inkomst på 4 000 kronor slår rätt hårt ur marginalskattesynpunkt, och de har ansett att den nuvarande spärren vid 4 000 kronor bör bibehållas. Departementschefen har beträffande den dubbla spärregeln ej följt utredningens förslag utan föreslår att den skall bibehållas.

Gentemot den i utredningen föreslagna lägsta gränsen 6 000 kronor föreslår departementschefen 5 000, men införandet av den dubbla spärregeln i den nya förordningen är en klar försämring av förslaget, dels genom att summan höjts mot nu gällande och dels genom att spärregeln bibehålls. Förordningen avser att mildra den höga beskattning som kan komma i fråga när det gäller ackumulerad inkomst och att få en utjämning till stånd. Reglerna bör därför göras så lättolkade som möjligt samt vara så utformade, att de kan tillämpas och framför allt förstås av de skattskyldiga. Vad förordningen främst syftar till är ju att skapa största möjliga skatterättvisa och skydda de grupper som erhåller sina inkomster genom ibland stora engångsbelopp.

Vad gäller möjligheten att från skogskonto när särskilda omständigheter föreligger som exempelvis överlåtelse av jordbruksfastighet eller vid avyttring samt skifte av dödsbo få inkomsten beräknad efter förordningen anser jag att en sådan möjlighet bör finnas, då dessa inkomster får anses förvärvade under ett flertal år och följaktligen bör beräknas som ackumulerade inkomster.

I det här utskottsbetänkandet behandlas även frågan om förlustutjämning, och reservanterna har föreslagit att denna fråga måtte få en lösning. Det uppenbara missförhållandet som råder och som fått råda alltför länge bör få ett slut, och det föreslås en ändring av förordningen som möjliggör ett mera rättvisande förhållande på detta område. En utredning om möjligheterna till en fullständig resultatutjämning föreslås av reservanterna, och då denna fråga är så betydande, anser reservanterna att utredningen bör ske skyndsammast.

Likaså föreslås att en utredning kommer till stånd för att förutsättningar skall skapas för uppläggande av reparationsfonder för hyresfastigheter. Denna fråga anser reservanterna vara synner-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

ligen viktig, då de rådande förhållandena inte är bra som de nu är. Genom att reparationsfonder skulle kunna uppläggas för hyresfastigheter skulle man kunna påräkna att fastighetsbeståndet skulle kunna hållas i ett bättre skick. Frågan är dock av sådan natur, att en utredning är nödvändig för att man skall få den allsidigt belyst och för att eventuella fonder skall ges en sådan ställning, att de verkligen kommer fastighetsbeståndet till godo.

Reservanterna har även begärt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande inrättande av brand- och stormskadefond för skog. Denna fråga får betydelse visserligen bara för ett fåtal men är av sådan vikt att det i fall då olyckor inträffar det bör vara möjligt att motverka skadorna på ett tillfredsställande sätt. Den skogsägare som drabbas av brand eller stormskada bör få möjlighet att göra fondavsättningar i erforderlig utsträckning för att verksamheten skall kunna fortsätta och ersättningarna för skadan ej bli onormalt beskattade.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl. som bifogats bevillningsutskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag kan till praktiskt taget alla delar instämma i det anförförande som herr Larsson har hållit.

Den proposition som här föreligger avser ju närmast att ta bort en del skönhetsfläckar som har funnits i reglerna för ackumulerad inkomst. Det finns naturligtvis ytterligare några sådana kvar, men jag tror inte att en lång debatt i dag skulle göra någon egentlig nytta. De handlingar som finns fogade till bevillningsutskottets betänkande i form av reservationer och motioner kanske kan föranleda att det så småningom kommer ytterligare fler sådana här förslag från

finansministern. Jag skall inte närmare gå in på alla dessa olika detaljer utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr KÄLLENIOUS (h):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt med hänsyn till det psykologiska tillfället för behandling av en så viktig fråga.

Bevillningsutskottet avstyrker i betänkande nr 47 motionen 415 angående utredning om avsättning för framtida reparationer i hyresfastigheter.

I en fastighets hyreskalkyl ingår bl. a. beräknade kostnader för reparationer. I en ny byggnad inträder reparationsbehovet successivt, vilket innebär att vissa överskott uppkommer under de första sju till tio åren. På grund av att fastighetsägaren ej har sådana utlägg för reparationer under denna tid, vilka motsvarar avsättningen i hyreskalkylen, uppstår överskott, vilka blir föremål för beskattning. Förutsätter man att fastighetsägaren har en 50-procentig marginalskatt — vilket i dessa tider icke är onormalt — så innebär detta att 50 procent av de medel, som borde ha avsatts till en reparationsfond, kommer att gå bort i skatt. När reparationerna sedan behövs så finns det inte erforderliga medel.

Ett exempel kan i korthet klargöra detta. I hyreskalkylen för en fastighet på en miljon ingår beräknade reparationsavsättningar med 0,7 procent på byggnadskostnaden, eller 7 000 kronor. Låt oss också förutsätta att under första året uppgår reparationerna — vissa slutjusteringar o. s. v. — till 1 000 kronor. Således återstår 6 000 kronor, som borde reserveras för framtida reparationsbehov. Enligt nuvarande beskattningsregler bortskattas i mitt exempel 3 000 kronor eller 50 procent. Detta gäller för enskilda fastighetsägare. Som jämförelse kan tas en annan fastighets-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

ägare, ett allmännyttigt företag. Dessa företag beskattas enligt andra skatteregler, som är förmånligare. Sålunda upp-
tages för dem som bruttointäkt endast 3 procent av fastighetens taxeringsvärde. Denna intäkt understiger betydligt de hyresintäkter som inflyter. Från denna schablonmässigt beräknade intäkt får avdrag göras för räntor under beskattningsåret samt för tomträttsavgäld. Genom dessa beskattningsregler har de allmännyttiga företagen möjlighet att till fullo — efter det att avdrag gjorts för faktiska reparationskostnader — avsätta de belopp, som enligt hyreskalkyl bör åtgå för reparationer av fastigheten. De allmännyttiga företagen har sålunda härigenom möjligheter till s. k. öppen resultatutjämning.

Skattelagstiftningen måste i princip vara så utformad, att företag med likartad verksamhet underkastas samma beskattningsprinciper. Enskilda fastighetsägare måste därför — liksom allmännyttiga företag — erhålla rätt till nämnda öppna resultatutjämning. I och med den berörda åtskillnaden drabbas i sista hand den konsument/hyresgäst, som hyr — eller av förhållandena tvingas hyra — av den enskilde fastighetsägaren. Vi skall komma ihåg att cirka 95 procent av all ny bostadsproduktion sker med statlig belåning.

De fastigheter, som förvaltas av enskilda, berövas möjligheten till normalt underhåll. Detta kommer att medföra en snabbare förslitning av detta fastighetsbestånd. Riksdagen måste noga betänka vad en dylik utveckling innebär ur nationalekonomisk synpunkt. Vi kommer successivt att ställas inför det faktum, att för några tiotal år sedan färdigställda »enskilda» fastigheter kommer att förslummas därför att de inte kan underhållas tillräckligt. Detta förhållande stämmer illa med riksdagens beslutade bostadspolitik, som bl. a. går ut på att väsentligt förbättra den svenska bostadsstandarden.

Krympande vinstmarginaler, amorteringskyldighet m. m. gör att de enskilda fastighetsägarna ej kan till reparationer använda högre belopp än den del, som ingår i den av myndigheterna fastställda hyreskalkylen. Då emellertid denna del — som enligt myndigheternas mening bör räcka för att behålla fastigheterna i ursprunglig standard — för enskilda fastighetsägare icke till fullo kan användas för det avsedda ändamålet, kommer den nyproduktion som riksdagen årligen beslutar inte att medföra önskvärt nettotillskott. Den snabba förslitning, som för närvarande sker av det äldre bestånd som ägs av enskilda fastighetsägare, motverkar detta syfte.

Det må slutligen påtalas, att bevillningsutskottet enbart refererat motionen men ingalunda gått in på någon saklig granskning. Jag finner det märkligt att utskottet så där utan vidare avstyrker motionen, som ju begränsar sig till en hemställan om utredning i denna för enskilda fastighetsägare men framför allt för deras hyresgäster så viktiga fråga.

Genom att motsätta sig t. o. m. en utredning för att få problemen klarlagda har utskottets majoritet kommit att stadfästa en politiskt betingad snedvridning av förhållandena. Men även om man ur den synpunkten inte bryr sig om de enskilda fastighetsägarna — vilket ju inte är något nytt — så borde man dock ha tänkt på deras hyresgäster. Dessa får de facto en del av sin hyreskostnad konfiskerad, via beskattning av enskilda företag. Detta är dock oriktigt och orättvist, särskilt beträffande statligt belånade bostadsfastigheter.

Avsikten med den begärda utredningen var att finna en form för att säkra hyresgästernas reparationspengar. En sådan lösning borde även få en socialt fördelaktig följdverkan. Om exempelvis dylika medel — enligt en blivande utrednings förslag — kunde få avsättas till ett slags investeringsfond, så borde med-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

len via arbetsmarknadsstyrelsen få användas för sysselsättning av äldre arbetskraft, som dels inte är så rörlig utanför hemorten, dels är särskilt lämpad för reparationsarbete genom sin yrkeskunnighet.

Det är oförklarligt att utskottsmajoriteten velat motsätta sig en utredning — en utredning som inte blott är klart motiverad utan också nödvändig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl. under III beträffande reparationsfond för hyresfastigheter.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Med instämmande i vad de båda övriga reservanterna har anfört skall jag be att få yrka bifall till reservationen och därutöver bara tillägga några ord om mom. IV i reservationen som gäller hemställan om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om skyndsamt prövning och förslag rörande inrättande av brand- och stormskadefond för skog.

Framför allt i katastroffallen men även i brandskadefall av icke fullt så svår omfattning är dessa regler om beskattning av ackumulerad inkomst föga tillfredsställande. Det gäller i de flesta fall att fördela inkomsten bakåt i tiden. Men vid brandskada av stor omfattning är det framtida inkomster man skall ha möjlighet att fördela på flera år. Där ger, såsom anförts i samband med utredningen, denna princip ingen bra lösning. I det sammanhanget har skogskontot inte heller visat sig tillräckligt.

Vid läsning av propositionen har jag funnit, att finansministern inte avvisat tanken utan bara konstaterat, att frågan inte kan tas upp i detta sammanhang.

Det är mot denna bakgrund som vi hemställer om att riksdagen ville göra denna beställning hos Kungl. Maj:t. Det är en mycket angelägen fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag skall liksom de övriga talarna i denna fråga fatta mig mycket kort.

Den förevarande propositionen innebär i huvudsak en utvidgning av tillämpningsområdet rörande ackumulerad inkomst inom ramen för nuvarande lagstiftnings grunder såvitt angår inkomst av rörelse och jordbruksfastighet, vilken är en mycket komplicerad förordning. Därjämte beröres fördelningstiden, spärregelns avvägning, ansökningstiden m. m., vilket redan nämnts här. Slutligen föreslås att riksskatte-nämnden skall äga meddela förhandsbesked i frågor angående ackumulerad inkomst och att anstånd med skattebetalning skall kunna medges, då ansökan om särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst gjorts.

Som herr Magnusson i Borås sade är även oppositionen i stort sett tillfredsställd med propositionen, och det har varit en ganska markant enighet inom utskottet, som i huvudsak tillstyrker propositionen. Det är endast beträffande spärregeln och tvångsåterföring av avsättning till skogskonto som vi finner reservationer.

Spärregeln innebär att den ackumulerade inkomsten får uppgå till lägst 4 000 kronor för att skatteberäkning enligt denna förordning skall få ske. Därtill finns en kvoterings spärr som innebär att den ackumulerade inkomsten skall utgöra minst en tredjedel av den skattskyldiges till statlig inkomstskatt taxerade inkomst.

I propositionen föreslås att beloppsspärren skall höjas till 5 000 kronor, kombinerad med en kvoterings spärr på en femtedel av den taxerade inkomsten.

Man kan givetvis diskutera var dessa spärrar skall sättas. Kommitterade hade föreslagit 6 000 kronor och motiverade denna höjning med att beloppet 4 000 kronor infördes 1951, alltså för elva år sedan. Sedan dess har konsumentpris-

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

index stigit med cirka 40 procent. Utskottet menar då att departementschefens förslag på 5 000 kronor är en ganska måttfull siffra. Höjningen är också angelägen för att inte beskattningsmyndigheternas arbetsböroda alltför mycket skall betungas.

Jag vill erinra om att skälet till att man begränsat beloppet och bestämmelsernas tillämpningsområde i främsta rummet var just att man ville försöka att inte betunga skattemyndigheternas arbetsböroda alltför mycket.

I reservationen tillstyrkes också att medel som är insatta på skogskonto och tvångsvis återföres till beskattning skall få beskattas enligt förordningen om ackumulerad inkomst. Det skall då gälla vid avyttring av fastighet, vid skifte av dödsbo och vid bodelning. Departementschefen framhåller att en skogsägare i eget intresse inte bör utnyttja denna möjlighet till skatteuppskov genom insättning på skogskonto i sådan utsträckning att det uppkommer ett behov av resultatutjämning, när medlen återföres till beskattning. Detta understryker också utskottet. Om återföring sker i samband med skifte av dödsbo kan dock enligt propositionen vissa skäl tala för att beskattningseffekten mildras. Men eftersom spørsmålet om dödsbos inkomstbeskattning för närvarande är föremål för prövning inom skatteflyktskommittén och kommittén säkerligen även kommer att beakta frågan om beskattningen av från skogskonto återförda medel — även vid fall av bodelning — anser utskottet att kommitténs arbete bör avvaktas och avstyrker därför motionerna i denna del.

I samband med denna proposition har utskottet behandlat en rad motioner, som rör förlustutjämning, progressionsutjämning, allmän öppen resultatutjämning o. s. v. Alla dessa motioner är gamla bekanta — med betoning på ordet gamla — som behandlats vid upprepade tillfällen här i riksdagen. Senast förra

året avslogs motioner av precis samma lydelse, och det förekom i utskottsutlåtandet reservationer av samma slag som nu. Det har med andra ord inte inträffat någonting nytt. Jag tycker därför inte att man behöver ta så allvarligt på herr Källenius' anmärkning att utskottet inte har presterat så utförliga motiveringar. Förklaringen är helt enkelt den, att det gäller motioner som återkommer varje år.

De största nackdelarna av beskattningsårets slutenhet är ju undanröjda, men både departementschefen och utskottet framhåller att alla problem inte därmed är lösta. Frågan om en sådan mera omfattande progressionsutjämning, som kräves i alla dessa motioner, förutsätter emellertid en översyn av hela vårt skattesystem, och allmänna skatteberedningen är ju för närvarande sysselsatt med den saken. Därvid kommer naturligtvis att övervägas även frågan om en skatteutjämning genom användande av kontometoden m. m.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Herr Brandt sade, att penningvärdets fall motiverade en höjning från 4 000 till 5 000 kronor. Det är klart att penningvärdet fallit, men är detta ett motiv? En annan sak som jag blev förvånad över var, att herr Brandt sade, att han är rädd för skattemyndigheternas arbete. Jag kan inte finna att skattemyndigheternas arbete är det väsentliga utan det väsentliga är väl att få en rättvis beskattning av folk. Erfarenheten har ju också visat, att det inte blir någon större merbelastning. Jag vägrar absolut att acceptera, att skattemyndigheternas arbete skulle vara ett motiv vid bedömningen av hur våra skattesatser skall sättas.

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag har inte sagt att det väsentliga är skattemyndigheternas arbetsbörda, men det är en av motiveringarna, och jag tycker att man mycket väl kan respektera den när man talar om rättvis beskattning, och alldeles oavsett skattebördan bör man ta hänsyn till den. Jag tror skattemyndigheterna har så mycket att syssla med för att få fram en rättvis beskattning över hela fältet, att det inte är det viktigaste, att man håller denna siffra så låg som möjlig. Man får väl försöka begränsa fältet något. Jag tycker motiveringen håller även där.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärendet kommer att företagas till avgörande på sådant sätt, att särskilt beslut fattas beträffande var och en av de frågor, som beröres i den vid betänkandet fogade reservationen, varvid den av reservanternas tillämpade inbördes ordningen följes. Slutligen ställes utskottets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Spärregeln och tvångsåterföring av avsättning till skogskonto

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under I) i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser spärregeln och tvångsåterföring av avsättning till skogskonto, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yrkandet under I) i reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 91 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under II) i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yrkandet under II) i reservationen av herr Hagberg m. fl.

Ändring i förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 92 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Reparationsfond för hyresfastighet

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under III) i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källenius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser reparationsfond för hyresfastighet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yrkandet under III) i reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Herr Källenius begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 92 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Brand- och stormskadefond för skog

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under IV) i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser brand- och stormskadefond för skog, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yrkandet under IV) i reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i de delar, beträffande vilka beslut icke tidigare fattats

Bifölls.

§ 10

Ändring i förordningen angående stämpelavgiften

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1962 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 128, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit de vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 341 av herr *Lundström m. fl.* och II: 417 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till årets riksdag angående justering av stämpelförordningen i anledning av den förra året avslutade utredningen i ämnet (SOU 1961: 37).

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 128, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

2) att de likalydande motionerna I: 341 av herr *Lundström m. fl.* och II: 417 av herr *Ohlin m. fl.*, i vad de avsåge stämpelavgiften, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Söderquist* och *Lundström* samt fru *Net-*

telbrandt och herr *Enskog*, vilka ansett, att utskottet under 2) bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 341 av herr *Lundström m. fl.* och II: 417 av herr *Ohlin m. fl.*, i vad avsåge förevarande fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till årets höstsession angående justering av stämpelförordningen i anledning av den avslutade utredningen (SOU 1961: 37).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **NETTELBRANDT** (sp):

Herr talman! Den utredning som under lång tid arbetat med en översyn av stämpelförordningen har i sitt förra året avlämnade betänkande framlagt förslag till ändringar, som kan leda till en årlig inkomstförstärkning på 16 miljoner kronor. Förslaget innebär bl. a. en anpassning av stämpelavgifterna till penningvärdeförsämringen i enlighet med vad som föreslagits i motionerna I: 341 och II: 417.

Då jag anser det angeläget att möjligheter för en sådan inkomstförstärkning skapas snarast möjligt, hemställer jag herr talman, om bifall till reservationen av herr *Söderquist m. fl.*

Herr **BRANDT** i *Aspabruk* (s):

Herr talman! Som kammarens ledamöter kan läsa i betänkandet har denna fråga utretts och är för närvarande föremål för beredning i finansdepartementet. Det förefaller mig ganska märkligt att man inte vill låta finansdepartementet få tid att sakligt pröva frågan, vilket väl ändå brukar vara vanligt. Det verkar nästan som om man här ville inta en annan mening bara för att stå på en helt annan sida än utskottsmajoriteten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.**Mom. 2**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets betänkande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 39 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för exportkrediter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för

exportkrediter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna avsåge medelsanvisning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12**Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.**

Föredrogs i ett sammanhang

bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

statsutskottets utlåtande nr 111, i anledning av samma proposition jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna avsåge medelsanvisning.

Bankoutskottets utlåtande nr 23

I en den 2 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder;

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse å 6 000 000 kr. att ingå i det föreslagna institutets garantifond;

c) till Teckning av aktier i ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1962/63 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kr.

Propositionen hade, såvitt avsåge an-

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

visande av anslag, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen framlägges förslag om inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag, företrädesvis avsett för sekundärkrediter. Det nya institutet föreslås skola organiseras som aktiebolag och få benämningen AB Företagskredit. Institutet avses skola ägas gemensamt av staten och affärsbankerna samt organisatoriskt bli anknutet till AB Industrikredit. Aktiekapitalet föreslås bli 4 milj. kr., och dessutom avses bolaget få en särskild garantifond å 12 milj. kr. Den sammanlagda utlåningsmöjligheten beräknas tills vidare bli 100 milj. kr.

I samband med tillkomsten av det nya institutet föreslås AB Industrikredits långgivning skola helt inriktas på primärkrediter. Bolagets utlåningsmöjligheter avses bli vidgade med 76 milj. kr. till inemot 400 milj. kr.

Till aktieteckning i det nya bolaget föreslås att för budgetåret 1962/63 anvisas ett investeringsanslag av 2 milj. kr. Vidare förordas att staten ställer en garantiförbindelse å 6 milj. kr. till bolagets förfogande.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner:

A) de likalydande motionerna I: 687 av herr *Gösta Jacobsson* och II: 835 av herr *Nordgren m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att aktiekapitalet i AB Företagskredit höjdes från i propositionen föreslagna 4 till 5 miljoner och att garantikapitalet höjdes från i propositionen föreslagna 12 till 14 miljoner kronor i syfte att möjliggöra gynnsammare upplåningsvillkor för AB Företagskredit och bibehålla bolagets upplåningskapacitet vid i propositionen

föreslagen storlek, 100 miljoner kronor;

B) de likalydande motionerna I: 688 av herr *Per Jacobsson* och II: 836 av herrar *Westberg* och *Berglund*;

C) de likalydande motionerna I: 689 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* och II: 834 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Nilsson* i Tvärålund, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 124 måtte

I. anhålla i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte vid underhandlingar med affärsbankerna söka träffa överenskommelse

a) om att AB Företagskredits utlåningskapacitet skulle utgöra 150 milj. kronor samt om att som förutsättning härför aktiekapitalet skulle utgöra 6 milj. kronor och garantifonden 18 milj. kronor, i båda fallen fördelade med hälften på staten och hälften på affärsbankerna;

b) om att för AB Industrikredits utlåningsverksamhet pant skulle utgöras av in-teckning i fast egendom eller tomträtt liggande inom 70 procent av det värde, till vilket styrelsen uppskattat den fasta egendomen eller den till tomträtten hörande byggnaden;

c) om att för såväl AB Industrikredits som AB Företagskredits utlåningsverksamhet amorteringsfrihet för lån skulle kunna medgivas upp till fem år;

II. anhålla i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte till ledamöter av den för AB Industrikredit och AB Företagskredit gemensamma styrelsen utse minst två personer med särskilda insikter och praktisk erfarenhet i fråga om de mindre företagens skötsel och kreditproblem, i enlighet med vad i motionerna anförts;

III. a) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse å 9 000 000 kronor att ingå i det föreslagna institutets garantifond;

b) till Teckning av aktier i ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag å

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1962/63 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor;

IV. beakta även vad i övrigt anförts i motionerna;

D) de likalydande motionerna I: 690 av herr *Virgin* och II: 833 av herr *Bohman m. fl.*

De under C) och D) ovan upptagna motionerna hade, såvitt de avsåge anvisande av anslag, hänvisats till statsutskottet samt i övrigt till bankoutskottet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. avslå motionerna I: 690 och II: 833, såvitt nu var i fråga;

B. — med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 687 och II: 835,

2) motionerna I: 688 och II: 836, samt

3) motionerna I: 689 och II: 834, såvitt nu var i fråga, och med bifall till föreliggande proposition —

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder,

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse å 6 000 000 kr. att ingå i det föreslagna institutets garantifond;

C. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförut angående en upplysningsbroschyr.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Regnéll, Gustaf Henry Hansson, Gorthon, Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att utskottets hemställan under B. 1) bort utgå samt att utskottet under en ny punkt D. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 687 och II: 835 besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte upptaga

underhandlingar med berörda banker i syfte att höja aktiekapitalet i AB Företagskredit från 4 till 5 miljoner kronor och att öka garantikapitalet från 12 till 14 miljoner kronor;

II. av herrar *Torsten Mattsson* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet bort under B. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 687 och II: 835 samt I: 689 och II: 834 samt med avslag å motionerna I: 688 och II: 836

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag i huvudsaklig överensstämmelse med vad reservanterna anförut,

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse å 9 000 000 kr. att ingå i det föreslagna institutets garantifond.

Statsutskottets utlåtande nr 111

Statsutskottet hade behandlat ovan i redovisningen av bankoutskottets utlåtande nr 23 upptagna proposition nr 124 och motioner I: 689 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson*, II: 834 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Nilsson* i Tvärålund, I: 690 av herr *Virgin* och II: 833 av herr *Bohman m. fl.*, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 689 och II: 834 samt I: 690 och II: 833, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teckning av aktier i ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Elias-*

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

son i Sundborn och Andersson i Knäred, vilka under förutsättning av bifall till den vid bankoutskottets utlåtande nr 23 fogade, med II. betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 689 och II: 834 ävensom med avslag å motionerna I: 690 och II: 833, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teckning av aktier i ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kr.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I reservation I till bankoutskottets utlåtande nr 23 föreslås att utskottet bort hemställa, »att Kungl. Maj:t måtte upptaga underhandlingar med berörda banker i syfte att höja aktiekapitalet i AB Företagskredit från 4 till 5 miljoner kronor och att öka garantikapitalet från 12 till 14 miljoner kronor».

Herr talman! Jag skall här bli mycket kortfattad. Det är med tillfredsställelse vi noterar att man här får ett företag som har möjligheter att låta de mindre företagen komma ut på en längre kreditmarknad. Visserligen är affärsbankerna de naturliga kreditgivarna till denna typ av företag, men de har ju inte haft möjligheter att tillgodose dessa företags behov av mera långfristig kapital.

Förslaget i reservationen innebär ju bara en undersökning om det är möjligt att öka aktiekapitalet. Motivet därför är närmast att man kanske skulle få vissa fördelar, även om jag gärna erkänner att de är mycket begränsade. Företagen skulle kunna gå ut på marknaden med en räntesats som kunde anses

skälig. Vi menar därmed inte att det skulle vara en subventionerad ränta, men ungefär samma ränta som står till buds för andra företag. Den mindre företagsamheten skulle alltså få låna pengar på samma villkor som de större företagen.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till reservation I till bankoutskottets utlåtande nr 23.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Då jag tar till orda här vill jag först uttala min tillfredsställelse över att de mindre och medelstora företagen nu skall få ett speciellt kreditinstitut för långfristiga sekundärkrediter. Det är ett gammalt krav som härmed blivit beaktat. Det är glädjande framför allt därför att de mindre och medelstora företagen genom det nya kreditinstitutet kommer att få lättare att få sina kreditbehov täckta, framför allt då de mera långfristiga krediterna.

Det kan inte bestridas att de mindre och medelstora företagen har haft stora svårigheter med kreditförsörjningen, speciellt de mera långfristiga krediterna. De mindre företagen får ofta arbeta med mera lånat kapital än de större. Mindre och medelstora företag har inte heller haft möjligheter att gå ut på aktie- och obligationsmarknaden och där skaffa sig nödigt långfristig kapital. De är nära nog uteslutande hänvisade till banker och kreditinrättningar, medan de större företagen i större utsträckning är självförsörjande när det gäller att skaffa behövt kapital i produktionsbefrämjande syfte.

Behovet av kapital kommer inte att minska i framtiden utan snarare att öka. Här kommer sådana frågor som rationalisering, anpassning till den europeiska stormarknaden och mycket annat att medverka till ett ökat behov av kapital, och alla tecken tyder också på en utveckling, där kapitalfrågorna mer och mer kommer i förgrunden. In-

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

för denna utveckling måste inte minst de mindre och medelstora företagen rusta sig och försöka anpassa sig till rådande konjunkturer. Då gäller det framför allt att skaffa kapital. Med tanke på de svårigheter som ännu råder på kreditmarknaden — jag tänker här på kreditrestriktionerna — kan man med tillfredsställelse notera den förbättring som under senare tid kunnat förmärkas. Svårigheterna blir nu inte lika stora som tidigare för de mindre och medelstora företagen att få lån i banker och kreditinrättningar. Men därmed är inte sagt att allting är bra. Det är fortfarande svårt att få lån för de mindre företagen, när det gäller mera långfristiga krediter i banker och kreditinrättningar.

Den omorganisation som 1960 skedde i AB Industrikredit har medfört vissa lättnader för mindre och medelstora företag att få bottenlån, men svårigheterna är störst för dem att få bundna sekundärkrediter. Det nya kreditinstitut som vi i dag skall besluta om har till ändamål att tillgodose dessa företag med sekundärkrediter. Institutet skall bildas som ett aktiebolag och benämnas AB Företagskredit. Enligt mitt förmenande hade det varit önskvärt att AB Industrikredit jämväl fick ta hand om utlåningen av sekundärkrediter till mindre och medelstora företag och vi därmed sluppit inrätta ett nytt kreditinstitut. Utredningen och departementschefen har dock funnit att en sådan lösning skulle kunna ogynnsamt påverka kostnaderna för primärkrediterna och förordar därför två skilda institut. Jag har böjt mig för dessa argument och har därför inget yrkande på denna punkt.

Däremot har herr Torsten Mattsson och jag till bankoutskottets utlåtande nr 23 fogat en särskild reservation, som jag i korthet vill kommentera. Vi har i vår reservation pekat på att kapitalrelationerna måste anses vara av viss betydelse för möjlighe-

terna att upplåna erforderliga medel till lägsta möjliga ränta. Bank- och fondinspektionen har i sitt remissyttrande förordat att AB Företagskredits upplåning skall få utgöra fem gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond, vilket förslag upptagits i motionerna I: 687 och II: 835. Vi har ansett detta vara värt att beakta.

Om man använder multipeln 5 kommer detta att innebära en bättre relation mellan upplåningen samt eget kapital och garantifonden. Därvid torde kunna uppnås bättre upplåningsvillkor och härigenom lägre utlåningsränta. Multipeln bör därför sättas vid 5 i stället för vid 6, som var utredningens förslag.

I utskottets hemställan har utlåningskapaciteten upptagits till 100 miljoner kronor. Av departementschefens uttalande framgår att denna volym skulle gälla tills vidare i avvaktan på vunna erfarenheter av låneverksamheten. I likhet med ett flertal remissinstanser har det framkommit att en utlåningskapacitet på 100 miljoner kronor är alltför otillräcklig, varför vi reserverar förordat att utlåningskapaciteten skall sättas till 150 miljoner kronor. Vi reserverar är medvetna om att denna utlåningsvolym på lång sikt är otillräcklig, men frågan om en ökning bör anstå tills tillräckliga erfarenheter är vunna.

Det är givet att sänkningen av multipeln från 6 till 5 innebär ökade krav på aktiekapitalet och garantifonden. Vi har föreslagit att aktiekapitalet skall vara 6 miljoner kronor och garantifonden 18 miljoner kronor, i båda fallen hälften på vardera staten och affärsbankerna. Med multipeln 5 motsvarar detta en utlåningskapacitet av 126 miljoner kronor. Då det anses anläget att AB Företagskredit kan påbörja sin verksamhet så snart som möjligt bör riksdagens beslut nu fattas i överensstämmelse med vad i ifrågavarande motioner anförts.

Det är angeläget att Kungl. Maj:t re-

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

dan till innevarande höstriktsdag lägger fram förslag beträffande den utökning av statens aktieteckning och garantiförbindelse som blir erforderlig för en ökning av utlåningskapaciteten till 150 miljoner kronor.

Lånens löptid bör, i likhet med vad som gäller för AB Industrikredit, bestämmas till 20 år, men samtidigt förutsättes en individuell bedömning med hänsynstagande till vederbörandes duglighet, lämplighet och kreditens ändamål. Dock skall om möjligt lånetiden, med en viss försiktighet, kunna utgöra 20 år.

Vi reservanter vill förorda att Kungl. Maj:t vid underhandlingar med bankerna söker uppnå en överenskommelse, att möjligheter till amorteringsfrihet under de fem första åren bör gälla såväl AB Företagskredit som AB Industrikredit. Jag behöver väl inte närmare redogöra för att ett dylikt amorteringsansstånd skulle betyda oerhörda lättnader för det nystartade företaget eller det företag som håller på att expandera, så att därvid företaget skulle få tid att konsolidera sin ekonomi. Efter fem år blir det normalt sett mycket lättare för företaget att amortera på sitt lån. Det är angeläget att framhålla att det för de mindre och medelstora företagen är värdefullt med tillskapandet av AB Företagskredit, men det är också angeläget att framhålla att det gäller för ifrågavarande kreditinstitut att tillhandahålla krediter till lägsta möjliga ränta. Och det är också angeläget att framhålla att kreditprövningen inte blir så hård att många creditsökande, som normalt sett borde ha en kredit men tyvärr inte kan erbjuda den av kreditinstitut fordrade säkerheten, icke erhåller något lån. Det kan vara för vederbörande ansvariga i AB Företagskredit hedrande att kunna redovisa »inga förluster», men skall detta ske på bekostnad av en ytterst hård kreditgranskning och kanske till och med en *alltför* hård sådan, har

kreditinstitutet icke fyllt den uppgift som det är ämnat att fylla. Låneärendena bör handläggas med största möjliga smidighet och snabbhet. Det är också angeläget att låneverksamheten organiseras i intim samverkan med länens företagarföreningar för att därmed utnyttja deras lokalkännedom.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Torsten Mattsson och mig till bankoutsrottets utlåtande nr 27 fogade reservationen samt till den av herrar Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Eliasson i Sundborn och Andersson i Knäred till statsutskottets utlåtande nr 111 fogade reservationen.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Alla som varit intresserade av att krediter i ökad utsträckning skall kunna ställas till förfogande för mindre och medelstora företag måste väl, i likhet med herr Börjesson i Falköping, känna tillfredsställelse över att ett förslag lagts på bordet; det finns också anledning hoppas att åtgärderna skall ge det resultat som vi alla önskar.

Staten och affärsbankerna blir så att säga hälftendelägare i AB Företagskredit. Organisatoriskt kommer företaget att anknytas till AB Industrikredit. I propositionen har föreslagits — en ståndpunkt som utskottet anslutit sig till — att aktiekapitalet skulle utgöra 4 miljoner, varjämte en garantifond på 12 miljoner skall finnas. Det innebär, enligt gjorda beräkningar, att den sammanlagda utlåningsmöjligheten tills vidare blir 100 miljoner kronor.

I sak råder inga delade meningar mellan reservanterna och utskottet — meningarna skiljer sig däremot rörande beloppet, både vad gäller aktiekapitalet och garantifonden. I en reservation föreslås att aktiekapitalet skall vara 5 miljoner i stället för 4 miljoner och att garantifonden skall vara 14 miljoner i stället för 12 miljoner. Vad kapitalrela-

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

tionen beträffar föreslår reservanternas att AB Företagskredits upplåning skall få utgöra fem gånger summan av bolagets eget kapital och garantifond, medan multipeln i propositionen föreslås vara sex. När reservanternas föreslår multipeln fem har de därmed också motiverat den ökning av aktiekapitalet och garantifonden som de förordat.

När vi i utskottet behandlat frågan har vi varit på det klara med att därest det — detta framhålles för övrigt även i propositionen — i framtiden visar sig att de pengar som ställs till förfogande för utlåning inte räcker, får saken tas upp till prövning och mera pengar beviljas. Vi har emellertid ansett att man bör kunna avvakta och se vilket behov som faktiskt föreligger. Fördenskull har alltså utskottsmajoriteten stannat för att tillstyrka förslaget i propositionen och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Det föreliggande förslaget om ett nytt institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag hälsas, herr finansminister, med tillfredsställelse av de mindre företagen och dess organisationer. Vi delar helt utskottets uppfattning när utskottet säger: »Den stegrade konkurrensen såväl inom landet som på utlandsmarknaderna innebär också för de mindre och medelstora företagen att de ställs inför behovet att företa betydande investeringar för att kunna vidmakthålla och öka sin avsättning. Det är angeläget att också dessa företag blir delaktiga i den investeringsexpansion som pågår inom näringslivet.»

Det föreslagna institutet synes under vissa förutsättningar kunna tillgodose dessa företags kreditbehov. Vi frågar oss möjligen huruvida det var nödvändigt att besvära och belasta staten med att ingå som delägare i detta institut, men då nu ett avtal mellan staten och

affärsbankerna föreligger har jag f. n. intet att tillägga i detta avseende.

Skall emellertid institutet på rätt sätt kunna fylla sin uppgift krävs det att dess organisation och verksamhet så utformas att det verkligen blir möjligt att tillgodose dessa företags berättigade kreditbehov. För att kunna göra detta tror jag det är nödvändigt dels att största möjliga hänsyn tas till vederbörandes personliga kvalifikationer och att rent företagsekonomiska överväganden blir avgörande för utlåningen, dels att lån från detta institut beviljas inte bara, som det heter i propositionen, på »förhållandevis» gynnsamma villkor, utan att lån beviljas på lika goda villkor som marknaden i övrigt kan erbjuda. Endast då kan dessa företag få möjlighet att konkurrera på samma villkor — och det är väl det Ni siktar till, herr finansminister!

Om den i propositionen föreslagna relationen mellan upplåning och eget kapital är sådan att den driver upp räntan, bör enligt vår mening relationen ändras, lämpligen genom ökning av bolagets aktiekapital, så att upplåningen kan ske på gynnsammare villkor. Under remissbehandlingen har för övrigt bank- och fondinspektionen samt allmänna pensionsfonden förordat en annan relation mellan upplåning och eget kapital så att bolaget får möjlighet upplåna erforderliga medel till lägsta möjliga ränta.

Endast under dessa förutsättningar synes det mig som om det nya efterlängtrade institutet kan bli vad jag vågar tro att regering och utskott avser att det skall bli för de berörda företagen.

Mot denna bakgrund ber jag att få instämma i bifallsyrkandet till reservation nr 1 i bankutskottets utlåtande nr 23.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Vi har tidigare när vi diskuterat frågan av detta slag velat un-

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

derstryka att ett nytt utlåningsinstitut inte i och för sig ger något speciellt tillskott till kapitalmarknaden. Nu kan man väl ändå räkna med att detta nya institut börjar i en ganska gynnsam atmosfär, eftersom vi väntar oss en något lättare kapitalmarknad framöver än vad vi har varit vana vid. Det nya institutet har kanhända sin allra förnämsta uppgift däruti, att de mindre och medelstora företagen får möjlighet att verkligen sanera sina egna krediter. I stället för de dyra och korta lånen kan man få billigare långa och bundna lån.

Det finns emellertid i reservationen ett par synpunkter som jag tycker strider mot varandra. Jag skall inte upprepa mig, och jag tycker att herr Sköldin utförligt redovisade utskottets åsikter men jag vill ändå påpeka, att vill man att låneverksamheten skall kunna sätta i gång så snart som möjligt utan onödiga dröjsmål förefaller det mig som om reservationernas formuleringar är motstridiga, därför att reservationens förslag innebär vissa risker för den målsättningen.

Det skall, som det har nämnts vid flera tillfällen, finnas en viss relation mellan företagets aktiekapital och garantifonden, d. v. s. mellan företagets grundkapital å ena sidan och dess utlåningskapacitet å den andra. Den där »multipeln» som den har kallats har i propositionen fixerats till 6 och i motionerna har man i stället föreslagit att den skall sättas till 5. Man har motiverat detta ändringsförslag med att en lägre multipel ger ett intryck av bättre soliditet hos företaget och därmed också skapar förutsättningar för lägre ränta vid utlåningen.

Nu kan väl ingen klaga på det nya företagets soliditet när svenska staten svarar för 50 procent av åtagandena. Under sådana förhållanden är det i sak inte av någon betydelse ur den synpunkt man här anfört om man väljer 5 eller 6 som multipel. Soliditeten är helt till-

fredsställande såsom detta företag är uppbyggt.

Om man till höstriksdagen av Kungl. Maj:t beställer ett nytt förhandlingsresultat, enligt vilket grundkapitalet förstärks så att man kan räkna med lägre multipel och lägre utlåningsränta, då håller jag för troligt att företaget kommer att segla i motvind vid sin start. Om detta resonemang har förts ut i den allmänna diskussionen föreställer jag mig att många kommer att säga sig: Då väntar vi hellre med att låna tills det nya förslaget kommer eftersom det sägs att man under de förutsättningarna skall kunna låna pengar till lägre ränta.

Det finns därför en dualism i reservationerna som dels uttalar en önskan om att snabbt få i gång verksamheten och dels föreslår en lägre multipel, förebärande att denna skulle ge möjligheter till lägre utlåningsränta. I sak menar jag alltså att multipeln 5 eller 6 inte spelar någon roll när staten garanterar 50 procent av företagets grundåtaganden. Vill man ha verksamheten i gång relativt snabbt — jag tror den skall gå i gång snabbt; den har ett behov att fylla — är det ur alla synpunkter klokast att följa utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 111 behandlas frågan om medelsanvisningen till detta kreditinstitut. Till grund för statsutskottets bedömning har legat samma principiella synpunkter som bankoutskottets talesman herr Sköldin gett uttryck åt. Med hänvisning till dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill deklarerat att multipeln 5 för oss reserverar sannerligen inte är något heligt tal. Anledningen till att vi velat sänka multipeln från 6 till 5 är att vi anser att detta skulle

Inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m.

kunna förbättra möjligheterna för institutet att få in pengar till företaget.

Det är också angeläget att framhålla att ett bifall till reservanternas önskan att ge detta kreditinstitut en utlåningskapacitet på 150 miljoner kronor ingalunda skulle försämra möjligheterna för detta institut att snabbt komma i gång.

Härmed var överläggningen slutad.

Bankoutskottets utlåtande nr 23

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B utom såvitt avser mom. B 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Falköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 23, utom såvitt avser mom. B 1), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Torsten Mattsson och Börjesson i Falköping i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Falköping begärde emellertid rösträkning, varför votering

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 31 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B 1) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Regnéll m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 79 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

Statsutskottets utlåtande nr III

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Ändring i lagen om sparbanker, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 134, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker;

2) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa; samt

3) lag om överflyttande på bankinspektionen av de uppgifter och befogenheter, som enligt lag eller författning tillkomma bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att tillsynen över sparbankerna, vilken nu är uppdelad mellan en särskild sparbanksinspektion och länsstyrelserna, i sin helhet skall anförtros åt en för sparbankerna, affärsbankerna och jordbrukets kreditkassor gemensam tillsynsmyndighet, benämnd bankinspektionen och bildad genom sammanslagning av sparbanksinspektionen med bank- och fondinspektionen.

Till utskottet hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 694 av herr *Akeson m. fl.* samt II: 837 av herr *Berglund* och *Antby*, vari yrkats att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 134.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 694 och II: 837, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker;

2) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa; samt

3) lag om överflyttande på bankinspektionen av de uppgifter och befogenheter, som enligt lag eller författning tillkomma bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen.

Reservation hade avgivits av herrar *Regnell, Gustaf Henry Hansson, Gorthon, Stefanson, Mattsson, Berglund, Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 694 och II: 837 måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Sparbankerna här i vårt land har under sin verksamhetstid intagit en särställning gentemot de övriga här i landet verksamma kreditinstituten genom sin anknytning till den ort där de har sitt verksamhetsområde och genom den sammansättning i ledningen, dels genom de valda huvudmännen och dels genom av dessa utsedd styrelse har de blivit en hela traktens egendom. Deras rörelseöverskott har ej berikat enskilda intressen utan tillförts sparbankerna som en ytterligare säkerhet dels genom nedskrivning av obligationsportföljer, dels genom avsättningar till reservfonder.

Inspektionen av denna verksamhet har skett genom sparbanksinspektionen och det tillsynsorgan som länsstyrelserna har utgjort, tidigare genom sitt ombud och på senare tid genom utseende av revisorer att jämte av huvudmännen utsedda revisorer granska dess räkenskaper och förvaltning. En viss smi-

dighet i relationerna mellan inspektion och bankstyrelse har härigenom erhållits, och vid tvistiga frågor avgörande har man lätt kunnat inhämta råd och anvisningar. Denna tillsyn över sparbankerna tillkom så sent som 1955. Den har således enligt vad jag kan förstå, sett från min erfarenhet som huvudman och styrelseordförande i sparbank, varit fullt betryggande och handhafts på ett sådant sätt att den ingivit respekt och trygghet. Inget har heller framkommit som kunnat jäva detta. Nu har Kungl. Maj:t emellertid i proposition nr 134 föreslagit att denna inspektion skall sammanslås med bank- och fondinspektionen till bankinspektionen och ingå som en sektion i denna.

Man kan naturligtvis fråga sig varför spørgsmålet om sparbankstillsynen redan fem år senare ansetts böra bli föremål för ny utredning och förslag om ändring. Några bestämda skäl härför har inte redovisats i de direktiv som legat till grund för den utredning propositionen grundar sig på. Den centralisering av tillsynen som föreslås i propositionen torde vara mindre lämplig med hänsyn till den struktur som gäller för sparbanksväsendet. Den starka lokala anknytning jag tidigare anfört att sparbankerna har och begränsningen av sparbankernas verksamhetsfält bör liksom hittills avspglas i tillsynens organisation. I motionerna nr I: 694 av herr Åkesson m. fl. samt nr II: 837 av herrar Berglund och Antby liksom i reservationen har vi givit till känna, att i ärenden rörande gränsdragningen för verksamhetsområdet eller filialbildning är en god kännedom om orten självfallet väsentlig. En sådan kännedom torde emellertid knappast kunna inhämtas utan fortlöpande kontakt med orten och folket där.

I det avseendet har länsstyrelserna speciella förutsättningar att sitta inne med sakkunskap. Men det är ju givet att en viss utbyggnad av sparbanksinspektionen bör ske. Beträffande kostnader-

Ändring i lagen om sparbanker, m. m.

na för denna inspektion kan sägas att dessa utgår från sparbankerna själva, och när utredningen hävdar att en utbyggnad genom personalförstärkningar skulle kunna hållas inom en mer begränsad ram, om en sammanslagning komme till stånd, saknar detta relevans i detta sammanhang. Sparbankerna har även förklarat sig beredda att medverka till en sådan upprustning och att ekonomiskt stå för denna.

Det finns sålunda ingen rimlig anledning att nu ändra på det som fungerar tillfredsställande enligt vår mening. I detta avseende är reservanterna, vilka utgör hälften av utskottets ledamöter, fullt eniga, och jag är övertygad om att många av kammarens ledamöter som har anknytning till sparbanker vill instämma då jag, herr talman, nu yrkar bifall till den vid bankoutskottets utlåtande nr 25 fogade reservationen av herr Regnéll m. fl.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! När det gäller tillsynen över vårt bankväsende har sparbanksinspektionen och länsstyrelserna hittills haft om hand tillsynen över sparbankerna, medan bank- och fondinspektionen varit tillsynsmyndighet för affärsbankerna och jordbrukskassorna.

I den proposition, som ligger till grund för föreliggande utskottsutlåtande, föreslås införandet av en enda tillsynsmyndighet, benämnd bankinspektionen. Till denna bankinspektion kommer att överföras de uppgifter och befogenheter, som nu tillkommer bank- och fondinspektionen samt sparbanksinspektionen. Länsstyrelserna, som hittills haft en del av denna kontrollverksamhet om hand, kommer inte längre att ha den kvar.

Av de yttranden, som har ingivits från olika länsstyrelser över föreliggande förslag, framgår att endast sex har gått emot förslaget och anser, att länsstyrelserna även i fortsättningen borde vara tillsynsmyndighet i detta fall.

Mark för fritidsområden

Sparbanksinspektionen, som också har yttrat sig, har tillstyrkt förslaget sådant det föreligger. Därutöver har ett flertal utredningar arbetat på detta område. Samtliga har kommit till en likartad ståndpunkt. Statsrevisorerna har också granskat tillynsfrågorna och tidigare lagt fram ett förslag om en sammanslagning av sparbanksinspektionen samt bank- och fondinspektionen till en enda inspektion, som skulle ombesörja alla de göromål, som nu är uppdelade på flera organ. Härtill kommer att riksdagen 1952, i anslutning till ett utlåtande från statsutskottet, också uttalat sig för en likartad anordning.

När nu majoriteten av bankoutsrottets ledamöter har givit sin anslutning till propositionens förslag, har vi ansett att alla de myndigheter som har yttrat sig har pläderat för en likartad anordning. Vi har därför tyckt att vi mycket väl kunde biträda vad som har föreslagits i propositionen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till bankoutsrottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 63 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs vart för sig

bankoutsrottets utlåtande nr 28, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning angående ändring i reglementet för riksdagsbiblioteket;

andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1962/63, såvitt angår jordbruksärenden,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom, m. m., och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsyn över skogar tillhörande allmänna inrättningar av kyrklig natur m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15

Mark för fritidsområden

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väck-

ta motioner angående mark för fritidsområden.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 491 av herr *Georg Carlsson* och II: 569 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Wahrendorff* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning av möjligheterna att begränsa spekulationsverksamhet i fråga om mark som vore lämpad för fritidsområden samt att genom det allmännas medverkan skapa förutsättningar för städernas invånare att i väsentligt ökad utsträckning till skäliga kostnader få tillgång till fritidshem i välplanerade fritidsområden.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 491 och II: 569 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Björkänge*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Med stöd av vad jag anför i min motion ber jag att få yrka bifall till motionen nr II: 569.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmanen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 491 och II: 569; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Börjesson* i Falköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Utredning rörande alkoholfrågan, m. m.
allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 491 och II: 569.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Utredning rörande alkoholfrågan, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckta motioner om utredning rörande alkoholfrågan, om upplysningsverksamhet rörande alkohollagstiftningen, om utredning angående forskning avseende behandlingen av alkoholskadade samt om utredning rörande de kroniska alkoholisternas vårdproblem.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **WIKLUND** i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är ett i skrivningen högst välvilligt utlåtande av allmänna beredningsutskottet vi nu behandlar. Det vore trots detta frestande att närmare gå in på flera av de frågor, som behandlas i detta utlåtande. Jag skall emellertid vid denna sena tidpunkt inskränka mig till att ta upp en enda fråga, nämligen yrkandet om utredning angående behandlingsforskning avseende alkoholskadade.

Jag tycker att utskottet har behandlat den frågan något ensidigt, sannolikt beroende på att statens medicinska forskningsråd och dess alkoholforsknings-

Utredning rörande alkoholfrågan, m. m.

nämnd i sitt yttrande över motionen så starkt har tryckt på medicinsk och psykiatrisk forskning men alldeles bortsett från behovet av social och psykologisk forskning. Det finns nästan ingen forskning alls av denna typ och inriktning. Man skulle t. ex. vilja ha det väldiga aktmaterial, som har samlats hos vårdanstalter, länsnykterhetsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder alltsedan 1916, då samhällets nykterhetsvård startade, genomarbetat ur en ganska praktisk behandlingssynpunkt för att genom en sådan vetenskaplig granskning av detta material om möjligt kunna få viss vägledning angående alkoholmissbrukets kausalitetsfrågor och vad som är av vikt i behandlingen av alkoholskadade. Ätminstone kunde man få besked om vad som måste betecknas såsom terapeutiska felgrepp, och det är ju viktigt nog.

Behandlingsmetodiken när det gäller alkoholskadade är ytterligt famlande och osäker med avseende på långsiktbehandlingen, medan man numera har ett bra, vetenskapligt grepp om akutvårdens uppläggning. Vi vet mycket litet t. ex. om vad de vanliga behandlingsåtgärderna inom den *öppna* nykterhetsvården egentligen är värda, exempelvis klientövervakning, olika hjälpåtgärder, problemet om tvång och frihet i vården o. s. v. Socialstyrelsen har i sitt yttrande över motionen också vitsordat betydelsen av en forskning av detta slag och även förordat en sådan forskning.

Det är möjligt att den statliga forskningskliniken, som nu snart träder i full verksamhet, efter hand kan ta upp den bredare forskning, som jag här åsyftar, en forskning som motsvarar den differentierade syn man numera har på alkoholmissbrukets orsaker. Det var i varje fall syftet med denna klinik, då vi i en statlig kommitté, som jag såsom tillkallad expert arbetade åt, drog upp riktlinjerna för klinikens verksamhet.

Jag skall som sagt, herr talman, avstå från att ingå på övriga frågor och som

ärendet ligger till också från att ställa något särskilt yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Borås (fp), *Rimmerfors* (fp), *Keijer* (fp) och *Berglund* (fp).

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning att vara till freds med den handläggning som dessa viktiga frågor har fått i utskottet. Utskottet framhäver vikten av att samhället skärper sin beredskapsattityd gentemot alkoholfrågan — och detta är sannerligen av nöden.

Att jag antecknat mig för en blank reservation betyder bara att jag på en enda punkt har en något mer nyanserad mening — dock utan att vilja driva den till ett yrkande. Jag hyser nämligen den meningen, att det kunde vara väl motiverat med någon form av översyn av den reform som beslöts 1955. Jag är medveten om att här har pågått och pågår diverse delutredningar på området, men något samlat grepp ger ändå inte dessa.

För övrigt anser jag att varje stor reform över huvud taget borde följas upp i någon form av beredning, en beredning sammansatt av parlamentarer och experter, som verkligen granskade effekten och utfallet av den reform det kan vara fråga om. Det är alldeles uppenbart, att korrigeringar och justeringar blir nödvändiga på olika punkter.

Jag har velat ge uttryck åt denna min uppfattning här, eftersom jag har framfört den tidigare. Jag har på det sättet velat markera en i viss mån annan mening när det gäller utredningskravet. Jag begär och önskar inte någon utredning — såsom det står i utlåtandet — av »rusdrycksfrågan i hela dess vidd» utan en utredning av annat och mera begränsat slag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Vissa ungdomsfostrande åtgärder

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckta motioner om vissa ungdomsfostlande åtgärder.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 501 av herrar *Bengtson* och *Ferdinand Nilsson* samt II: 583 av herrar *Elmwall* och *Svensson* i Vä hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1) om skyndsamt undersökning av behovet av ungdomsledare och prövning av möjligheterna till ett effektivare stöd till ungdomsledarutbildningen;

2) om skyndsamma åtgärder som kunde främja ungdomens intresse för idrott och friluftsliv;

3) om undersökning av behovet av fritidsgårdar och andra lämpliga sysselsättningsplatser för ungdomen samt om åtgärder i syfte att främja sådan fritidsverksamhet; samt

4) om skyndsamt prövning och förslag angående ytterligare åtgärder mot spritlangningen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 501 och II: 583 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Björkänge*, vilka ansett

dels att utskottets utlåtande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 501 och II: 583 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanternas sålunda anförts.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som motionärerna här har tagit

Vissa ungdomsfostrande åtgärder

upp. 1960 behandlades samma fråga i ett motionspar, I: 232 och II: 294. Motionerna fäste uppmärksamheten på att bruket av alkohol blir allt vanligare bland ungdomen. Särskilt betänkligt ansåg motionärerna det vara, att alkoholvänorna sprider sig allt längre ner i tonårsåldrarna. Utskottet fann det då vara synnerligen betänkligt, att den minskning av antalet fylleriförseelser som totalt kunde konstateras inte inneslöt ungdom under 18 år. Men utskottet ville inte vara med om att bifalla den begäran om utredning som motionärerna då framställde. Utlåtandet var välvilligt, men innehållet var i stort sett att vad som kunde göras för att få en bättring till stånd var gjort, och att det endast återstod att avvakta resultatet. Jag kan för min del inte se att förhållandena sedan dess har givit belägg för den uppfattningen.

Under tiden har skärpt lagstiftning genomförts mot langare som förser ungdom med sprit. Detta var ett av de önskemål som framfördes av motionärerna 1960. Men, herr talman, jag ifrågasätter om denna skärpning i lagstiftningen var tillräcklig. Det är säkerligen ingen lätt uppgift att komma denna olaga hantering till livs. En undersökning för att klarlägga alkoholens vägar ut till ungdomen hade nu kunnat vara genomförd och mer verksamma åtgärder måhända vidtagna. Under tiden har jag sett i dagspressen att polisen på olika platser, bl. a. i Katrineholm, vädjar till langarna att i samhällets intresse sluta sin verksamhet bland ungdomen. Här bör väl samhället på alla tänkbara sätt biträda de ordnings- och rättsvårdande myndigheterna.

Nu tillkännager utskottet, att en utredning skall tillsättas av Kungl. Maj:t. Motionärerna är givetvis tacksamma för det, men jag skulle ändå vilja understryka vikten av att denna utredning får noggrant pröva även de tankegångar som motionärerna framfört om förebyggande åtgärder. Jag har trots allt en

Vissa ungdomsfostrande åtgärder

känsla av att utskottet inte tillräckligt beaktat värdet av att förebygga.

I denna bild ingår behovet av ungdomsledare. Det gäller att fånga in ungdomarna och leda dem mot sunda fritidsvanor, innan de försvinner ut i gängbildningarna. Här måste alla goda hjälpare anlitas.

Statens ungdomsråd understryker starkt värdet av förebyggande åtgärder. De fria och frivilliga organisationerna bör på allt sätt stödjas. På detta område erfordras väsentligt större insatser från samhällets sida, understryker ungdomsrådet mycket starkt. För min del måste jag säga, att jag anser att ungdomsrådets uppfattning är riktig. Här erfordras frivilligt arbete, men det bör understödjas av samhället. Jag skulle också tro att kyrkans förmåga att biträda i detta arbete är större än man kanske nu föreställer sig. Här behövs nog också ekonomiska resurser. Kyrklig ungdom och lekmannaskolan i Sigtuna torde i likhet med många andra organisationer alltför mycket få lita till frivilliga bidrag. Om man ger dessa organisationer ökade ekonomiska resurser tror jag att mycket mer skulle kunna utträttas av dem.

Jag tror också att det skulle vara möjligt att på ett mer effektivt sätt intressera ungdomar för mera friluftsbetonade fritidssysselsättningar. Det finns radio och TV att tillgå, men man hör eller ser sällan program som riktar sig till ungdomarna i här berörda hänseenden. De synpunkter som framfördes häromdagen i en motion rörande radioverksamheten anser jag vara beaktansvärda, och de synpunkterna vill jag understryka.

Herr talman! Även om timmen är sen och det brukar sägas att riksdagens ledamöter inte vill höra några längre utläggningar vid alltför sena timmar har jag ändå vågat mig på att framföra dessa enkla reflexioner.

Jag vill bara till slut yrka bifall till reservationen, trots att jag förstår att

utskottets hemställan kommer att bifallas även denna gång. Jag vill endast uttala den önskan, att utskottets förhoppningar denna gång kommer att infrias på ett bättre sätt än då vi förra gången diskuterade detta problem.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den föregående talaren ställde inget yrkande, och det är kanske därför inte stor idé att ta upp debatt i frågan. (Herr Elmwall: Jag yrkade bifall till reservationen.) Ja, det finns en reservation men den är till punkt och pricka lika med utlåtandet så när som på att några ord uteslutits, nämligen: »Då Kungl. Maj:ts uppmärksamhet redan är fäst vid de av motionärerna berörda problemen, finner utskottet icke nu påkallat med någon riksdagens skrivelse i ämnet utan hemställer, att — — — motionerna — — — icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.» Det har varit möjligt för reservanterna att lämna en reservation endast genom att utesluta de orden. De har därför skrivit precis samma utlåtande som utskottet men avslutat med orden: »Utskottet hemställer, att riksdagen i anledning av — — — motionerna — — — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet ovan anfört.»

Eftersom vi mycket bestämt gjorde detta i fjol i fråga om langningen och åtgärder där redan vidtagits och eftersom på alla de andra punkterna initiativ tagits av det statliga ungdomsrådet, som representerar folkrörelserna och de myndigheter som har med dessa frågor att göra, finner vi det inte riktigt att därtill föreslå ny utredning. Den rätta vägen anser vi vara att understödja det statliga ungdomsrådet i dess verksamhet, som synes effektiv i fråga om langning och andra åtgärder.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag yrkade bifall till reservationen. Även om den kanske inte

säger allt som man skulle vilja ha sagt och även om man inser att man i detta läge inte kan ta upp till granskning vad som skett under dessa år — vilket skulle vara mycket frestande — vidhåller jag min uppfattning att det finns mycket att göra särskilt när det gäller den förebyggande verksamheten. Det underströk jag för två år sedan och jag understryker det nu ännu en gång. Det är på den förebyggande verksamhetens område som effektiva åtgärder kan vidtagas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Elmwall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen av herrar Ferdinand Nilsson och Björkänge.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Elmwall begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 29 nej, varjämte 2 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

5* — *Andra kammararens protokoll 1962. Nr 21*

§ 18

Till bordläggning anmäldes utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1961 och 1962 vid dess trettonde ordinarie möte fattade beslut,

nr 4, i anledning av motion angående de svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning,

nr 6, i anledning av motioner om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels ock angående godkännande av det fjärde tilläggsprotokollet till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 113, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1962/63,

nr 114, i anledning av riksdagens år 1961 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1962/63 m. fl. anslagsfrågor m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till Armén: Avlöningar till viss arbetarpersonal,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1962/63 för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) m. m. jämte i ämnet väckt motion,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse av viss kronan tillhörig mark jämte i ämnet väckt motion,

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya gränser för Stekenjokks statsgruvefält m. m.,

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 122, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till kommunala musikskolor,

nr 123, i anledning av väckt motion om bidrag till restaurering av Karl XIV Johans födelsehus i Pau,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad vuxenutbildning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 125, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala,

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspiktiga m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet,

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet,

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av centrala sjukvårdsberedningen m. m.,

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1962/63 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i det

till grund för samarbetet inom SAS ligande konsortialavtalet,

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa televisionsfrågor jämte i ämnet väckta motioner,

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1962/63, och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkterna 6 och 7 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor på tullflygplats, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 30 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse m. m.,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av en internationell konvention om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag,

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående in- och utdrivning av underhållsbidrag, m. m., och

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående grunder för avlöning och andra ersättningar åt civilförsvarspliktiga m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, och

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Internationella arbetsorganisationens konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m., jämte i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner angående höjning av maximihastigheten för tyngre lastbilar och bussar;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildningen på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående besiktningsveterinärernas vid kontrollslakterier anställningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

allmänna beredningsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till förberedelseåtgärder för skolreformen m. m., och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

§ 19

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av totalförsvarets högsta ledning m. m.; nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1962/63 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till de tekniska högskolorna;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1962/63 till regeringsrätten;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.; och

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet, m. m.;

från bankoutskottet:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 4 §§ förordningen den 11 december 1959 (nr 575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av

rekognitionsavgifterna till Danviks hospital; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud mot sämjedelning av fast egendom.

§ 20

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 148, angående huvudmannskapet för polisväsendet m. m., och

nr 168, angående organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning.

Dessa propositioner bordlades.

§ 21

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 893, av herr *Senander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Denna motion bordlades.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 23.57.

In fidem

Sune K. Johansson

Lördagen den 19 maj

Kl. 10.00

§ 1

Svar på interpellation ang. försvarsledningens lokalisering

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Antonsson frågat mig, om jag i syfte att förbättra vår försvarsberedskap, avser att vidtaga åtgärder för att påskynda en önskvärd lokalisering av centrala försvarsinstitutioner till ur beredskapssynpunkt lämpligare områden än Stockholm och stockholmsområdet.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet har till uppgift att undersöka möjligheterna att förlägga statliga ämbetsverk och annan statlig verk-

samhet till orter utanför stockholmsområdet. Undersökningarna skall omfatta såväl civila som militära verk och inrättningar. En första arbetsuppgift för utredningen har enligt utredningsdirektiven angetts vara att klarlägga allmänna förutsättningar och principer för en utflyttning. Lokaliseringsutredningen har gjort en översiktlig genomgång av de statliga verksamhetsgrenar som är lokaliserade till stockholmsområdet. Utredningen har härvid ofta funnit, att mycket starka skäl talar för verksamhetens fortsatta lokalisering till Stockholm, och har då stannat för att tills vidare inte närmare undersöka lokaliseringsfrågorna. I fråga om ett relativt stort antal verksamhetsgrenar har svårigheterna vid en utflyttning förefallit vara av mindre omfattning. De senare grenarna har indelats i två grupper, nämligen dels sådana, som har nära samarbete med andra statliga verksamhetsgrenar och som därför anses bära

Svar på interpellation ang. försvarsledningens lokalisering

lokaliseras till en gemensam ort eller region för att inte samarbetet skall störas, och dels sådana, vilkas verksamhet är relativt specialbetonad och där behovet av samarbete med andra centrala myndigheter och organ inte är så omfattande. I fråga om den förstnämnda gruppen pågår ett mera omfattande undersökningsarbete, varvid även frågan om ett andra förvaltningscentrum beaktas.

Vidare har utredningen verkställt en del separata undersökningar rörande statliga verksamhetsgrenar, som har mera specialbetonade och fristående arbetsuppgifter. Med anledning av förslag av utredningen har, såsom interpellanten framhållit, beslut fattats om utflyttning av viss verksamhet, bl. a. inom försvarets område. De försvarsmyndigheter m. m., varom här är fråga, utgöres av försvarets fabriksstyrelse, fjärde militärbefälsstabens, arméns intendenturförråd i Stockholm, ledningsorganen vid marinkommando Ost samt signalverkstaden i Sundbyberg. Utflyttningen av nämnda organ har till en del motive-rats med beredskapsskäl. I samband med omorganisationer inom försvaret har vidare vissa militära enheter flyttats eller kommer att flyttas från stockholmsområdet, t. ex. Svea artilleriregemente, infanteriets kadettskola och förberedande fältflygarskolan. Ett genomförande av här berörda åtgärder kommer att innebära en icke obetydlig uttunning av den militära verksamheten inom stockholmsregionen.

Interpellanten har ifrågasatt, om icke ytterligare militära institutioner i stockholmsområdet, bl. a. de personellt största, i fredstid kunde förflyttas till strategiskt mer lämpliga delar av landet. Han synes därvid i första hand åsyfta de militära högre ledningsorganen, vilkas förflyttning från huvudstaden i ett mobiliseringsskede anses medföra stora svårigheter. Det är sannolikt att vissa fördelar ur beredskapssynpunkt skulle uppstå, om de centrala staberna och

förvaltningarna förflyttades från Stockholm. Å andra sidan har dessa organ mycket nära kontakter såväl sinsemellan som med departementen, åtskilliga andra totalförsvarsmyndigheter samt ett antal centrala statliga myndigheter i övrigt. Med hänsyn härtill synes spörsmålet om utflyttning av samtliga eller vissa av de berörda organen kräva ingående överväganden rörande de olika myndigheternas möjligheter att efter en utflyttning effektivt bedriva sin verksamhet i fred. Härvid är det enligt min mening nödvändigt att först avvakta lokaliseringsutredningens pågående undersökningar om utflyttning av större statliga förvaltningsenheter och om förutsättningarna för skapande av ett centralt statligt förvaltningscentrum utanför Stockholm. Jag förutsätter, att dessa undersökningar bland annat skall klarlägga vilka fördelar ur beredskapssynpunkt som kan vinnas genom en utflyttning. Jag vill i sammanhanget understryka, att stabernas och förvaltningarnas möjligheter att i fred sköta sina uppgifter snabbt och effektivt är av stor betydelse för att försvarskrafterna i ett krigsläge skall vara beredda att fullgöra sina uppgifter på bästa sätt. Slutligen bör framhållas, att krigsmakten har en i fredstid fungerande regional ledningsorganisation utspridd över landet, vilket är av största värde i beredskapen mot en kuppattad krigsöppning.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Antonssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation. Som framgår av svaret gällde min fråga om vi kan påskynda omlokaliseringen av de centrala försvarsinstitutionerna ifrån stockholmsområdet. Försvarsministern hänvisar nu till att denna fråga är un-

Svar på interpellation ang. försvarsledningens lokalisering

der prövning i lokaliseringsutredningen för statlig verksamhet, och det framgår vidare av svaret, att frågan har intimt samband med tanken på att skapa ett andra förvaltningscentrum här i landet.

Herr talman, jag är fullt medveten om denna frågas såväl storleksordning som svårighetsgrad. Det skulle varaorealistiskt om jag inte erkände att det är ett komplicerat spörsmål, som tarvar övervägande, men jag måste ändå säga att jag i svaret saknar ett understrykande av försvarslokaliseringens stora angelägenhetsgrad, inte minst med hänsyn till den snabba förändring som vi upplever när det gäller utvecklingen inom vapentekniken, där vi kan komma i en kritisk situation.

För närvarande är snart sagt hela vår civila och militära förvaltning koncentrerad till Stockholm. En undersökning för några år sedan visade, att vi hade inte mindre än ett 80-tal centrala militära institutioner, exempelvis staber och förvaltningar, förlagda till Stockholm. Det innebär i praktiken, att så gott som samtliga högre militära ledningsorgan finns i detta område.

Jag är medveten om, som försvarsministern framhåller i svaret, att vi har vissa regionala instanser med territoriella uppgifter, som är lokaliserade ute i landet, och att detta innebär en viss garanti för vår kupperberedskap. Jag måste emellertid understryka, att det är uppenbart att det i ett mobiliseringsläge skulle kunna uppstå mycket stora svårigheter därest den centrala och mycket omfattande förvaltningsapparaten, inom vilken vi har flera tusen anställda, helt hastigt skulle behöva lokaliseras till en ur beredskapssynpunkt säkrare plats, och detta i ett läge då man måste uppställa högre effektivitetskrav på ledningen än under normala förhållanden. Som det nu är ställt tror jag att det inte är någon överdrift att säga, att vi kan riskera att försvarets högsta ledning kan bringas ur funktion eller i varje fall komma i ett läge i vil-

ket den får mycket svårt att fullgöra sina uppgifter i händelse av ett överraskande angrepp mot vårt land och mot stockholmsområdet. Ledande militärer har uttryckt denna sak på följande sätt: »I händelse av ett skärpt utrikespolitiskt läge är denna ansamling av myndigheter och människor en allvarlig svaghet i vår beredskap. Innan myndigheter och befolkning utrymt staden kan hotet om atombomber mot Stockholm väsentligt försvåra riksledningens verksamhet. Inom högkvarteret kommer verksamheten under ett skärpt läge på grund av ovissheten om och när en förflyttning skall ske att vara avsevärt försvårad. Samtidigt som trycket utifrån ökar och situationen skärps, närmar man sig den tidpunkt då beslut om flyttning måste fattas. Då detta ögonblick är inne är sannolikt kravet på arbetskapacitet hos staberna mycket stort, varför en flyttning från denna synpunkt måste te sig allt annat än önskvärd. Under den tid omgrupperingen sker är effektivt arbete försvårat. Risken för att Stockholm anfalls innan flyttningen genomförts måste därutöver bedömas som stor.»

Jag vill sluta detta citat med en kommentar, där det heter: »Från beredskapssynpunkt är det sålunda önskvärdt att de viktigaste myndigheterna flyttas ut från Stockholm och sprids inom ett större område.»

Jag skulle tro att med nuvarande tågordning kommer det att ta årtal innan en effektiv utflyttning kan komma till stånd, därest man efter en allmän prövning av frågan först i lokaliseringsutredningen och sedan på regerings- och riksdagsnivå kommer till den slutsatsen att en sådan utflyttning bör ske. Givetvis kan det även ur andra aspekter än dem jag här berört innebära avsevärda fördelar, om utflyttningsplaneringen så långt möjligt påskyndas. Jag vill exempelvis erinra om investeringskostnaderna. De omfattande investeringar det här gäller skulle vid en bättre planering

Svar på interpellation ang. försvarsledningens lokalisering

kunna spridas över ett större antal år. Vidare måste nackdelarna för personalen bli mindre, om man så snart som möjligt förbereder och påbörjar en utflyttning.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare kommentera detta, såsom vi alla är ense om mycket viktiga spörsmål. Jag vill bara som hastigast hänvisa till att jag tillsammans med några kamrater år 1958 motionerade i denna fråga, varvid statsutskottet i sitt utlåtande skrev att det var angeläget att frågans lösning påskyndades. Jag minns mycket väl att den dåvarande talesmannen för statsutskottet sade att allt borde göras för att dels bedriva arbetet inom lokaliseringsutredningen så skyndsamt som möjligt och dels påbörja planeringen för utflyttning av de institutioner som det är önskvärt att flytta — jag är också medveten om att man inte kan flytta alla institutioner.

Till sist vill jag, herr talman, rikta en vädjan till försvarsministern att han gör vad som i nuvarande läge är möjligt för att påskynda det arbete som man alltså står mitt uppe i.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Det är inte bara ett stort frågekomplex som herr Antonsson på nytt aktualiserat genom sin interpellation, utan det gäller också — såsom även framgick av herr Antonssons framförande — mycket svårbedömda frågor. Jag måste erkänna att jag personligen är mycket tveksam, om det över huvud taget tjänar mycket till med en förflyttning av de verkligt ledande militära organen. Inom lokaliseringsutredningen har, såsom jag nämnde, diskuterats tanken på att skapa ett nytt förvaltningscentrum. Skulle en del av de största civila och militära förvaltningarna flytta till detta centrum, skulle det bli mycket stort, och det kommer alltid att få ett utsatt läge, eftersom med nuvarande va-

penteknik en anfallande makt mycket lätt kan nå alla platser i landet.

Problemet för oss är ju hela tiden, att var vi än under fredstid placerar en viktig myndighet eller ett militärt ledningsorgan måste, i händelse av krigstillstånd, förflyttning äga rum, vare sig myndigheten eller organet ligger i Stockholm eller någonstans ute i landet. Jag medger att det naturligtvis är svårare att snabbförflytta från stockholmsområdet. Detta är den springande punkten i diskussionen, men man skall hela tiden var på det klara med att var vi än förlägger dessa viktiga ledningsorgan måste de, i händelse av krig, förflyttas från den plats, där de arbetar under fredstid.

Vi har ju, och detta har jag redovisat i svaret och behöver inte upprepa det, flyttat och förberedt flyttning av flera institutioner och myndigheter inom försvarets område. Det är egentligen det enda område av den statliga verksamheten där förflyttningar från stockholmsområdet verkställs. Det visar att vi i praktiken är medvetna om att det har fördelar att få dessa myndigheter spridda.

Men när det gäller den fråga som herr Antonsson har aktualiserat, nämligen lokaliseringen av de stora centrala ledningsorganen och myndigheterna, är det mycket svårt att tänka sig att de kan splittras och förläggas till en mängd platser ute i landet. Detta skulle nämligen avsevärt försvåra deras möjligheter att i fredstid hålla ihop och samarbeta rationellt med departementet och civila myndigheter.

Jag föreställer mig att vi inte kan göra annat än avvakta resultatet av lokaliseringsutredningens arbete. Detta gäller framför allt beträffande det nya centrala förvaltningscentrumet. När det resultatet föreligger, får vi pröva om några verkliga fördelar kan vinnas med att förlägga våra viktigaste militära ledningsorgan till andra platser än Stockholm. Vi får alltså vänta och se hur lo-

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

kaliseringsutredningen tänker sig att lösa dessa problem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Spångbergs interpellation angående flygolyckorna inom försvaret.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu en kort sammanfattning av dess innehåll.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Spångberg frågat mig om jag vill lämna en redogörelse rörande dels förlusterna inom flygvapnet på grundval av sedan 1960 inträffade flyghaverier, dels ock orsakerna till dessa olyckor och vad som gjorts eller planerats för att nedbringa dödsflygningarna och förlusterna av dyrbar materiel.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Utvecklingen i fråga om antalet haverier vid flygvapnet efter år 1960 belyses av följande sammanställningar, i vilka för jämförelse medtagits uppgifter avseende åren 1956—1960. Haveri kan därvid definieras som en händelse, då flygplan skadats — på marken eller i luften — så att det icke kan eller tills vidare icke får flygas.

Totala antalet haverier m. m.

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	
Antal haverier	256	265	278	261	256	234	47 ¹	(t. o. m. $\frac{15}{4}$)
» omkomna	28	21	11	15	20	26	5	(t. o. m. $\frac{1}{5}$)
» haverier med omkomna	17	19	9	12	15	19	3	»
» totalhaverrade flygplan	40	31	26	34	32	39	8	»
» lyckade fallskärms-hopp	14	8	12	25	18	21	3	»
» misslyckade fallskärms-hopp	2	2	2	5	2	2	—	»

Antal haverier m. m. per 100 000 flygtimmar

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962 ²	
Antal haverier	155	165	185	169	165	149	110	(t. o. m. $\frac{15}{4}$)
» omkomna	16,8	13,1	7,3	9,7	12,9	16,6	10,0	(t. o. m. $\frac{1}{5}$)
» haverier med omkomna	10,2	11,8	6,0	7,8	9,7	12,1	6,0	»
» totalhaverrade flygplan	24,1	19,3	17,3	22,0	20,6	24,9	14,0	»

¹ Preliminärt antal med hänsyn till ofullständiga uppgifter för april månad.

² Preliminära siffror med hänsyn till ofullständiga flygtidsuppgifter m. m. för april månad. De riktiga värdena torde ligga något under här angivna.

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

Av sammanställningen framgår att antalet haverier under 1961 var lägre än under 1960 såväl totalt som, då flygtidsuttaget varit i stort sett oförändrat, relativt. Den efter 1958 skönjbara sänkningen av haverifrekvensen har alltså fortsatt. Tyvärr har förlusterna av personal och materiel under 1961 ökat i förhållande till närmast föregående år. Härigenom kan under tidsperioden 1958—1961 iakttagas en tendens till ökning av antalet omkomna och antalet totalhavererade flygplan. Denna torde enligt vad flygvapenchefen uppgivit sammanhånga bl. a. med ökade svårigheter att klara nödlägen med de moderna flygplanen som är både tunga och snabba. Ett haveri med dylika flygplan leder oftare till totalhaveri än haveri med de äldre flygplantyperna.

Antalet haverier med omkomna har under 1961 uppgått till 19 eller till samma antal som 1957. Under perioden 1958—1961 har antalet omkomna ökat mer än antalet haverier med omkomna. Orsaken härtill är den ökade flygverksamheten med flersitsiga flygplan. Enligt interpellanten omkom under föregående år fler flygare än under tidigare år. Såsom framgår av tablån var antalet omkomna dock lägre än 1956. Även för åren 1950, 1951, 1953 och 1955 var antalet förolyckade högre än under 1961.

Utvecklingen hittills under 1962 har glädjande nog varit gynnsam. Praktiskt taget över hela linjen är siffrorna relativt sett lägre än under tidigare i tablån upptagna år. Tidsperioden är emellertid för kort för att man skall kunna utläsa någon tendens till ett påtagligt förbättrat flygsäkerhetsläge.

Haveriorsakernas fördelning på personalfel (65 %), materielfel (20 %) och övrigt (15 %) har icke undergått någon ändring de senaste åren. Beträffande huvudorsakerna till de efter 1960 inträffade haverierna vill jag anföra följande.

Av de fall där haveri orsakats av flyg-

förare är jämförelsevis få sådana, där en förare medvetet åsidosatt gällande bestämmelser och order eller eljest visat vårdslöshet. Huvuddelen av förarfelen torde enligt flygvapenchefen ha psykologiska och fysiologiska orsaker, som ej kan läggas den enskilda individen till last. I sammanhanget bör beaktas de exceptionella krav som de moderna krigsflygplanen ställer på förarna.

Det största antalet haverier på grund av förarfel — härav två totalhaverier — har inträffat under landning. Härvid har den vanligaste orsaken varit genomslunkning eller felbedömning av höjden.

De flesta totalhaverier har som regel inträffat till följd av kollisioner. I tretton haverier, vid vilka sju flygplan totalhavererade, har sålunda flygplan kolliderat med föremål i terrängen. Åtta av dessa haverier inträffade under anbefalld flygning på låg höjd. Orsaken till ifrågavarande haverier anses oftast ha varit bristande uppmärksamhet (föraren har läst kartan, tittat efter sidoflygplan, svängt etc.). Vidare har kollisioner mellan flygplan i luften medfört totalhaveri av åtta flygplan medan lika många plan totalhavererat efter att ha råkat i okontrollerbara lägen.

Antalet haverier orsakade av teknisk personal har efter 1960 ytterligare minskat. Tillgängliga uppgifter tyder enligt flygvapenchefen på att fel vid tillsyn och underhåll utgjort större problem utomlands än här.

I fråga om haverier sammanhängande med materielfel har totalt en minskning kunnat iakttagas. Haveri till följd av motorstörningar har dock ökat. Även i detta fall gäller att vissa störningsanledningar (t. ex. skovelbrott i viss motortyp) minskat medan andra (t. ex. pumpskärningar) i stället ökat. Antalet fel i flygplansmateriel, som resulterat i haverier, har minskat kraftigt. Under åren 1953—1960, då i stort sett nuvarande moderna flygplansmateriel utnyttjades, varierade antalet dylika haverier mellan 21 och 33 med ett medeltal av 28 per år.

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

För 1961 har en minskning av dessa haverier med 50 procent kunnat konstateras.

Det må här framhållas att haverier, som förorsakats av materielfel, som regel omgående föranleder särskilda åtgärder såsom modifiering av bristfälliga materieldelar, anskaffning av förbättrad materiel, utgivande av nya underhållsföreskrifter etc.

Såsom jag tidigare i annat sammanhang framhållit har alltsedan flygvapnets tillkomst särskild uppmärksamhet ägnats åt åtgärder för att förbättra flygsäkerheten. Den flygtekniska utvecklingen har medfört att ansträngningarna för att öka flygsäkerheten fortlöpande intensifierats. Arbetet har härvidlag inriktats på att dels öka flygförarnas kunskande och skicklighet, dels effektivisera flygsäkerhetsorganisationen. Beträffande viktigare åtgärder i haveriförebyggande syfte som vidtagits eller planlagts sedan 1960 torde följande böra här omnämnas.

Genom vidtagna åtgärder avseende personurval och gallring kommer bl. a. antalet flygelever per lärare att kunna minskas, vilket får till följd att utbildning, övervakning och uppföljning av eleverna kan ske effektivare. Från och med sommaren 1962 kommer flygläro-utbildningen att förbättras genom att de s. k. divisionschefskurserna, vilka på grund av personalbrist varit inställda sedan 1959, återupptages. Efter genomgång av en sådan kurs bedömes lärarpersonalen vid skoldivisionerna få ett väsentligt bättre utgångsläge för sin lärarverksamhet än f. n.

Kommande krigsflygplan avses skola anskaffas även i dubbelkommandover- sion. Flygplan A 32 Lansen finns redan i sådan version medan J 35 Draken nyligen börjat levereras med dubbelkommando. Inflygning på typ J 35 kommer att ske vid en central typinflygnings-skola, där tillgång skall finnas till tvåsitsiga flygplan, till speciellt utvald och utbildad lärarpersonal samt till s. k.

simulator (markfast kopia av förar-kabinen, vars instrument och reglage gör utslag respektive manövreras exakt som i ett riktigt flygplan). Utnyttjande av simulator och tvåsitsiga krigsflygplan bedömes ge stor flygsäkerhetsfrämjande effekt.

Sedan överljudsflygplan kommit i tjänst ökar riskerna för kollisioner. Genom att den civila luftfarten delvis övergått till jetdrift har civila flygplan börjat uppträda på höjder, som tidigare exklusivt kunnat utnyttjas av militära flygplan. Härigenom har även uppstått risker för kollisioner mellan civila och militära flygplan. Nu angivna flygsäkerhetsrisker motverkas bl. a. av den för flygvapnet och luftfartsverket gemensamma radarövervakningsorganisationen, vars uppbyggnad påbörjades före 1960 och alltjämt fortgår. För denna organisation har under de senaste åren inrättats ett stort antal trafikledartjänster på både den militära och den civila sidan. Den grundläggande trafikledarutbildningen inom försvaret har på senaste tid effektiviserats genom att den centraliserats.

Föregående vår infördes ett effektivt och snabbt system för väderprognoser vid flygbaserna, den s. k. basväderrapporteringen. I anslutning härtill har chefen för flygvapnet utfärdat bestämmelser enligt vilka större krav än tidigare skall ställas på sikt och molnhöjd vid instrumentlandning.

För flygning i dåligt väder är det av vikt att väderinformationen är korrekt. I syfte att tillgodose behovet av dylika informationer utnyttjas nya hjälpmedel, elektroniska molnhöjdmätare samt väderradar, vilken avses för detaljuppföljning av vädret runt flygplatserna. Samtliga flottiljer har redan nu tillförts molnhöjdmätare och torde inom ett år även vara utrustade med väderradar.

För att underlätta och i vissa fall möjliggöra landning under svåra förhållanden har s. k. precisionslandningsradar börjat tillföras flottiljerna. Hittills

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

har fem flottiljer erhållit dylik utrustning. Vidare kommer under den närmaste tiden ny optisk inflygnings- och landningsbelysning att installeras vid flertalet militära flygfält.

Det bör i detta sammanhang nämnas att flygvapenchefen efter 1960 föranställt om följande viktigare ändringar i flygsäkerhetsbestämmelserna:

a) Lägsta höjd för avancerad flygning har höjts från 1 000 m till 2 000 m. Större krav har ställts avseende de väderförhållanden, under vilka avancerad flygning får utföras.

b) Fallskärmsutsprång skall obligatoriskt ske från flygplan, som råkat i spinn, om föraren ej lyckats häva spinnrörelsen innan flygplanet sjunkit under viss höjd.

c) När räddningstjänsten icke har hög beredskap, får flygning över hav ske endast under vissa gynnsamma betingelser.

Beträffande säkerhetsmaterielen och räddningssystemen i krigsflygplan har ett flertal åtgärder vidtagits, av vilka bl. a. följande må nämnas:

a) Anskaffning pågår av isolationsdräkter för flygande personal. Denna dräkt förbättrar räddningsmöjligheterna vid nödsituation i kallt vatten.

b) Vissa förbättringar göres i fråga om de vid flygning med stora svängbelastningar erforderliga skyddsdräkterna. Dessa syftar till att förhindra att dräkten av våda kopplas loss under flygning, något som kan förorsaka medvetlöshet (black-out).

c) Individuella nödsändare har anskaffats, varigenom lokalisering av nödställd personal underlättas.

d) I flygplanen 29, 32 och 35 har vissa anordningar införts, varigenom besättningen kan hållas säkrare fixerad i sissarna samt automatiskt skiljes från katalpultstolen efter utskjutning.

e) Även i övrigt har katapultstolarna modifierats. Sålunda har bl. a. accelerationen vid utskjutning förbättrats i

flygplan 32 och utskjutning genom stängd huv möjliggjorts i flygplan 34.

Föregående år gav Kungl. Maj:t tillstånd till en större helikopteranskaffning för försvaret. Av dessa helikoptrar är tre avsedda enbart för flygsäkerhetstjänsten. Sedan nämnda helikoptrar kommit i tjänst, vilket beräknas ske inom ett år, kommer räddningstjänsten att bli avsevärt effektivare genom att det med helikopter blir möjligt att såväl lokalisera som direkt undsätta nödställda.

I syfte att effektivisera flygsäkerhetstjänsten har förbanden nyligen ålagts en väsentligt vidgad uppgiftsskyldighet avseende omständigheter som kan ha samband med haverier och haveritillbud. Det ökade informationsmaterial som härigenom erhålles i central instans kommer att bearbetas i datamaskin. Endast genom att utnyttja datamaskin torde det nämligen vara möjligt att bearbeta uppgiftsmaterialet tillräckligt snabbt och precist. Det nya rapportsystemet bör enligt flygvapenchefen kunna öka möjligheterna att vinna kunskap om de förhållanden som framkallar haveririsker och om de inre orsakerna till inträffade haverier och tillbud.

Flygutbildningen inom flygvapnet syftar till att utbilda personalen för stridsuppgifter. Dessa skall kunna lösas med kort varsel. Utbildningen i fred måste därför så långt möjligt anpassas till fältmässiga förhållanden. Den bedrivs emellertid under lugna förhållanden och ges en successivt stegrad svårighetsgrad. Det har icke påvisats att slarv eller brådska förorsakat eller varit bidragande orsak till något svårare haveri under den här närmast behandlade perioden.

I svar på interpellationer rörande här ifrågavarande spörsmål den 9 december 1960 framhöll jag att jag blivit övertygad om att man inom flygvapnet känner det fulla ansvaret för säkerheten och att man på allt sätt söker motverka risker och olyckor. Utvecklingen sedan

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

hösten 1960 har inte på något sätt rubbat denna min övertygelse.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Spångbergs interpellation.

Vidare anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på interpellationen.

Det skall erkännas att försvarsministern har gjort sitt bästa för att framställa vad som skett och utvecklingen på flygolyckornas område i så fördelaktig dager som möjligt, men det kvarstår ändå en tragisk och beklämmande känsla inför den dystra redogörelsen i försvarsministerns svar.

Försvarsministern rör sig i interpellationssvaret med uppgifter inom en sexårsperiod, och han gör det för att visa att det även under tidigare år har förekommit flygkatastrofer i en omfattning som väl kan mäta sig med dem som inträffade i fjol. Sedan 1957 har det emellertid skett en ständig stegring av antalet vid flygolyckor dödade, och det korresponderar inte särskilt bra med de förmodanden om ökad säkerhet som försvarsministern uttalade i fjol och har upprepat i år. Låt oss se hur antalet dödade har stegrats år från år. År 1958 dödades 11, 1959 dödades 15, 1960 dödades 20 och i fjol dödades 26. Nog är det, om man fäster något avseende vid människovärdet, en beklämmande utveckling. Jag tycker att utvecklingen är fruktansvärd. Under denna sexårsperiod har sålunda vid flygolyckor dödats sammanlagt 126 personer. Det har sagts mig att siffran kan vara en minimisiffra, därför att det kan förekomma skador som inte omedelbart medfört döden och därför inte tagits med i statistiken men som senare kan leda fram till dödsfall. Jag vet inte hur man framöver undersöker dem som varit med om ett haveri. Man skulle ju ha möjligheter

att få fram ett stort och kanske betydelsefullt material på detta område.

Nog är det beklämmande att så många fått möta döden genom vanvett på grund av det militära tänkande, som vi delar med stora områden av världen, ett militärt tänkande som odlas från försvarsdepartementet på ett sätt som jag aldrig har sett motstycke till under någon annan regering sedan min beväringstid 1914.

Med tanke på hur utvecklingen har gått vill jag i detta sammanhang framhålla, att det borde vara anledning för riksdagen att uttala det djupaste beklagande inför de offer som har krävts i vårt land på grund av förhållandena i en vrång värld. Människorna har lätt att anpassa sig och det är nog en tillgång i många fall. Men när man anpassar sig till att så att säga affärsmässigt räkna dödsfallen som en liten siffra i procent av antalet flygtimmar, verkar detta på mig mycket beklämmande. Man frågar sig nog ibland vad människan håller på att glida in i. Jag vet mycket väl, att om man sysslar intensivt med en sak så fångas man så småningom av den och kan gå helt upp i den. Den förre försvarsministern beklagade sig vid något tillfälle över att han kände det som något otäckt att han dag efter dag måste syssla med sådana här frågor. Det förstår vi alla. Jag förstår sålunda att de som håller på med detta, antingen det sker i försvarsdepartementet eller inom olika staber, kan acceptera det militära tänkandet som något normalt vid överenskommelser mellan olika länder. Har man gjort detta är man förlorad och hemfallen åt ett tänkande som den föregående försvarsministern dock insåg och erkände vara vanvettigt.

Jag tror det är en tillgång för mänskligheten om vi ser på detta problem som människor som lever i en värld som är den enda för människan här på jorden och där man inte kan klara upp mellanhavanden med vapen. Därför borde man bland de värnpliktiga liksom hos mili-

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

tärerna inte använda ordet fred som ett slags camouflage och säga att fred, fredssträvanden och militarism är samma sak. Gör man det har man råkat in i en orddeflation som kan sluta i rena förvirringen.

Denna vana att anpassa sig har gjort att människorna trubbs av även inför det ohyggliga i dödsoffren vid flyghaverier. Många läser om dessa vid sin kopp kaffe och säger: »Jaså, i dag har det skett en flygolycka igen. Två flygare är försvunna. Man har ännu inte funnit dem. Kanske är de döda, kanske lever de.» Och så fortsätter man att dricka sitt kaffe och övergår till nästa spalt för att läsa något annat.

Avtrubningen inför detta blir en ganska normal utveckling, när det inträffar ungefär ett flygplanshaveri om dagen, i genomsnitt några totalhaverier varje månad och 20—25 dödsolyckor varje år. Detta har blivit något normalt.

Jag vet att det finns undantag från denna regel. Då jag talar om militärerna i dessa sammanhang, syftar jag visst inte på dem som klart ser problemen som de är. Det finns många militärer som jag kommer överens med i resonemang om världsproblemen. Vi kan komma mycket bra överens när vi diskuterar vilka möjligheter världen f. n. har och vilka medel som används av de styrande.

Nej, vad jag vänder mig emot är utslutande vad vi med en gammal term brukar kalla militarism. Äldre tiders militarister var fosterlandsfrälsta och satt vid punschglaset och sjöng de gamla sångerna »Det svenska stålet biter...», »Kom låt oss pröva på...» o. s. v. Det är denna militarism jag vänder mig emot. Jag tror inte att man på detta håll räknar med människovärdet. De har kommit ifrån det. De är naturligtvis offer för ett system, som de en gång valde som yrke. Jag tror knappast de räknar med några andra värden heller.

Jag upprepar att jag inte riktar an-

klagelser mot de enskilda människorna. Det är bara ett enkelt konstaterande av något som följer med de militära uppgifterna, en mental skada som tillfogats dem av systemet.

Det är också tydligt att den tekniska utvecklingen på detta område håller på att ta överhanden över människorna. Vi har fått en flygmateriel som vi inte längre fullt behärskar. Försvarsministern berör själv detta i sitt svar, då han konstaterar ökningen av antalet omkomna och antalet totalhavererade flygplan. Han säger: »Huvuddelen av förarfelen torde enligt flygvapenchefen bero på psykologiska och fysiologiska orsaker, som ej kan läggas den enskilde individen till last. I sammanhanget bör beaktas de exceptionella krav som de moderna krigsflygplanen ställer på förarna.» Det är alldeles tydligt att vi har en flygmateriel, som vi inte längre fullt behärskar.

Bl. a. genom tidningspressen har vi också fått uppgifter om att t. o. m. befälet under vissa förhållanden kan bli förvirrat, när det kommer in i ett modernt flygplan. För inte så länge sedan gick en artikel genom pressen om en general, som råkade ut för detta i ett flygplan, vilket han inte var fullt van vid. Han förväxlade för ett ögonblick det plan han satt i med det som han var van vid.

Detta är en erfarenhet som många av oss känner till från bilbyten. Vi har vant oss vid vissa handgrepp i en bil och reagerar vid ombyte på ett invant sätt i en viss situation. I en bil har man dock tid att tänka sig för, men till en början vill man använda samma grepp som man gjorde i den föregående bilen. Detta är beklagligt men ytterst vanligt.

När det gäller flygplan står dessutom stora värden på spel. Det är ju fråga om miljonvärden för ett enda flygplan. Dessa värden har försvarsministern inte alls berört i detta sammanhang. De räknas tydligen inte in i förlusterna; för-

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

svarsministern har alltså missuppfattat min interpellation på den punkten.

Försvarspropagandan sådan den nu pågår har också medfört ett tänkande som gör att man liksom menar att dessa utgifter skulle vara något slags tillgång för vårt land, för vårt näringsliv och vårt samhälle. Det var med en viss förvåning jag i år — som vanligt — läste skriften »Vårt ekonomiska läge» från Sparfrämjandets kurs med samma namn. Jag fann där det föredrag som överbefälhavaren höll vid denna kurs, och jag antecknade ett par uttalanden, som jag nu ber att få citera.

Först ger överbefälhavaren en vederhäftig, alldeles riktig utredning om kostnader för militära beställningar o. d. Den är utmärkt och säkerligen vederhäftig och visar att han kan det här och vet hur det ligger till ur kostnadssynpunkt etc. Sedan konstaterar överbefälhavaren — också alldeles riktigt — »att försvaret, om administrativt, militärt och industriellt arbete sammanräknas, sysselsätter totalt 100 000 människor i Sverige. I dessa ingår inte reservpersonal och värnpliktiga.» Men så förvandlar överbefälhavaren denna fantastiska förlustsiffra för näringslivet och för försörjningen — alltså de 100 000 som här är anställda i improduktiv sysselsättning, detta slöseri — till ett positivt sysselsättningsproblem, där militären alltså ger arbetstillfällen åt näringslivet. Det heter: »Siffrorna visar att försvaret bereder ett avsevärt antal människor sysselsättning och att ett bortfall av denna sysselsättning skulle ställa samhället inför svåra problem.»

Ja, med det resonemanget kommer man nästan fram till att det är en tillgång att flygplan fördärvas — det ger ju arbete och sysselsättning åt hundratala människor. Anser man det vara en tillgång bara man bereder sysselsättning, oavsett vad vederbörande sysslar med — produktivt eller improduktivt arbete, att köra sönder flygplan eller skapa värden genom produktiv syssel-

sättning — kommer man ju till fullkomligt vettlösa slutsatser.

Jag vill också säga några ord om själva orsakerna, när vi nu befinner oss i denna lilla studiecirkel som kammaren förvandlats till i dag efter en mycket ansträngande vecka. Ledamöterna ligger väl som bäst och slumrar i sina sängar, men vi som är vakna kan väl resonera något om dessa ting. Det har framhållits att orsakerna är av psykisk art. Jag har också i min interpellation sagt, att olyckorna till stor del beror på den press och den hets som förekommer.

Dessa förhållanden avspeglas även i regementsvisorna, som ju växlar med åren. När jag i år tog del av MO:s berättelse kom jag att tänka på dessa ting. Då jag var i beväringensåren sjöng grabbarna »Halta Lottas krog» omväxlande med ungdomsmarschen »Fram i arbetets här, fram i ungdomens led under röda standar, om ditt hjärta där är med». Beväringenslivet och värnplikten skapar ett speciellt tillstånd. Men tiderna växlar som sagt och visorna med dem. När jag tog del av MO:s berättelse undersökte jag närmare en visa som MO haft att ta ställning till. För att visa ur vilket djup dessa sånger väller fram skall jag citera några verser ur en.

Viljen I veta var Djävulsön ligger,
jo det är i Karlsborg och där ligger vi.
Aldrig nå'n glädje, aldrig nå'n vila,
ständigt va' fången och aldrig bli fri.
Det är ett helvetes liv som vi för,
aldrig vi viker, nej hellre vi dör.
Ty denna vägen vi valde att vandra,
edsvurna bröder med Djävulen själv.

När ifrån himmelens höjder vi dalar,
för att på käften vår fiende slå,
slutligen nere i helvetets salar
stå vi med k-pist och stridssele på.
Där skall vi kämpa med kraft och med
mod,
vägen bakom oss ska dränkas i blod.
Finns det nå'n dåre som söker oss
hindra
ska vårt stål i hans kropp tränga in.

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

Till dessa öden vi skänkt våra själar,
blott för att kriga i Djävulens här.
Ständigt vi ligga i skiten och krälar,
dödar för skoj skull och super och svär.
Det är ett helvetes liv som vi för,
aldrig vi viker, nej hellre vi dör.
Ty denna vägen vi valde att vandra,
edsvurna bröder med Djävulen själv.

Nog frågar man sig hur sådant egentligen kan uppkomma. Man må le åt saken, men det är ett allvarligt problem. Det avspeglar en atmosfär på samma sätt som när vi i vår ungdom sjöng »Arbetets söner» eller »Halta Lottas krog», varifrån man kröp på alla fyra.

Det finns en annan dikt, som heter »Hoppmästarens klagan».

Herr *talman* avbröt här talaren med klubbslag och yttrade:

Jag får anmoda talaren att hålla sig till ämnet.

Talaren fortsatte:

Herr talman! Jag citerar material som jag har fått ifrån försvarsstaben genom riksdagens upplysningstjänst, så det är nog alldeles riktigt att anföra dessa saker. Men jag tackar för klubbslaget, ty sannerligen bevisar inte det på ett utomordentligt sätt, herr talman, hur man kan reagera inför vad som sker.

Jag skall gå till en något mildare dikt, »Hoppmästarens klagan». Det gäller då dem som skall hoppa i fallskärm.

»Det gör detsamma om du voltar eller
snor

Det gör detsamma om du voltar eller
snor

Ty lika fördömt jag på en tom påse glor
Det gör detsamma om du voltar eller
snor.

Det gör detsamma om du landar eller
dör

Det gör detsamma om du landar eller
dör

Ty snart står det en ny idiot och darrar
vid min dörr

Det gör detsamma om du landar eller
dör.»

Här avbröts talaren ånyo med klubbslag av *talman*, som yttrade:

Jag får på nytt anmoda talaren att hålla sig till ämnet. Detta kan inte ha med flygkatastroferna att göra.

Talaren fortsatte:

Herr talman! Jag tackar även för denna anmaning. Jag tycker det är bra att komma förbi det här. Det hela är ohyggligt att syssla med, herr talman, alldeles ohyggligt.

Detta är alltså bakgrunden. Dessa visor har man suttit och sjungit i flygplanen. MO har tagit upp dessa saker — jag rör mig hela tiden med material som jag har fått ur MO:s berättelse — och gjort en utredning. MO fick då av skolchefen bl. a. följande förklaring beträffande den sång som jag fick det första klubbslaget för. Skolchefen säger enligt MO, »att en ovan fallskärmshoppare kunde, om han lämnades i sysslöslös väntan i flygplan före fallskärmshopp, bli spänd och nervös. Uppenbarligen vore med hänsyn därtill lämpliga psykologiska åtgärder väsentliga för säkerheten. Erfarenheten visade att aktivitet i form av hejramsor och sång hade positiv inverkan.» Detta är alltså skolchefens förklaring till att de sånger, som jag citerat, sjungits uppe i luften i väntan på hopp och dylikt. Den första soldatsången finns dock inte med i den vissamling som används men sjungs mycket allmänt, under det att den andra visan är medtagen i själva sångsamlingen för vederbörande — den finns till påseende hemma hos mig, och den finns säkert också hos försvarsstaben.

Jag har dragit fram det här — jag skall nämna det som förklaring, herr talman — inte alls för att reta någon. Och det sista jag kunnat tänka mig är att det skulle reta herr *talman* på något sätt. Jag beklagar om jag blivit missuppfattad på denna punkt. Jag har velat gå till djupet med det material jag har fått.

Det har meddelats att den, som inte

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

vill gå upp i ett flygplan, tvingas upp. Omständigheterna skall ses med dessa visor som bakgrund. I andra fall meddelas det i tidningspressen hur en flygare hotats med straff därför att han räddade sig och flygplanet. Tidningarna meddelade att det tekniska fel som eventuellt fanns skulle vara avgörande för om han skulle gå fri från straff. Om motorerna hade stannat, skulle han ha straff. Om motorerna ändå »drog», som det heter, skulle han slippa straff. Jag vet inte hur det gick; jag har inte haft tillfälle att följa saken. Bestämmelserna lär vara sådana att om en flygare får motorstopp, så skall han hoppa. Att bryta mot den bestämmelsen är straffbart.

Det finns i sammanhanget ofantligt mycket, i synnerhet förhållanden som försvarsministern snuddade vid och som ligger på det psykologiska planet, som man borde undersöka. Man borde allvarligt bemöda sig om att komma till rätta med dessa förhållanden. Med förhoppningen att den framtida utvecklingen skall bli en annan än den som har kunnat visas upp hittilldags, vill jag än en gång tacka försvarsministern för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall bara uppehålla mig vid det avsnitt i herr Spångbergs anförande som gäller mitt interpellationssvar. Om jag fattade herr Spångberg rätt, var han kritiskt inställd mot att inte svaret innehöll mera beklaganden över de flygolyckor som inträffat. Jag skulle självfallet kunna upprepa de beklaganden som jag många gånger på olika platser har framfört över att vår militära verksamhet, framför allt på flygets område, medför sådana olyckor och så mycken sorg och förtvivlan i många svenska hem, där anförvanter får ta emot meddelanden om förolyckade söner. Men vad jag i dag inriktat mig på att framföra i sva-

ret är de många åtgärder, som vi vidtar för att om möjligt nedbringa flygolyckornas antal.

Herr Spångberg måste väl ändå medge, att det i detta sammanhang på alla tänkbara områden görs allvarliga försök och ansträngningar att komma till rätta med problemen. Herr Spångberg har inte kritiserat någon enda av dessa våra säkerhetsåtgärder och inte heller med en enda stavelse bidragit till något uppslag, hur man skall gå till väga för att minska flygolyckornas antal, såvida inte hela herr Spångbergs anförande gick ut på att man skall nedbringa verksamheten eller upphöra med densamma och kanske t. o. m. lägga ner hela vår försvarsverksamhet.

När herr Spångberg går in på att — om jag fattade honom rätt — bakom flygolyckorna spåra något slags nästan vanvettig militär framfart, genom att bl. a. återopa de gamla militärerna från punschpatriotismens tid, vill jag bara fästa herr Spångbergs uppmärksamhet på att vi på den tiden inte hade något flygvapen. Det finns inga militärer i ledningen för vårt flygvapen eller någon annan försvarsgren som kan hänföras till den tid och den anda som herr Spångberg här försökte återuppliva. Det är gamla spöken som för länge sedan förjagats.

Det svenska flygvapnet leds av mäniskor som är mycket kunniga, mycket ansvarsfulla och som — det vet jag personligen — varje gång en flygolycka inträffar är lika förtvivlade som de anhöriga, ty det är en av deras egna som gått bort. De anstränger sig till det yttersta för att finna motmedel mot sådana här olyckor. Men, herr Spångberg, det framgår av mitt svar att utvecklingen på flygteknikens område har gått rasande fort. Sverige måste försöka följa med i den utvecklingen, om vårt försvar skall vara meningsfullt, och det anser vi att det skall vara. Jag har redovisat att antalet flygolyckor i och för sig, glädjande nog, har

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

gått ned och antalet haverier minskat. Tyvärr är det emellertid så, att när det i dag sker ett totalhaveri, så kan olyckan bli större på grund av de moderna jetplanens ökade fart, större tyngd o. s. v. Det är den redovisningen som jag inte är säker på att herr Spångberg helt fångade in. Ett faktum är att antalet olyckor med de nya jetflygplanen är mindre än med de gamla, men de blir svårare och kräver fler dödsoffer.

Eftersom herr Spångberg inte gick in på de motåtgärder på det tekniska området samt i fråga om utbildningsmetoder o. s. v., som man arbetar med, vet jag inte om jag skall uppehålla mig ytterligare vid det ämnet. Det är också på punkt efter punkt i mitt interpellationssvar angivet vad vi gör på det området. Jag fäster särskilt stor vikt vid att vi nu håller på att i utbildningssyfte införa en dubbelkommandoversion på både Draken och Lansén. Vi hoppas att denna och det förhållandet, att vi planerar anskaffande av ett tvåmotorigt jetflygplan för utbildning, skall få gynnsamma verkningar.

Herr Spångberg lämnade en uppgift som jag inte vet vad han avsåg med, nämligen att man tvingar upp folk i flygplan. Den uppgiften är naturligtvis alldeles orimlig. Man kan inte tvinga någon att gå in i ett flygplan. Det sker inte och får inte ske. Möjligen avsåg herr Spångberg fallskärmsjägarna, men oavsett vilken grupp han tänkte på vill jag säga, att man självfallet inte kan tvinga någon att gå in i ett flygplan. Den risken tar inte flygledningen.

Beklagligtvis har vi inte lyckats att få kurvan över olyckor inom flygvapnet att definitivt vända nedåt. Jag har nämnt att vi hittills i år — inräknat även de olyckor som har inträffat sedan svaret skrevs — haft mindre olyckor och mindre antal omkomna än under de närmast föregående åren. Vi får hoppas att detta är ett resultat av de efter hand insatta nya säkerhetsåtgärderna. Jag kan också försäkra kam-

marens ledamöter att vi på detta område här i Sverige gör allt vi kan för att öka säkerheten.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Försvarsministern fattade mig fel om han trodde att jag på något sätt skulle vilja kritisera flygplan och flygledning under den tid då jag exercerade; det fanns inte några flygplan då! Jag måste ha uttryckt mig mycket underligt om mitt anförande givit anledning till en sådan uppfattning. Vi skulle kunna se efter i protokollet vad jag yttrade. Jag har alldeles bestämt för mig att jag analyserade uttrycket militarism på ett helt annat sätt. Det fanns, som jag förut sade, inga flygplan då jag exercerade, men den militära personalen är väl ungefär lika oavsett vilket vapenslag den tillhör.

Sedan sade försvarsministern — och det har han alldeles rätt i — att jag inte i någon större utsträckning på en enda punkt har bidragit till att ordna upp det som jag kritiserar inom försvaret. Nej, något sådant bidrag har jag naturligtvis inte lämnat. Jag har sysslat mycket litet med de tekniska problemen. Vad jag mest har fäst mig vid är olyckshändelserna och den nonchalans som man då och då får se uppgifter om i tidningarna, hur t. ex. en general kommer upp i ett flygplan och där blir förvirrad och handlar felaktigt. Jag har anfört flera exempel på otillfredsställande förhållanden. Jag vet inte om det kan betraktas som bidrag till diskussionen om flygsäkerheten. Jag vill bara framföra detta som ett konstaterande och påpeka att det finns vissa faktiska förhållanden som man måste ta hänsyn till, och att man även måste bedöma dessa frågor från rent psykologiska utgångspunkter — något som även försvarsministern har varit inne på.

Försvarsministern säger att man inte kan tvinga upp en person, som vägrar att gå upp i ett flygplan på grund av att han har en känsla av att han inte

Svar på interpellation ang. flygolyckorna inom försvaret

klaras uppgiften. Jag tackar för den upplysningen och löftet om att denna princip skall bli vägledande inom flygvapnet. Jag har emellertid uppgifter från tidningarna om att det har förekommit att en flygare har sagt att han varit opasslig och inte velat gå upp men ändå tvingats upp i flygplanet. Detta kommer nu inte att ske i fortsättningen, och därmed har jag väl ändå i någon mån bidragit till ökad säkerhet i detta sammanhang.

Herr talman! Jag skall nöja mig med denna ytterligare korta kommentar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 148, angående huvudmannaskapet för polisväsendet m. m., och

nr 168, angående organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 893.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 3, 4 och 6—8, statsutskottets memorial och utlåtanden nr 113—133, bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 52, första lagutskottets utlåtanden nr 36—39, andra lagutskottets utlåtanden nr 24—26, tredje lagutskottets utlåtande nr 34, jord-

bruksutskottets utlåtanden nr 20 och 26, allmänna beredningsutskottets memorial nr 48 samt särskilda utskottets utlåtanden nr 1—4.

§ 6

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående hälsovårdsnämndernas tillsyn över djurens vård och behandling.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på kammarens föredragningslista för tisdagen den 22 maj dels särskilda utskottets utlåtanden nr 1, 2, 3 och 4 i nu angiven ordning måtte uppföras närmast efter bevillningsutskottets memorial nr 54, dels statsutskottets utlåtande nr 126 närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 24, dels ock statsutskottets utlåtande nr 127 närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 25.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.07.

In fidem

Sune K. Johansson